

K O L E D A R

D R U Z B E S V

M O H O R J A

L E T O 1 9 5 6

Koledarski del (kalendarij)	3	„Očetov naših imenitna dela . . .“ (M. Jevnikar) . . .	95
Sončai in lunini mrki	28	Po sledovih kraške dramatike (R. Lenček) . . .	100
Vremenski prerok	28	„Mav' nas je pametnih!“ (P. B. A.)	104
Pismo mohorjanom (Dr. J. Hornböck)	29	O ribah in ribičih (B.)	108
Dobri ves 1154–1954 (A. Z.)	33	Nafta nekdanj in danes (J. Velikonja)	110
Oče in njegova vloga v družini (—n—h)	35	Prva slovenska cerkev v Kanadi (J. Kopač CM) . . .	119
O vrednosti človeškega življenja (Dr. L. Škerl) . . .	37	Zakonska posvetovalnica	123
Ljudske vere, šege in navade okoli Božiča in Velike noči (Dr. P. Zablatnik)	41	Usodno pismo (V. W.)	124
Pogovor z gmajno (V. Beličič)	49	Prosvetno delo na Goriškem (Zas.)	129
Milan (St. Janežič)	50	Pregled desetletnega kulturno-prosvetnega dela na Tržaškem (J. Peterlin)	131
Frančiška	53	Umetnik (A. Jakovljevič)	141
Ko je laž umrla	55	Bitka na koru (A. G.)	146
Razgledi ob slovenski obali (St. Kosmina)	57	Smrti v duhovniških vrstah	147
Pipica tobaka	59	Slovenski pregovori o družini (Nabral J. S.) . . .	147
Kraška legenda (Avg. Zelè)	60	† Jože Urbanija — Podlimbarski	148
Trije cekini (J. in J. Tharaud)	64	Enajst zapovedi za japonsko ženo	149
Nesrečno zlato (J. Malano)	65	Za dobro voljo	149
Navihani kmet	66	Uredimo zdravo stanovanje	151
Njegov zadnji cvet (Z. Piščančeva)	68	Kapusov belin — nevaren škodljivcev zelja . . .	154
Nenavadno svidenje (Hercegovka)	70	Bezeg, naš domači prijatelj	154
Legenda o sv. Tomažu apostolu (P. B. A.)	72	Pijmo mleko	155
Tudi v Ameriki najdete „junakinje aposto- lata“ (P. B. A.)	76	Nasveti za hišo in dom: Kako naj premo ve- zenine? — Hranilne soli — Tošče kot hranila	
Misli o materi	79	Uporaba kuhinjskih ostankov — še nekaj nasvetov	156
Rodbinska imena v Beneški Sloveniji (Starogorski)	81	Pravila Goriške Mohorjeve družbe	159
Katoliška Cerkev in delavski stan (A. Z.)	84	Poslovnik Goriške Mohorjeve družbe	159
Misli ob 10-letnici slovenskih šol na Goriškem in Tržaškem	86		
Delavsko vprašanje in ameriški katoličani (P. B. Ambrožič)	87		

PESMI

Tri strani mojega dnevnika iz l. 1933 (L. Šorli)	54	Colnarjem (Podravske)	128
Pomlad (A. G.)	63	Nad morjem tam gori . . . (Limbarski)	140
Sonet gotovosti (R. Vouk)	64	Vse zima je vzela (Bruna Pertot)	140
Dan mrtvih (R. Vouk)	67	Pokrajina (G. Gosposvetki)	142
Domači zvonovi (M. Elizabeta)	71	Popoldne na vasi (G. Gosposvetki)	145
Blagor mrtvim (Limbarski)	80	Med stroji (I. R.)	149
Ljubezen na grobeh (Limbarski)	80	Plug na večernih ozarh (G. Gosposvetki) . . .	150
Na svidenje (Limbarski)	80		
Jesen (Josip Stritar)	99		
„Kresna“ (A. G.)	128		

POPRAVEK: Pri sliki na str. 61 se glasi pravilno besedilo: Grad MIRAMAR pri Trstu.

NARODNA IN ŠTUDIJSKA
KNJIŽNICA TRST

SKL

B 1160/1956

019551301

COBISS

KOLEDAR

DRUŽBE SV. MOHORJA

ZA PRESTOPNO LETO

1956

Izdala in založila: GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
Tisk: Tiskarna DRUŽBE SV. MOHORJA V CELOVCU

Printed in Austria

B 1160/25

13.12.55/1301

ZIHPOLJE PRI CELOVCU
priljubljena Marijina božja pot Spodnjega Roža

24

8

LETO 1956

je prestopno leto, ki se začne z nedeljo in konča s ponedeljkom in ima 366 dni ali 52 tednov in 2 dni.

Letni vladar je Merkur.

ZACETEK LETA

Cerkveno leto se začne prvo adventno nedeljo.
Občno in državno leto se začne 1. januarja.

ZACETEK ŠTIRIH LETNIH ČASOV

Pomlad se začne 20. marca ob 16. uri in 21 minut.
Poletje se začne 21. junija ob 11. uri in 24 minut.
Jesen se začne 23. septembra ob 2. uri in 36 minut.
Zima se začne 21. decembra ob 22. uri in 0 minut.

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

To so oni prazniki, ki se ravnaajo po velikonočni nedelji. Cerkveni zbor v Niceji je 1. 325. določil, naj se Velika noč praznuje 1. nedeljo po prvi pomladanski polni luni. Tako je Velika noč lahko najprej 22. marca, najkasneje pa 25. aprila: pride torej lahko v tem času na 35 različnih dni. — Po Veliki noči se ravnaajo vsi ostali premakljivi prazniki.

Letos so premakljivi prazniki oz. dnevi razvrščeni takole: sedemdesetnica (septuagezima) 29. jan., pepelnica 15. febr., Velika noč 1. aprila, križev teden 7., 8. in 9. maja, Vnebohod 10. maja, Binkošti 20. maja, sv. Rešnjé Telo 31. maja, presv. Srce Jezusovo 8. jun., prva adventna nedelja 2. dec. — Od božiča do pepelnice je 52 dni, to je 7 tednov in 3 dni. Pust traja 39 dni, to je 5 tednov in 4 dni. — Nedelje po razglasenju Gospodovem so 3, po binkošti 27. Začetek posta je 15. febr., konec pa 31. marca.

ZAPOVEDANI PRAZNIKI

Poleg nedelj so zapovedani sledeči prazniki: Novo leto (1. jan.); sv. Trije kralji ali Razglasenje Gospodovo (6. jan.); sv. Jožef (19. marca); Vnebohod (10. maja); presv. Rešnjé Telo (31. maja); sv. Peter in Pavel (29. jun.); vnebovzetje Marijino (15. avg.); Vsi sveti (1. nov.); brezm. spočetje Device Marije (8. dec.); Božič (25. dec.). — Sv. Jožef in sv. Peter in Pavel nista več zapovedana praznika v Avstriji, ker jih država ne praznuje in jih zato tudi delavci in državni nastavljeni ne morejo praznovati. Praznujejo pa jih šole in tudi drugi verniki, v kolikor niso službeno zadržani. — Poleg omenjenih praznikov praznuje država še velikonočni in binkoštni ponedeljek, praznik sv. Štefana in 1. maj. Cerkveno ti prazniki niso zapovedani.

NEZAPOVEDANI PRAZNIKI

Svečnica (darovanje Device Marije) (2. febr.); oznanjenje Marije Device (letos 9. apr.); velikonočni ponedeljek (2. apr.); binkoštni ponedeljek (21. maja); rojstvo Mar. Dev. (8. sept.); sv. Štefan (26. dec.).

DEŽELNI PATRONI

Patron Avstrije je sv. Leopold (15. nov.), avstrijski knez. — Patron Dunaja, Nižje in Gornje Avstrije je istotako sv. Leopold. — Patron Solnograške je sv. Rupert (24. sept.), škof v Solnogradu. — Patron Koroške, Štajerske in Tirolske je sv. Jožef (19. marca). — Patron Gradiščanske je sv. Martin (11. nov.), škof v mestu Tours v Franciji. — Patron Predarlške je sv. Gebhard (27. avg.), škof v Konstancu.

Ti prazniki niso ne cerkveno (razen sv. Jožefa) ne državno zapovedani.

KVATRNI TEDNI

Pomladne (postne) kvatre so 22., 24. in 25. februarja. Poletne (binkošne) kvatre so 23., 25. in 26. maja. Jesenske kvatre so 19., 21. in 22. septembra. Zimske (adventne) kvatre lo 19., 21. in 22. decembra.

POSTI IN ZDRŽKI

Ob dnevih zgolj zdržka ne smemo uživati mesa, smemo se pa večkrat najesti do sitega.

Dnevi zdržka in posta, t. j. dnevi strogega posta (ne smemo uživati mesa in se smemo le enkrat na dan najesti do sitega) imajo v koledarju znamenje ††.

Za krško škofijo so dnevi zdržka vsi petki v letu. Dnevi strogega posta pa so: pepelnica, veliki petek, velika sobota (do 11. ure dop.) in sveti večer (do 11. ure dop.). — Za druge škofije veljajo drugi postni predpisi.

ZNAKI ZA LUNINE SPREMEMBE

Mlaj . . . . . ☾ Ščip ali polna luna ☽
Prvi krajec . . . . . ☾ Zadnji krajec . . . ☽

NEBESNA ZNAMENJA

Pomlad:	Jesen:
oven . . . . . ♈	tehtnica . . . ♎
bik . . . . . ♉	skorpijon . . . ♏
dvojčka . . . ♊	strelec . . . . ♐
Poletje:	Zima:
rak . . . . . ♋	kozel . . . . . ♈
lev . . . . . ♌	vodnar . . . ♎
devica . . . ♍	ribi . . . . . ♉

SONČNI IN LUNINI MRKI

Glej stran 281

GODOVINSKO ŠTEVILO

Zlato število	19	Rimska številka	9
Epakta	XVII	Nedeljska črka	AG
Sončni krog	5		

JANUAR - PROSINEC

1

- 1 N** Novo leto; Obrezovanje Gospodovo
2 P Ime Jezusovo; Makarij Aleks., op.
3 T Osmina Jan. Ev.; Genovefa, devica
4 S Tit, škof; Angela Folinjska, vdova
5 Č Bedenji dan pred Razgl.; Telesfor, p.
6 P Sv. Trije kralji (Razgl. Gospodovo)
7 S Valentin (Zdravko), šk.; Lucijan, m.
8 N 1. po Razgl.; Sv. Družina; Severin, op.
9 P Peter, škof; Julijan in Bazilisa, m.
10 T Viljem, škof; Gregor X., papež
11 S Higin, papež; Pavlin Oglejski, škof
12 Č Alfred, opat; Arkadij, mučenec
13 P Osmina Razgl.; Veronika Mil., d.
14 S Hilarij, cerk. uč.; Feliks (Srečko) Nol.
15 N 2. po Razgl.; Pavel, pušč.; Maver, op.
16 P Marcél, p.; Berárd in tov., mučenci
17 T Anton, puščavnik; Marijan, muč.
18 S Stol sv. Petra v Rimu; Priska, devica
19 Č Marij in tov., muč.; Knut, kralj
20 P Fabijan in Sebastijan, mučenca
21 S Neža (Janja), devica, muč.; Hilda
22 N 3. po Razgl.; Vincencij in Anastazij
23 P Zaroška Dev. Marije; Rajmund
24 T Timotej, škof; Evgenij, mučenec
25 S Spreobrnjenje sv. Pavla; Ananija, m.
26 Č Polikarp, škof; Pavla, vdova
27 P Janez Zlatousti, cerkv. uč. in škof
28 S Peter Nolask, sp.; Prikazanje Neže
29 N 1. predpost. (sept.); Frančišek Sal.
30 P Martina, dev., m.; Hiacinta, dev.
31 T Janez Bosko, spoznavalec

1. In dali so mu ime Jezus. (Lk 2, 21)
 8. Dvanajstletni Jezus v templju. (Lk 2, 42-52)
 15. O ženinini v Kani galilejski. (Jan 2, 1-11)
 22. Jezus ozdravi stotnikovega hlapca. (Mt 8, 1-13)
 29. O delavcih v vinogradu. (Mt 20, 1-10)

Sonce stopi v znamenje vodnarja 21. jan. ob 2. uri 44 min.

ZAPISKI ZA JANUAR

☾ 4. jan. ob 23.41
☉ 13. jan. ob 4.01
☾ 20. jan. ob 23.58
☉ 27. jan. ob 15.40

Dan zraste za 1 uro in 0
min. (: od 8 ur 23 min. na
9 ur 23 min.). Zemlja naj-
bliže soncu 2. I. ob 14.00.

KAR NAM BOG OBETA, VEDNO OBVELJA.

KDOR PREJ PREMISLI, KAJ STORI, KONCA SE MU BATI NI!

FEBRUAR - SVEČAN

2

3

- 1 S Ignacij, škof, muč.; Brigita, devica
 2 Č Svečnica (Darovanje Gosp.); Kornelij
 3 P Blaž, škof, mučenec; Oskar, škof
 4 S Andrej Korsini, škof; Janez Brit., m.
 5 N 2. predpost.; Agata, dev., m.; Albuin
 6 P Doroteja, devica, muč.; Tit, škof
 7 T Romuald, o.; Teodor, m.; Julijana, v.
 8 S Janez iz Mate, spozn.; Juvencij, škof
 9 Č Ciril Aleksandrij., c. uč.; Apolonija
 10 P Sholastika, dev.; Sotera, dev., m.
 11 S Lurška M. bož.; Adolf, š.; Teodora
 12 N 3. predp.; Benedikt, sp.; Evlalija, m.
 13 P Albuin, š.; Katarina Riči, dev.
 14 T Pust; Valentin (Zdravko); Ivana V.
 15 S † Pepelnica; Favstin in Jovita, muč.
 16 Č Julijana, muč., dev.; Onezim, šk., m.
 17 P Frančišek Klé, m.; Gregorij X., p.
 18 S Simeon, škof; Flavijan, škof
 19 N 1. postna; Konrad, p.; Julijan, m.
 20 P Eleverij, šk.; Leon, škof; Amata
 21 T Feliks, šk.; Irena, d.; Eleonora, d.
 22 S Kv. sr.; Sv. Petra stol v Antiohiji
 23 Č Peter Damijan, c. uč.; Romana, dev.
 24 P Kvatrni petek; Prestopni dan
 25 S Kvat. so.; Matija (Bogdan), ap.; Sergij
 26 N 2. post. (kvat.); Valburga; Viktorin
 27 P Andrej, š.; Viktor, sp.; Aleksander
 28 T Gabrijel žal. Mat. b., sp.; Baldomir
 29 S Roman, op.; Antonija Florent., vd.

5. Prilika o sejalcu in semenu. (Lk 8, 4-15)
 12. Jezus ozdravi slepca. (Lk 18, 31-43)
 19. Hudi duh skuša Jezusa. (Mt 4, 1-11)
 26. Jezus se na gori izpremeni. (Mt 17, 1-9)

Sonce stopi v znamenje rib 19. febr. ob 17. uri 05 min.

6

11

GOSPOD, NE RAVNAJ Z NAMI PO NASIH GREHIH!
OBRODIMO SAD V POTRPLJENJU!

14

16

18

22

ZAPISKI ZA FEBRUAR

3. febr. ob 17.08
11. febr. ob 22.38
19. febr. ob 10.21
26. febr. ob 2.41

Dan zraste za 1 uro in 32
minut (: od 9 ur in 26 mi-
nut na 10 ur in 58 minut).

LJUBEZEN JE VEZ POPOLNOSTI.

LENOBA JE UČITELJICA PREMNOGIH HUDOBIJ. (Knj. Modr.)

7

9

10

12

17

19

- 1 Č Albin, šk.; Antonina, m.; Feliks, p.
- 2 P Neža Praška, d.; Pavel, m.; Simplicij,
- 3 S Kunigunda, ces.; Agapa, dev, muč.
- 4 N 3. postna; Kazimir, sp.; Lucij, p. €
- 5 P Janez Jožef od Kr., sp.; Bogoljub
- 6 T Perpetua in Felicita, m.; Evzebij, m.
- 7 S Tomaž Akvinski, c. učenik; Teofil, šk.
- 8 Č Janez od Boga, spoz.; Julijan, škof
- 9 P Frančiška Rimska, vd.; Gregorij, šk.
- 10 S 40 mučencev; Makarij, škof
- 11 N 4. post. (sredp.); Sofronij, šk.; Kandid
- 12 P Gregorij V.; Obletn. kr. Pija XII. ●
- 13 T Teodora, m.; Kristina, d.; Rozina
- 14 S Matilda, kralj.; Pavlina; Leon
- 15 Č Klemen Mar. Dvoř., s.; Ludovika M.
- 16 P Hilarij in Tacijan, m.; Herbert, šk.
- 17 S Patricij, škof, spoz.; Jedert, devica
- 18 N 5. post. (tiha); Ciril J., c. uč.; Edvard
- 19 P Jožef, ženin M. D.; Praz. Bož. glave ●
- 20 T Feliks, Larg in Dionizij, mučenci
- 21 S Benedikt, opat; Serápion, škof
- 22 Č Caharija, p.; Lea, vd.; Vasilij, muč.
- 23 P Marija 7 žal.; Jožef Oriol; Pelagija
- 24 S Gabrijel, nadang.; Simon, deč., m.
- 25 N 6. postna (cvetna); Dizma
- 26 P Emanuel, muč.; Máksima, muč. ●
- 27 S Janez Dam., c. uč.; Rupert, škof
- 28 S Janez Kapistran, sp.; Sikst III., p.
- 29 Č Vel. četrtek; Ciril, diak., muč.;
- 30 P †† Vel. petek; Janez Klimak; Kvirin
- 31 S †† Vel. sobota, Modest, krški škof

4. Jezus izlene hudiča iz mutca. (Lk 11, 14–28)
11. Jezus nasiti pet tisoč mož. (Jan 6, 1–15)
18. Judje hočejo Jezusa kamenjati. (Jan 8, 46–59)
25. Jezus jezdi v Jeruzalem. (Mt 21, 1–9)

• Sonce stopi v znamenje ovna 20. marca ob 16. uri 21 min.

ZAPISKI ZA MAREC

☿ 4. mar. ob 12.53
☾ 12. mar. ob 14.36
☾ 19. mar. ob 18.13
☾ 26. mar. ob 14.11

Dan zraste za 1 uro in 46
minut (: od 11 ur in 1
minute na 12 ur in 47 mi-
nut). — Začetek pomladi.

KDOR SE PONIZUJE, SLAVO PRIDOBI.
ČE JE MATI SPAKA, RADA TUDI HČI JE TAKA!

21

24

28

APRIL - MALI TRAVEN

1 N Velika noč, Vstajenje Gospodovo

2 P Velikon. poned.; Frančišek Pavelski

3 T Rihard, š.; Sikst, p., m.; Konrad

4 S Izidor Sev., c. uč.; Benedikt N., sp.

5 Č Vincencij Fer., sp.; Irena, dev., muč.

6 P Sikst I., papež; Krescencija, devica

7 S Herman Jožef, sp.; Lotar; Hegezip

8 N 1. povel. (bela ned.); Albert; Julija B.

9 P Oznanjenje Mar. Dev.; Tomaž Tol.

10 T Apolonij in tov., m.; Ezekijel, prerok

11 S Leon Veliki, papež in cerkv. uč.

12 Č Julij I., p.; Lazar, tržaški mučenec

13 P Hermenegild, sp.; Ida, d.; Maksim

14 S Justin, m.; Valerijan, m.; Tiburcij

15 N 2. pov. (ned. dobr. Past.); Anastazija

16 P Benedikt Jožef Lab., spoz.; Lambert

17 T Anicet, p., m.; Rudolf, m.; Robert, sp.

18 S Varstvo sv. Jožefa; Apolonij, m.

19 Č Leon IX., p.; Konrad Askulski

20 P Konrad Parzhamski, sp.; Neža Mont.

21 S Anzelm, cer. učenik; Simeon, škof

22 N 4. povel.; Soter in Gaj, papeža, muč.

23 P Vojteh (Adalbert), šk.; Egidij Asiški

24 T Jurij, muč.; Fidelis Sigmarinški, sp.

25 S Marko, evangelist; Ermin, muč.;

26 Č Klet in Marcelin; Mati b. dobr. sveta

27 P Peter K.; Hozana Kotorska, d.; Cita

28 S Pavel od Križa, spozn.; Vital, muč.

29 N 4. povel.; Peter, muč.; Robert, opat

30 P Katarina Sienska, dev.; Jožef Kotel.

1. Jezus vstane od mrtvih. (Mr 16, 1-7)

8. Jezus se prikaže ob zaprtih durih. (Jan 20, 19-31)

15. Jezus — dobri pastir. (Jan 10, 11-16)

22. Jezus napove svoj odhod. (Jan 16, 16-22)

29. Jezus obeta učencem Sv. Duha. (Jan 16, 5-14)

Sonce stopi v znamenje bika 20. aprila ob 3. uri 44 min.

ZEMLJA SE JE STRESLA IN UMOLKNILA,
KO JE GOSPOD VSTAL K SODBI.

ZAPISKI ZA APRIL

€ 3. apr. ob 9.06
 Ⓔ 11. apr. ob 3.39
 Ⓕ 18. apr. ob 0.28
 Ⓖ 25. apr. ob 2.40

Dan zraste za 1 uro in 38
 minut (: od 12 ur in 50
 minut na 14 ur in 28
 minut).

PRVA SREČA — PRAZNA VREČA.
 BOLJŠE SHRANJENO JAJCE KAKOR SNEDEN VOL.

MAJ - VELIKI TRAVEN

1

3

4

7

- 1 T Filip (Zdenko) in Jakob; Držav. praz.
 2 S Atanazij, c. uč.; Saturnin; Longin
 3 Č Najdenje sv. križa; Aleksander, p.
 4 P Florijan (Cvetko), muč.; Monika, vd.
 5 S Pij V., p.; Irenej, škof; Irena, muč.
 6 N 5. povel.; Janez Ev. pr. L. vr.; Judita
 7 P ^{Križev ted.} Stanislav, škof, muč.; Gizela
 8 T Prikaz. Mihaela nad.; Viktor, m.
 9 S Gregor Nacianški, šk., c. uč.;
 10 Č Vnebohod Gosp.; Antonin; Janez
 11 P Sigismund, kr., m.; Gandolf, spozn.
 12 S Pankracij in tov., m.; Nerej, m.
 13 N 6. povel. (križ.); Servacij; (Mater. d.)
 14 P Bonifacij, muč.; Justa in tov., muč.
 15 T Janez Salle, sp.; Zofija, m.; Izidor, k.
 16 S Janez Nepomuk, muč.; Ubald, škof
 17 Č Pashal Bajlonski, sp.; Brunon, šk.
 18 P Venancij, š.; Erik, k.; Aleksandra, d.
 19 S Peter Celestin, p.; Ivo, spoznavalec
 20 N Binkošti, Prihod Svetega Duha
 21 P Bink. poned.; Feliks Kant., spoz.
 22 T Emil, m.; Renata, vd.; Julija, devica
 23 S Kvat. sr.; Janez de Rossi, s.; Deziderij
 24 Č Marija Pomočn. krist.; Ivana
 25 P Kvat. petek; Gregorij VIII., papež
 26 S Kvat. sob.; Filip Nerij, sp.; Eleuterij,
 27 N 1. pob.; Presv. Trojica; Beda Čast.
 28 P Avguštin, škof; Viljem, opat
 29 T Marija Magdal. Paciška, d.; Maksim
 30 S Feliks I., p., m.; Ivana Orleanska, d.
 31 Č Presv. Reš. Telo; Mar. Kralj. veselj.;

6. Jezus govori o moči molitve. (Jan 16, 23-30)
 13. O pričevanju Sv. Duha. (Jan 15, 26-27; 16, 1-4)
 20. Jezus govori o Sv. Duhu in ljubezni. (Jan 14, 23-31)
 27. „Meni je dana vsa oblast.“ (Mt 28, 18-20)

Sonce stopi v znamenje dvojčkov 21. maja ob 3. uri 13 min.

A red line drawing of a standing figure, likely a deity or saint, with a halo and raised hands. The figure is wearing a long, flowing robe and has a halo with a cross-like symbol. The hands are raised in a gesture of blessing or prayer. The drawing is simple and stylized, with a focus on the outline and basic features.

12

16

25

Dan zraste za 1 uro in 15 minut (: od 14 ur in 32 minut na 15 ur in 47 minut).

KDOR MATER TEPE, MU ROKA USAHNE. — KDOR MATE-
RIN JEZIK ZANIČUJE, TUDI MATERE NE SPOŠTUJE.

JUNIJ - ROŽNIK

8

1 P	Fortunat, sp.; Feliks (Srečko);	☿
2 S	Marcelin, Peter in Erazem, m.	♋
3 N 2.	pobink.; Klotilda, kr.; Pavla, d.	♊
4 P	Francišek Karač., sp.; Kvirin, šk., m.	♊
5 T	Bonifacij, šk.; Valerija; Ferdinand	♊
6 S	Norbert, sp.; Bertrand Ogl., š. (patr.)	♊
7 Č	Robert, op.; Baptista Varani, devica	♊
8 P	Presv. Srce Jezusovo; Medard, šk.	☉
9 S	Primož, Felicijan, m.; Mati mil. bož.	♋
10 N 3.	pobink.; Marjeta, kr.; Bogomil	♋
11 P	Barnaba, ap.; Feliks in Fortunat, m.	♋
12 T	Janez Fakund., spozn.; Leon III., p.	♋
13 S	Anton Padovanski, c. uč.; Peregrin	♋
14 Č	Bazilij Vel., cerkv. uč.; Elizej, prer.	♋
15 P	Vid, Modest, Krescencija, m.	♋
16 S	Francišek Regis, sp.; Jošt, op.; Benon	♋
17 N 4.	pobink.; Adolf, šk.; Lavra	♋
18 P	Efrem Sir., c. uč.; Marko, Marcelijan	♋
19 T	Julijana Fal., d.; Gervazij in Protazij	♋
20 S	Silverij, p.; Makarij, šk.; Florentina	♋
21 Č	Alojzij (Vekoslav) Gonz., sp.	♋
22 P	Pavlin Nolanski, šk.; Ahacij, muč.	♋
23 S	Agripina, dev.; Edeltruda, kr.	♋
24 N 5.	pobink.; Roj. Janeza Krst. (Kres)	♋
25 P	Viljem, opat; Henrik, škof	♋
26 T	Janez in Pavel, muč.; Vigilij, muč.	♋
27 S	Ěma (Hema) Krška, vd.; Ladislav, kr.	♋
28 Č	Irenej, škof, m.; Leon II., p.; Pavel I.	♋
29 P	Peter in Pavel, apostola prvaka	♋
30 S	Spomin sv. Pavla, ap.; Emilijana, m.	♋

3. Prilika o veliki večerji. (Lk 14, 16–24)
 10. Prilika o izgubljeni ovci. (Lk 15, 1–10)
 17. Čudodelni ribji lov. (Lk 5, 1–11)
 24. O grehu v misli in besedi. (Mt 5, 20–24)

Sonce stopi v znamenje raka 21. junija ob 11. uri 24 min.

13

15

DAJ NAM, PROSIMO TE, GOSPOD, BLAGODEJNEGA DEŽJA!
PO KRISTUSU SMO VSI OBOGATELI.

ZAPISKI ZA JUNIJ

- ☾ 1. jun. ob 20.13
● 8. jun. ob 22.29
☾ 15. jun. ob 12.56
☾ 23. jun. ob 7.13

Dan zraste do 21. za 18 min.; do konca jun. se spet skrči za 3 min. — Najdaljši dan (21. VI.) dolg 16 ur in 7 min. - Začetek poletja.

NE KALI VODE, KJER MORAS PITI!
SREČEN JE LE TA, KDOR DAJATI ZNA. (Goethe.)

21

24

29

JULIJ - MALI SRPAN

2

5

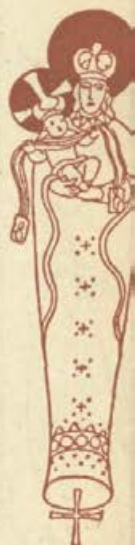
- 1 N 6. pob.; Presv. Reš. Kri; Teobald** €
2 P Obiskov. Marije Dev.; Martinijan
3 T Leon II., pap.; Bernardin Realino
4 S Urh, šk.; Berta, vd.; Ozej, Agej, prer.
5 Č Ciril in Metod, slovanska apostola
6 P Izaija, prer.; Bogomila; Dominika
7 S Ciril in Metod (v krški šk.); Vilibald
8 N 7. pobink.; Evgenij III.; Elizabeta €
9 P Nikolaj in tov., muč.; Tomaž Moore
10 T 7 bratov muč.; Amalija, devica
11 S Pij J., p.; Olga, kneg.; Pelagija, m.
12 Č Mohor in Fortunat, m.; Janez Gual.
13 P Anaklet, pap., m.; Evgenij, šk.
14 S Bonaventura, šk., c. uč.; Francišek
15 N 8. pobink.; Henrik I., kr.; Vladimir
16 P Karmel. Mati božja; Favst, muč.
17 T Aleš, spozn.; Marcelina m.; Donata
18 S Kamil Lelijski; Friderik (Miroslav)
19 Č Vincenc Pavelski, sp.; Avrea (Zlata)
20 P Marjeta, dev.; Hieronim Emilij., sp.
21 S Prakseda, d.; Danijel, pr.; Angelina
22 N 9. pobink.; Marija Magdalena €
23 P Apolinarij, šk., m.; Liborij, škof
24 T Kristina, dev., m.; Kunigunda, dev.
25 S Jakob (Rado), apost.; Krištof, muč.
26 Č Ana, mati Device Marije; Kamila
27 P Pantaleon, m.; Natalija, m.; Sergij
28 S Nazarij in tov., m.; Viktor I., papež
29 N 10. pobink.; Marta, d.; Feliks II., p.
30 P Abdon in Senen, m.; Julita, m.
31 T Ignacij Lojol., sp.; Helena Šved., m.

1. Jezus nasiti štiri tisoč mož. (Mr 8, 1-9)
 8. O lažnih prerokih. (Mt 7, 15-21)
 15. O krivičnem hišniku. (Lk 16, 1-9)
 22. Jezus joka nad Jeruzalemom. (Lk 19, 41-47)
 29. Prilika o farizeju in cestinarju. (Lk 18, 9-14)

Sonce stopi v znamenje leva 22. julija ob 22. uri 21 min.

12

16

NEBESKI GOSPOD BO BLAGOSLOVIL
IN ZEMLJA NAM BO DALA BOGATO ŽETEV.

ZAPISKI ZA JULIJ

☾ 1. jul. ob 9.40
☉ 8. jul. ob 5.37
☾ 14. jul. ob 21.46
☉ 22. jul. ob 22.29
☾ 30. jul. ob 20.31

Dan se skrči za 56 minut
(: od 16 ur in 3 min. na 15
ur in 7 min.). Začetek pasjih
dni. - Zemlja najbolj daleč
od sonca 5. VII. (ob 2. uri).

17

19

20

23

25

26

POZDRAVLJENA, O BRATA SVETA:
ČASTI NAJ VAJU PESEM VNETA! (Za prazn. sv. Cirila in Metoda.)

AVGUST - VELIKI SRPAN

- 1 S Vezi sv. Petra; Makabej. bratje; Fides
 2 Č Porcijunkula; Alfonz Ligv., c. učenik
 3 P Najdenje Štefana, m.; Lidija, vdova
 4 S Dominik, sp.; Perpetua, žena
 5 N 11. pobink.; Marija Snežna; Ožbalt
 6 P Gospodovo sprem.; Sikst II., p.
 7 T Kajetan, sp.; Donat, m.; Albert, sp.
 8 S Cirijak, Larg in Smaragd, mučenci
 9 Č Janez M. Vianej, sp.; Roman, muč.
 10 P Lavrencij, m.; Pavla, d., mučenica
 11 S Tiburcij, muč.; Suzana, devica, muč.
 12 N 12. pobink.; Klara, d.; Hilarija, m.
 13 P Janez Berhm., sp.; Hipolit, Kasijan
 14 T Evzebij, sp.; Atanazija, vdova
 15 S Vnebovz. Mar. Dev.; Tarzicij, muč.
 16 Č Joahim, oče Mar. Dev.; Rok, spozn.
 17 P Hijacint, spoz.; Julijana, dev. muč.
 18 S Helena, ces.; Agapit, mučenec
 19 N 13. pobink.; Janez Eudes, spoz.
 20 P Bernard, op.; Samuel, pr., Lucij, m.
 21 T Ivana Franc. Šant., vd.; Anastazij
 22 S Brezm. Srce Marijino; Timotej, m.
 23 Č Filip Benicij, sp.; Flavijan, škof
 24 P Jernej, apost.; Avrea, muč.; Ptolemej
 25 S Ludovik IX., kralj; Patricija, dev.
 26 N 14. pobink.; Cefirin, p., m.; Bernard
 27 P Jožef Kalasancij, sp.; Ruf, škof, muč.
 28 T Avguštin, šk., c. uč.; Hermes, muč.
 29 S Obglav. Janeza Krst.; Sabina m.
 30 Č Roza iz Lime, d.; Feliks in Adavkt
 31 P Rajmund, spozn.; Pavlin, škof

5. Jezus ozdravi gluhonemega. (Mr 7, 31–37)
 12. Prilika o usmiljenem Samarijanu. (Lk 10, 23–37)
 19. Jezus ozdravi deset gobavih. (Lk 17, 11–19)
 26. O božji previdnosti. (Mt 6, 24–33)

Sonce stopi v znamenje device 23. avgusta ob 5. uri. 15 min.

MARIJA JE VZETA V NEBO: RADUJE SE MNOŽICA ANGELOV.
O BOG, DAJ, DA VZLJUBIMO, KAR UKAZUJEŠ!

23

24

ZAPISKI ZA AVGUST

- 6. avg. ob 12.25
- 13. avg. ob 9.45
- 21. avg. ob 13.38
- 29. avg. ob 5.13

Dan se skrči za 1 uro in 35 minut (: od 15 ur in 4 minute na 13 ur in 29 minut).
Konec pasjih dni.

28

29

30

S TEZAVO ZBIRAMO DENAR, S SKRBJO GA VARUJEMO,
Z ŽALOSTJO GA IZGUBLJAMO. (Sv. Bernard.)

SEPTEMBER-KIMAVEC

4

8

1 S Egidij (Ilj, Tilen), op.; Verena, d.

2 N 15. pob. (angelska); Štefan, kralj

3 P Evfemija, Doroteja in t., d.; Serafina

4 T Rozalija, dev.; Ida, grofinja

5 S Lavrencij Justiniani, škof

6 Č Caharija, pr.; Petronij, škof; Beata

7 P Marko Križevčan, muč.; Regina

8 S Rojstvo Marije Device (Mala Gosp.)

9 N 16. pob.; Gorgonij; Peter Klav., sp.

10 P Nikolaj Tolent., sp.; Pulherija, dev.

11 T Prot in Hijacint, muč.; Emilijan, šk.

12 S Ime Marijino; Gvidon, sp.

13 Č Notburga, d.; Filip, m.; Frančišek K.

14 P Povišanje sv. križa; Ciprijan, škof

15 S Marija 7 žal.; Nikomed, m.; Melita

16 N 17. pobink.; Ljudmila; Kornelij, p.

17 P Frančiškove rane; Lambert, škof

18 T Jožef Kupert., sp.; Irena, m.; Zofija

19 S Kvat. sr.; Januarij in tov., mučenci

20 Č Evstahij in tov., muč.; Janez Kor.

21 P Kvat. pet.; Matej, ap. in evang.; Jona

22 S Kvat. sobota; Tomaž Vilan., škof

23 N 18. pobink., Lin, p., m.; Tekla, d., m.

24 P Mar. Dev. Rešit. ujetn.; Rupert, škof

25 T Nikolaj iz Flüe, pušč.; Kamil in t., m.

26 S Ciprijan in Justina, m.; Vigili, šk.

27 Č Kozma in Damijan, mučenca

28 P Venceslav, kr., muč.; Salomon, škof

29 S Mihael, nadangel; Evtihij, škof, m.

30 N 19. pobink.; Hieronim, c. uč.; Zofija

2. Jezus obudi mladeniča iz Naima. (Lk 7, 11-16)

9. Jezus ozdravi vodeničnega. (Lk 14, 1-11)

16. O največji zapovedi. (Mt 22, 34-46)

23. Jezus ozdravi mrtvoudnega. (Mt 9, 1-8)

30. Prilika o kraljevi ženitnini. (Mt 22, 1-14)

Sonce stopi v znamenje tehtnice 23. sept. ob 2. uri 36 min.

12

14

16

ZAPISKI ZA SEPTEMBER

- ☉ 4. sept. ob 19.57
- ☾ 12. sept. ob 1.13
- ☼ 20. sept. ob 4.19
- ☾ 27. sept. ob 12.25

Dan se skrči za 1 uro in 41
minut (: od 13 ur in 26
minut na 11 ur in 45 mi-
nut). — Začetek jeseni.

KDOR ZA TUJE PRIME, OB SVOJE PRIDE.
KADAR HIŠA ŽE GORI, JE KASNO GASITI.

21

27

29

30

OKTOBER - VINOTOK

1 P	Remigij, škof; Janez Dukljanski, sp.	☿
2 T	Angeli varuhi; Teofil, spoznavalec	☿
3 S	Terezija Det. Jez., d.; Kandid, muč.	☿
4 Č	Francšek Asiški, sp.; Edvin, kr.	☿
5 P	Placid in tov., muč.; Flavijana, dev.	☿
6 S	Brunon, sp.; Fides (Vera), dev. muč.	☿
7 N	20. pob. (rožnovenska); M. K. rož. v.	☿
8 P	Brigita, vd.; Simeon, starč.; Pelagija	☿
9 T	Janez Leonard, sp.; Dionizij in t., šk.	☿
10 S	Francšek B., sp.; Danijel in tov., m.	☿
11 Č	Materinstvo Dev. Mar.; Pavlin, šk.	☿
12 P	Maksimilijan Celjski, šk.; Serafin, s.	☿
13 S	Posveč. cerkvá (v krški šk.); Edvard	☿
14 N	21. pob. (žegnanjska); Kalist, p., m.	☿
15 P	Terezija Avil., dev.; Avrelija, devica	☿
16 T	Hedviga, vd.; Gal, op.; Florentin, šk.	☿
17 S	Marjeta Mar. Alakók, d.; Aleksander	☿
18 Č	Luka, evangelist; Julijan, pušč.; Just	☿
19 P	Peter Alkantarski, sp.; Etbin, op.	☿
20 S	Janez Kancij, sp.; Felicijan; Irena, d.	☿
21 N	22. pob. (misijonska); Uršula in t., m.	☿
22 P	Kordula, m.; Marija Salome; Filip, š.	☿
23 T	Klotilda, m.; Severin, šk.; Roman, šk.	☿
24 S	Rafael, nadang.; Kristina, d.; Feliks	☿
25 Č	Krizant in Darija, m.; Krispin, muč.	☿
26 P	Evarist, p.; Lucijan in tov., muč.	☿
27 S	Frumencij, šk.; Sabina, m.; Antonija	☿
28 N	23. pob.; Kristus Kralj; Simon, Juda	☿
29 P	Narcis, škof; Donat, spoz.; Ida, dev.	☿
30 T	Alfonz Rodriguez, spoz.; Klavdij	☿
31 S	Volbenk, šk.; Kristof, m.; Antonin, š.	☿

7. Jezus ozdravi sina kralj. uradnika. (Jan 4, 46-53)
 14. Prilika o neusmiljenem hlapcu. (Mt 18, 23-35)
 21. „Dajte cesarju, kar je cesarjevega!“ (Mt 22, 15-21)
 28. O božjem kraljestvu. (Jan 18, 33-37)

Sonce stopi v znamenje škorpijona 23. okt. ob 11. uri 35 m.

POKLONILI SE MU BODO VSI KRALJI NA ZEMLJI,
SLUŽILI MU BODO VSI NARODI.

ZAPISKI ZA OKTOBER

- ☉ 4. okt. ob 5.24
- ☾ 11. okt. ob 19.44
- ☽ 19. okt. ob 18.24
- ☾ 26. okt. ob 19.02

Dan se skrči za 1 uro in 42
minut (; od 11 ur in 42 mi-
nut na 10 ur in 0 minut).

ODKUPUJMO ČAS: DNEVI SO HUDI!
KAKRŠEN JE ČLOVEK, TAKA JE BESEDA.

18

21

28

NOVEMBER-LISTOPAD

1 Č Vsi sveti; Severin, spoznavalec

2 P Spomin vernih duš; Just, muč.

3 S Viktorin, škof; Hubert, spoznavalec

4 N 24. pob. (zahvalna); Karel Bor., škof

5 P Caharija in Elizabeta; Emerik, spoz.

6 T Lenart, sp.; Sevr, šk.; Helena, dev.

7 S Janez Gabrijel P., m.; Engelbert, šk.

8 Č 4 kronani mučenci; Klavdij in t., m.

9 P Teodor (Božidar) muč.; Orest, muč.

10 S Andrej Avel., sp.; Demetrij, š., m.

11 N 25. pobinkoštna; Martin, škof

12 P Martin, papež, muč.; Avrelj, škof

13 T Stanislav Kostka, sp.; Didak, spozn.

14 S Jozafat Kunčević, sp.; Nikolaj T., m.

15 Č Leopold, sp.; Albert Veliki, cerk. uč.

16 P Jedert (Jerica), d.; Otmar, op.; Neža

17 S Gregorij Čudodel., šk.; Hugon, škof

18 N 26. pob.; Posv. bazil. sv. Petra in P.

19 P Elizabeta, kralj., vd.; Poncijan, papež

20 T Feliks Valoáški, sp.; Edmund, kralj

21 S Darovanje Dev. Marije; Kolumban

22 Č Cecilija, d., muč.; Filemon in tov., m.

23 P Klemen I., p., muč.; Felicita, muč.

24 S Janez od Križa, sp.; Hrizogon, muč.

25 N 27. pobink.; Katarina, d., muč.

26 P Silvester, op.; Peter Aleksandrijski, š.

27 T Virgilij, šk., ap. Koroške; Valerijan

28 S Gregor III., p.; Janez M., sp.; Bazilij

29 Č Saturnin, šk., muč.; Iluminata, dev.

30 P Andrej, apostol; Justina, dev., muč.

4. Jezus pomiri vihar na morju. (Mt 8, 23–27)

11. Prilika o pšenici in ljuljki. (Mt 13, 24–30)

18. Prilika o gorčičnem zrnu. (Mt 13, 31–35)

25. O razdejanju Jeruzalema. (Mt 24, 15–35)

Sonce stopi v znamenje strelca 22. nov. ob 8. uri 50 min.

NE BOM UMRL, TEMVEČ ŽIVEL BOM
IN OZNANJAL GOSPODOVA DELA.

ZAPISKI ZA NOVEMBER

2. nov. ob 17.43
10. nov. ob 16.09
18. nov. ob 7.44
25. nov. ob 2.12

Dan se skrči za 1 uro in 17
minut (: od 9 ur in 57 mi-
nut na 8 ur in 40 minut).

KAR BERES, POPOTNIK, O MENI,
BO KMALU DRUG BRAL O TEBI. (Nagrob. napis.)

DECEMBER - GRUDEN

- 1 S Edmund; Marijan in t., m., Natalija
 2 N 1. adv.; Bibijana, d., muč.; Herta
 3 P Francišek Ksav., sp.; Sofonija, prer.
 4 T Barbara, d., m.; Peter Krizolog, c. uč.
 5 S Saba, opat; Krispin, muč.; Gerald
 6 Č Nikolaj (Miklavž), š.; Apolinarij, m.
 7 P Ambrozij, škof, c. uč.; Urban, škof
 8 S Brezmadežno spočetje Device Marije
 9 N 2. adv.; Peter Furič, sp.; Valerija, m.
 10 P Melkijad, p., m.; Loreiska M. b.
 11 T Damaz I., p.; Evtihij, m.; Sabin, šk.
 12 S Aleksander, m.; Dionizija, mučenka
 13 Č Lucija, d., m.; Otilija, d.; Orest, m.
 14 P Spiridion (Dušan), škof; Nikazij, m.
 15 S Konrad Of., spozn.; Valerijan, škof
 16 N 3. adv.; Evzebij, škof; Albina, dev.
 17 P Lazar, škof; Vivina, dev.; Jolanda
 18 T Gracijan, šk.; Teotim, m.; Simplicij
 19 S Kvat. sr.; Urban V., p.; Tea, muč.
 20 Č Evgenij in Makarij, muč.; Julij, m.
 21 P Tomaž, apostol; Severin, škof
 22 S Demetrij in tov., mučenci; Flor, muč.
 23 N 4. adv.; Viktorija, devica, mučenka
 24 P ++ Sveti večer; Adam in Eva
 25 T Božič, Rojstvo Gosp.; Anastazija
 26 S Štefan, prvi mučenec; Marin, muč.
 27 Č Janez Evangelist, apostol; Fabiola
 28 P Nedolžni otročiči; Kastor, mučenec
 29 S Tomaž, šk., m.; David, kralj; Marcel
 30 N Nedelja po Božiču; Evgenij, škof
 31 P Silvester, papež, Katarina Labouré

2. O poslednji sodbi. (Lk 21, 25-33)

9. Janez Krst. pošlje svoja uč. k Jezusu. (Mt 11, 2-10)

16. Janez Krstnik pričuje o Kristusu. (Jan 3, 19-28)

23. Janez Krstnik oznanjuje pokoro. (Lk 3, 1-6)

30. Simeon in Ana oznanjujeta Gospoda. (Lk 2, 33-40)

Sonce stopi v znamenje kozla 21. dec. ob 22. uri 00 min.

RAZODELA SE JE MILOST BOŽJA, KI PRINAŠA
ZVELIČANJE VSEM LJUDEM. (Sv. Pavel.)

ZAPISKI ZA DECEMBER

- 2. dec. ob 9.12
- 10. dec. ob 12.31
- 17. dec. ob 20.06
- 24. dec. ob 11.10

Dan se skrči do 22. dec. za 19 min.; do konca dec. zra-
ste za 5 min. Najkrajši dan
(22. dec.) dolg 8 ur in 19
minut. — Začetek zime.

NAŠA DOMOVINA JE V NEBESIH.
NE LJUBIMO Z BESEDO, AMPAK V DEJANJU IN RESNICI!

Sončni in lunini mrki v letu 1956

V prestopnem letu 1956 bosta dva sončna in dva lunina mrka. Pri nas v Avstriji bo viden lunin mrk 18. novembra in sončni mrk 2. decembra in to oba le deloma.

I. Delni lunin mrk 24. maja: začetek ob 14.49, višek ob 16.31, konec mrka ob 18.14. — Mrk bo viden v vzhodnem delu Evrope in Afrike, v Aziji, na Indijskem oceanu, v Avstraliji in Polineziji, na Tihem oceanu in okrog južnega tečaja.

II. Popolni sončni mrk 8. junija: začetek delnega mrka ob 20.11; začetek popolne zatemnitve ob 21.34; konec popolne zatemnitve ob 23.06; konec delnega mrka ob 0.29. — Ta mrk bo viden le na Novi Zelandiji in južnem delu Tihega oceana.

III. Popolni lunin mrk 18. novembra: začetek delnega mrka ob 6.03; začetek popolne zatemnitve ob 7.08; konec popolne zatemnitve ob 8.27; konec delnega mrka ob 9.33. — Mrk bo viden v srednji in zahodni Evropi, zahodni Afriki, na Atlantskem oceanu, v Sev. in Juž. Ameriki, okrog severnega tečaja in na Tihem oceanu.

IV. Delni sončni mrk 2. decembra: začetek mrka ob 6.51, višek ob 9. uri, konec mrka ob 11.08. — Pri tem mrku bo Luna zakrila 8 desetlin sončnega premera. — Mrk bo viden v Evropi (le v zapadnih predelih ne), na Sredozemskem morju, v severni Afriki, na severnem delu Indijskega oceana, v Aziji (razen v vzhodnih predelih). — Na Dunaju bo Sonce že ob svojem vzhodu (ob 7.26) delno zatemnjeno; ob višku mrka bo tu vidna zatemnitev približno polovice sončne oble.

(Opomba: Vse gornje ure so računane po srednje-evropskem času!)

Pojasnilo. — Popolni (ali delni) sončni mrk nastane tedaj, kadar pride Luna med Zemljo in Sonce ter nam na ta način zakriva celoten (ali delni) pogled na Sonce; nastopi pa lahko samo ob luninem mlaju. Sončni mrk je viden le na nekaterih predelih Zemlje. Potek in trajanje je v različnih krajih različno. — Lunin mrk nastopi le ob polni luni (ob ščipu), če pade nanjo senca Zemlje. Vidimo ga povsod tam, kjer je Luna ob času mrka nad obzorjem.

Vremenski prerok

Vsi učenjaki in vremenoslovci so si edini v tem, da se jim do sedaj še ni posrečilo dognati, kako bi bilo mogoče vreme vsaj približno določiti vnaprej. Niti vsa stoletna vremenska opazovanja niso mogla iznajti vsaj nekoliko bolj zanesljivih vremenskih prerokovanj.

Vendar pa je precej zanesljiv vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz luninih sprememb. Zato letos zopet prinašamo Herschlov vremenski ključ, s katerim lahko vsak — vsaj približno — vnaprej ugotovi, ako le vé, kdaj se izpremeni luna (t. j. ob kateri uri nastopi prvi krajec ☾, ščip ☾☿, zadnji krajec ☾ in mlaj ☾).

Glavno vremensko pravilo se glasi:

1. Vreme bo tem bolj zanesljivo lepo, čim bližje polnoči se luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bližje pol dneva se luna spremeni.

Lepo bo torej, če se spremeni luna od 22. ure zvečer do 2. ure zjutraj, grdo pa, če se luna spremeni od 10. ure dopoldne do 14. ure popoldne. Vmesne ure (med 2. in 10. ter med 14. in 22.) malo pomenijo; takrat vplivajo na vreme drugi vzroki bolj kakor luna.

Opozarjamo tudi na staro rimsko in naše kmečko pravilo o vremenu, ki res presenetljivo napoveduje vreme. Kako? Rimljani so rekli: Prvi in drugi dan po mlaju ne pomenita nič; tretji in četrti dan malo; kar pa peti dan pravi, za vso luno (t. j. za nadaljnjih 24 dni) vreme postavi. Naši predniki

pa so trdili: Stota ura odloči! Izračunaj torej točno stoto uro po mlaju in poglej vreme: vetrove (ali je burja ali zapadnik ali južni veter), jasno in suho, južno in megleno. Do ščipa bodo prevladovali vetrovi in vreme te stote ure; pogosto pa tudi še do mlaja.

Herschlov ključ pravi: Če se luna spremeni:

ob uri	bo poleti (16. 4. do 15. 10.)	bo pozimi (16. 10. do 15. 4.)
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozapadnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozapadniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zapadniku, dež ob jugu ali jugozapadniku	sneg in dež ob jugu ali jugozapadniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Pismo mohorjanom

Prijatelji si večkrat pišejo. Pišejo si o uspehih, o težavah, o skupnih načrtih in o svojem delu. Deljena skrb je polovična skrb, deljeno veselje pa je dvojno veselje.

Tudi mohorjani smo med seboj prijateljsko povezani. Mnogi se poznamo osebno, vsi pa smo si sorodni po mišljenju, po načrtih in hotenju. Družni nas naša stara Družba sv. Mohorja. Častitljiva je njena zgodovina za vero in za narod. Neprecenljiv je njen doprinos k slovenski kulturi in k ugledu našega naroda.

Velik je bil idealizem naših narodnih buditeljev in voditeljev, ki so nam zamislili in zapustili to našo častitljivo ustanovo. Tudi takrat so bili za slovensko kulturo in slovensko knjigo težki časi. Majhno je bilo število prijateljev, ki so se zbirali okrog Društva sv. Mohorja, kot se je takrat imenovala ta ustanova. Leta 1855 je štel Društvo sv. Mohorja 947 članov, leta 1856 pa jih je bilo le še 557. Za prvo leto, to je za leto 1852 je nabral odbor nekaj nad 600 članov. Od teh je bilo 436 duhovnikov, 89 uradnikov, 28 kmetov, 28 šolarjev in dijakov, 23 rokodelcev in 18 ustanov. — Seveda so bili takrat za slovensko knjigo hudi časi, če pomislimo, da je Janežičeva „Slovenska bčela“ v drugem polletju 1852 štela samo 179 naročnikov. Tudi število mohorjanov je za leto 1859 padlo na 263. Na seji 22. januarja 1854 so računi pravič pokazali izgubo, ki je v letu 1855 še veliko bolj narasla. Mlado Društvo sv. Mohorja, ki je bilo zamišljeno in ustanovljeno s tolikim idealizmom, je bilo v veliki nevarnosti. Zgledalo je, da bodo Slovenci sami Društvo pokopali. Le vztrajni in stanoviti odborniki, kakor sta bila zlasti Einspieler in Janežič, so pod pokroviteljstvom škofa Antona Martina Slomška mogli z železnimi živci vzdržati brezupni boj v prid koroškimi Slovencem in celotnemu slovenskemu narodu.

BODIMO REALISTI

Čemu obujanje takih spominov, boste rekli. Potrebno je, da se učimo od naših velikih ustanoviteljev „Društva sv. Mohorja“ realizma. Realizem je potreben tudi pri delu za božje kraljestvo, realizem je potre-

ben, kadar gre za delo in skrb za bodočnost in ohranitev slovenskega naroda.

Realizem nam narekuje potrebe, delo, metode in cilje. Realizem velewa vsem Slovincem, ki so danes razkropljeni po vsem svetu, povezanost, skupnost, zaupanje, ljubezen, medsebojno pomoč. Sloga jači, nesloga tlači. Vsak naj sodeluje in zbira in nihče naj ne razdira.

Program Družbe sv. Mohorja je star že več kot sto let. Tudi danes hoče Mohorjeva delati le to, kar je delala že sto let. Program Družbe je, da ohrani Slovincem katoliško vero in slovenski jezik. V verskem, slovenskem in nepolitičnem delu je pravo poslanstvo Mohorjeve družbe in njena potrebnost. Naj bi tudi danes med Slovenci na Koroškem, na Goriškem in Tržaškem, v Benečiji, Franciji, Belgiji in Holandiji, v Angliji, Avstraliji in Kanadi, v Združenih državah Severne Amerike, v Argentini in povsod tam, kjer bivajo mohorjani, veljale besede, ki jih je zapisal ob pričetku delovanja „Društva sv. Mohorja“ Oroslav Caf:

„Želeti je treba, da bi med nami ne bilo spačenega Slovenca, ki bi ne hotel ves navdušen podpirati Družbe z glavo in z mošnjo.“

Celovška Mohorjeva družba je danes vse-slovenska zadeva in tudi skrb. Vsi Slovenci izven Jugoslavije jo potrebujejo in vsem koristi. Kdor ne vidi težav, si bo mislil, da bi knjižni darovi zadnjih let bili lahko bolj-ši in bolj pestri. Kdor pa pozna delo odbora od bliže, bo cenil in se veselil tega, kar se je naredilo in kar se je doseglo. Realizem nam narekuje, da vsi pomagamo in sodelujemo, da bo knjižni dar od leta do leta bolj bogat in bolj pester.

Mohorjeva pozdravlja vse slovensko kulturno ustvarjanje na Goriškem, na Tržaškem, v Argentini in drugod. Ona nikakor noče biti edina slovenska založba. Odbor Družbe sv. Mohorja želi obilo božjega blagoslova in uspeha vsem, ki se danes po širnem svetu med Slovenci trudijo za slovensko knjigo in slovensko kulturo. Bodimo realisti in delajmo složno za ohranitev vere in kulture med slovenskim narodom, da

vsi razkropljeni kosci našega življa ne utojejo v materializmu naših dni!

BODIMO IDEALISTI!

Naš čas je neusmiljen in materialističen. V belgijskih in francoskih rudnikih služi slovenski delavec kruhi svoji družini. Koroški kmet se bori za gospodarski obstoj na svoji zemlji. Izseljenci si z velikimi skrbmi gradijo skromno gospodarsko bodočnost. Nekoč je Cankar gladoval in slovenski literaturi ustvaril svoja najboljša dela. Drugim se ni godilo bolje. Slovenski pisatelji morajo danes ves dan goniti kramp in lopato, v večernih in nočnih urah pa vzamejo pero in pišejo svoja dela slovenskemu narodu. Idealizem med nami še ni izumrl. Idealisti so in iz idealizma ustvarjajo.

Naši zvesti poverjeniki po širnem svetu zastonj razpečavajo mohorske knjige in širijo naše liste. Nihče jih ne plača in tudi ne povprašujejo po plačilu.

Velika je danes nevarnost, da v naših ljudeh vsled velikih gospodarskih skrbi zamre zanimanje za kulturne vrednote, za lepo knjigo, za slovenski jezik. Jezik, kultura, vera — to so idejne vrednote. Materialistični svetovni nazor jim je napovedal boj na vsej črti. Vsi čutimo, kako je težavno v našem ljudstvu ohraniti smisel za idejne vrednote, in po pravici se bojimo za razkropljene drobce naroda, da se ne potopijo v materializmu naših dni. Zato z veliko zaskrbljenostjo pišemo prošnjo vsem mohorjanom: **Bodimo idealisti!** Potreben je idealizem odbornikom Družbe, poverjenikom, vsem našim kulturnim delavcem in vsakemu posameznemu mohorjanu.

Mohorjeva družba hoče tudi v drugem stoletju obstoja oskrbovati v svojem verskem in narodnostnem obstoju danes tako ogroženi slovenski narod z dobrimi knjigami in tako gojiti in ohranjati ljubezen in zvestobo katoliški veri in naši domači besedi. Kamorkoli bo po naših poverjenikih prišla mohorska knjiga, bo obujala spomine na dom, na domačo govorico in domačo cerkev.

LETOSNJI KNJIZNI DAR

Mohorjeva tiskarna je vse leto imela dosti dela. Poleg kulturno-političnega lista „Naš tednik — Kronika“ tiskamo

še „Nedeljo“, „Otroka božjega“, „Našo luč“ in „Asiške cvetove“. V lastni založbi izdajamo mesečnik „Vera in dom“, ki se vedno bolj razširja tudi na Goriškem in Tržaškem.

Za preč. g. dr. Metoda Turnška smo tiskali (dvo- oziroma štiribarvni tisk!) molitvenik za otroke „V božji hram“, ki je bogato ilustriran in nudi poleg potrebnih molitev tudi razlago krščanskega nauka in katekizma. Molitvenik je tako sestavljen, da bo v veliko pomoč vsem slovenskim družinam po širnem svetu — še prav posebno v onih krajih, kjer slovenski otroci v šolah nimajo krščanskega nauka ali pa vsaj ne v slovenskem jeziku. Mohorjeva družba je znatno pripomogla, da je ta molitvenik izšel. Vse slovenske družine pa prosimo, da pridno sežejo po njem, da bo tako skrbno sestavljeno in težko financirano delo pisatelja doseglo svoj namen. Molitvenik je izšel v nakladi 10.000 izv. in se naroča pri pisatelju ali pri Mohorjevi družbi v Celovcu. Molitvenik je poziv vsem slovenskim družinam po širnem svetu: Učite s tem priročnikom svoje otroke krščanskega nauka in najpotrebnejših molitvic v svojem domačem jeziku!

Založili smo in natisnili tudi drugi del „Svetega pisma novega zakona“ (t. j. „Pisma apostolov“ in „Skrivno razodetje“) v nakladi 6.000. Tudi ta del je izšel v isti priročni žepni obliki kot lansko leto prvi del. Želeti bi bilo, da bi Slovenci radi segli po tej knjigi, ki vsebuje božjo besedo. Naj bi ne bilo slovenske družine brez „Svetega pisma novega zakona“!

Sedanji časi so hudi. Delajo mučence in svetnike. V mnogih dušah deluje božja milost. Da bi nudili zanesljiv priročnik vsem onim apostolskim dušam, katere so hrepenele po bogoljubnem življenju, smo natisnili in založili „Filotejo“ sv. Frančiška Saleškega kot ponatis prevoda, ki so ga leta 1941 oskrbeli ljubljanski bogoslovci. Prepričani smo, da bo ta knjižica, ki je storila že toliko dobrega, mnogim mladim in starejšim ljudem kazala pot k lepšemu in svežjemu življenju. Kdor hoče biti danes apostol, mora biti najprej sam v svojem zasebnem duševnem življenju tesno povezan s Kristusom.

Redni knjižni dar pa prinaša letos sledeče knjige:

1. „Koledar za leto 1956“, ki je po obliki in vsebini sličen koledarjem zadnjih let. Poleg leposlovja nam prinaša nekaj idejnih člankov in razgledov po svetu. Nekaj knjižnih prispevkov so poslali tudi poverjeniki in mohorjani iz raznih krajev in dežel. Tako nosi Koledar vseslovenski značaj. Saj bo vsakdo v njem našel nekaj zanimivega in domačega obnem. Da bo Koledar v bodoče še bolj kot letos vsakemu nudil nekaj, pozivamo vse poverjenike in prijatelje Družbe k sodelovanju.

2. Večernice nam je napisal naš pisatelj in veliki prijatelj Mohorjeve družbe Karel Mauser. V lepem in toplem uvodu pove, da je povest posvetil koroškim ljudem. Odbor se mu zahvaljuje, da je kljub težkemu delu in veliki zaposlenosti — poln idealizma — našel še čas in je pisal knjigo za Družbo sv. Mohorja. Povest nosi naslov: „Velika rida“.

3. Da bo dosti branja, smo naprosili našega velikega ameriškega prijatelja p. Bernarda Ambrožiča OFM, da nam je dal na razpolago svoje deloma še ne objavljene, deloma že objavljene črtice. Čeprav so nekatere ameriškim Slovencem že znane, jih bodo ti in vsi mohorjani radi brali zaradi lahkega jezika in tudi lepe in poučne vsebine. Črtice, ki jih pisatelj imenuje „Domislice“, je ilustriral naš koroški slikar preč. g. župnik Avgust Cebul.

4. Naši znani zgodovinar in pisatelj Fran Erjavec nam je poklonil 1. zvezek obširne zgodovine koroških Slovencev. Je to izpopolnjen ponatis dela, ki je zadnje leto izhajalo v listu „Naš tednik — Kronika“ pod naslovom „Koroški Slovenci“. Mohorjeva bo dodala svojemu knjižnemu daru vsako leto po en zvezek. Bo to temeljito zgodovinsko delo, kakršnega še nimamo o Slovenski Koroški.

5. Iz Argentine nam je obljubil preč. g. profesor dr. Filip Žakelj zbirko življenjepisov novejših svetnikov, ki so bili kanonizirani v zadnjih letih. Knjiga bo ilustrirana in zanimiva ter nekako nadaljevala tradicijo Mohorjeve družbe — zbirke „Življenja svetnikov“. Pisatelj obljublja, do bo izšel za leto 1957 drugi zvezek.

6. Za doplačilo in za naše koroške otroke smo izdali ilustrirano potopisno brošuro „Stric Jaka“. Tisk je dvobarven.

Poleg tega smo še založili in natisnili

knjižico „Kraljestvo božje“, katero je uredil g. dr. Metod Turnšek. To je nekako nadaljevanje istoimenskega lista, ki je skozi 15 let izhajal pred drugo svetovno vojno.

Tako smo letos natisnili in v glavnem tudi založili, če izvzamemo deloma otroški molitvenik „V božji hram“, poleg naših prej omenjenih listov deset knjig v skupni nakladi 54.000 izvodov. Z veliko hvaležnostjo do Boga in do vseh naših prijateljev po širnem svetu ugotavljamo, da je to ponoven in lep doprinos h kulturi slovenskega naroda.

JAVNA RAZSTAVA SLOVENSKE KNJIGE V CELOVCU

Ob priliki škofijskega marijanskega kongresa v oktobru leta 1954. smo priredili v kongresnih razstavnih prostorih (v prostorih velesojma) tudi prvo javno razstavo slovenske knjige v Celovcu. Razstava je tudi med Nemci vzbudila pozornost. Vsak je moral občudovati bogato knjižno delo Mohorjeve družbe po njeni obnovitvi leta 1948. Kdor koli je občudoval naš „Mali misal“ ali „Cerkveno poezijo“ v najboljši izdelavi in vezavi, je moral priznati tudi tehnično zmogljivost Mohorjeve tiskarne. Uspešno nam je na razstavnem prostoru vsej javnosti pokazati tudi slovensko kulturno ustvarjanje.

Omenimo naj, da se je tudi Kongregacija slovenskih šolskih sester udeležila razstave in vsej javnosti prikazala zlasti svoje delovanje na Koroškem, kjer vodijo v št. Rupertu pri Velikovcu in v št. Jakobu v Rožu kmetijsko-gospodinjški šoli za naša dekleta.

VELIK DOGODEK V ZGODOVINI MOHORJEVE

Prišel je tudi čas, da poročamo o dogodku, ki ga smatramo za velevažnega v zgodovini Mohorjeve družbe in Mohorjevega doma v Celovcu. Ta dogodek je naselitev naših slovenskih šolskih sester v Mohorjevem domu v Celovcu. Skromen je bil začetek in ne brez težav. Toda naše pridne sestre so vaje takih skromnih začetkov. Danes vodijo že nad eno leto internat v Mohorjevem domu in vzgajajo zlasti slovenski učiteljski naraščaj. S tem je delovanje Mohorjeve poseglo tudi na vzgojno

Pogled na del knjižne razstave Mohorjeve družbe ob marijanskem kongresu leta 1954 v Celovcu.

področje. To je v zgodovini Družbe vsekakor velik dogodek.

Velečast, generalni predniki Kongregacije šolskih sester v Rimu gre naša topla zahvala, da nam je poslala tako visoko kvalificirane moči. Šolske sestre so danes zaposlene tudi v Mohorjevi pisarni na vodilnih mestih. Povsod delajo nadvse solidno, nesebično in požrtvovalno ter z velikim božjim blagoslovom.

Vse kaže in trdno smo prepričani, da bo prihodnji koledar mogel poročati še o velikih delih, ki v teku letošnjega leta rastejo iz te tesne povezave Mohorjeve družbe in Kongregacije šolskih sester 3. reda sv. Frančiška v veliko korist Družbi in Kongregaciji in v dobrobit Slovencev na Koroškem.

IN SEDAJ SE PROŠNJA

Tako smo vam, dragi mohorjani, marsikaj povedali in potožili. Sedaj pa prosimo najprej za molitev. Ne pozabite svoje bratovske molitve, ki nas vsak dan družijo. Vsak mohorjan naj moli vsak dan za ohranitev katoliške vere med Slovenci en očenaš in zdravamarijo s pristavkom: Sv. Mohor, prosi za nas!

Nadalje prosimo za naklonjenost in so-

delovanje vse poverjenike po širnem svetu, vse naše kulturne delavce in vse mohorjane.

Za najboljšo večerniško povest razpisujemo

NAGRADO 2.000 SILINGOV.

Obsega naj 120 tiskanih strani večerniškega formata; rokopisi naj se nam dološljejo najkasneje do 15. maja 1956. Pripravljeni smo po svoji finančni zmogljivosti honorirati tudi druga dela.

*

Zaključujemo z željo, da ostanemo med seboj prijatelji vsa desettisočglava družina mohorjanov, razkropljenih po celem svetu, da ostanemo zvesti tradiciji in idealom naše nad sto let stare Družbe, da si med seboj zaupamo in pomagamo, da vsak na svojem mestu stori vse, kar more, da ohranimo slovenski rod in zlasti našo mladino zvesto Bogu in narodu. Bog naj blagoslavlja na priprošnjo sv. Mohorja vse naše delo, naše napore in naš idealizem!

DR. JANEZ HORNBÖCK,
tajnik Družbe sv. Mohorja,
župnik in dekan v Podgorjah.

Dobrla ves 1154–1954

V Marijinem letu 1954 je obhajala župnija Device Marije v nebo vzete v Dobrli vesi osemstoletnico obstoja.

Dobrla ves leži v središču Podjune. Že v predrimski dobi je bilo tukaj središče. Kraj se imenuje še v poznejših listinah „Jun“, kar je keltskega izvora. V rimski krščanski dobi je bilo središče verskega življenja s škofovim sedežem na griču Sv. Heme, kjer je bilo v poganski dobi svetišče boginje Juno.

Že pred letom 1106 se omenja Marijina cerkev v Dobrli vesi. V drugi polovici 11. stoletja je grof Kazelinus podaril svoja bogata posestva v okolici Dobrle vesi patriarhu v Ogleju (Aquilea) z namenom, da naj se sezida nov samostan, združen s cerkvijo. Leta 1154 je bila stavba končana; oglejski patriarh Peregrinus je vpeljal med duhovščino v Dobrli vesi redovna pravila sv. Avgušтина, istega leta je bila vnovič potrjena ustanova župnije in določene podružnice, ki naj pripadajo k župnji.

Do leta 1604 so delovali duhovniki-avguštinци kot dušni pastirji Podjune. Iz Dobrle vesi so odhajali na posamezne podružnice in sosedne župnije, tam opravili posle dušnega pastirstva in se spet vrnili v samostan, da so tukaj gojili skupno duhovno življenje pod vodstvom skupnega predstojnika — prošta. Veliko dobrega so storili. Gotovo je dobro dušno pastirstvo iz tega verskega središča obvarovalo Podjuno v času reformacije, da je ljudstvo ostalo zvesto sv. katoliški Cerkvi kljub pritisku graščakov (n. pr. Ungnadov v Zeneku).

V težkih letih 16. stoletja je prišel samostan v gospodarske težave. Po dolgih pogajanjih je 35. prošt avguštinec Boštjan Kobel pred oddajo dal napraviti veličasten natevek z napisom zadnjih sobratov in sliko Kristusa Sodnika, ki še sedaj krasi zapadno steno cerkve pri prižnici. Leta 1604 so prevzeli samostan oo. (=očetje) jezuiti in prevzeli v oskrbo preostale oo. avguštinice.

Očetje jezuiti so z vso vnemo popravili samostan in cerkev, dvignili so dušno pastirstvo predvsem z duhovnimi vajami. Samo-

stan so oo. jezuiti uporabljali 50 let za noviciat in vzgojo redovnega duhovniškega naraščaja. Velikega pomena je bilo za dušno pastirstvo duhovniško udruženje svetnih duhovnikov Podjunskega arhidiakonata in generalnega vikariata oglejske škofije v Dobrli vesi. Vsako leto so prišli v dobrloveški samostan, opravili duhovne vaje in na skupni sinodi dobili pobudo in navodila za nadaljnje dušnopastirsko delo. Udruženje je bilo l. 1661 potrjeno od Sv. stolice. Od leta 1661 do 1775 je bilo 462 članov.

Ko je bil l. 1773 začasno ukinjen jezuitski red, je prevzela samostan država. Zadnji rektor jezuitov dr. Hieronim Rechbach je postal prošt in nadaljnji svetni dušni pastir župnije. Samostanska župnijska cerkev in poslopje, kjer je zdaj župnijski urad (tako zvana „proštija“), je bila izročena župnji, samostansko poslopje in vsa zemljišča z gozdovi pa je prevzela država. Prošt je ostal še nadalje po imenovanju cesarice Marije Terezije sporazumno s solnograškim nadškofom arhidiakon Podjune, vnovič so mu bile potrjene stare pravice škofovih insignij. V samostanu so se naselili uradi, sodnija, ljudska šola in nekatere stranke.

Cesar Franc I. je l. 1809 izročil dobrloveško samostansko poslopje z zemljiščem benediktincem, ki so prišli iz opatije sv. Blaža v Št. Pavlu v Labotski dolini, da zopet zasedejo benediktinski samostan, ki je bil pod Jožefom II. l. 1787 razpuščen. Zemljišča in gozdovi naj bodo kot dotacija gimnazije in liceja, ki so ga prevzeli benediktinci v Št. Pavlu.

Za osemstoletnico je bila prejšnja samostanska (zdaj župnijska) cerkev temeljito restavrirana. Delo je trajalo od l. 1952 do 1955. Mogočni romanski stolp, ki je zidan ločen od cerkvenega poslopja, se zdaj kaže daleč naokoli v novi obleki. Romanski portal nas pelje v prostorno svetišče, v katerem je v gotski dobi dobil prostor predvsem gotsko lice; le nekaj romanskih ostankov je še ohranjeno.

DOBRLA VES v Podjuni: samostan in proštjska cerkev

Restavrirana gotska rebresa s slavolokom in prezbitarijem dajejo enotno (harmonično) sliko. Marijina milostna podoba v glavnem oltarju je gotska, oltarni nastavek pa je lepo baročno delo. Baročna sta tudi prva dva stranska oltarja. V prezbitariju so bile odkrite lepe freske iz 15. stoletja; najlepša je ona na steni, ki predstavlja Marijino vnebovzetje in kronanje. Ta freskoslika je zgodovinski dokaz za najnovejšo dogmo Cerkve o Marijinem telesnem vnebovzetju.

V kapelici, ki so jo prizidali jezuiti, kraljuje zdaj Fatimska Kraljica sv. rožnega venca, obdana s srcem in trnovo krono na prsih, kakor se je prikazala Luciji. Kip je umetniško delo iz lesa, izdelan po umetniku-kiparju na Portugalskem; blagoslovil ga je škof v Fatimi; v tuk. cerkev je prispel 1. avgusta 1954. Od tukaj je poromala Fatimska Kraljica že po mnogih župnijah spodnje Koroške in delila v duhovnih obnavah bogate milosti.

Nad oltarjem sv. Frančiška Ksaverija je bil lani postavljen restavrirani gotski relief Marijinega oznanjenja; na oltarju je gotska sv. Ana z Marijo in Detetom.

V spodnji cerkvi je renesančni oltar z gotskim kipom sv. Florijana in rokokojski oltar sv. Jožefa. V vzhodni ladji je baročni oltar Žalostne Matere božje, pred njim veličastni sarkofag viteza Krištofa Ungrada iz l. 1517. Izdelan je iz domačega rdečega žitrajkega marmorja kakor tudi oltarna menza. Restavriran je tudi v isti ladji postavljeni kamniti krstni kamen z novim primernim motno pozlačenim liturgičnim pokrivalom.

Iz spodnje cerkve pod stopnicami vodi dvojne vrat v častitljivo kripto, katero krasijo gotsko-romanski stebri. V sredi je oltar sv. križa, na steni kipa sv. Valentina škofa in mučenca-duhovnika. Restavrirana cerkev naj bi služila obnovi verskega življenja po Mariji Srednici milosti.

OČE in njegova vloga

V DRUŽINI

V naših družinah se duševni in duhovni stik z otrokom in skrb za njegovo pravilno rast silno rad prepušča materam. Kjerkoli se razpravlja o vzgojnih vprašanjih, zastopa družino po navadi mati. Le v redkih primerih se za reševanje takšnih vprašanj čuti poklicanega tudi oče. Zato je potrebno, da spregovorimo besedo očetom, posebno tistim, ki ne čutijo v sebi nikakih vzgojiteljskih dolžnosti, ker so prepričani, da so z gmotno oskrbo rodbine, z zaslužkom in delom zanjo izpolnili vso nalogo očeta in skrbnika.

Mož, ki odlaga najtežje in najvažnejše, to je vzgojiteljske dolžnosti v družini na rame žene in matere, pravi navadno takole: „Jaz delam izven doma in storim za družino z delom vse, kar morem. Žena, ki ji prepuščam dom in gospodinjstvo, naj se ukvarja tudi z otroki. Zame domače delo ni. Preveč sem zaposlen drugod, premalo časa imam za življenje z otrokom.“ — Ali pa: „Ves dan se peham in trudim. Ko pridem opoldne ali zvečer utrujen domov, potrebujem svoj mir. Čemu naj takrat poslušam pritožbe in obtožbe otrok, čemu naj se znova razburjam in si kvarim živce, ko pa lahko žena v miru in o pravem času opravi sama z otrokom?“

Res je mož po svojih prirodnih lastnostih usmerjen bolj v zunanje poklicno delo, ki ga močneje zaposli in prevzame, res je njegova usmerjenost bolj stvarna, manj osebna, vendar vse te prirodne lastnosti ne opravičujejo moža, da bi zanemarjal očetovske dolžnosti in prepuščal vso odgovornost za vzgojo otrok le ženi. Če je pravtako globoko doživel očetovstvo kot ona materinstvo, bo vzgojno nalogo v družini kljub poklicnemu delu uspešno izpolnjeval. Kakor vsebuje materinstvo vse tiste sile, ki se javljajo kot skrb in ljubezen, tako pomeni očetovstvo utelešenje tiste sile, ki rodbino varuje in nosi. Oče je vzgojitelj, hranitelj, oskrbovalec in čuvar; za otroka je človek, ki vse ve, vse zna, vse zmore. K njemu se v stiski in nadlogi zatekajo rodbinski člani

po nasvete in navodila, saj je nosilec avtoritete in vzdrževalec življenja v družini. Hkrati pa je upravnik in čuvar pravice v službi višje sile. Takšna je torej očetova vloga v družini. Vzvišena je in odgovorna.

Oče je kot vzgojitelj v družini neobhodno potreben, ker je po večji stvarnosti laže objektiven v presojanju otroka, njegovih dejanj in napak kot mati, ki ji prevelika osebna navezanost na otroka lahko vzame pravo stvarno presojo. V vzgoji je namreč nujno potrebno nekaj strogosti, ki je materi zaradi njene dobrote često primanjkuje, a jo oče po svojem moškem občutenju in pojmovanju tudi v ljubezni laže zmore.

Velike vzgojne važnosti je tudi **doslednost**; mati je večkrat nima, ker je popustljiva in mehka. Saj je res težko odbiti otroku gorečo prošnjo po čemer koli, kar smo mu iz pametnih razlogov ali iz posebnih vzgojnih ukrepov odrekli. Ni lahko vztrajati pri kazni, ko je srce že davno odpustilo in bi rado otroka privilo k sebi.

Vendar mora **razum** prevladati nad čustvom. Prav zaradi resnosti, strogosti in doslednosti je očetova krepka roka pri vzgoji nujno potrebna. Vsi vemo, kako utemeljena in resnična je tožba matere vdove: „Fantu se pač pozna, da mu manjka očetove krepke roke.“

Ne sme pa biti oče v družini za strašilo. Kolikokrat krotijo matere svoje otroke z grožnjami, da jih bodo zatožile očetu. „Le počakaj, bom že očetu povedala!“ grozi mati svojemu sinčku razgrajačku, če mu ni več kos. Oče pa truden in često zlovoljen zaradi zunanjih težav napravi hitro red in mir, ki pa ni mir otroškega pričakovanja in radosti. Tako opravlja oče v marsikateri družini najneprijetnejše „vzgojne“ naloge: tepež in kazen: nekaj, česar se otrok najbolj boji in kar mu je še v daljnih spominih težko in mučno. Zato ni čudno, če ima oče v otrokovem življenju in spominih njegove mladosti vlogo trinoga in birača.

Kako vse drugače je v družinah, kjer otroci z veseljem pričakujejo trenutka, ko se vr-

Maulbronn: Glava trpečega Kristusa na križu

ne oče iz službe ali z dela! Takrat je v njihovem domu še lepše, še vse bolj sproščeno. Oče pove otrokom, kaj je videl in doživel; vsi ga verno poslušajo. Otroci pa mu zaupajo svoje radosti in težave; oče se z njimi veseli, jih tolaži ali pametno posvari. V takih družinah otroci res čutijo očeta kot svojega čuvarja, h kateremu se v stiski zatekajo po nasvete. In prav je tako. Kdo more otroku bolje svetovati kot oče, ki mu postane prijatelj in zaupnik že v zgodnji mladosti? Ta zaupna vez med otroki in očetom se v razvojni dobi utrdi in se nikoli več ne pretrga. Kadar namreč zajame otroka čas prebujenja in zorenja, je posebno fantu oče bolj potreben od vsakdanjega kruha, ki mu ga daje.

Očetova avtoriteta je torej tista nevidna sila v družini, ki vse urejuje, vse vodi in vse priteza k sebi. V družini vlada red, primerne disciplina in medsebojno spoštovanje.

Zato je nujno potrebno, da vsak družinski oče to avtoriteto ohranja in izpolnjuje z delom in lepimi zgledi.

Gorje pa, če oče izgubi vlogo čuvarja družine, če njegova avtoriteta pri otrocih ugasne! To se največkrat dogaja tedaj, če se oče in mati stalno prepirata vpričo otrok. Kako žalostno je v takih družinah! Otroci so kakor ovce brez pastirja. Nikogar ni, ki bi jim kazal pot v življenje in jih v težavah dvigal in vzpodbujal. Očetova avtoriteta je zapravljen in družina je brez čuvarja. Tedaj oče nič ne ve, nič ne zna, nič ne zmore. Prav zato je družinska vez med člani družine zrahljana ali celo uničena. Nekdaj so bile družine, kjer oče ni imel avtoritete, redke, dandanes se pa na žalost vedno bolj množijo. Posledica tega je, da so otroci podivjani, nedisciplinirani in brez spoštovanja do tistih, ki jih vzgajajo. Kadar je uničena avtoriteta družinskega poglavarja, ni več pomoči. Prav zato je pri vzgoji otrok iskrena in čista ljubezen med možem in ženo velike važnosti.

Oče je hranitelj družine. Večinoma sloni blagostanje družine na njegovih ramah. Vsaj biti bi moralo tako, kajti neprimerno in družini škodljivo je, če se mora za vsakdanji kruh pehati tudi mati. Za očeta, ki ljubi svojo družino, ni nobeno delo prenaporno. Od ranega jutra do poznega večera se trudi, da bi otroci ne trpeli pomanjkanja. V duši, pretopljeni v ognju velike ljubezni, prebiva mir. Ni je naslade ne razkošja, ki bi odtehtalo tisto lepo notranjo zadovoljnost, tisto skrito svetlo radost očeta, ki z delom svojih rok lahko stanu primerno vzdržuje svojo družino. Največja nesreča za takega dobrega in vestnega družinskega očeta je brezposelnost. Pripravljen je prijeti za vsako delo, da bi le njegova družina ne živela v pomanjkanju.

Največja nesreča za družino pa je brezvestni oče, ki večino svojih dohodkov zapravi sam, družino pa pušča v pomanjkanju. Doma se mora žena boriti za obstanek. Iskati mora dela, da lahko preživi sebe in otroke.

Oče, ki je v naših družinah vendarle bolj zapisan poklicnemu delu kot žena, naj v otroku budi smisel za delo in za vrednost dela. Odpira naj mu pogled v delavnice

človeške roke in misli, da bo, ko pride čas, otroku izbira poklica lažja in delavna zavest močnejša. Z lastnim pozitivnim odnosom do dela, ki mu izpolnjuje življenje in ustvarja dom, naj vzbuja v otroku veselje do dela; s tem bo postavil njegovo življenje na trdne in stvarne temelje bodočnosti.

Z materjo, ki se v življenju ničesar bolj ne boji, kot če bi izgubila otroka za vselej, naj čuva nad njegovo potjo in bedi nad njegovimi koraki. Ve naj, kod hodi njegov otrok in kakšne prijatelje in vodnike ima izven doma, kajti krivi vodniki so že marsikateriga dobro vzgojenega otroka odtegnili očetovemu vplivu. Nadalje naj zanima očeta, kaj čita in za kaj se zanima njegov sin, kje živi hčerka, po čem hrepeni, kaj jo pretresa in prevzema do dna. Iz lastne življenjske moči in resničnosti naj da svojemu otroku notranjo moč, sproščenost in resničnost in naj živi z njim, tako da bo vedno

čutil, ali je njegov otrok še tisti „naš“ otrok, ki mu je kazal pot v življenje in mu dajal dušo od svoje duše.

Ni torej lahka niti majhna vloga, ki jo imajo očetje v družini. Zato naj ne zanemarijo svojega vzvišenega poklica, kajti sicer se bodo prej ali slej kesali. Vzgojitelji morajo vedno stremeti k izpopolnitvi, saj mladina, ki jo vzgajajo, išče vzorov, izoblikovanih likov in veselih, bodrilnih besed. Če teh ne najde v družini, hodi svoja pota. Naj očetje ne prepuščajo vzgoje otrok le materam, ki imajo pravitko veliko dnevnih skrbi.

Najmanj pa, kar lahko storijo vsi očetje, je dobra volja, ki jo dajo družini, je svetlo razpoloženje, s katerim prestopijo po delu in trudu prag svojega doma, je sproščenost in prisrčnost, ob kateri bo dom lepši in svetlejši in družinska skupnost močnejša in trajnejša.

Dr. Lojze Škerl, Trst:

O vrednosti človeškega življenja

(Nekaj sodobnih misli iz predavanja, ki ga je imel pisec dne 11. februarja 1953 v Slovenskem katoliškem prosvetnem društvu v Gorici.)

Pred nekaj leti so v Trstu predvajali film z naslovom „Mi vsi smo morilci“ (Siamo tutti assassini). Ob tej priliki so priredili javno debato o vsebini tega filma. Take debate vzbudijo zanimanje za vprašanje pri širokih množicah, a služijo predvsem kot reklama za film. V omenjenem filmu vidimo več na smrt obsojenih, ki čakajo smrti. Pokaže nam pa tudi vzroke, zakaj jih je človeška pravica obsodila na smrt.

Pri tem nastane vprašanje, okoli katerega se včasih vnamejo spori, ali sme javna oblast koga obsoditi na smrt. Film tega vprašanja ne reši. Francoski filmi problemov, katere obravnavajo, na splošno sami ne rešijo; rajši puščajo v gledalcu dvom. Da pa kak problem pride do jasnega izraza, ustvarjalci filmov marsikatero stvar precej pretiravajo.

Po omenjenem filmu, ki ima za ljudi s precejšnjo razsodnostjo nekaj lepih strani, ima gledalec vtis, da se je obsojencem zgodila krivica, in to še bolj, ker duhovnika,

ki obsojence tolažita, napravita na gledalca in zlasti na nekatoličana neprijeten in mučen vtis.

Pri zgoraj omenjeni debati o smrtni obsodbi so nastopili razni govorniki: predstavnik sodišča, zdravnik, inšpektor policije z dolgoletno prakso, ravnatelj zaporov, duhovnik in odvetnik. Vsak je povedal svoje mnenje. Nekateri so smrtno obsodbo načelno odklonili; drugim se je zdela le nepriemerna. Duhovnik je razložil tradicionalno stališče katoliške moralke in Cerkve v zadevi smrtnih obsodb.

Znano je, da je dovoljeno usmrtiti človeka v pravičnem silobranu in v pravični vojni. Dani morajo biti seveda nekateri pogoji. Tudi zakonita oblast sme izreči smrtno obsodbo po zakoniti sodnijski poti za trdno dokazani zločin, n. pr. za zločin zoper življenje drugih ljudi ali zoper varnost družbe. S smrtno obsodbo zadosti hudo žaljeni pravici in odvrača ljudi od težkih zločinov.

Duhovnik je poudaril, da je smrtna obsodba skrajno sredstvo, kajti treba je skrbeti, da se zločinec reši za družbo in za svoje zveličanje. Državna oblast se sme poslu-

žiti te svoje pravice. Druga stvar pa je, ali je primerno, da se ta svoje pravice tudi posluži. Dandanes imamo le v nekaterih državah smrtno kazen za določene zločine. Koliko ljudi pa izgubi življenje zaradi zločincev! Človeško življenje dandanes nima velike cene. To jasno opisuje sveti oče v svoji poslanici za Božič 1952, v kateri govori o razvrednotenju človeške osebe.

Kot zadnji je pri omenjeni debati nastopil odvetnik. Iz njegovega govora in iz poteka debate je bilo razvidno, da je bilo to načrtno. Izrazil je svoje veliko začudenje, češ kako da prav Cerkev brani smrtno obsodbo, tista Cerkev, ki je postavljena za rešiteljico ljudi. Duhovnik po tem govoru ni več prišel do besede, da bi odvetniku lahko ugovarjal. Zato je marsikateri poslušalec debate in pozneje gledalec filma zapustil dvorano z vtisom, da zlasti Cerkev brani smrtno obsodbo.

Ne vem, s kakšnimi vtisi bi se bili poslušalci razšli, če bi se bili pri debati spomnili besed svetega očeta, ki jih je bil izrekel na prvem mednarodnem kongresu za histopatologijo živčnega sistema (nauk o bolezenskih spremembah na živčnih tkivih) dne 14. sept. 1952. Država, je rekel, svetj oče, nima pravice, da bi mogla razpolagati s pravico, ki jo ima vsak človek do življenja. Javna oblast more obsojencu vzeti dobrino življenja le tedaj, ko je zločinec s svojim težkim zločinom sam izgubil pravico do življenja.

Ta misel svetega očeta je nova. Nanjo me je opozoril neki zdravnik v tržaški bolnici. Zločinec torej z zločinom sam izgubi pravico do življenja. Javna oblast ga pa sme iztrgati iz življenja, ko mu je dokazala hud zločin. Bolje pa je seveda, če mu da možnost, da zadosti za zločin in kot vreden član človeške družbe ponovno zadobi pravico do življenja.

Peta božja zapoved, ki varuje človeško telo, človeško življenje, človeka samega, je jasna: Ne ubijaj! Radovoljni uboj najdemo med vnebovpijočimi grehi. Zakaj ne smeš ubijati? Zato, ker tvoje telo, tvoje življenje ni tvoje, pač pa božje. Telo si prejel od Boga, za Boga ga moraš oskrbovati, Bogu ga moraš vrniti. Kakšen slavospev človeškemu telesu, ki z neumrljivo dušo tvori človeka, je zapel sv. oče dne 8. novembra 1952 v govoru o športu! Sv. Pavel pa je napisal Korinčanom: „Ali ne veste, da je vaše telo tem-

pelj Svetega Duha, ki je v vas, in da ga imate od Boga in niste svoji? Poveljujte torej Boga v svojem telesu!”

Telo je Bog dal človeku, da zanj skrbi in ga hrani ter ga pripravi za večno plačilo, katerega bo deležno tudi telo, če bo duša prišla pred sodni stol posvečena po milosti božji. Duša in telo tvorita človeka kot enotnost, ki naj v svoji popolnosti z razumom in voljo in po vseh drugih zmožnostih časti svojega Stvarnika.

Bog je rekel: „Naredimo človeka po svoji podobi.” — Kateri nauk, katera filozofija, katera religija postavlja človeka na višje in lepše mesto v stvarstvu kakor katoliški nauk? Odprimo sveto pismo in pogledjmo samo Mojzesovo preprosto, a pesniško lepo izdelano poročilo o nastanku sveta in človeka. Nekaterim se zdi, da so to bajke. Nam pa je, ko beremo njegove besede, kot da slišimo njegov opomin izvoljenemu ljudstvu: Pogledj, človek, kako visoko te je postavil Bog! Njegov si, iz njegovih rok si izšel, zato je ustvaril svet, tebi je dal v službo anjele. Vse to ti je dal, da bi Ga častil s svojim telesom, s svojo dušo, s svojim življenjem.

V učlovečenju Kristusa, božjega Sina, je človeška narava dosegla višek. Na zemlji je tedaj živel človek, ki je bil najpopolnejša podoba božja, druga božja oseba. „Zakaj Bog je svet tako ljubil, da je dal svojega edinorojenega Sina, da bi se nihče, kdor vanj veruje, ne pogubil, ampak imel večno življenje.”

Na poti v Emavs je Jezus rekel potrtna učencema: „Ali ni bilo potrebno, da je Kristus to pretrpel in šel v svojo slavo?”

Tudi človek mora misliti na ta cilj in premagati težave in križe tega življenja. Če človek nima upanja v življenje pri Bogu, če ni prepričan, da s smrtjo telesa ni vsega konec, če ne ve, da je življenje na zemlji le majhen del njegovega življenja, kaj mu ostane? Kje naj najde odgovor na vprašanje: Čemu trpljenje? Čemu življenje sploh?

Neki pridigar je rekel na prižnici: „Kdor ne veruje v Boga, za tega je edina rešitev, da vzame revolver, gre za prvi vogal in se ustrelji.” Kaj naj mu da življenje, če ni Boga, če je človek samo člen v trajnem razvoju materije, če je le bolj ali manj krotka žival v zverinjaku tega sveta?

Preveč je takih, ki skušajo rešiti različne probleme s tem, da drugim vzamejo življenje. A še mnogo več je takih, ki mislijo, da se težko vprašanje človeškega življenja da rešiti s samomorom. Res je, da je samomor lahko posledica bolezni ali trenutne izgube razsodnosti; a ni vedno tako. So ljudje, ki si vzamejo življenje pri polni zavesti. Ti so pravi dezertarji in izdajalci na bojišču človeškega življenja.

Neki tržaški dnevnik je objavil zanimivo statistiko. V Trstu je bilo leta 1952 v sedmih mesecih 36 samomorov. Življenje si je vzelo 24 moških in 12 žensk. Poskusnih samomorov pa je bilo v istem času 81 (31 moških in 50 žensk). Vsega skupaj torej v sedmih mesecih 117 oseb, od teh 47 poročenih. Vsak komentar je odveč. Vzroki samomorov ali poskusnih samomorov so: 28% družinske zadeve, 17% bolezni, potem šele pomanjkanje, ljubezenske nesreče ali kaj podobnega. Glavni vzrok je torej strahopetnost.

Zanimiv je primer prof. Varenna, ki je večino svojega življenja posvetil študiju tega vprašanja. Svoj življenjski problem pa je rešil s samomorom. Drug profesor iz Milana, predsednik sodišča za mladoletne, svojih dveh otrok ni znal rešiti. Tako je, če ni vere v Gospodarja našega življenja!

Tudi še nerojen otrok je človek s pravico do življenja kakor mi. Te pravice mu ne more vzeti nihče, niti oče, tem manj še kdo drug ali državna oblast. Tudi nerojen otrok ima dušo, ki kliče po zveličanju, ki kliče po Bogu kakor naša.

Veliko uspeha je imela knjiga z naslovom „Kardinal“. Napisal jo je ameriški pisatelj Robinson. Italijanski prevod je od novembra 1951 do maja 1952, torej v sedmih mesecih doživel pet izdaj. V romanu, v katerem se razodeva ameriško mišljenje o duhovnikih, je opisano življenje duhovnika, ki po raznih stopnjah postane kardinal. Nakazani so razni problemi, s katerimi pride v stik katoliški duhovnik v ameriških razmerah. Stephen, duhovnik, o katerem knjiga govori, je imel sestro, ki je zašla na slabo pot v veliko žalost njegovo in vse družine. Našel jo je v zakotni ulici v bednem stanovanju. Reva se je že več časa zvijala v bolečinah, da bi dala življenje otroku. Duhovnik jo hitro spravi v bolnico. Zdrav-

Marija s kroglo. (Iz umetniške šole v Beuronu)

niki izrečejo usodno vprašanje: Ali naj živi mati ali otrok? Oba ne bosta.

Stephen se je prijel za stol: „Jezus, Marija, Jožef, pomagajte!“ je vzkliknil. Ta vzklik se je dvignil do stropa in v odmevu poslal nazaj besede pete božje zapovedi: **Ne ubijaj!** To je jasen ukaz božji, ki veže vse, tudi zdravnike. Ukaz, ki ne pozna osebnih ali zasebnih razlogov, ki ne dovoljuje, da bi barantali za materino ali otrokovo življenje. Mati in še nerojeni otrok — pred božjimi očmi sta oba enaka. Noben človek nima pravice, da bi razsodil, kateri ima prednost pred drugim, kateri se mora žrtvovati za drugega. Odločiti v tej zadevi pomeni poseči v pravice Boga samega.

Zdravnik je pogledal na uro: „Odločite se hitro, gospod!“

V tem trenutku žalosti se je Stephenova volja uprla. Njegove misli so postale uporniške in te obupne misli so ga razgrele. Ali

naj pusti, da mu umre sestra, ko jo pa lahko reši z eno samo besedo, s tihim privoljenjem? Človeška ljubezen z vsemi spomini ni imela pravice, da bi tukaj zahtevala izjemo. Ali naj prosi Boga: Samo enkrat naj tvoja zapoved ne velja!

„Torej?” se je oglasil zdravnik.

Zdravnikov opomin ga je poklical nazaj v resničnost. Duhovniški poklic in njegova trdna vera v sveto Cerkev sta ga pripravila, da se je sklonil v zaupanju pred Bogom, vsemogočnim, vsevednim in usmiljenim.

Odgovoril je: „Nisem pooblaščen, da bi dovolil umor.”

Zdravnik je nato povabil duhovnika k sestri. Stephen ji je dal odvezo in ji zatisnil oči. Nato se je umaknil iz operacijske sobe. Na hodniku se je naslonil na zid. Do zadnjega je ostal zvest svoji duhovniški obljubi. Za plačilo pa je imel smrtno žalost. Iz njegovih ust so še prihajale obupne besede žalosti, ko je zaslišal tih jok, znak novega življenja, njegove nečakinje.

Ta dogodek pusti velik vtis v bralcu, ki bi rad govoril besede kakor obupani in potrti duhovnik. Toda pisatelj to prepreči v nadaljnjih poglavjih, kjer med drugim opisuje rast in napredek uboge sirote. Duhovnik si pozneje sam zastavi vprašanje: Če bi moral s e d a j izbirati med sestro in njeno hčerko, svojo nečakinjo? Isto misel je izrazil tudi sveti oče v odgovoru (26. novembra 1951) na ostro polemiko, katero so dvignili proti znanemu njegovemu govoru babicam (29. oktobra 1951), v katerem je bil natančno razložil katoliški nauk o tej stvari. Mati je darovala življenje za otroka in otrok je stokratno poplačal materino žrtev.

Sveti oče je v omenjenem govoru razložil, kakšne so dolžnosti babic, kako naj ravnajo, kadar gre za pravice in dolžnosti zakoncev, zlasti pa kadar gre za življenje še nerojenega otroka.

Katoliška morala je v tem neizprosna. Vprašanje: ali mati ali otrok — sploh ne stavi. Pač pa postavlja zahtevo: **mati in otrok**. V tej zahtevi doživlja svojo zmago; napredek v moderni medicini in kirurgiji to jasno potrjuje. Tudi medicina se danes vedno bolj približuje peti božji zapovedi. Pred kratkim so ilustrirani tedniki prinesli slike o dveh materah, ki sta obe v odločilnem trenutku znali reči: Ne moreva spre-

minjati pete božje zapovedi. In sta zmagali. Ljubezen vedno odnese zmago.

Neki tednik, če se ne motim, je bil „Tempo”, je pred več meseci objavil članek s čudnim naslovom: Ali res Bog jemlje življenje nedolžnim zato, da ga ohrani nam grešnikom? Člankar je opisal nesreče, pri katerih je izgubilo življenje veliko otrok. Ta naslov mi je dal misliti.

Važno vprašanje moralke je tudi **evtanazija** ali lepa, lahka smrt. Tudi ta problem so že uprizarjali v filmu. V Trstu so predvajali film „Pravici je zadoščeno” (Giustizia è fatta), ki so ga izdelali Francoizi. Tudi ob tem filmu so priredili javno debato o evtanaziji. Kakor film „Mi vsi smo morilci” hoče tudi ta film pokazati, kako trenutno razpoloženje včasih vpliva na človeško sodbo. V filmu je prikazan proces proti zdravnic, ki je obtožena in tudi obsojena, ker je z injekcijo končala življenje svojememu znancu in ga tako rešila dolgega, hudega trpljenja. Film pokaže, kako porotniki sodijo. Zdravnica pri procesu jasno izpove, da se je dejanja zavedla, da ga pa ne obžaluje. Pove tudi, da ni katoličanka, da torej ni vezana na katoliško moralo, ki taka dejanja prepoveduje. V filmu samem je nakazanih več problemov. Najprvo se zdi, da je zdravnica storila dejanje iz sočutja; potem ima gledalec vtis, da je delala iz ljubezni do drugega ali morda celo zaradi velike dediščine. Za katoličana je seveda jasno, da zdravnik ne sme prestriči človekovega življenja niti tedaj, če vidi, da bolnik hudo trpi in da ni upanja na ozdravljenje. Usmrtitev iz usmiljenja ni dovoljena. Vsako trpljenje ima svoj smisel.

Res je hudo, kadar človeka zadene. Hudo je slišati iz ust mladega človeka: Zakaj ne smem živeti? Zakaj moram trpeti? Še Kristus je vzkliknil na Oljski gori: „Oče, ako je mogoče, naj gre ta kelih mimo mene.” Toda hitro je dodal: „Vendar ne, kakor jaz hočem, ampak kakor Ti.” Kaj takega nas more učiti samo On.

Še o eni stvari se včasih bere. Nekateri se bojijo **navidezne smrti**; bojijo se, da bi jih žive pokopali. V tem strahu naroči kdo (n. pr. dunajski naturalistični pisatelj Arthur Schnitzler), naj mu na mrtvaški postelji prebodejo srce. To ne gre! O če bi se bolj bali razbrzdanega življenja kot navidezne

smrti! Slabo življenje pusti prej ali slej posledice na našem telesu. Koliko je mladih ljudi, ki hodijo okoli z vidnimi znaki smrti na obrazu in v očeh! Star pregovor pravi: Zdrava duša v zdravem telesu. Mi bi ga malo spremenili: Zdravo telo iz zdrave duše.

Tudi za nesrečne ljudi, ki rabijo, prekupejo ali izdelujejo razna mamila, kot opij, kokain, morfij, heroin itd., velja zapoved: Ne ubijaj! Človek, ki vsaj malo pozna življenje takih nesrečnežev in strašne posledice mamil, se zgrozi nad grozodejstvom tistih, ki pri lovu za denarjem pomagajo uničevati človeški rod.

Za lajšanje bolečin so poklicani zdravniki, ker si človek sam ne zna in ne more po-

magati. Zdravniška veda mora človeku koristiti. Božja postava velja tudi za zdravnike. Včasih jim pride skušnjava, da bi v imenu znanosti in napredka izrabili živo človeško telo za razne poskuse. Spomnimo se na groze polna nemška taborišča, kjer so uboge jetnike zapirali v plinske cevi, da bi na njih preskusili uničevalno moč raznih plinov. Držali so jih v mrzli vodi, da bi videli, do katere temperature se človeško telo lahko ohladi, ne da bi umrlo. Takih poskusov je bilo brez števila, a tudi smrtnih žrtev je bilo brez števila. Človeško življenje res ni imelo nobene cene.

Katoličani pa smo vezani na moralno, ki pravi: Ne stori drugemu tega, kar ne želiš, da bi drugi storili tebi!

Dr. P. Zablatnik:

Ljudske vere, šege in navade

OKOLI BOŽIČA IN VELIKE NOČI

A. BOŽIČ

Stari Rimljani, ki so več stoletij imeli pod svojo oblastjo tudi naše kraje, so v svoji poganski dobi praznovali vsako leto prav 25. decembra rojstni dan „nepremagljivega sončnega boga“, t. j. poosebljenega sonca. Ta poganski praznik je sv. Cerkev pokristjanila. Nadomestila ga je v 4. stoletju s krščanskim Božičem, rojstnim dnevom Njega, ki je sonce ljubezni, resnice in pravice ter „luč v razsvetljenje narodov“.

Jaslice in božično drevesce sta nam simbol današnjega našega doživljanja božične skrivnosti. Jaslice nas je naučil postavljati sv. Frančišek Asiški, božično drevesce pa se je pojavilo prvič pred komaj 200 leti na Alzaškem (Elsaß), se nato prav hitro razširilo najprej med Nemci, slednjič pa se je udomačilo tudi pri nas. Ob svetlih lučkah božičnega drevesca se verno klanjamo Njemu, ki je „luč sveta“, ob zelenju tega drevesca pa se nam vzbuja upanje, da bo božje Dete privedlo človeštvo, ki tava v nevarni temi pogubnih zmot, do luči resnice, milosti, odrešenja. Darila ob božičnem drevescu pa nas spominjajo na božje darove Odrešnikov, na bogastvo božične milosti, ki je delež vseh, „ki so blage volje“.

Skrivnostna sveta noč

Sveta noč je našemu ljudstvu polna skrivnosti in čudežnih dogajanj. Ker se je božji Zveličar rodil v hlevu, dobijo po stari ljudski veri domače živali na sveti večer dar človeške govorice; človeku je dana možnost, da razume njihove pogovore, če nosi pri sebi na sveti večer praprotno seme, ki ga je nabral v kresni noči. Ta vera je razširjena v raznih oblikah med mnogimi narodi.

Ko so verovali v „coprnice“ (t. j. čarovnice), so se jih na sveti večer skušali otresti s posebnim čarodejnim stolčkom, ki je moral biti narejen iz devetih ali vsaj treh vrst lesa. Kdor je pri polnočnici — tako vedo pripovedovati stari ljudje — sédel na ta stolček, je videl med povzdigovanjem vse čarovnice domačega kraja, obrnjene s hrbtom proti oltarju, in vedel se jih je v bodoče varovati.

V skrivnosti polni sveti noči so svoj čas, podobno kot v kresni noči, skušali tudi razkrivati bodočnost z raznimi načini vedeževanja. Ponekod na sveti večer še danes vedežejo z raztopljenim svincom ali pa jajčnim beljakom. Svinec oziroma beljak spustijo v mrzlo vodo. Iz oblik, v katere se strneta svinec in beljak na dnu posode,

razbira in tolmači vsak zase svojo bodočnost. Znan je tudi običaj, da mečejo cokle ali čevlje z nogo preko glave. Če obuvalo priletí na tla tako, da obleži obrnjeno proti hiši, to pomeni, da bo vedeževalec ostal še dalje doma; če pa se obuvalo obrne proti hišnim vratom oziroma proč od hiše, napoveduje dekletom možitev, poslom in drugim pa smer kraja, kamor jih bo vodila življenjska pot v novem letu. Ponekod so nekdanj na sveti večer sedli vsi člani družine s posli vred v temni sobi za mizo. Nato so prižgali luč. Čigar senca se je prikazala na steni brez glave, temu so prerokovali smrt v prihodnjem letu. Oprezno so prisluškovali na sveti večer v tiho, temno noč. Če je bilo slišati od kod ropot, rožljanje ali strel, so prerokovali vojno, če pa je kdo čul žaganje, je to tolmačil kot napoved smrti, ker pač žaganje lahko spominja na pripravljane desk za krsto.

Bedenje

Sveto noč je po stari ljudski veri treba prebedeti ali pa je vsaj treba pustiti goreti luč celo noč. Isto velja tudi za novoletno noč. Če luč iz katerega koli razloga ugasne, se je po ljudski veri bati nesreč v novem letu.

Z bedenjem na sveti večer je očitno v zvezi ime, ki ga imajo za božič Hrvati in Bolgari. Hrvatoma je božič „badnjak“, Bolgarom pa „budni večer“. Oba izraza sta v zvezi z besedo „bedeti“ in odgovarjata latinski besedi „vigilia“, t. j. bedenje. Ime „badnjak“ je v rabi tudi pri Srbih, toda v drugem pomenu, vsekakor pa je beseda tudi tu v zvezi z Božičem. — Srbov pomeni „badnjak“ neko posebno poleno, ki ga na Božič položijo na ogenj. — Pri Črnogorcih tli badnjak od Božiča do Novega leta neprestano na ognjišču. Vsakdo, ki pride v hišo, ga podrega in drega vanj dotlej, da začne izžarevati iskre. Tedaj obiskovalec izrazi željo, naj bi imeli pri hiši toliko otrok, živine, ovac itd., kolikor isker je prišlo iz polena. — Isti običaj imajo tudi Bolgari, poleno pa se pri njih imenuje „budnik“. Običaj predstavlja tako zvano „čaranje v srečo“. — Valvasor nam v svoji knjigi „Slava vojvodine Kranjske“ pred 300 leti opisuje podobne običaje tudi pri Slovencih. Žalibog pa ne omenja,

kako se je poleno, ki je odgovarjalo srbskemu „badnjaku“ oziroma bolgarskemu „budniku“, imenovalo v naših krajih. — Goriški Slovenci so polagali na ognjišče takšno poleno še v preteklem stoletju; nazivali so ga „božič“. — Ta običaj se je razširil preko Balkana skoraj po vsej južni in srednji Evropi: Nemci so ga sprejeli pod imenom „Christblock“, Francozi kot „calendau“ itd. — **Bistvo običaja** pa je starodavno češčenje ognja in čaranje z ognjem, kakor so ga nekoč n. pr. izvajali stari Rimljani ob praznovanju rojstva „nepremagljivega sončnega boga“ oziroma ob začetku novega leta in kakor ga n. pr. omenja rimski pesnik Ovid pred 2000 leti.

Sredi zime, ko je sonce na nebu lezlo od dne do dne niže in niže in dajalo vedno manj toplote, so se stari pogani bali, da ne bi popolnoma opešalo in ugasnilo. Skušali so mu prihiteti na pomoč ter mu s čarodelnimi običaji posredovati nove moči, krepkejšo luč, močnejšega sija, gorkejšo toploto. Zažigali so po gorah kresove ter metali v zrak goreče kolobarje kot simbol sonca. Na Koroškem so še v drugi polovici zadnjega stoletja žgali božične kresove v velikovski okolici in v Podjuní.

Zdi se, da je tudi celonočno božično in novoletno bedenje v zvezi z nekdanjim češčenjem sonca. To domnevo še posebej potrjuje dejstvo, da n. pr. Srbi še danes pravijo, da se o Božiču rodi sonce („sunce se radja“). Poleg tega prebedijo južni Slovani božično noč deloma pod milim nebom, kot bi hoteli biti tam priče pomlajenja sonca. Ob vsem tem se nam zbuja spomini na čase, ko so n. pr. stari Rimljani slavili sredi zime rojstvo ali pomlajenje sonca — rojstni dan sončnega boga — na isti dan, ko mi danes obhajamo Božič kot rojstni dan Sinú božjega.

Nebo se odpre

Nočno bedenje na sveti večer pa ima pri nas svojo utemeljitev tudi še v ljudski veri, da se v sveti noči odpre nebo.

O tem kroži med ljudstvom cela vrsta raznih pripovedk. Neka žena — tako vedó med drugim pripovedovati — je bedela na sveti večer ob malem okencu svoje sobe in oprezno zrla v temno noč, da ne bi zamudila trenutka, ko se odpre nebo in se člo-

veku izpolni vsaka želja, ki jo izrazi. Na mah zažari nebo v čarobnem siju. Vsa srečna pomoli žena glavo skozi okence, da bi vzkliknila: „Bog mi daj debelo kravo!“ V razburjenosti pa se ji po nesreči zareče, da zakliče: „Bog mi daj debelo glavo!“ Na mah se ji glava poveča tako, da je ne more več spraviti nazaj v sobo. Šele s tujo pomočjo se more rešiti iz neprijetnega položaja.

Kajenje in škropljenje

Na sveti večer kakor tudi na predvečer Novega leta in praznika sv. Treh kraljev škropimo naše domove z blagoslovljeno vodo ter jih kadimo s sežiganjem blagoslovljenih vejic, špajke in kadila, da bi odvrnili vse temne sile in zle duhove.

To je pokristjanjen običaj, ki sega daleč nazaj v predkrščansko dobo. Že stari Rimljani in Grki so ob praznovanju pomlajenja sonca oziroma ob začetku novega leta kadili svoje domove ter jih škropili z vodo. Običaj so imenovali Rimljani „lustrationes“, Grki pa „katharmos“. Oba izraza pomenita isto, namreč „očiščevanje“. Ogenj in voda igrata v ljudskih običajih od nekdanj obredno očiščevalno vlogo ter služita odganjanju zlih duhov, besov in demonskih bitij.

Pogani so pri kajenju prvotno uporabljali smrad namesto dišav. Na to spominja še danes navada v nekaterih srbskih krajih, da polagajo v kadilnico predmete, ki povzročajo smrad, kakor n. pr. cunje, ter z njimi kadijo domove, „da jim ne bi nahudile vještice“, t. j. da jim ne bodo povzročile škode čarovnice.

Krmljenje s kruhom in soljo

Na Božič in na Novega leta dan dajejo v naših krajih živini zjutraj pred krmljenjem kruha in soli, ponekod primešajo tudi še „muc“ z blagoslovljenega „prajtlja“, da bi bila živina zdrava in bi se odvrnila od nje nesreča.

Kruh in sol sta bila v starih časih čarodajno sredstvo za odvrčanje vsakovrstnega zla. Srbi uporabljajo n. pr. še danes „česnico“ (t. j. poseben božični kruh), potrošeno s soljo kot zdravilo za vse bolezni. Kruh, potrošen s soljo in čebulo, pa jemljejo s seboj na pot v veri, da jih varuje vsega zla. V nemških krajih so polagali nekoč pone-

kod kruha in soli v plenice, da bi jih obvarovali čarovnic in drugih zlih bitij.

Kŕočnjak in mižnjak

Spomin na staro prepričanje, da se s kruhom dá odvrčati zlo, se je ohranil tudi v koroškem običaju, da se za božič peče poseben kruh. Ime mu je „kŕočnjak“, ker so testu primešene tudi „kŕoce“, t. j. posušeno sadje. Po ljudskem verovanju posreduje in ohranjuje ta kruh zdravje ljudem in živalim. Ta vera nas spominja na „Lihardine štruceje“, katerim naše ljudstvo pripisuje čudodelno moč, da varujejo vsake nesreče in bolezni. Staro in mlado se vsako leto naravnost tepe zanje pri slavnostih na god sv. Liharde (5. februarja) v Kamnu v Podjuni.

Po stari šegi in navadi mora ležati čez božične praznike na mizi družinske izbe božični kruh. V Rožu mu pravijo „mižnjak“ (t. j. namizni kruh). Tudi ta kruh prinaša po ljudskem verovanju srečo in odvrča nesrečo. Ima pa tudi še drug pomen. Namenjen je še pogostitvi hišnih rajnih. Ljudstvo namreč veruje, da se rajni še posebej veselijo svetega večera, ker tedaj smejo zapustiti grobove in priti v goste k svojcem. V mnogih hišah so svoj čas postavili na sveti večer na mizo lesen križ, poleg njega pa položili načet hleb „kŕočnjaka“ ali pa navadnega črnega kruha z nožem ob strani. V Rožu polagajo ponekod celó tri hlebe na mizo, zraven pa blagoslovljene vode, nekaj kadila in žita, tu pa tam tudi še vrč vina ali mošta. Isto pripravijo za rajne tudi na predvečer novega leta in praznika sv. Treh kraljev.

Kolacija

V nekaterih krajih slovenske Podjune pripravljajo za Božič neko posebno sladko jed iz posušenega sadja in fižola. Imenujejo jo „kolacijo“ in jo zauživajo na sveti večer kot mrzlo večerjo. Graber je mnenja, da prihaja ime te obredne jedi od slovenske besede „kolo“, in misli, da je ta jed ime la prvotno obliko okroglega pogače. Ta razlaga pa je nepravilna. — Laže sprejemljiva bi bila druga razlaga, ki trdi, da izvira to ime iz italijanščine ter odgovarja besedi „colazione“ (izg. kolacióne), ki pomeni obed in sicer zajtrk. — Najbolj pravilna pa se zdi razlaga, ki jo je podal prof. dr. France

Kotnik. On prepričevalno dokazuje, da je beseda „kolacija“ izposojena neposredno iz srednjeveške latinščine, v kateri je pomenil izraz „collatio“ (izg. koláció) v prvotnem pomenu duhovno čtivo, ki se je vršilo v samotnih po večernicah, poleg tega pa tudi malico, ki so jo menihi ob praznikih zaužili pred duhovnim čtivom. Mogoče je obstajala ta malica v posušenem sadju ali pa v kaki drugi jedi, ki je bila morda podobna podjurski „kolaciji“. Našemu ljudstvu pa je „kolacija“ spomin na to, da sta Jožef in Marija na sveti večer v Betlehemu imela na razpolago samo prav priprosto, mrzlo večerjo.

„Šapanje“

Prastar čarodejen običaj iz predkrščanske dobe je tepežkanje, ki mu koroški Slovenci pravijo „šapanje“, koroški Nemci pa prav tako „schapp'n“ ali „tschapp'n“. Izgovor in pomen besede je nejasen. Nekateri domnevajo, da je beseda slovenskega izvora, kakor n. pr. Lexer v svojem slovarju „Kärntnerisches Wörterbuch“, drugi, kakor n. pr. Graber, pa trdijo, da beseda izvira iz srednjevisokonemščine (t. j. iz nemščine, kakor se je govorila pred kakimi 800 leti) in sicer od besede „schoup“, ki je pomenila pravzaprav

„snop“, „bajé pa (po Graberjevi trditvi) tudi povezok šib, kakor se rabijo za tepežkanje.

Ne ena ne druga razlaga ni zadovoljiva. Tem bolj jasen pa je prvotni pomen in namen običaja samega, ki mu pravimo „šapanje“. Bil je to nekoč novoletni običaj in se je vršil pač ob času, ko je ljudstvo obhajalo začetek novega leta. To pa je bilo v starih časih krajevno prav različno: ponekod so začeli novo leto pozimi ob času zimskega sončnega obrata, t. j. okoli Božiča, drugod pa v zgodnji spomladi, ko se je narava zbužala k novemu življenju, t. j. okoli Velike noči. Zato se tudi tepežkanje oziroma „šapanje“ kot nekdanji novoletni običaj ne vrši povsod ob istem času: pri nas šapamo v božični dobi na god nedolžnih otrok, v vzhodni Nemčiji, kjer so nekoč bivali Slovani, na Poljskem, na Češkem in sploh pri večini Slovanov pa se vrši ta običaj v velikonočni dobi — na velikonočni torek.

Tepežka, t. j. šiba za „šapanje“ ne sme biti suha, marveč mora nositi v sebi življenje. Tepežkanje z zimskim oziroma spomladnim zelenjem, kakor n. pr. s smolovimi, brinovimi oziroma vrbovimi in drugimi šibami je bilo od vsega začetka magičen, t. j. čarodejen običaj, s katerim naj bi tepežkarji ali „šapovci“ prinašali v hišo zdravje in srečo. — Čehi imenujejo tepežko (t. j. šibo za šapanje) „pomlaska“, t. j. šiba, ki prinaša pomlajenje. Oni naravnost prosijo za tepežkanje, češ: „Dej mi štěstí!“, to se pravi: „Podeli mi srečo!“ Tam imajo še navado, da tepežkajo tudi živino, da bi bila zdrava. Pri nas na Koroškem pa so v Rožu svoj čas poslali prvega šapovca, ki je prišel v hišo, tudi še na vrt, da je tam ošpal vse sadno drevje, da bi obrodilo prav obilen sad. Za vsem tem se skriva prastara ljudska vera, da imajo rastline, ki niti pozimi ne izgubljajo zelenja, kakor tudi rastline, ki spomladi najprej ozelenijo, v sebi neko čarodejno, pomlajevalno moč, ki se dá ob posebnih prilikah, kakor n. pr. ob začetku novega leta, s takozvanim prenašalnim čaranjem, v našem slučaju s „šapanjem“, prenesti tudi na druga bitja, na rastline, živali in človeka.

V krščanski dobi je ljudstvo pri nas dalo temu običaju krščansko vsebino ter ga povežalo z godom nedolžnih betlehemskega otrok, ker pač pri nas po navadi „šapajo“ le otroci.

Novo leto

Ob začetku novega leta se človek zazre še s prav posebno zaskrbljenostjo v bodočnost in prav rad bi vsaj malo razmaknil skrivnostno zaveso, ki mu zakriva bodoče dogodke. Ni čuda, da je prav z novim letom povezanih vse polno najrazličnejših ljudskih verovanj, šeg in navad.

Naj opozorim samo na staro vero, da se iz doživetij noveletnega dneva napoveduje človeku usoda prihodnjega leta. Napovedovalec bodočnosti je lahko človek, žival, kaka stvar ali pa kak dogodek. Nekaj primerov: Kdor na Novo leto zjutraj sreča najprej žensko ali pa izmed živali mačko, se mu je bati nesreče v novem letu; kdor pa se na noveletno jutro spotakne, je zapisan smrti. Kdor ima na Novo leto dolg, se ga celo leto ne bo iznebil. Če sveče na oltarju na Novo leto nemirno plapolajo v vetru, grozijo nemirni časi.

Koledovanje

S hrupnimi obhodi po siliščih in po polju so v poganski dobi skušali odvrčati hude duhove. Iz takšnega odvrčilnega čaranja so nastale tako imenovane „koleda“, ki so znane in v navadi še danes pri vseh Slovanih. Izraz „koleda“ se je razvil iz latinske besede „Kalendae“ oziroma grške besede „Kalándai“, ki je označevala začetek novega leta in z njim povezano slavljenje.

Stari Rimljani so praznovali začetek novega leta z različnimi praznovornimi obredi in razuzdanimi vesellicami. To praznovanje se je ohranilo še v krščanski dobi in bilo v srednjem veku razširjeno po vsej Evropi. Cerkev se je borila proti njemu, ga izrecno označevala kot poganski običaj in ga prepovedovala na cerkvenih zborih leta 567 in 692. A vse zaman. Običaj so prevzeli od Rimljanov tudi Slovani in sicer najprej južni Slovani, ki so bili nekaj časa pod rimsko oblastjo. Od juga sem je romal običaj tudi k ostalim Slovanom, ki so z običajem vred sprejeli tudi latinsko ime „Kalendae“ v poslovanjeni obliki „koleda“.

Ker običaja ni bilo mogoče odpraviti, ga je Cerkev slednjič skušala vsaj pokristjaniti in mu dati krščansko obličje s tem, da je nadomestila stare poganske speve s cerkvenimi pesmimi. Še leta 1445 se francoski kralj Karel VII. pritožuje nad poganskim načinom koledovanja. V nekaterih sloven-

skih pokrajinah je bilo še v preteklem stoletju s koledovanjem povezano razno veseljačenje. Kako se je Cerkev trudila, da bi odvezla koledam poganski značaj, se vidi zlasti iz tega, da so se pri Slovanih v mnogih krajih celó duhovniki udeleževali koledovanja ter za koleda pesnili posebne krščanske koledniške pesmi, ki se deloma pojejo še do današnjega dne.

V pokristjanjeni obliki se je pravo noveletno koledovanje ohranilo pri koroških Slovencih samo še v Podjuni. Tam gredó koledniki v noveletni noči od hiše do hiše ter pojejo znano kolednico:

„Včakáli smo novega leta, čast, hvalo
mi dajmo Bogu,
tá stare je že minuó, nazaj ga nikol'
več ne bo.
Pomisli, koliko prijatelov
leži na tam žegnanam britofu,
k' so úanó tá dānešnjó den leta
z veseljem obhajali še.

Oj, donas je že tá úosmó den, ódkar je
biu Ježóš rojen,
je biu rojen in nam pošúan in notár v
te jasló podjan.
Leži v ani strgani štalici med brumno
živin'co na sšamici —
te kralj nebes inoj zamlé,
on úóče trpetó za te.

Svet' Jožef je pa tako djau: „Oj ljub-
ljeno detece ti,
boš moraó obrezano bití po šaji judov-
ski!
Tam tota te bojo pripravili, pred škofa
te bojo postavili
in tam te boj' imen'vali,
oj, „Jezus“ bo tvoje ime.

V Rožu in v Podjuni pa je noveletno koledovanje že zamrlo, ponekod je celó ime „koleda“ že pozabljeno. Pač pa v teh krajih koledujejo za praznik sv. Treh kraljev. Običaju pravijo „tri krale petó“, kar popolnoma odgovarja nemškemu nazivu „Dreikönigsingen“. Običaj se vrši pri Slovencih prav tako kot pri sosednjih Nemcih in je najbrž samo skromen ostanek nekoč tudi pri nas zelo razširjenih „pastirskih iger“, h katerim je spadala tudi igra o sv. Treh kraljih.

Pehtra baba

Ljudska domišljija gleda že od nekdaj v zimske naravi posebno priljubljeno torišče vseh mogočih temnih sil. Po ljudskem verovanju se klatijo zlasti ob božičnem času po svetu razni hudi duhovi. Tako se v tem času pojavlja pri nas na večer, ki so ga stari Germani imenovali „gi-perahta naht“ ali tudi „pernaht“, t. j. svetla noč, „pehtra“ ali „pehtra baba“ kot strašilka otrok. V „pehtro“ so verovali stari Germani in so to vero sprejeli Slovenci pač od Nemcev. Po nemškem ljudskem verovanju vodi pehtra nerešene duše v podobi raznih živali ali zverí kot „ponočno jago“ zlasti na predvečer sv. Treh kraljev v divjem poletu po zraku. To vero najdemo tudi pri koroških Slovencih v raznih ljudskih pripovedkah.

Zanimivo je tudi, da imamo koroški Slovenci še danes ohranjeno kot izposojenko iz germanske dobe staro ime „pernaht“ kot naziv za praznik sv. Treh kraljev, pred katerim pride „pehtra“ strašit otroke. Z otroki pa spravlja pehtro v zvezo zlasti še posebna vera, da vodi pehtra v „ponočni jagi“ med nesrečnimi dušami predvsem duše nekrščenih otrok.

Kot vodnica „ponočne jage“ spominja „pehtra“ na starogrško boginjo Hekato; kot strašilka otrok, ki prihaja s pečnimi vilami, nožem in svedrom ugrabljat in razmesarit hudobne otroke, pa je podobna čarovnicam starega veka, ki so jih stari Rimljani imenovali „striges“. O njih se pripoveduje, da so ponoči ugrabljale otroke, jim iztrgale drobje in izsesale kri.

Pehtra pa je na drugi strani prijazna in dobrohotna prijateljica vseh dobrih in pridnih otrok. Prinaša jim darove, med katerimi ne sme manjkati orehov. Oreh pa ima še prav poseben pomen, on je simbol obilnosti in blagoslova. Obilnost vsega dobrega pa imajo v mislih predvsem Rožani, ko prav lepo prosijo pehtro darov, češ:

„Pehtra baba, daj űori h
pouhan žakol, pa an mi' h!“

B. VELIKA NOČ

V zgodnji pomladi, ko se narava zbuja iz dolgega zimskega spanja k novemu življenju, praznuje sveta Cerkev svoj veliki praznik vstajenja Gospodovega. Ni čuda, da je s tem praznikom povezanih mnogo običa-

jev, ki so v zvezi s proslavljanjem skrivnostnega vigrednega vstajenja v naravi.

„Prajtelj“

Neposredna priprava na Veliko noč se prične s cvetno nedeljo. V vsaki hiši pripravijo za ta dan „prajtelj“, povezan iz vrbovih vejic in druge pomladanske zelenjave. Z veliko pobožnostjo ga nesejo blagoslovlat v cerkev, doma pa nato hitijo z njim trikrat ali vsaj enkrat okoli hiše. To spominja na takozvani „magični (t. j. čarodějní) krog“, s katerim so se ljudje nekoč skušali zavarovati pred škodljivim vplivom sovražnih bitij ali hudih duhov. Po stari ljudski veri namreč zli duhovi ne smejo prestopiti magičnega kroga, ki ga kdo zariše okrog sebe. V tem smislu verujejo tudi pri nas, da hudi duh in njegova zalega nima oblasti nad hišo, okoli katere so na cvetno nedeljo nesli blagoslovljeni „prajtelj“.

O ljudski veri v posebno moč prajtlja priča še vrsta drugih običajev. Blagoslovljenim prajtljevim vejicam pravijo pri nas po navadi kratko malo „cvetje“. Kadar preti burja in nevihta, položijo cvetja na ogenj, da strela ne bi udarila in toča ne bi pobila. Na sveti večer in na predvečer Novega leta in sv. Treh kraljev mora tleti cvetje v kadih, s katero kadimo naše domove. —

Cvetje najdemo zataknjeno za razpelom v bogkovem kotcu, pritrjeno pa je tudi na tramih in deskah v skednju, v hlevu, ob čebelnjaku in drugod. Na veliko soboto ali krstnico pa napravijo iz prajtlja križce ter jih nesejo na polje. Po njivah in travnikih jih zataknejo v zemljo ter pokropijo z blagoslovljeno vodo, da bi na polju vse dobro uspelo. — Ponekod uporabljajo „cvetje“ tudi za kajenje proti skrnini, protinu in drugim boleznim. Cvet prajtljevih vejic, takozvane „muce“, pa pomeša kmet na velikonočno nedeljo zjutraj med krmo, da bi jih živina zaužila kot lek proti živinskim boleznim. Prav razširjena je tudi navada, da pastirji spomladi za prvo gonjo na pašo uporabljajo blagoslovljene vejice iz prajtlja.

Z narodopisnega stališča se da ugotoviti, da je Cerkev v teh običajih pokristjanila vrsto starih šeg in navad iz predkrščanske dobe. Dala jim je nov pomen in novo vsebino ter v novi obliki rešila z njimi starodavno vero v poživljajočo in pomlajevalno moč vigne dneva cvetja in zelenja za današnjo dobo. Z zelenim prajtljem naj bi simbolično prišla pomlad v hišo ter posredovala svojo oživljajočo moč ljudem in živalim, pa tudi rastlinam na polju.

Vero v poživljajočo moč zelenja nam še posebno nazorno prikazuje znani običaj tepežkanja ali „šapanja“, ki se vrši v naših krajih v božičnem času, drugod, kakor n. pr. pri Čehih, Poljaki in Prusih vzhodne Nemčije, pa na velikonočni torek. Življenjska moč in življenjski sokovi zimskega oziroma spomladanskega zelenja naj bi se s tepežkanjem prenesla na človeka ter mu posredovala svežost, zdravje in srečo. S tem namenom tepežkajo Čehi tudi živino, v Rožu pa je bila svoj čas celó še navada, da je prvi „šapovec“, ki je prišel k hiši, moral iti ošapat še vse sadje okrog hiše, za kar je sprejel še posebno plačilo.

Velikonočni kres

Med koroškimi Slovenci se je ohranil velikonočni kres še v velikovškem in pliberškem okolišu. Staro in mlado se pomika na krstnico zvečer z baklami skozi žitno polje; obhod se zaključí z mogočnim velikonočnim kresom. Običaju pravijo danes „Krištoša jaskat“ (t. j. Kristusa iskati) ter mu pripri-

sujejo moč, da odvrta vse zlo na duši in na telesu. Baklade in spomladni kresovi te vrste pa so bili v navadi pri mnogih narodih tudi že v predkrščanski dobi.

Kakor z zimskimi tako so pogani tudi s spomladnimi kresovi častili nebeški ogenj sonca ter mu na čarodejen način skušali posredovati večje moči za končno zmago nad zimo in mrazom.

Danes nam je velikonočni kres in ogenj simbol vstalega Zveličarja, ki je premagal kineza teme. Tej simboliki odmerja sv. Cerkev vprav v velikonočni liturgiji posebno odlično mesto — v slovesnem blagoslovljanju velikonočnega ognja in velikonočne sveče. — Kristjani vzhodne Cerkve imajo še posebej lepo staro navado, da pri njih roma blagoslovljeni ogenj od oltarja po vsem svetišču; od osebe do osebe prižigajo verniki z njim svoje sveče in, ko drži vsak v rokah sveti velikonočni ogenj kot simbol vstalega Zveličarja, se začnejo objemati med seboj s pozdravom: „Christos voskres!“ kar pomeni: „Kristus je vstal!“ Zunaj cerkve pa gorijo kresovi, pred katerimi se ljudstvo polno spoštovanja pokrižava. Po obnovljenem starokrščanskem obredu praznovanja velikonočne vigilijske roma blagoslovljeni velikonočni ogenj zdaj tudi pri nas od osebe do osebe po vsem svetišču, iz božjega hrama pa ga verniki nesejo na svoje domove. Tam ga skrbno čuvajo na domačem ognjišču, da jim ne ugasne. Z njim kuhajo velikonočna jedila.

Velikonočna jedila

Po vseh naših farah prinašajo vaška dekleta oziroma gospodinje na krstnico v lepo okrašenih jerbasih blagoslovljat velikonočno „šunko“ (gnjat) in poleg nje pogačo, jajca in hren kot običajni prigrizek.

„Žegnano“ meso, ki je simbol velikonočnega jagnjeta, so svoj čas po strogem štiridesetdnevem postu prinesli na mizo na Veliko noč zjutraj še s prav posebno svečano gesto. Kdor ni bil opravil velikonočne spovedi, ni dobil „žeganega“.

Pirhi

Med velikonočnimi jedili zbuja naše posebno zanimanje pobarvana jajca, takozvani pirhi.

Narodopisci so dognali, da je bilo jajce od nekdaj simbol vstajenja k novemu živ-

ljenju, zlasti simbol zbuja-
čega se novega življenja v
zgodnji spomladi. Za to sim-
boliko se je skrivala nekoč
sledéča osnovna misel, neke
vrste „coprnija“ (t. j. čara-
nje): Kakor koklja, ki vali pi-
ščeta, s svojo telesno toploto
zbuja in kliče na dan izpod
bele jajčne lupine mlado živ-
ljenje, tako naj bi tudi to-
plota vigrednega sonca čim-
prej razmaknila belo snežno
odejo, ki pokriva zemljo, ter
pričarala izpod nje novo vi-
gredno življenje.

Misel na sonce, ki zbuja
in daje življenje v naravi, pa
se izraža še na prav poseben
način v pirhih. Le-ti so igrali že v predkr-
ščanski dobí prav važno vlogo zlasti pri
vzhod. narodih Azije. Perzijci so n. pr. ob
začetku spomladi prinašali pirhe v dar svo-
jim sorodnikom, prijateljem in znancem v
verí, da jim s tem darom prinašajo srečo,
zdravje in blagostanje.

Pirhi pa so bili prvotno samo rdeči ali
rumeni. To pa zato, ker sta ti barvi od nek-
daj simbol sonca. Sonce se nam prikazuje
rdeče ali rumeno, saj ga tudi naša narodna
pesem opeva kot „sonce zlato“ ali „sonce
rumeno“. Bela lupina jajca je torej pome-
nila snežno zimsko odejo v naravi, rdeča
oziroma rumena barva pirhov pa je kot
simbol sonca izražala željo, naj bi spomla-
dno sonce raztopilo sneg in zbudilo v naravi
novo življenje. Da so bili pirhi prvotno
tudi pri nas samo rdeči oziroma lahko tudi
rumeni, o tem nam priča celó pomen bese-
de „pirh“. Prvotni pomen te besede se dan-
es ne da več razložiti iz slovenščine same,
pač pa iz sorodnih slovanskih jezikov, v ka-
terih so se ohranili še do danes izrazi, ki so
v zvezi z našo besedo „pirh“. Tu sem spada
n. pr. češki izraz „pyřeti“ (ki pomeni „por-
deti, rdeč postati“) oziroma izraz „pyřiti“
(ki znači „pordečiti, rdeče pobarvati“). Iz
tega je razvidno, da je beseda „pirh“ prvot-
no označevala tudi samo rdeče ali rdečkasto
pobarvano jajce.

Cerkev je prevzela prastaro simboliko
jajca in pirha ter jo v krščanskem smislu
izpopolnila s simboliko vstajenja Gospodo-
vega.

Na blagoslavljanje velikonočnega „žegna“ čakajo.

Igre s pirhi

Nič manj stare kot pirhi sami niso razne
igre s pirhi. To, kar imenujemo pri nas
„sekanje“ pirhov, se vrši n. pr. pri Perzij-
cih v Aziji že od nekdanj prav tako kot pri
nas. Kdor iz določene razdalje zadene pirh
z novcem tako, da novce prebije lupino in
obtiči v pirhu, je zmagovalec in dobi za na-
grado jajce, ki ga je zadel. — Druga, pri nas
posebno priljubljena igra je „trčljanje“. Ta
izraz je v zvezi z besedo „trkati“. S konicami
dveh pirhov „trčljajo“ tako dolgo, da se ena
konica razbije. Zmagovalec je oni, ki je s
svojim pirhom razbil obe pirhovi konici
svojega nasprotnika. Besedo „trčljanje“ so
prevzeli od Slovencev sosedni Nemci kot
izposojenko v obliki „turtschen“.

Trije pirhi, obarvani z našimi narodnimi motivi.

Krščanska razlaga teh iger se nanaša na vstajenje Gospodovo. Kakor se v jajcu skriva življenje, ki prodre na dan skozi prebito lupino, tako stopa Kristus živ iz odprtega groba. Prvotno pa se je za tema običajema skrivala še neka magična misel, torej „coprnija“ (čaranje). Simbolično so hoteli v poganski dobi s takimi običaji izraziti željo, naj bi sonce spomladi prodrlo skozi

zmrzlino oziroma skozi zadnje ostanke snežne odeje, ki še pokriva zemljo, ter zbudilo izpod nje novo življenje. Ostanke takih magičnih običajev se skrivajo n. pr. tudi še v zelo razširjeni navadi, da pinhove lupine trosijo po polju, da bi žito posebno dobro uspelo, ali pa da jih potrosijo v magičnem krogu okrog hiše, da bi odvrnili vsako nezgodo in nesrečo.

VINKO BELIČIČ:

POGOVOR Z GMAJNO

Končal sem zadnji kup zadnje šolske naloge, si pomencal oči in se utrujeno zazrl skozi okno; v zelenju onstran vrta je že dolgo pel kobilar. Nato mi je pogled zmagošlavno obstal na sinjih zvezkih kot na sovražniku, ki sem ga premagal z zadnjimi močmi, na polprazni steklenički rdečila, na peresniku, ki se mu je jeklena konica bolj in bolj sušila, in pomislil sem: mogoče je to delo opravljeno za dolgo ... mogoče za zmerom.

Vzel sem iz pisalnega stroja po „Nibelungovem prstanu“ in „Parsifalu“ zadnji list: Lohengrin je odšel, da se nikdar več ne vrne. Prevzet od poezije sem pozabil na utrujenost — na dnevne in nočne ure, ko so prsti udarjali po tipkah in so možgani za tujo besedo krčevito iskali besedo lepote v mojem jeziku. In pomislil sem: takega dela zdaj dolgo ne bom opravljal ... mogoče nikdar več.

Napisal sem spričevala, pregledal in vpisal vse zamujene ure učencev, naredil zapisnik, pregledal knjižnico, ali je vse prišlo nazaj, nepotrebne stare papirje zmetal v koš in občutil: opravljeno za letos! In sem pomislil: mogoče za vselej ...

O, gmajna — in zdaj sva spet skupaj, zaljubljeni nasmeji je na mojih ustnicah! Počasi in strnjeno se pomikajo od morja visoki oblaki, topla polsvetloba počiva med obzorji, ptice pojo še krog in krog — ali bolj kot v ognju ljubezni v skrbi za zarod — tako kakor moje srce. Mislil sem nate in koprnel po dobrem rumenem in vijoličastem cvetju tvojih tal, po hribih in mladih borih, ki so pognali upa polne svetlozelene svečke. Gledam te svečke: kjer bi

moral goreti plamenček, tam je zmagošlavje življenja.

Midva sva si močno podobna in si imava veliko povedati!

Preko tebe si podajata roko dva svetova — in meja med njima gre tudi skozi moje srce: prenašaš bolečine boja med hladom Severa in žarom Juga kakor jaz med klicem brezkončne tujine „Nadaljuj pot!“ in vzdihom domovine v jarmu „Vrni se!“ Trda celina si, vasi mojega rodu dihajo na tvojih prsih, obliva pa te morje s tujo govorico in kdajpakdaj pljuskne vate živžav mrgolečega laškega mesta — zdrznem se tedaj, ta hrup me zmoti in, ko se ljudje vračajo razigrani z naročaji tvoje pomladi, se tudi moje srce čuti oplajeno. Tvoja lepota ne daje telesnega kruha — tudi tista, kar je je v mojem srcu, ga ne daje; zato trpim jaz in, zdi se mi, trpiš tudi ti. Osrečuješ zaljubljenca in navdihuješ pesnike — zahvaljena za ta oddih po urah garanja, za ta mir ptičjega petja in daljnih zvonov, za zelenino borov in svetlobo pomladne rasti ... meni vse to mogoče zadnjič.

„Tvoje besede, pesnik, so kakor besede pred jokom: kakor besede odhajajočega zaljubljenca, preden zamiži v navalu poslednje bolečine in nič več ne spregovori, ampak se obrne in sam prenaša svoje solze.“

O, gmajna — tudi v meni je tesnoba slovesa. Moja žalost se zgošča, ker vem, da me boš tem bolj bolela na tujem, čim bolj odprto te zdaj srkam z vsemi čuti, z vso dušo. Eno bi namreč rad vzel s sabo: tvoj zdravi grenki vonj, tvojo zaupno neboljenost, čvrsto prepuščenost milostim in

nemilostim neba, tvoj žilavi in samozavestni mir.

V moji tišini si razgrnil zemljevid vsega sveta: nič ne vidiš, kako se mravlja trudi po njem z brinovo iglico, in nelišiš, kako proti repentaborskemu predoru z veliko voljo sopiha tovorni vlak. Veter ti pridviguje papir; pazi, da ti ga ne odnese! Kaj boš potem, če ti odnese ves svet?"

Ves svet je odprt pred mano — ves svet se odpira v moje srce. Kamor pogledam, tam vidim znan, ljub obraz nekdanih let. Vidim ga v spominu: ne razoranega, ne bolnega, ne zagorelega, ne zaskrbljenega, ne v gnevu; vidim ga v jasnem mladostnem smehlaju, v prazniškem občutju, vidim ga v preproščini srca. Vendar dobro vem, da tega obraza ni v resnici; vem, da je le v spominu.

„Spomin slika s svetlimi barvami, zabrisuje ostrine in se smehlja. Slutnja slika temno, neurejeno, z močnimi potezami, s stisnjenimi usti. Življenje gre po sredi, prehaja iz slutenj v spomine čez most resničnosti. Kje si ti, na kateri strani mosta?"

Stanko Janežič

Milan

Noč je bila tiha in svetla. Mehko je moralo postati vsakomur, ki je imel v prsih srce.

Milan je hodil po ozki, močno shojeni stezi sem in tja. Bil je sam. Kako prijetna zavest: sam z luno, z zvezdami, s potokom, ki na dvoje deli dolino pašnikov in njiv, sam s tem dehtečim grmičjem in nizkim drevjem, ki prerašča hrib na obeh straneh.

Puška mu je mlahavo visela čez ozka ramena, drobna postava je bila za spoznanje sklonjena, oči so široko razprte nemele v medli sanjavosti, nekaj otroškega je bilo razlitega čez bled in suhoten obraz dvajsetletnega stražnika.

Tovariš — orjaški bosenski mladinec s temno poltjo, z žarečimi očmi in z dolgimi črnimi lasmi — je slonel na drugem koncu obmejne kolibe. Kdaj kdaj je stopil

O pomladna gmajna, kako da si kar čez noč planila v poletje? Nikjer več jesenovega in češminovega cvetja, nikjer več velikonočne spočitosti, nikjer več prve daljne kukavičje pesmi in cvetočih divjih jagod... Zamudil sem tvoj najvišji čar: tekmoval sem s pomladjo, mislil sem, da bom uklonil delo in jo zadržal, ali ona je že odvriskala in jaz upehan v zatrtem joku iščem njenih sledov.

„Čez most greš in gledaš nazaj..."

O gmajna — gledam nazaj, ker me zmaguje občutek, da je minilo nekaj čudovitega, kar se meni ne povrne nikdar več: ti v pomladnem prebujenju, v prvem gorčem soncu, ko se je tako lepo skrivati za skalami in ogradami, ležati negibno na dolgi svetli usehli travi in uživati: zdaj nihče natanko ne ve, kje sem!

Biti skrit v materinem naročju je nekaj drugega nego biti skrit v tujini: kdor te z ljubeznijo išče in te najde, veselo vzklikne in razširi roke; kdor te ne išče in te najde, ti pokaže od mize in izpod strehe na brezkončno cesto.

skozi nizka vrata starinske kmečke hiše, ki je stala v bližini, segel po dvolitrski pletenki pod mizo, si iz dolgočasje utešil žej in z zavistjo premeril „družete“, ki so v sosednem prostoru sladko spali, obsijani od mesečine. Najraje bi vse zbudil in legel na njih mesto. Pa je odšel s trdim korakom pred stražnico in tam obstal ko telefonski drog.

Milan se je tu in tam ozrl na službenega tovariša in vsakikrat ga je spreletel mrzek strah. Takoj je umaknil oči in z njimi zaplaval vrh hriba, kjer se je med zelenjem in v mesečini kopala prijazna vas. Kako rad bi bil tam — na drugi strani.

V začetku se je kakor iz podzavesti ustrašil te misli. Potem se je vrnila in se je vračala vse pogosteje in mu je bila vedno bolj draga.

Na ono stran — v svobodo!

Vedel je, da se dolgo ne bo mogel več ustavljati temu hrepenenju. Premočno je in preblizu mu je cilj.

Kako sladko je v tej svetli noči misliti nanj! Tudi zato je bil tako rad sam. Bal se je, da bi mu kdo iz oči, z obraza, iz kretanj ne bral tega, kar je često celo samemu sebi prikrival kot največjo skrivnost.

Bal se je, da se ne bi izdal. Vedel je, da mu ne zaupajo. Posebno od takrat, ko so mu očitali, da je premalo strog pri pregledu ljudi, da jim preveč popušča, da ga je samo srce.

Da, njega je bilo vedno sram biti nizkoten, trd in malenkosten. Vse meje na svetu in vse stražnice z njimi so se mu zdele nepotrebna in poniževalna omejenost. Sredi dvajsetega stoletja živimo in smo v jetnišnicah bolj kot kdaj prej!

Na glas si ni upal tega povedati, a najraje bi se razkričal in razpisal vsemu svetu.

A meje še niso najhujša sramota. Pač pa to, da nekdo mora na ves glas hvalo peti svobodi, pa ob vsakem koraku, ob vsaki besedi, da, celo ob vsaki misli čuti, kako ga spremljajo vohunske oči, kako mu devajo oklep na duha in telo, kako ga pritiskajo k tlom in gospodovalno kriče: „V prah, na kolena, hlapec, suženj, in za me noj! Če ne, tam je ječa, tam je prisilno delo, tam so taborišča, tam je pogin!“

— — —

Ob koncu druge svetovne morije je bilo Milanu petnajst let. „Konec je grdih sanj!“ si je dejal in šel v šole. Bil je poln načrtov in mladih moči kot jutranje sonce, ki preganja meglo.

Sredi študija so ga poklicali na udarniško delo v bosenske gore. Tam so se mu začele odpirati oči. Kako odvratna mu je postala vsa tista vsakdanja propaganda in smela razdaja moralnih moči med ljubimkajočo mladino. Zahrepenel je po materi in svojem dolenjskem domu, ki mu je vepil zdrava načela o življenju tako globoko v dušo in kri, da je še vedno mogel živeti iz njih.

Zbolel je. Študij je moral obesiti na klin. Poskušal je z rokodelstvom, nekaj časa je bil vojak, potem so ga pridělili k policiji. Pošiljali so ga iz kraja v kraj. Videl je Gorenjsko, Savinjsko dolino, Mari-

bor, Prekmurje. Tudi daljno Srbijo je okusil. Sedaj je v službi tukaj blizu morja, na tem obmejnem bloku, ki primorskim ljudem zabranjuje svoboden vstop na zapad — v Trst, v cono A znamenitega Svobodnega tržaškega ozemlja.

Tri mesece je že tu. Prijazen je z ljudmi. Preprosti kmečki in delavski okoličani so ga vzljubili. Že od daleč opazujejo, če stoji ob stražnici on. Tedaj jim postane laže pri srcu.

A Milan sluti z vedno večjo jasnostjo, da ne bo več dolgo tu. Premestili ga bodo v notranjost dežele ali pa ...

Zopet je bil pri svojih sanjah — lepih, tajnih, kot magnet privlačnih.

Tedaj je obstal kakor pribit. Kri mu je zledenela. Zasišal je rahel šumot. Skoro istočasno je zagledal na levi, kakih sto metrov od sebe, ob vznožju hriba človeške postave. Globoko upognjene so se skoraj po vseh štirih plazile naprej. Tiho, počasi, a vztrajno. Spretno so se skrivale za grmičje in drevje.

Milan je za hip ustavil korak. Potem je nadaljeval pot, kot da ni nič. Strahoma se je ozrl na drugo stran stražnice.

„Da ne bi opazili!“ mu je kakor nezavedno prišlo iz srca. Premieril je Bosanca od glave do pet.

Tisti trenutek se je ta premaknil. Strumno se je napel in zgrabil za brzo-strelko.

„Stoj!“ je zakričal, da se je odmev zaglaval v breg.

Vse je bilo tiho.

„Stoj! Streljam!“

Stražnik se je z dolgimi koraki pognal preko ceste med njive, vrbe in pašnike.

Zašumelo je v grmičju, postave so se vzpele nekoliko in v mesečini jih je bilo precej razločno videti, kako so se prerivale skozi grmovje, mimo drobnih dreves, in tekle, kolikor so jim dopuščale telesne moči.

Počil je strel — prvi, drugi, tretji.

Šele zdaj se je Milan odtrgal z mesta. Zdrvel je za Bosancem in močno stiskal puško v rokah. Za sabo je slišal kriki in tek zbujenih tovarišev.

Bosenski stražnik je kričal in streljal kar naprej. Milan ga je prehitel, se pognal čez potok in se smukal med grmovjem. Jas-

no kot nikoli mu je zasijalo pred očmi hrepenenje in cilj: Še ti beži v svobodo!

„Magarac jedan, kamo si došao!” je zavpil Bosanec, ko je videl, da je Milan pred njim. Za trenutek je prenehal z ognjem. „Ubit ču i tebe!”

Milan je bil tik za begunci. Krogle so švigale krog njega.

Na desni se je zrušila postava. Na levi druga. Pred seboj je zagledal žensko. Odgovedale so ji moči. Ustavila se je, kriknila, zdaj zdaj se bo zvrnila. Tedaj je Milan zagnal puško od sebe, v silni naglici in odločnosti ujel žensko v naročje in drvel z njo dalje.

Še je bilo slišati strele. A postajali so redkejši. Utihiili so. Le preklinjanje, divje vpitje in nekaj obupnih krikov se je kotalilo od daleč po dolini med obema hriboma.

Potem je bilo vse tiho.

Bežeči se niso ustavili. Z zadnjimi močmi so tekli dalje. Gozd se je razredčil. Bili so na jasi. Spustili so se navzdol, na desno čez njive.

Milan je bil prvi. Ob potoku je obstal. Komaj zdaj so ga zagledali — v uniformi stražnika. Groza jih je obšla; še bolj pa, ko so uzrli žensko v njegovem naročju.

Milan je v zasopljenosti spregovoril: „Ne bojte se. Tudi jaz bežim v svobodo.”

Gledali so ga osuplo. On pa je položil breme na tla, stopil v potok, zajel vode v kapo in z njo nezavestni močil čelo. Tudi piti ji je dal. Šele zdaj je videl, da je v svojem naročju nosil dekle, mlado in lepo.

„Mama,” je tedaj zašepetala in odprla oči.

„O, je že dobra,” je veselo zaznal Milan. „Še malo, pa bo hodila.”

Družba ju je obstopila. Vsem so še vedno trepetale noge, roke, drgetale so ustne. Besede niso mogli spraviti iz sebe.

„Tukaj smo na varnem,” je pomirjeval Milan. „Nikogar se nam ni treba več bati. A bolje bo, če gremo še malo naprej, do prvih hiš.”

Poznal je dobro kraj, čeprav še ni hodil tod. Kolikokrat se je oziral hrepenče po tej dolini, navzdol ob potoku vse do njegovega izliva v morje!

Milan je ponudil dekletu roko. Vstala je.

„Kje je moja mama?” je blodeče vpraševala.

„Pozneje, dragica, pozneje. Pojdimo!” In Milan je stopil v vodo, dvignil dekle in ga postavil na nasproten breg. Enako je brez pomisleka napravil z drugimi. Le velik, plečat mož je stopil sam za njim in počasi prilezel na drugo stran.

Nemo so nadaljevali pot. Milan je bil ves moker, nekaj od vode, nekaj od potu. A čutil je, da je ves lahak in močan — zmagovalec. Slekkel je svojo stražniško bluzo, snel kapo in vse skupaj pognal med zelenče brazde.

Še vedno je sijala mesečina. Potniki so ob beli cesti zagledali vrsto hiš pred seboj. Nekaj toplega, prijetnega, vernega jim je tedaj zajelo srce. Čutili so dih ljudi, ki so spali po hišah.

„Pri ljudeh smo, varovali nas bodo.”

Pred prvo hišo je stal hlev, pred hlevom travnik s komaj posušenimi kopami sena. Tako lepo je dišalo.

„Kar tukaj bomo počivali,” je predlagal Milan. „Kaj bi dramili ljudi!”

Ustavili so se in se ozrli drug drugemu v oči. Strah se je mešal z zaupanjem in prehajal v veselje.

„Rešeni smo. Bog bodi zahvaljen!” V imenu vseh je tako spregovoril najstarejši v družbi, po vsem videzu kmet.

„A moja mama, kje je moja mama?” Dekle je prestrašeno gledalo naokrog in bruhnilo v jok.

„In Tone, moj Tone, kje je moj Tone?” Ženska, ki je zastokala, ni mogla ineti nad petindvajset let. A z njenega obraza je odsevalo že nekaj materinskega.

Kmet je stopil k njej. „Ne jokaj, Francka,” jo je tolažil. Glas je razodeval, da je njen oče.

„Tudi študenta Lojzeta ni,” je ugotovil fant s težkimi, delavskimi rokami.

„Kje so, ah, ustrelili so jih!” je vekalo dekle... „Kaj naj počnem zdaj sama, brez mame? Mene bi naj raje zadeli!”

„Moj Tone, moj Tone!” je venomer hlipala mlada žena.

„Božja volja je bila taka,” je mirno, tolažeče spregovoril kmet, „da se nekateri rešimo, drugi pa ne. Pustimo zdaj, ne moremo jim pomagati. Zahvalimo se rajši temu mlademu gospodu. Lahko rečemo, da

je on naš rešitelj. Če bi nas on lovil in streljal, namesto da je z nami bežal, bi najbrž nobeden ne utekel. Bog vam povrni, neznani gospod."

"No, nikar mi ne pojte takih hvalnic!" se je otepal Milan. "Saj sem reševal sebe in ne vas."

"To ni res, gospod," se je oglasilo dekle in s svojimi velikimi očmi objelo Milana. "Mene ste rešili vi, samo vi, z božjo pomočjo. Do smrti vam bom hvaležna."

Milanu je postalo mehko pri srcu kot še nikoli. Nekaj je momljal sam vase, potem pa je le prišel do besede: "Kako vam je ime, gospodična?"

"Nadja. Samo ko bi mama bila tukaj, moja mama. Vse bi bilo dobro."

"Ne obupajte, gospodična Nadja. Jaz vam bom nadomeščal mater, če boste dovolili."

"Vi?" Zopet je pogledala Milana s svojimi lepimi sinjimi očmi.

"Da," je šepetal fant. "Kolikor bo v mojih močeh."

Še so sedeli in se tiho pogovarjali. Priporočevali so Milanu zapovrstjo, kaj vse so pustili za mejo: dom, zemljo, sorodnike, delo, vse, samo da bi se rešili tiranije, stra-

hu, neznosnih bremen, samo da bi našli in zaživel svobodo.

Na vzhodu je mlada zarja nežno in veselo oznanjala dan. Vsi so se dvignili kakor na njen ukaz in se z močnim srcem podali na pot — novemu življenju naproti.

— — — —

Čez tri leta je pisal Milan iz Clevelanda v Ameriki svoji materi v Slovenijo pismo:

"Draga mama!

Včeraj je moja žena Nadja rodila prvega sina. Ko bi ga Ti videla! Jutri ga bomo krstili. Ivan mu bo ime — po Tebi.

Dobro nam gre. Precej zaslužim. V predmestju smo kupili hišico z vrtom. Tako prijazna je. Le Ti bi še morala bivati v njej.

Toplo Te pozdravljajo

Tvoj sin Milan, žena Nadja
in mali Ivan."

FRANČIŠKA

Španska pravljica za odrasle

Frančiška je bila mlado, čedno dekle. Le revna je bila. Pa je lepega dne potožila Bogu: „Ljubi Bog! Če bi imela molzno kravo, bi bila najsrečnejša žena na svetu. O sveta Devica, kako bi skrbela za kravo!"

Kristus je šel baš mimo in rekel Frančiški: „Kar domov pojdi in našla boš, kar si si želela." Frančiška je stekla domov in — čudno — tam je stala lepa, pisana krava in poleg nje se je motovilil teliček. Prihodnji dan je spet šel Kristus mimo in vprašal:

„No Frančiška, si zdaj zadovoljna?"

„Že, že, gospod, samo... samo..."

„No, kaj pa samo...?"

„Saj ni nič, gospod. Če bi imela še lepo hišico... Ničesar bi si ne želela več." In Kristus ji je podaril še hišico.

Prihodnji dan jo spet vpraša, če je zadovoljna.

„Že, že, gospod, samo... samo..."

„No, kaj pa spet samo...?"

„Ah, nič posebnega! Le moje sosede imajo vse tako krasne obleke. Čudovite, pravim! Če bi imela še jaz tako obleko! Kako bi se postavila z njo!"

„Kar domov pojdi, pa boš našla!" se je nasmehnil Kristus njeni ničemurnosti.

Frančiška je bila vsa srečna nad novo obleko. Kar celo uro se je vrtela pred zrcalom. Ko je pa drugi dan spet vprašal Kristus, če je zadovoljna, je menila:

„Že, že, gospod, samo... samo..."

„Kakšen 'samo' pa spet? Mar še ne bo konec tvojih 'samo'?"

„Če bi imela še nekaj kokoši, ki bi jajca nesle, potem..."

„Kar domov pojdi in našla boš, kar želiš!“

In res je našla okoli hiše jato kokoši, belih in grahastih, lepih, da bi jih človek kar gledal. Pa še ni bila zadovoljna. Ko je je Kristus naslednji dan vprašal, je rekla:

„Saj sem zadovoljna, gospod, prav gotovo, da sem zadovoljna, samo ... samo ...“

„Samo ... samo ... Kaj res nisi zadovoljna, Franciška?“

„Že, že, gospod. Samo pogledjte: zdaj imam kravo, novo hišo, lepo obleko in cel kup

kokoši, a sem tako sama. Vsa druga dekleta so poročena ...“

„Prav, poskrbel ti bom dobrega moža, ki te bo poročil.“

Čez nekaj časa se je Franciška res poročila z županom, ki je bil skrben, dober mož.

Naslednji dan je Kristus spet prišel mimo in vprašal:

„Si zdaj zadovoljna, Franciška?“

„Kako pa govoriš z mano“, se je obregnila zdaj Franciška. „Jaz vendar nisem Franciška! Gospa županja sem!“

Ljubka Sorli:

Tri strani mojega dnevnika

IZ LETA 1943

I.

Večeri se že. Poletni dan
v pozabljenje leno se izgublja;
zarja rožnata gorò poljublja
in zlato razsiplje čez ravan.

K meni pa ne more zarje luč —
mrzli me obdajajo zidovi,
kakor da železni so okovi.
Kdaj razklene jih svobode ključ?

„Oh, kako je dolga, dolga pot ...“
v kotu pojejo dekleta mlada;
hrepenenje dviga jih in nada —
proč srce želi jim, proč od tod.

Skozi te zidove na moj dom
misli moje s pesmijo hitijo;
kakor veter mimo cest bežijo —
proste vseh vezi in težkih spon ...

III.

Ko tajne prepletajo moje noči
in misel za mislijo v temi vrsti se,
pred sabo obraza zagledam obrise
in v njem dvoje dobrih, iskrenih oči:
o mamica, mamica ti ...

Ko v senci teh mojih razdvojenih dni
ob tla me pritiska nemila usoda,
usa topla ko zarja z nebesnega svoda
ljubezen mi tvoja srce upokoji,
o mamica, mamica ti ...

II.

V samoto moja sonček posijal je,
na drobnem pisemcu pogled obstal je;
ročica ljubljena ga je pisala
in v mrzlo ječo mamici poslala.

Kaj neki moja deklica mi piše?
In dečko? Majhen je ... in rad le riše.
Kot plaha ptica roka mi trepeče —
ne vem, če od bolesti ali sreče.

Kar srcece povedati je znalo,
vse v pisemce pero je zapisalo:
da z bratcem prosita vsak dan Marijo,
naj me nazaj pripelje v domačijo.

Otroka moja — moje vse na svetu ...
V bojazni mi srce je in trepetu —
če le za hip se sreča v njem ustavi,
takoј usakdanjost kruta bič pripravi.

Od tebe me ločijo mesta, vasi,
a ni je daljave, ki pot ubranila
ljubezni bi tvoji in vez razcepila,
ki moje in tvoje združuje poti,
o mamica, mamica ti ...

V pregnanstvu ti bolno srce krvavi,
po domu utrujena plakaš v tujini ...
O, vidim te, mamica, v vsej bolečini —
v njej meni še dražje so tvoje oči,
o mamica, mamica ti ...

Ko je laž umrla

Pravljicne sanje, prelepe, da bi se uresničile

Trgovec Mlačnik se je začuden v sanjah ozrl po sobi. Mar ni pravkar vstopil nekdo v njegovo spalnico? Reš, tam pri omari stoji svetla postava in mu pomiga z roko. Brez volje Mlačnik vstane, se obleče in že gre s skrivnostnim spremljevalcem po stopnicah. Pri vratih začuden obstane. Mar je res mogoče: saj je že bel dan, in on je še spal? Pa je mislil, da še polnoč ni mimo.

„Kaj pa stojiš? Stopiva no na cesto ven. Marsikaj boš doživel. Veš, to noč je laž umrla.“

„Laž je umrla? No te že ni bilo škoda,“ meni Mlačnik in stopi za spremljevalcem po ulici. Kakšno razburjenje! Tam pri prodajalcu časopisov stoji cela vrsta ljudi in se glasno meni. Radoveden stopi tudi Mlačnik tja in si kupi časopis.

Seveda, zdaj ve, zakaj to razburjenje. Polovica časopisa je vendar praznega. In ostalo je vse v kratkih stavkih povedano. Politična stran: par stavkov, da dosedanja politika ni bila prava: seveda, laž je umrla, politiki ne vedo več, kaj bi pisali, si misli trgovec Mlačnik vesel. Pa obrača list za listom. Povsod ista slika. Na zadnji strani pa mali oglasi: „Išče službo...“ A ni več govora o dobrih spričevalih, o pridnosti in ne vem, kaj še. Vsak po pravici pove, da tega in onega ne zna, da ima to ali ono razvado.

„To je pa lepo,“ se spet veseli Mlačnik. „Zdaj bom vsaj dobil služkinjo, za katero bom že vnaprej vedel, kakšna je. Dosedanje so me vse nalagale. Je pa že lepo tole, da ni več laži.“

A zdaj se mu zmrači čelo. Tam med trgovskimi reklamami, kjer je prej vsak ponujal najboljše blago za najcenejši denar, so danes preprosti stavki: „Naše blago je cenejše kot sosednjega trgovca, ker je slabše kvalitete.“ — „Če kupite pri nas, boste morda nezadovoljni, ker nimamo prvovrstnih stvari. Veletrgovec nam je prejšnji teden poslal veliko količino zelo poceni, ker ima vsak kos kako malo napako...“ Tako in podobno je bral Mlačnik. Te vrste reklama mu ne ugaja posebno. „Bomo že

naredili, da bo prav,“ se potolaži in vtakne časopis v žep. Pri tem pa otiplje, da ima tam že več pol papirja.

„Saj res, na davkarijo sem hotel,“ se brž spomni in se ozre po spremljevalcu. A ta stoji že pri njem in ga opomni: „Prav imaš, kar sedaj stopiva na davkarijo. Sitne reči je najbolje hitro opraviti.“

Pred davčnim uradnikom razprostre svoje papirje z računi: toliko dobička, toliko zgube: toliko bo torej treba obdavčiti.

„Kar sedite, gospod Mlačnik. Bom takoj pogledal!“ mu uradnik prijazno ponudi stol. Mlačnik sede in se ozre po sobi. A le prekmalu ga zmoti uradnik:

„Gospod Mlačnik! Vi ste pa res pošten. Skoro polovico više ste naračunali vaše dohodke, kot smo vas mi ocenili.“

„Saj ni mogoče,“ se čudi Mlačnik sam.

„Kar sami pogledjte!“ mu ponudi uradnik njegovo davčno polo.

Brž si Mlačnik natakne očala in pogleda. Za božjo voljo, kaj pa je to? Saj tega vendar ni on pisal! Vsa njegova črna blagajna je tu črno na belem. In še postranske kupčije, ki jih nikamor ni beležil in skrivni dohodki, ki jih še ženi ni povedal: vse je tu napisano. To bo plačeval davke.

„Ne razumem, kje sem našel ta papir,“ hoče reči uradniku, a ga tajni spremljevalec sune naskrivaj s komolcem, kot bi ga hotel opomniti, da je laž umrla. In res: čez Mlačnikova usta ne pride laž. Odkrito prizna, da se računi že ujemajo, da je že toliko izkupil. In uradnik je sedaj ves prijazen z njim. A Mlačnikove slabe volje ne more pregnati. Pred davčnim poslopjem se ves jezen obrne do spremljevalca: „Le kdo si je izmislil to neumnost, da je odpravil laž? Veliko lepše se je prej živelo!“

„Kar potrpi,“ ga tolaži spremljevalec. „Čez kak teden te spet obiščem. Bova pa takrat govorila.“ In že izgine, kot bi ga zemlja požrla.

Mlačnik pa nejevoljen odkoraka proti domu. Tam na oglu že kar iz navade seže v žep. Saj je že leta in leta tam posedal slep

berač. In Mlačnik mu je vselej vrgel kak groš. Smilil se mu je revež in pa nekaj dobrih del je tudi hotel imeti Mlačnik: „Za vsak slučaj zaradi večnosti,” si je dejal.

Danes pa je zastoj segel po grošu. Berač je sicer še na svoji klopici, a brez temnih očal. V rokah ima časopis in ga ježno mečka.

„Ah, laž je umrla,” se posveti Mlačniku. „Zdaj bo pa ob priberačeni kruh, ta slepar!” In kar žal mu je za groše, ki mu jih je prejšnje čase zmetal v klobuk. Še za tiste stare neveljavne, ki se jih je tako znebil.

Kot mesečen pritava domov in spet leže v posteljo. Še predno utrujen zadremlje, pogleda še zadnjo stran časopisa.

Nekaj osmrtnic je tam! Pa kakšne: nobene besede več o preljubem očetu, o nepozabni materi. Suhoparni priznavajo otroci, da je umrla mati — po dolgi bolezni. Nič več; sicer bi morali zapisati, da so že komaj čakali, da je umrla. In neko podjetje poroča, da je umrl njih vodja. Pa ni omenjeno, da bi bil nenadomestljiv in da so bili vsi, predstojniki in podložni, z njim zadovoljni. Seveda, laž je umrla. Če bi več hoteli zapisati, bi morali pač povedati, da je rajni toliko let bil pri podjetju in da so se predstojniki jezili, da premalo dela, podložni pa kregali, da je bil siten.

Omotičen od te novosti zaspi. Pa ga spet zbudi tajni spremljevalec, kot da bi minil že en teden, odkar sta bila skupaj pri davkarji in se potlej tako neprijazno razšla.

„Pa danes stopiva na ulico,” povabi neznanec Mlačnika. „Sem kar radoveden, kaj boš rekel!”

In že sta pri vratih in na ulici. A danes se ljudje ne razburjajo več. Le nekam bolj veseli so, nekam srečni in vsi tako prijazni med sabo. Kako se zaupno pogovarjajo, kako hitro se lahko za kaj domenijo!

„Ni čuda,” se oglasi neznanec. „Saj se nikomur ni treba bati, da bi bil osleparjen, ko je pa laž umrla.”

Mlačnik samo pokima z glavo in stopi k prodajalcu časopisov. Radoveden razprostre časopis in veseli ostrmi: „Resnicoljubnost in odkritosrčnost sta ustvarila mir!” bere v velikih črkah na prvi strani. Politi-

tiki niso mogli več lagati drug drugemu. In spoznanje resničnih dejstev je vse pripeljalo do prepričanja, da je samo mir prava podlaga za srečno življenje.

In na drugi strani — spet vesela novica za Mlačnika: Davčni urad naznanja, da se bodo vsi davki znižali za 50 odstotkov. In spodaj še vzrok: ker večina ljudi plačuje zadnje dni polovico več davkov, posebno premožnejši.

Mlačniku se obraz vedno bolj jasni. Nazadnje mu pa še ne bo treba več davka plačati, čeprav je vse po pravici povedal. Saj bi si bil lahko mislil: država že toliko obdavči, da dobi denar, ki ga potrebuje.

Tretja stran: dobrodelne ustanove sporočajo, da se je število prosilcev v zadnjih dneh zmanjšalo za dobri dve tretjini. Ostalo tretjino, ki so zares potrebni, bo mogoče z danimi sredstvi obdariti z vsem potrebnim.

Mlačnik lista in lista: povsod podobne razveseljive stvari. In še zadnja stran: reklame. Pa kakšne: vsak prizna, da se bo potrudil še za boljšo kvaliteto in da bo dosedanje blago prodajal po močno znižani ceni, ker je le toliko vredno...

„No vidiš,” se oglasi neznanec ob njem. „Kaj pa praviš sedaj? Ali mar ni lepše na svetu, odkar je laž umrla?”

„Če bo tako ostalo, potlej ne rečem nič,” se previdno izvije Mlačnik od prenagle sodb zadnjega tedna. „Res pa je: lepše bomo živeli, ker se ne bomo več drug drugemu lagali!”

„Da bi le,” mu še želi neznanec in spet izgine kot zadnjič.

Mlačnik pa se pretegne na postelji in radovedno odpre oči. Skozi okno že sije beli dan...

RAZGLEDI OB *slovenski* OBALI

Severnozapadno od Trsta se strmo nad morjem dviga rob kraške planote s svojimi lepimi razglednimi točkami. Ta kršni kraški greben se začne nad Trstom in se polagoma spušča v ravnino pri zgodovinskem naselju Štivanu ob izvirih skrivnostne reke Timave. Nekako na pol poti med Trstom in Štivanom, obdana od značilnih kraških dolin, ograd in kamnolomov stoji Nabrežina, prestolnica tržaškega Krasa, središče kamnarske industrije in rojstna vas pesnika slovenske brežine Iga Grudna.

Če popotnik krene iz vasi v smeri proti morju, se mu na vrhu, ki mu Nabrežinci pravijo Oljšca, na mah odgrne ves prostrani tržaški zaliv, ki ga obkroža furlanska ravnina na eni in istrska hribovita obala na drugi strani.

Ob tem pogledu obstrmimo ob čudovitem zrcalu slovenskega Jadrana, lesketajočega se v soncu. Na zapadu se preko morske gladine v meglicah izgublja nepregledna Furlanska nižina. Na skrajnem koncu te ogromne ravnine opazi oko med lagunami kopališko mestece Gradež ter božjepotno cerkev na Barbani; vidna sta tudi Zdoba, tako se namreč imenuje izliv reke Soče, in stolp starinske oglejske bazilike. Kot ograja vsej tej velikanski poplavi ravne zemlje in morja, ki tvorita skupaj isto ploskev, se v ozadju bleščijo višnjevobeli vrhovi gorskih velikanov — Dolomitov in Karnijskih Alp. Bolj na desno v morskem kotu je potisnjeno mesto Tržič z dimniki in žerjavi svojih tovarniških obratov in ladjedelnic. Obala se tu prične polagoma

Ob jadranski obali: cesta Sesljan — Trst

dvigati. Na skalnatih pečinah, ki štrlijo skoraj navpik nad morjem, čepi kot v pravljici starodavni **Devinski grad**.

Nato nam pogled teče po obali mimo nas. Vinogradi v obliki teras, pri nas imenovani paštni, se dvigajo eden nad drugim; vmes so navpične stene, nato spet vinogradi in med njimi se kakor vijugast trak vije lepa obalna cesta. Pogled se ustavi ob drugi znameniti zgradbi: ob **Miramarskem gradu**, ki stoji na konici majhnega polotoka. Kakor bi rasel iz sinjega morja, se dviga ta beli cesarski grad, obdan z zelenino gozdov in parkov. Preko Miramarskega gradu nam pogled obstane nad mestom **Trstom**, ki se tu s svojimi strnjenimi zgradbami spušča v morje. Za mestom se dvigajo miljski hribi, posejani z belimi, komaj vidnimi hišicami. Po vrhovih teh hribov teče na novo začrtana italijansko-jugoslovanska meja. Kot podaljšek miljskih hribov se naprej vleče istrska obala z mestecema **Izolo** in **Piranom**. Za Piranom se nam prikaže še **Savudrijski rtič** in razgled nam spet pade na morje.

Edinstven in čudovito lep je ta košček slovenske zemlje in čudovita in veličastna je tudi podoba morja, ki nenehno valovi ob tej zemlji. Za človeka je ta pogled vedno globoko doživetje, naj bo to ob zori v ranem jutru ali podnevi, ko se sonce z vso svojo močjo upira s svojimi žarki po morskih valovih, ali pa ob njegovem zatonu. Še posebno lepo je takrat, ko je ozračje sprano in očiščeno od dežja. V takem času se našim očem nudi nepopisno slikovita harmonija barv v vseh mogočih odtenkih, ki se iz zemlje prelivajo na morje.

Lepota naše obale in brezkončnega morja ob njej je močno zasidrana v duši našega naroda. To globoko čustvovanje je dobilo svoj izraz v narodni pesmi. Slovenski pesniki in pisatelji, v kolikor pišejo o tem, so dobili tu svoje navdihe. Pesnik **Anton Aškerc** je večkrat obiskal naš obmorski svet. Snov za balade in romance „Jadranskih biserov“ so mu dali ravno doživljaji in pripovedke naših ribičev. Tudi že omenjeni pesnik **Igo Gruden**, ki mu je tekla žibelka prav v Nabrežini, je posvetil

Novi in stari grad v Devinu

svoje verze lepoti našega morja in slovenskega brega.

Kakor je res, da je ta zemlja lepa, tako je tudi res, da je ta zemlja slovenska. Slovenska posest tega prav do morja. Od Tržača pa do Kopra in še dalje slovenski človek živi že stoletja na tej primorski zemlji, ki ji daje pečat z delom svojih rok. Ribiči, ki tod ribarijo, so pristni Slovenci in slovenski viničarji že trinajst stoletij v potu svojega obraza obdelujejo svoje pašne, ki segajo prav do proda, kjer se penijo valovi vedno pljuskajočega morja.

Da so ti kraji že od nekdaj slovenski, to najbolj izpričujejo lepa in pristna imena

posameznih zemljišč v bregu in drugod. Evo nekaj takih imen z nabrežinskega brega:

Trtur, Peljk, Sejunovec, Dolenje, Pečica, Robančevce, Mišelj, Srednje, Draga, Dedenca, Šestrence, Oljšca itd. — Pa še nekaj iz sosednega kriškega brega: Na ravnah, Tebunjevec, Klavže, Ravnik, Pri studencu, Lahovec, Straža, Strmec, Palovec, Zlebina itd. Ali nimajo ta imena milodonečega slovenskega prizvoka? Ta imena, ki bi jih našli prav veliko ob vsej obali od Štivanja pa do Trsta in še preko, prehajajo iz roda v rod ter so in ostanejo živ in veren dokument o svojini te naše slikovite primorske zemlje.

Pipica tobaka

Pred leti je živel v angleškem mestu mož. Kar Fred Armstrong mu bomo rekli. Bil je poštni uradnik. Njegova naloga je bila, da je odpravljaj pisma, na katerih so bili nečitljivi naslovi ali pa pomanjkljivi, da jih redna pošta ni mogla odpraviti. S svojo ženo, z malo hčerko in še mlajšim sinkom je stanoval v stari hiši. Po jedi je bil njegov največji užitek pipica tobaka. Vmes je pripovedoval otrokom, kako se mu je spet posrečilo to ali ono napačno naslovljeno pismo poslati pravemu naslovljencu. In koliko nečitljivih naslovov je že prebral, se je večkrat pohvalil. Kar samega sebe je občudoval pri tem delu kot detektiva. In otroka sta ga strme in vesela poslušala, kot bi jima pravil najlepše pravljice.

Skromno je bilo njegovo življenje, a brez sence — brez vsake najmanjše sence, dokler ni lepega sončnega dne njegov mali sinček nenadno zbolel. V dveh dneh ga je smrt iztrgala družini.

Fred Armstrong je bil docela strt. Nobena reč ga ni več veselila. Žena in hčerka sta skušali junaško prenašati to strašno žalost. Mož pa ni našel moči, ni imel moči zato. Življenje je imelo zanj nobenega pomena več. Brez cilja je bil — kot pismo brez naslova. Zjutraj je vstajal in odhajal na delo brez besede, kot mesečen. Ni spregovoril besedice. Če ga je kdo nagovoril,

je dal le kratek odgovor. Tudi jedel je sam. In pri jedi je sedel tih in nepremičen kot kip. Po zadnjem grizljaju je že legel. In vendar je vedela žena, da ne spi, da celo noč strmi v temo in misli na sinka, na mrtvega.

Pretekli so meseci, a Fred se ni spremenil. Žena mu je očitala, da v tem topem obupu zanemarija svoje dolžnosti, ki jih ima do hčerke in do življenja sploh. Pa ga je zastonj opominjala. Molče jo je Fred poslušal, a spremenil se ni. Nobena beseda ga ni ganila. Tudi hčerka je opazila to spremembo in žalostna spraševala mater, kdaj ji bo oče spet pripovedoval zgodbe, kdaj se bo spet poigral z njo. Mati je tolažila otroka in mu obenem dopovedovala, da bo oče šele v večnosti boljši. „Samo večnost bi mu pomagala!“ je dopovedovala otroku.

Pa je prišel Božič. Mračnega popoldneva je Fred spet čepel na svojem visokem stolu v poštnem uradu. Vzel si je kup pisem, da bi jih pregledal. Prav na vrhu je ležalo pismo, za katerega je takoj spoznal, da ga ne bo mogel dostaviti naslovljencu. Na ovojnici je bilo namreč z okornimi, otroškimi črkami napisano: „Jezuščku v nebesih.“ Že je Fred hotel vreči pismo v koš. A skrivna moč mu je zadržala roko. Počasi je odprl pismo in bral:

Ljubi Jezušček!

Letos smo pri nas zelo žalostni, zato Te prosim, da mi ne nosiš nobenih igrač. Moj ubogi mali bratec je pomladi odšel v nebesa.

Kar bi Te rada prosila, je tole: Pridi po njegove igrače, da mu jih boš nesel v nebesa. Pripravila Ti jih bom tam v kotu pri ognjišču. In sicer: konjička, železnico in še druge reči. Gotovo mu je v nebesih malo dolgčas po igračah, posebno po konjičku. Tako rad je jezdil na njem. Zato bodi tako dober in ga pridi iskat.

Sama zase ne potrebujem ničesar. Rada bi le, če bi mojemu očetu kaj prinesel. Najbolje bi bilo, če bi mu prinesel košček večnosti, da bi postal spet tak, kot je bil prej včasih. Da bi spet kadil pipico in meni pripovedoval zgodbe. Mama mi je nekoč rekla, da mu samo večnost še more pomagati. Ali mu jo lahko malo prineseš? Zelo bi Ti bila hvaležna.

Obljubim Ti, da bom zato vedno pridna.

Tvoja Marija.

Avgust Zelè:

KRAŠKA LEGENDA

O svetem Juriju sta se v Devinskem zalivu izkrcala z ladje, ki je priplula z Vzhoda, dva popotnika, ki sta vzbujala pozornost s svojo nošo. Govorila sta nerazumljiv jezik. Posebno eden izmed njiju, čeprav skrajno resen, je bil tak, da se je vsakdo ozrl za njim in vzdihnil: „Tako čudovito lepega človeka še nisem videl.“

„Hvala Bogu,“ je rekel spremljevalec tega, o katerem vam pravim in ki je bil uslužen kot njegov sluga; „hvala Bogu!“ je torej dejal, ko je del nogo na trda kraška tla.

„Ah ta kraški zrak,“ je razigran čeblljal Peter in napejal prsi, da bi vdihnil čim več zraka. „Kako sem vesel, da sem zopet na Krasu! Velikokrat sem se doma v Palestini in drugod spomnil na te lepe kraje. Zelo sem ti hvaležen, da si vzel prav mene

Ta večer je Fred Armstrong šel prej domov kot navadno. Ko je stopil raz razsvetljeno cesto na svoj vrt, je zimski večer že zavil vse v svojo temo.

Na vrtu je Fred nenadoma obstal in prižgal žveplenko. Ko je odprl kuhinjska vrata, je puhnil velik oblak dima iz pipice. Bel dim je kot svetel oblak sreče obkrožil obraz žene in hčerke. Od začudenja sta kar obstali in strmeli. Fred je pa spet našel svoj stari dobrodušni smehlaj. In zvečer je pravil hčerki, kako je danes dostavil neko pismo na pravi naslov. In še pomenljivo je dodal: „Kaj takega bi se nobenemu ne posrečilo.“

(Po: Fulton Oursler — iz angleščine.)

za spremljevalca in ne kakega drugega apostola.“

„Kaj ti pa na Krasu tako ugaja, Peter?“ ga je smehljaje prekinil Kristus.

„Skoro vse, Gospod! Še ljudje, da jih le ta presneti Trst ne bi tako kvaril. Mleko prodajajo posneto in včasih še vodo doližejo, da drugih stvari niti ne omenjam.“

„Povsod so dobri in slabi.“

„Že, že, ampak tile Kraševci so pa le preveč nakazani. Saj jim ne manjka drugega kot tičjega mleka... Zadnjič so nama pršut ukradli. Tudi to potovanje ne bo brez nevšečnosti. Če bi vedeli, kdo sva, bi se namu nihče ne dotaknil.“

„Popotnike so vedno nadlegovali, Peter, zlasti če so se jim zdeli petični. Tak bo človek do konca dni.“

Na križpotju za Šempolaj in na Brdo sta

se nekoliko ustavila. „Danes bova prenočila v Velikem dolu, ker moram tam spreobrniti velikega grešnika,” je dejal Kristus. In zavila sta po cesti proti Brdu. Takrat se je tam razprostiralo krasno polje. Rž je vsako leto zrasla tako visoko, da je, kadar jo je veter majal, zakrivala zid in so se živini cedile sline, če je šla mimo. Še lepši je bil pogled na pšenico. Njive so tako rodile, da je jaro žito dajalo toliko pridelka kot ozimina. Vendar se je zdelo, da med raznimi zvrstmi gólica le prekaša vse.

Ko sta šla mimo zelo dolge njive ozimne, se je oglasil Peter: „Na takole njivo je najbrž mislil pesnik David, ko je zapisal: Hranil si jih o pravem času s pšenico.”

Ker takrat niso poznali krompirja, so sejali tudi mnogo prosa. Prosene kaše ni smelo manjkati v nobeni hiši. Prva živa duša, ki sta jo srečala, je bil kosec. Ležal je pod grmom. Roke je imel pod glavo in ena noga mu je bingljala čez koleno. Poleg nje ga je ležala od trave zlizana kosa. Žvižgal je in še za mar ni imel svetih popotnikov.

Pozdravila sta ga in vprašala za bližnjico proti Velikemu dolu.

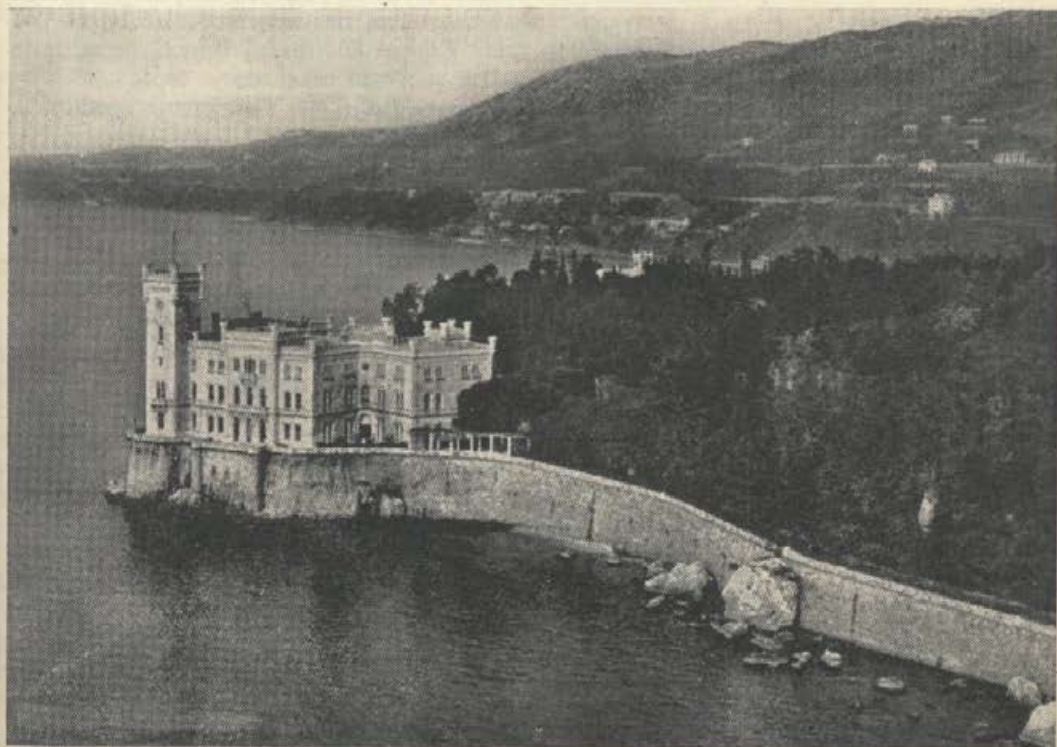
„Kar naprej pojdiva, bosta že našla,” je kosec komaj odgovoril in z nogo pokazal smer. Nekoliko nejevoljna sta šla naprej kar na slepo. Iz zamišljenosti ju je zdramil lep ženski glas. Mlada plevica je kot slavček prepevala neko Marijino pesem. Ko je opazila tujca, je nehala peti, ker jo je bilo sram. Še preden sta prišla do nje, ju je pozdravila in, ko sta vprašala po bližnjici, je stekla pred njima dober kos poti in na neki vzpetini še z roko pokazala, kod naj gresta. „Ne moreta zgrešiti,” je rekla in jima voščila srečno pot.

„Kakšna razlika med onim pod grmom in to plevico!”

„In vendar bo ta postala žena onemu... Prinesla mu bo za doto to, česar on nima — prijaznost. Tako Bog druží ljudi, vidiš, Peter.”

— * —

Lepo pometen borjač, s skrilami krita hiša ter k okenskim križem privezani osli

Kriški portič. (K članku „Razgledi ob slovenski obali” — str. 57).

in konji — to je bila zunanjščina velikodolske krčme.

V veži nista vedela, kam bi krenila. V pivsko sobo med voznike se Kristusu ni ljubilo. Zato sta sedla kar v kot v veži. Krčmar ju je opazil od ognjišča in pomignil hčerki, naj postreže. Ta je, ne da bi prej kaj pozdravila, vprašala, kaj bi rada. Držala je roke v predpasniku in se poigravala s tolarji, da so pozvanjali. Bila je čedno oblečena, a ošabna in videlo se je, da išče ženina.

„Kaj malega za večerjo bi rada naročila, kašo ali kar koli,” je prosil Peter.

„Dobro,” je rekla. Našobila se je, se zasukala na desni peti in odšla k ognjišču.

Sveta popotnika sta potrpežljivo čakala. Mimo njiju so nosili v pivsko sobo zelje s klobasami, ki so jih pozimi zalili z mastjo, pravtako svinjska rebrca, svežo pomladansko jagnjetino s krompirjem, hren in pršut, ki je bil tako na tanko rezan, da se je v ustih kar topil. Vse te žlahtnosti so spremljale bučaste majolike terana, ki je — kakor veste — o svetem Juriju najbolj zaželen.

Ko je krčmar nesel na deski skozi vežo polno takih dobrot, se mu je ravno pred Petrom nekoliko spodrsnilo in iz velike majolike je pljusnilo na tla za žlico terana. Petra je imelo, da bi vsaj prst pomočil v tisto lužico na tleh in poskusil, ali je teran še tak kot zadnjič.

Razume se, da so si tako hrano privoščili le vipavski kmetaši, ki so vozili v Trst vsega in tam vse dobro prodali.

Ko so bili vsi vozniki postreženi, je krčmar prinesel v vežo kašo z mlekom.

„To ne bo prav drago,” je dejal posmehljivo, ošinil s pogledom Kristusa in se umaknil. Kristus je molil naprej očenaš, Peter je odgovarjal. Med molitvijo je krčmar pokukal v vežo in njegov pogled se je srečal s Kristusovim. Postal je nemiren. Peter je prvi odložil žlico. „Mislil sem, da bova spila pol litrčka terana, ampak na tole godljo res ne bo teknilo.”

„Vse o svojem času, Peter. Najprej so duše, potem skrb za telo in pijačo. Plačaj, Peter,” je še dodal.

Peter je vzel iz mošnjička velik in lep zlatnik, ki je bil takrat prava redkost. „To je vse, kar imava.”

„Ne skrbi za jutri, Peter!”

Ko je krčmar zagledal zlatnik, se je zelo začudil. „Komaj ga še poznam,” je čebľjal ves uslužen. „Predlanskim so šli tod mimo neki Dunajčani, ki so kupovali teran, pa so plačali ravno s takim. Oh, s tem denarjem bosta še dolgo potovala.”

Krčmar je šel menjat v kamro. „To bi dobro naletel, kdor bi potipal ta dva capina. Posebno oni, ki je molčječ, se mi zdi sumljiv. Stavim, da nimata samo tega zlatnika; le delata se tako. Orožja tudi ne bosta imela, ker se zanašata drug na drugega. Taka prilika ne pride vsake kvatre.”

S polnim prgiščem srebrnjakov je krčmar zapuščal kamro. Hudobec pa mu je prišepetaval: „Vse to je lahko tvoje in še tisto, kar imata pri sebi.” Ko je štel denar in ga polagal pred Petra, se mu je roka tresla kot velikim skopuhom.

Kdor gre iz Velikega dola proti Dutovljam, ga čaka strm klanec, nato pa hrastov gozd. Sveta popotnika sta molčala, le Kristus je večkrat pogledal proti nebu. Želod, na katerega je stopal z obrabljenimi opankami, je delal Petra še bolj nejevoljnega. „Kakšni lepi hrasti — kot libanonske cedrel!” Ker se Kristus ni odzval, je nadaljeval: „Skoro bi rekel, da so lepši kot tisti v Pirčevem dolu.” — Tedaj se je zgodilo.

Izza debelega debela je stopil človek. Njegova senca je segala prav do popotnikov. Malo je počakal, potem je pa zavpil: „Denar ali življenje!” V mesečini se je zabiskal klavski nož. Kristus je takoj spoznal krčmarja in ostal miren. Peter pa se je umaknil za korak in tipal za nožem.

„Ne denarja in ne življenja!” je rekel Kristus. Kakor se je senca pojavila, tako je izginila. Pred njima je kakor iz tal zrasel osel in zarigal. Petra je obšla zona. Prekrižal se je, toda vprašati si ni upal, kaj se je zgodilo. Hodil je, kot bi mu gorelo pod nogami. Šele v Dutovljah pred cerkvijo se je ozrl in glej, živinče je lomastilo za njima. Kristus je pa molčal. „Najbrž razmišlja o človeški hudobiji,” si je mislil Peter.

— * —

V Štanjelu so zidali grad. Bilo je tam mnogo kmetov — svobodnih in podložnih, — da so se drug drugemu komaj izogibali. Pot do gradu je bila strma. Po njej so vozili samo z voli. Po šest parov so vpregali

v en voz in vse je škripalo pod težkimi bloki lomljenega kamenja, ki so ga vozili iz avbrske in celo repentaborske jave. Ko so robotarji opazili oba popotna in za njima osla, so prenehali z delom. „No, ta dva sta pa pametna; ob praznem oslu pa peš!“ je pripomnil nekdo.

„Bog daj srečo!“ je pozdravil Kristus graščakove podložnike.

„Ali ne bi vidva kaj pomagala, da se ne bi tako mučili?“

„Živina se mi smili; vi pa ne trpite preveč, kot vidim,“ je pripomnil Peter.

„Kaj je treba teh hribov in rebri? Bog bi lahko ta svet drugače ustvaril,“ se je oglasil neki jetičnik in pljunil na tla. Kristus, ki je bil sicer krotak in ponižen, ga je ostro pogledal in dodal: „Tebi se torej zdi, da Bog sveta ni prav ustvaril. Glejte, vere nimate, vere in pomoči ga ne prosite. Šest parov volov vpregate, kjer bi zadostovalo eno živinče. Jaz opraviš vse vaše delo z osličem, ki ga vidite tu.“

Vsi so se zasmeli, si začeli vihati brke, se prestopati in stezati vratove. Tole oslovsko kljuse, to da bi?

Kristus se je obrnil k nekomu, ki je bil videti župan, in rekel: „Le izprezite voli, le! Zapregli bomo tale voz,“ je pokazal z roko, „ker vidim, da nimate večjega.“

„Ampak,“ se je oglasil nekdo, „če bo to kaka potegavščina, naj si mož varuje rame.“

Komaj so vpregli osla, je Kristus rekel: „Glejte, da kaj ne pade z voza!“ Nato je vzel nekomu bičevnik in rekel: „Bog pa sveti križ božji“ in počil z bičem. Nihče se ni ganil, nihče zasmel. Osel je potegnil in vlekel za sabo največji voz, kot bi peljal čebriček vode po ravnem. Pred nosom osuplih kmetov je voz izginjal. Spogledali so se in z velikim spoštovanjem obstopili Kristusa. Stari Jerin je začel ponujati za osla tri sto goldinarjev, špelnik pa še več. Če bi se Kristus začel pogajati, bi cena trikrat zrasla. Da bi jih pa poučil, naj se ne navežejo na posvetno, še manj pa na takegale osla, je rekel: „Ne za denar, zastonj vam ga dam; imejte ga, dokler se ne vrnem tod mimo.“

Tisto poletje je potekalo življenje na Krasu v oslovski senci. Vse se je vrtelo okrog osla in vse se ga je balo. Ljudje so

prihajali od vseh strani — celo iz Nabrežine, da bi videli tega čudovitega osla. Ženske so mu pulile dlako in jo spravljale za spomin. Župan je tem dogodkom posvetil posebno sejo in določil občinske svetovalce, ki so odgovarjali za oslovo varnost.

— • —

O svetem Juriju, ravno en dan manj kot eno leto sta se na braniški cesti prikazala dva popotnika in se ustavila pri delavcih.

„Vidim, da vam je šlo delo izpod rok in da vam žival ni več potrebna,“ jih je pozdravil Kristus. „Opravila je svojo pokoro.“ Ob besedi pokora so se vsi prestrašili. Kaj, če je ta žival človek, ki se pokoril!

Pred Kristusom je stopil župan in snel z glave klobuk. „Bog ti poplačaj, neznani popotnik,“ je rekel. „Naši živini si prihranil mnogo martre. Če ima osel tako moč, kakšno šele bi imeli naši voli! Kako lepo bi bilo na svetu! Toda je že božja volja taka, da da moč samo oslom in ne tudi volom. Najrajši bi te imenovali za častnega občana štanjelskega, toda tebi najbrž ni do take časti.“

„Geril!“ je rekel Kristus in žival je krenila proti Koprivi. Še isti dan sta privzela živinče za okenski križ gostilniške sobe v Velikem dolu, kjer sta pred letom dni večerjala. Isti trenutek je krčmarjeva žena nesla prašičem pomije in oblodo. Osel se je iztegnil in pomočil gobec v škaf, žena pa mu je dala brco. Takrat se je zgodilo kot pred enim letom pod hrastom: iz osla se je v trenutku razvil velikodolski krčmar, ki je bil dopolnil svojo pokoro.

A. G.:

POMLAD

Ste jo čutili?

Prav zdaj je prišla.

Z vetrom od juga je zadišala,

sprožila deževno je kapljo na tla

in s krili dveh ptic

pod nebo se pognala.

In že je povsod:

v češnjevih brstih,

v muzevnih mladikah

v otroških piščalkah

in sredi srca.

TRIJE CEKINI

Bil je človek kot vi in jaz, ne boljši ne slabši; uboga grešna para.

Kaj je bil zakrivil? Ne vem. Nekega dne, ko ga je Bog nedvomno predolgo prepustil njemu samemu, je napravil hujšo napako kot sicer, večji greh, kot so bili drugi. In peljali so ga na vislice slavnega mesta Toulouse; korakal je med rabljem in konzuli sredi množice radovednih in hudobnih pobalinov, ki so pritekli gledat, kaj čaka v bodočnosti nje same.

Tisti dan pa je kralj René prišel v mesto Toulouse s svojo lepo ženo Aude, s katero se je bil v sosednji deželi malo prej poročil.

Ko sta šla mimo vislic, je kraljica videla obsojenca, ki je stal na stolčku ter je že imel glavo v zanki. Nehote je vzkliknila in si pokrila obraz z rokami.

Kralj je ustavil svoje spremstvo, pomignil rablju, naj malo počaka, in se obrnil h konzulom:

„Gospodje konzuli,” je rekel, „kraljica vas prosi, da bi njej v dobrodošlico blagovolili izpustiti tega človeka.”

Toda konzuli so odgovorili:

„Veličanstvo, ta človek je zagrešil zločin, za katerega ni odpusčanja. Zelo radi bi ustregli gospe kraljici, toda zakon zahteva, da ga obesimo.”

„Ali je torej na svetu zločin, ki ga ni mogoče odpustiti?” je plaho vprašala kraljica.

„Gotovo da ne!” je odvrnil eden kraljevih svetovalcev. Rekel je še, da je v mestu Toulouse tak običaj, da se vsak obsojenec lahko odkupi z vsoto tisoč cekinov.

„Res je,” so odgovorili konzuli. „Toda kje bo ta berač dobil tolikšno vsoto?”

Kralj je odprl svojo mošnjo in vzel iz nje osem sto cekinov. Kraljica je večkrat prebrskala svojo torbico, a ni našla več kot petdeset cekinov.

„Gospodje,” je rekla, „ali ni dovolj osemsto petdeset cekinov za takega reveža?”

„Zakon zahteva tisoč cekinov,” so odgovorili neomajni sodniki.

Tedaj so vsi gospodje iz kraljevega in kraljičinega spremstva zbrali, kar so imeli

pri sebi, da bi prispevali tudi oni. Prešteli so vsoto.

„Devet sto sedemindevetdeset cekinov,” so javili konzuli. „Manjkajo še trije cekini.”

„Zaradi treh zlatnikov bo torej ta človek obešen!” je vzkliknila kraljica nevoljno.

„Tega ne zahtevamo mi!” so rekli konzuli. „Zakona pa ne more nič spremeniti.”

In namignili so rablju.

„Stojte!” je zaklicala kraljica. „Prej preiščite tega nesrečnega. Morda ima pri sebi tri cekine...”

Rabelj je ubogal. Pretipal je obsojenca in v žepu ubogega zlodeja je našel — tri cekine.

— * —

Kristjanil

Človek, ki ste videli v tej zgodbi, da je bil v veliki nevarnosti, da bo obešen, ste vi, sem jaz, je vse grešno človeštvo. Na sodni dan nas ne bo moglo rešiti nič, niti božje usmiljenje niti priprošnja Device Marije niti zasluge svetnikov, če ne bomo imeli pri sebi za tri cekine dobre volje.

✱

R. Vouk:

SONET GOTOVOSTI

Enkrat minil bo mračen dan jesenski!
Za temnimi oblaki sonce sije,
nemirno v hrepenju srček bije,
pomlad nikdar ni bila čas podménski.

Ni spremenljiv li položaj vremenski?
Naj megla vlačí se in dež naj lije,
naj sneg pokrije vse in veter brije,
nad zimo žarek zmaga pomladanski.

Zaradi tega, narod, ne obupaj!
sam v sebi nosiš silni kal življenjski.
On ni uničen, vneto le ga čuvaj!

Minil bo mraz, sok tekél bo korenski,
zgubljenó nič še ni! Brat, kar zaukaj:
Miline čaka še zaklad semenski!

NEŠREČNO ZLATO

Bilo je pet ničvrednih postopačev. Vsi so bili do kraja pokvarjeni. Delo jim ni dišalo. Ko se je v pristaniških mestih raznesel glas, da so v Sierra Nevada de Santa Marta odkrili velika in bogata ležišča zlata, so se brž odpravili tja, čeprav o iskanju zlata niso vedeli veliko več kot o kakem drugem delu, to se pravi nič. To so spoznali tudi sami, ko so bili v gorah. Upanje, da bodo hitro obogateli, pa je bilo v njih tako močno, da so prenašali nemajhne napore in s svojimi mulami dneve in tedne blodili po nepreglednem gorovju in gozdovih. Trpeli so žejo in včasih tudi lakoto, podnevi sončno pripeko, ponoči pa mrzel gorski veter. Vendar so vztrajali. Tudi prepirali se niso. Trdo življenje v divjini jih ni zlomilo; zdelo se je celo, da postajajo boljši ljudje.

Toda to ni bilo res. Njihova slaba preteklost ni bila mrtva. Njihovi slabi nagoni so samo spali; čakali so prilike, da spet butnejo na dan. In ta priložnost je prišla, ko so možje po dolgi blodnji in brezuspešnem iskanju slučajno naleteli na zlato. Eni izmed mul je na strmem pobočju spodrsnilo; s kopiti je sprožila kamenje, ki se je začelo valiti v dolino. Izpod kamenja se je na mnogih mestih zablistalo nekaj rdečkasto rumenega. Prvi je to opazil Pedro. „Zlatol!“ je zajecjal in začel z rokami riti po zemlji in pesku.

Možje so se ustavili in postavili šotore. Takoj nato so vzeli krampe in lopate in začeli kopati. Naleteli niso na nobeno oviro. Vendar je bilo to najtežje delo vsega njihovega življenja. Čez teden dni so imeli vse mošnje polne zlata. Kopali pa so naprej, kajti sklenili so, da bodo zlato žilo čisto izčrpali. Cesar ne bi mogli odpeljati, bi pa varno zakopali. Poznejš bi prišli iskat. Toda prav tisto uro se je v njihovih srcih zbudilo nezaupanje. Prijela se jih je najnevarnejša bolezen, namreč zlata mrzlica.

Nekega jutra je bil Gomez mrtev. Na vratu so se mu poznali znaki davljenja. Ta torej ni umrl naravne smrti. Vendar o

tem niso spregovorili niti besede. Odrinili so mrtvo truplo in šli spet na delo. Opolodne so po kosilu počivali.

Tedaj sta se Calles in Goles zaradi smešne malenkosti sprla. Goles je v prepiru rekel: „Ti bi rad nas vse pobil, kot si zadal Gomeza.“ Galles je vzkipeł in segel z roko po revolver. Toda Goles je bil za delček sekunde hitrejši. Iz njegovega revolverja se je posvetilo in Calles se je zgrudil mrtev. Goles je pogledal, kaj bosta storila tovariša. Ker sta ostala mirna, ni nič rekel. Samo nov naboj je vtaknil v revolver.

Potem sta minila dva dneva, ne da bi se med ostalimi tremi kaj zgodilo. Na večer drugega dne pa je Golesa nenadoma zadela velika skala zadaj v glavo in mu razbila lobanjo. Bil je takoj mrtev.

„Jutri odrineva,“ je rekel Pedro. „Ta bi nam bil samo napoti.“ Juan je prikimal in zamrmral nekaj nerazumljivega. Tisto noč ni spal nobeden. Napeto je vsak opazoval najmanjši gib svojega tovariša. Zjutraj sta bila oba razdražena. Ko je Pedro nakladal blago na mule in je za trenutek obrnil Juanu hrbet, je ta prenašlo skušal Pedra ustreliti. Pedro je slišal, da je oni napol petelina, ter je urno odskočil. Krogla ga je zgrešila. Nato je potegnil svoj revolver. Ustrelila sta oba hkrati in oba sta dobro zadela: oba sta se mrtva zgrudila na zemljo. Kmalu so se nad tistim krajem začeli zbirati jastrebi.

Drugo leto je po ukazu vlade prišla v Sierra Nevada de Santa Marta skupina geologov in rudarskih inženirjev. Preiskati so morali zaklade rud v gorovju. Pri tem so naleteli na pozorišče opisane tragedije petih pustolovcev. Iz sledov in okostnjakov so brez težave obnovili, kaj se je zgodilo.

„Glejte, možje!“ je rekel voditelj skupine. „Ti so se med sabo pobili. Ali so bili neumni! Kako udobno bi lahko živeli ob tem, kar so našli!“

Visoko v gorah je imel Šimej svojo kmetijo. Dober gospodar je bil. Vse je bilo pri njem v najlepšem redu. Bil pa je gorjanec. Zato ni čuda, da so ga imeli tržani za malo omejenega. Pač gorjanec, so rekali. A neumen Šimej ni bil. Kot vojak je prišel daleč po svetu. In tudi po vojni ni ostal za svojim plotom. Kupčija z živino in z lesom ga je pripeljala večkrat v mesto. In bral je tudi rad. Vrhu tega je pa znal misliti. Bil je daleč naokrog znan. Trgovci v mestu so ga pozdravljali kot starega znanca, a ponorčevali so se tudi radi iz njega, ker je bil gorjanec. Šimej je vedel to. Zato jih je hotel ob priliki izplačati. In jih je, pa še pošteno.

Pomladanskega dne jo je mahnil v mesto. Več opravkov je imel. Najbolj ga je mikala velika trgovska hiša tam na glavnem trgu. Poletno delo se je bližalo: treba bo kos in srpov. Marsikaj bo treba nakupiti. Pa stopi skozi elegantna vrata v trgovino.

„O, dober dan, gospod Šimej, dober dan!“ ga pozdravi trgovec sam. „Kaj pa boste kupili? Vsega imamo na razpolago: od šivanke pa do traktorja!“

Beseda o traktorju je Šimeja zbudila. Saj vendar ve trgovec, da v Šimejeve hribe ne pride noben traktor. Kvečjemu če bi imel taka pljuča kot Šimej sam. A potlači nejevoljo in mirno meni:

„Marsikaj bi potreboval, a ne vem, če imate!“

„Vse imamo, kar želite. Presneto, ta pa bi bila lepa, da ne bi imeli reči, ki jih kmetje tako potrebuje! Nove kose imamo, trdo kaljene, ostre kot strup. Potem blago, da se od lepote kar blešči in trpežno kot kranjski prt. In milo, britve...“

Šimej pa malomarno zamahne z roko: „Ah, kaj! Kar bi pa jaz rad, pa le nimate.“

„No, gospod Šimej, to je pa že preveč. Kar želite, imamo: trakove in čevlje, kose in kosišča, blago in gumble, klobuke in kape...“

Trgovec se kar razburi v vnemi, ko vidi, da Šimej le zmajuje z glavo. „Kar povejte, kaj bi radi. Staviti grem, da imamo!“

„Staviti greste?“ ga Šimej prime za besedo. „Za sto šilingov bi stavil, da nimate tega, kar bi rad kupil!“

Trgovec ne more vzeti besede nazaj. Kar v roko udari in stava velja. Smešno, da ne bi imel tega, kar tak gorjanec potrebuje!

Šimej se odkašlja in obriše brke: „Veste, volič se mi je zadnjič prehladil. Saj razumete: bos, pa ta pomladna rosa. Bi mu pa rad kupil nogavice. Volovske nogavice, številka 10.“

Trgovec kar zazija: nogavica za vola! Ta je pa dobra! Nobena trgovina jih nima, pa čeprav prodaja šivanke in traktorje. Hočes, nočes, plačati mora sto šilingov. S kislim obrazom mu jih da, obenem pa zvijačno pravi:

„Veste kaj! Stopite tja k trgovcu Savniku. Saj ni daleč. Dobrih pet minut ste tam. Tam boste gotovo dobili nogavice za vola.“

„Bom povprašal,“ obljubi Šimej in smehljaje spravi stotak.

Komaj je Šimej skozi vrata, že je trgovec pri telefonu, pokliče Savnika in ga poučuje: „Čuj, čez kake četrte ure bo prišel k tebi Šimej. Saj ga poznaš, tistega gorjanca. Hotel bo kupiti od tebe nogavice za vola. Zato daj brz sešiti nekaj cunj skupaj, da bo zgledalo kot volovske nogavice. Še prej pa stavi z njim za 200 šilingov, da imaš vse, kar si bo pozelel. Sto jih boš dal meni za nasvet. Pred minuto sem jih zgubil zaradi teh neumnih volovskih nogavic. Sto jih pa tebi ostane. Saj je prav tako.“

Zadovoljen položi trgovec slušalko na telefon. To bo pogledal Šimej, ko bo moral plačati kar dvesto šilingov. Še dobro, da ga je Savnik tako hitro razumel in predlog sprejel. Seveda, saj je bil vselej za kako smešno. In pa še sto šilingov bo dobil. Od veselja si trgovec pomane roke.

Komaj so pri Savniku sešili nekake volovske nogavice, že jo primaha Šimej skozi vrata.

„Dober dan, gospod Šimej, kaj pa bo dobrega?“ mu Savnik sam stopi naproti in prijazno poda roko. „Kaj pa boste kupili? Vsega imamo: od šivank pa do traktorja!“

„Ti bom že izplačal traktor,“ si misli Šimej in glasno odzdravi.

„Marsikaj bi potreboval, a ne vem, če imate.”

„Vse imamo: nove kose, blago, lopate, verige...”

„Že, že, a kar bi jaz potreboval, tega gotovo nimate. Kar staviti bi šel, da nimate,” ponudi Šimej sam stavo.

Savnik naskrivaj pogleda pomočnika. Ta mu pomežikne: zdaj Savnik ve, da so volvske nogavice že nekje pod prodajno mizo skrite in za Šimeja pripravljene.

„Pa dajval!” se spet obrne k Šimeju. „Za dvesto šilingov, če vam je prav, Šimej!”

„Zakaj pa ne? Dvesto šilingov pa še premore moja kmetija!”

Brž udarita v roko in že se oglasi trgovec:

„No in kaj bi radi? Morda koso, sekir... nogavice...”

Šimej potisne klobuk na tilnik, se popraska za ušesi in dé:

„Staro kozo imam, dobro mlekarico. So ji pa oči opešale in se ji na soncu blešči. Še pasti se ne more, revica. Bi ji pa rad kupil temne naočnike, naočnike za kozo...”

Savniku je kar sapo zaprlo in bi se skoraj sesedel na stol: izgubil je stavo...

R. Vouk:

DAN MRTVIH

Spet enkrat prišel dan je vseh svetnikov, da opominja nas na vso minljivost. Oh Bog, izkaži rajnim svojo milost, kesanja usmili se, gorkih vzdikov.

Da, mnogo mater je, otrok, očetov, katerih misli romajo v preteklost... A končno vse nas čaka večna večnost, veselja polna ali pa — vzdihov.

In vse bogastvo nič ti ne pomaga, ne, ali svet te ljubi al' sovraži, ne mlada leta ali žena draga.

Obsojen si, na znanca le pokaži... ne temnega varujejo te praga: samo vest moč ima, da te tolaži.

Žična železnica na Osojščico nad Osojskim jezerom. V dolini je mesto BELJAK, zadaj pa Karavanke in Julijske Alpe s Triglavom in Mangartom

NJEGOV zadnji cvet

Dan za dnem sem ga srečavala na ulici. S poskakujočimi koraki je vlekel za seboj na pol hromo nogo, torba časopisov na hrbtu mu je tako čudno poskakovala, da sem vedno z neko čudno tesnobo pričakovala, kdaj se mu bodo usuli časopisi po kamnitem tla.

Včasih sem ga srečala naslonjenega na podboje velikih vrat bližnje palače. Takrat se mi je vedno nasmehnil in me pozdravil. Njegov obraz je bil lep kot obraz deklice, nežen in bel in, ko se je nasmehnil, je preko te nežnosti šinila neka svojevrstna svetloba. Saj ne vem, ne kdaj ne zakaj me je začel pozdravljati, le slutila sem, da mu je ta pozdrav potreben.

Skozi vse leto je dan za dnem prehodil vse mesto. Ne dež ne vihar ga nista ustavila. Začel je pri prvi bolnici in končal pri zadnji na šempetrski cesti. Bolniki so ga bili vajeni in so ga komaj čakali. Ni jim nosil samo časopise, včasih je iz svojega žepa potegnil tudi kakšno drobno pisemce, pa spet odnesel skrivno pošto, tenko vez med mladimi srci. Nihče ga ni vprašal, od kod je in kje živi. Njegov dom je bila cesta, njegova zvesta spremljevalka razdrapani torba na hrbtu.

Bil je čas, ko sem ga sleherno jutro našla v cerkvi, kjer je tako vneto molil pred oltarjem svetogorske Matere božje. Potem je nenadoma odmanjkal. Le na ulici sem ga še srečevala. Z drobnim cvetom v roki je poskakoval po mestnem pločniku in kmalu sem zapazila, da si je izbral drugo cerkev. Čisto majhno, v tesni zakotni ulici. Tam je pri vratih stal na pol strohnel lesen nabi-ralnik in na njem je bila pritrjena mala, očrnela slika svetogorske Marije. Pred to sliko je sedaj sleherno jutro položil svoj svet in spet odkreval dalje po kamniti ulici.

Vse je prešlo že v vsakdanjost. Navadila sem se na njegov pozdrav in na njegov nasmeh in se nisem več spraševala zakaj.

Zelo zgodnja pomlad je bila tisto leto. Že v februarju so vzcveteli zvončki in troben-

tice, veje dreves so že brstele. Sončen, nedeljski popoldan je bil, ko sem sedela na leseni klopi za velikim Ljudskim vrtom. Na jasni neba so se v ozadju odražale Sveta gora, Sabotin in Kalvarija, ki je strmo padala navzdol v furlansko nižino. Spodaj pod cesto je neviden žuborel hudournik, od zadnjega deževja močno narasel.

Nenadoma sem ga zagledala pred seboj. Opotekal se je po cesti in, ko je prišel do moje klopi, je kar padel nanjo. Šele tedaj me je zagledal. V zadregi se mi je nasmehnil in skušal vstati, kakor da je zagrešil ne vem kakšno napako.

„Ali se ti tako mudi, počij malo, danes je vendar nedelja.“ Še sama ne vem, zakaj sem ga tikala. Zdel se mi je tako otroški, kakor da je komaj zlezal iz ljudskošolskih klopi.

„Hvala, gospodična,“ se mi je ves srečen nasmehnil, kakor da bi mu odstopila svojo lastnino.

„Imaš daleč do doma?“ sem ga vprašala, da bi premagal zadrego.

„Moj dom je bil tam za Sveto goro. Potem nisem imel nobenega doma več.“

„Ali nimaš nobenega svojih?“ sem ga čez čas vprašala.

„Nobenega,“ mi je odrezano odgovoril in umolknil. Zazrl se je proti Sveti gori in nenadoma je začel pripovedovati počasi in z neko pridržano ihto. Le ko je govoril o materi, je bil njegov glas nežno božajoč.

„Tam za Sveto goro v Grgarju smo imeli malo, revno hiško. Komaj, da se je še spominjam. Očeta nisem poznal. Drugi ljudje so mi pravili, mama nikdar, da se je večkrat napil in takrat je mamo tudi tepel. Nekega večera da jo je skoro do smrti nabil in še tisto noč sem prišel jaz na svet; mnogo prezgodaj, kakor mi je pravila teta. Ko sem shodil, so šele zapazili mojo hibo. Oče je preklinjal in še huje pil. V hudi zimi so ga nekega jutra našli mrtvega v snegu. Zašel je s poti in zmrznil. Mama ni o njem nikoli govorila, le od drugih sem to zvedel. Jaz sem rasel in se svoje hibe nisem zavedal,

dokler me drugi otroci niso začeli zasmehovati. Tedaj je v moje srce padla prva mržnja do ljudi. Le mehka materina roka me je znala potolažiti, edino ona me je razumela.

Štiri ali pet let sem imel takrat, ko me je mama vzela prvič s seboj na Sveto goro. Pot iz Grgarja na goro je zelo strma in jaz je nisem zmogel. Mama me je skoro vso pot nosila. Sedaj šele razumem, s kakšno skrito prošnjo je poromala na to pot. Ko sva prišla na vrh, je nenadoma postal mamin obraz tako bel kot iz voska izklesan. Popadel jo je suh kašelj, naslonila se je na ograjo in bruhnila — kri. Prestrašil sem se, ko sem videl kri, in hotel zavpiti, ona pa mi je s kretnjo ukazala, naj molčim. Ko si je nekoliko opomogla, me je prijela za roko in me odvedla v cerkev. Pozabil sem na vse in samo strmел ves omamljen od lepot, ki jih nisem še nikdar videl. Mama je pokleknila pred glavni oltar in se nepremično zazrla v sliko Matere božje. Gledal sem jo tudi jaz, počasi pa je moj pogled splaval od slike do mame in tam obstal.

Skoro petnajst let je minilo od takrat, jaz

pa še vedno nosim v svojem srcu jasno in živo to najlepšo mamino podobo. Klečala je na mrzlem kamnu negibna in odsotna za vse okrog sebe. Le ustnice so se ji rahlo premikale. Obraz ji je bil tako prosojen, da se mi je zdelo, da slišim utripe njenih modrih žilic na sencih. Svetli kodri so ji padali izpod rute na čelo, čez ves obraz je bila razlita čudovita milina in nadzemska lepota. Sedaj šele vem, da je molila zame, kajti le materina molitev more dati obrazu tak čar.

Njena molitev ni bila uslišana. Vrnila sva se domov in mama je od takrat le naprej bolehal. Tisto jesen, ko sem začel hoditi v šolo, je umrla.

Za hip je pomolčal, nato je začel s čisto spremenjenim, upornim glasom:

„Mene je vzela k sebi teta, ki je bila sicer zelo dobra, a se je strica, ki me je večkrat tepel, zelo bala. Zato me ni branila. V polletnih mesecih sem pasel živino in navadno sem jo gnal tako daleč, da sem lahko videl na Sveto goro. Zdelo se mi je, da je tam gor moja mama. Hujše je bilo, ko je teta umrla. Šolo sem moral pustiti in stric mi je nalagal dela, ki jih nisem zmogel. Ko se mi

Mesto GORICA, obkrožena od ljubečih gričev in vinogradov

je nekoč krava ponesrečila in si zlomila nogo, me je stric napodil. Imel sem takrat komaj deset let. Priberačil sem do mesta in tu taval kot izgubljen po ulicah. Le malokdo je imel sočutje z menoj. Potem se me je usmilil neki razprodajalec časopisov in mi nataknil torbo na hrbet. Nosim jo že deset let..."

Pod cesto je enakomerno žumel potok, zadaj na vrtu se je oglašal kos.

„Prej si vedno zahajal v veliko cerkev, sedaj pa te ne vidim več,” sem skušala zvedeti od njega še zadnjo skrivnost.

„Ne upam si več tja”, mi je tiho povedal in me pogledal z velikimi, skoro otroškimi očmi.

„Zakaj, kdo ti je pa prepovedal?”

„Tako rad sem hodil pred to sliko. Vedno se mi je zdelo, da mi je mama blizu, ko sem tam molil. Nekega jutra se mi je približala lepo oblečena gospa in mi rekla:

„Slišiš, ti mali, preveč motiš vernike s svojo nerodnostjo. Ali si ne bi lahko izbral kakšno drugo, manj obiskovano cerkev?”

Takrat se mi je zazdelo, da si je Mati božja v oltarju utrnila solzo.

Odšel sem in se v tisto cerkev nisem več vrnil. Izbral sem si drugo, revno in pozabljeno in tja prinašam sedaj svoji Mamki božji vsaki dan svojo revno cvetko. Saj moliti znam tako malo...”

Obmolknil je, jaz pa sem se zazrla v nasprotno stran, da bi ne zapazil solz v mojih očeh.

Hercegovka:

Nenavadno svidenje

Bosiljka se po sedmih letih spet odpravlja v Hercegovino. Izprosila si je postavno dovoljenje. Mora domov. Dolgo se je premagovala, hrepenela in čakala. „Domov pojdem!” je dejala tovarišicam. — „Idi, me bomo opravljale tvoje delo. Srečno se vrni, prinesi tobaka in žganja!”, so jo spodbujale prijateljice in ji krepko stiskale roko, kakor da bi bilo tudi nje prevzelo domoljublje.

„Z Bogom, z Bogom!” se poslavlja Bosiljka in hiti na postajo. V naglici si kupi vozovnico in se podviza na vlak. Tu so ljud-

To je bil moj prvi in zadnji pogovor z njim. Še sem ga srečevala skoro sleherni dan na ulici, nasmehnil se je in šel mimo. Nagovoril pa me ni več. Čuteče duše ne poznajo brezpotrebni besed.

Mrzlo jesensko jutro je bilo, ko sem hitele na delo. Za prvim ovinkom sem nenadoma zapazila gručo ljudi in ustavljen velik tovorni avto. Zamrazilo me je. Spet nova nesreča. S tesnobnim občutkom sem se približala in vprašala, kaj se je zgodilo.

„Eh, tistega otroka, ki je raznašal časopise po mestu, je povozilo. Bog ga je rešil, saj ni bil za življenje,” mi je povedala bližnja ženica.

Prerinila sem se skozi gručo do njega. V mlaki krvi je ležal pred tovarnikom, vsenaokrog so bili raztreseni prvi jutranji časopisi. Iz velike rane na čelu mu je curljala kri in se razlivala po tlaku. V rokah je držal belo krizantemo. Tedaj je pridrvel rešilni avto in ljudje so se odmaknili. Ko so ga dvignili, ni bilo več življenja v njem. Iz široko razprtih, osteklenelih oči je sijalo odrešenje. Roke so mu omahnile mrtvo navzdol in bela krizantema mu je zdrknila iz naročja in obtičala v mlaki krvi. Nihče ni vedel za njeno skrivnost. Jaz pa sem se sklonila do nje in jo pobrala.

Njegov zadnji okrvavljeni cvet sem položila na strohnel nabiralnik pred očnelo sliko svetogorske Marije. Tedaj se mi je zazdelo, da se mi je Mati božja nasmehnila.

je nasmejanih obrazov. Gotovo vsi vedo, da Bosiljka po sedmih letih potuje v domači kraj. Le nekdo sedi tam z mračnim pogledom. „Kaj je tebi, človek božji, kaj te mori? Bodi vesel! Ali ne veš, da grem domov?” si misli deklica.

Pogleduje skozi okno. Vsaka najmanjša stvarca v prirodi ji upravičeno pritrjuje: „Srečna Bosiljka!”

„Kako se mi bo godilo na domači postaji? Ali me bodo ljudje še spoznali? Zdaj sem drugačna kakor pred sedmimi leti! Kdo bo prvi sporočil očetu veselo novico ali „mu-

štuluk" (muštuluk je turška beseda in pomeni: nekomu sporočiti veselo novico; takega, ki jo prvi prinese, ljudje bogato nagradijo).

V tem premišljevanju se vlak ustavi. Na postaji ogleduje Bosiljka ljudi. Vse se je spremenilo. Otrok ne pozna. V času njene odsotnosti so se rodili, a odrasli so se postarali. Kar se je rahlo dotakne ženska roka:

„Kajne, da si Bosiljka? Spoznala sem te po očetu. Glava ti je čisto njegova.“

Ko so otroci to slišali, so pograbili Bosiljkino prtljago in drveli v hrib, dve uri daleč, tekmujoč, kdo bo prej sporočil novico. Nekaj odraslih se je tudi poglalo za njimi. Bosiljka gre zadnja. Čeprav tri noči ni spala, ji je korak lahak, saj gre domov. Otroški glasovi odmevajo od skal: „Muštuluk, muštuluk!“ Muštuluk prepeva pastirica svoji čredi in pastir ga žvižga na piščalki.

Trta se ji priklanja in razkriva svoj sad, tobak ponosno razpenja svoje liste, bombaž odpira cvete — mehke in ljubeče, zreli murvini plodovi pa jo obsipavajo v pozdrav. Deklica se preda čustvom. Krene z glavne poti po bližnji in med samim skalovjem. Rada bi najprej pogledala skalo, katere duplina ji je bila kot majhni pastirici zatočišče in varuhinja pred gromom in bliskom, pred burjo in pekočim soncem. Bila ji je še več: tolažnica v otroških križih in težavah.

Dospe do nje in jo ogleduje od vseh strani: „Še ista si, skala, le ob straneh pokrita z mahom; bolj si izdolbena in vojna je pustila na tebi precej strelskih sledov,“ ji šepče Bosiljka.

Sede na zemljo in glavo nasloni na skalo. Mehka domača zemlja, hladna skala in zahajajoče sonce jo zaziblje v sladak sen. Mirno spi in ne sluti, da ji je oče šel s konjem naproti. Ne ve, da so pred kratkim volkovi prišli sem dol.

Oče jo zaman išče na postaji. Sam se vrne domov. Z ženo gresta iskat Bosiljko v skalovje. Oče je bolj človek srca kot razuma. Ključ hčerko z jokavim glasom. Razumna žena hodi za njim vsa potrta, pa vendar vdana v božjo voljo. V eni roki drži leščerbo, a v drugi kot obrambno orožje rožni venec. „Samo da je ne bi volkovi! Tukaj so se naselili in vsako noč požro kakšno živinč; prejšnji teden so raztrgali tudi človeka,“ pravi zaskrbljena mati.

„Sveta Marija...“, s strahom odgovarja oče.

Ko se je svitalo, zagleda oče spečo Bosiljko vso prezebljo ob skali. Ljubeče jo vzame v naročje in nese kakor dvoletnega otroka, rekoč: „Mati, živa je, srce še utripa. Spi še vedno.“

Šele doma se hčerka zbudi. Ko je slišala o očetovi in materini grozni noči, je glasno jokala. Ihteč od radosti sta jo roditelja tolažila, da jo je Bog obvaroval volkov ter da je živa in zdrava.

Kar zagleda deklica na očetovi glavi nekaj sivih las. „Kdaj so vam osiveli lasje, oče?“

„Res? To slišim prvič iz tvojih ust.“

In resnica je bila — oče je v tej noči osivel.

Misel na očetove sive lase spremlja hčerko na vseh njenih potih...

Mati Elizabeta:

Domači zvonovi

Srebrno pesem pojejo zvonovi,
srce posluša z žejnim hrepenenjem:
vasi so rodne miljeni glasovi.

Od tam prihajajo, kjer med zelenjem
domača hiša moje sanje sniva.
mladostne sanje z blaženim življenjem.

O, ti glasovi pravljica so živa:
trepeče v vsakem smeh z domače trate,
mi v vsakem poje mati ljubezniva.

• Glej, v vsakem košček je mladosti zlate,
mladosti moje, s soncem prepojene,
mladosti moje, tihih sreč bogate.

Molitve najdem v njih priproste žene,
molila jih je materina duša,
ljubezen plava v njih nje — blage, ene.

Pozdrave tistih, ki jih krije ruša,
prinašate, zvonovi, v pesmi zlati...
O, kadar moje vas srce posluša,
otrok sem zopet na domači trati.

LEGENDA O sv. Tomažu APOSTOLU

Ta legenda je iz prvih krščanskih časov. Učenjaki so jo našli med zelo zelo starimi papirji. V tej legendi imamo pred seboj kos starega krščanskega leposlovja. Že zato je zanimiva. Je pa samo legenda, nič prav zgodovinskega ni v njej. Videti je, da so prvi kristjani kmalu pozabili resničen življenjepis raznih apostolov, med njimi tudi apostola Tomaža. Pa so si zaželeli, da bi bilo kaj več znanega. Ker pa niso mogli dobiti več resničnih podatkov iz življenja in delovanja raznih apostolov, so začeli pisati o njih legende. Te legende so jim služile za spodbudno branje. Po večini so pri sestavljanju takih legend gledali na to, da se je vse lepo ujemalo z naukom, ki je bil zapisan v evangelijih in drugih knjigah novega zakona. Res je pa tudi, da so bile nekatere teh legend — in jih je dolga vrsta — spisane v podporo kakih krivoverskih nauk, ki so se širili že v tistih časih. Tudi legenda o sv. Tomažu je bila spisana v podporo krivega nauka, ki je trdil, da kristjanom zakonsko življenje ni dovoljeno. Pa tukaj bomo prepisali samo tisti kos te legende, ki ne vsebuje ničesar takega, kar bi ne bilo v skladu z razodeto resnico. Legenda o sv. Tomažu je veliko daljša kot naš odlomek. Naslov ji je: „Dejanja apostola Tomaža“. Če bi vse prepisali, bi imeli pred seboj precej debelo knjigo. V prvih časih krščanstva so nekateri hoteli prišteti to knjigo med spise sv. pisma novega zakona. Toda Cerkev je to zahtevo zavrgla, zakaj prav lahko je razvideti, da je stvar samo legenda, torej spisana kot nekako povestno delo, kos starodavnega leposlovja, ne pa pod navdih-njenjem od zgoraj.

Po tem pojasnilu podajamo kaki dve poglavji iz te legende, ki tvorita nekako celoto zase.

1.

V tistem času so bili vsi apostoli zbrani v Jeruzalemu. Simon, ki mu je bilo tudi Peter ime, pa Andrej, njegov brat. Jakob, sin Zebedejev, in Janez, njegov brat. Filip in Bartolomej. Tomaž in Matej, nekdanj cest-

ninar. Jakob Alfejev in Simon Kananejec, pa Juda, sin Jakobov. Razdelili so si pokrajine sveta, da bi vsak šel, kamor mu bo odločeno, in spreobračal narod, h kateremu bi ga Gospod poslal.

Po žrebu je bilo odločeno, da ima Tomaž, ki se je imenoval Dvojček, iti v Indijo. Toda Tomaž se je branil, češ da ne more iti, ker je telesno šibek. Vrh tega je rekel: Kako naj bi jaz šel v Indijo, ki sem Hebrejec, pa naj bi tam pridigal božjo resnico?

Ko je tako govoril in dokazoval, se mu je prikazal ponoči Zveličar in mu rekel:

„Ne boj se, Tomaž! Pojdi v Indijo in pridigaj božjo besedo. Moja milost bo s teboj.“

Tomaž pa ni ubogal, ampak je dejal:

„Kamorkoli me pošlješ, pojdem. Samo v Indijo na noben način ne grem.“

2.

In ko je Tomaž tako govoril in razmišljal o svojem poslanstvu, se je nekaj zgodilo. Prišel je v Jeruzalem trgovec iz Indije, ki mu je bilo ime Abban. Poslal ga je bil kralj Gundafor z nalogo, naj si najde dobrega tesarja in ga pripelje s seboj.

Abban je hodil okoli po mestu in se ustavljal na trgih, koder so prodajali sužnje. Iskal je med njimi tesarja. Naenkrat je stopil predenj sam Gospod in mu rekel:

„Ti želiš kupiti tesarja, kali?“

Abban je odgovoril: „Res je tako“.

Gospod mu je pa rekel:

„Jaz imam tesarja in ti ga rad prodam“.

Ko je to izrekel, je pokazal Abbanu Tomaža od daleč in se pogodil s trgovcem za tri funte nekovalnega srebra, rekoč:

„Jaz, Jezus, sin tesarja Jožefa, izjavljam, da sem ti prodal svojega sužnja Tomaža. Ti, Abban, trgovec iz Indije, si ga pa kupil v imenu svojega kralja v Indiji, ki mu je Gundafor ime.“

In ko je bila kupčija sklenjena, je Zveličar poklical Tomaža in ga peljal k Abbanu, trgovcu iz Indije. Abban si ga je ogledal in vprašal:

„Je ta tu tvoj gospodar?“
„Da, moj gospodar je to,“ je potrdil Tomaž.
„Jaz sem te kupil od njega“, je rekel Abban.
Apostol Tomaž ni zinil besede.

3.

Naslednje jutro je Tomaž molil in klical k Gospodu:

„Pojdem, kamor želiš, Gospod Jezus! Tvoja volja naj se zgodi.“

In je šel k trgovcu Abbanu. S seboj ni imel nič drugega kot vsoto srebra, ki jo je bil odštel Gospodu trgovec iz Indije. Zakaj Gospod je rekel Tomažu:

„Le imej tudi to srebro s seboj, kamorkoli pojdeš, da boš imel pri sebi svojo ceno, zraven nje pa mojo milost.“

Tomaž je torej prišel do Abbana, ki je znašal svoje stvari na ladjo. Abban je sedel na krov ladje in začel spraševati Tomaža:

„Kaj pa pravzaprav znaš izdelovati?“

In Tomaž je našteval:

„Iz lesa znam delati pluge, jarme, lestve, ladje in vesla, jambore in take reči. Iz kamna pa kamnoseške reči, zraven pa templje in kraljeve palače.“

In Abban, trgovec iz Indije, mu je rekel:

„To je vse jako dobro, zakaj tudi za te reči potrebujemo izvedenca.“

In tako so se začeli pripravljati na odhod. Imeli so pripraven veter in so veselo pluli, dokler niso prišli do Andrapolisa, ki je bilo kraljevo mesto.

4.

Izkrcali so se in šli v mesto. Abban je šel h kralju Gundaforju, da mu sporoči, kako je kupil sužnja Tomaža in ga pripeljal s seboj. Kralj je bil novice vesel in je poklical Tomaža predse. Kralj ga je vprašal:

„Katero obrt razumeš?“

Tomaž je odgovoril:

„Sem tesar in postavljam hiše.“

Kralj je še vprašal:

„Kaj pa znaš izdelovati iz kamna?“

Tomaž je pojasnil:

„Spomenike, templje in kraljeve hiše.“

Kralj je vprašal:

„Ali hočeš meni sezidati palačo?“

Tomaž je odgovoril:

Mihael Pacher (ok. 1435–1498): Naša ljuba Gospa.
(Iz oltarja v St. Wolfgangu — Salzammergut).

„Da, kralj, zidal ti bom palačo in jo tudi dokončal. Saj zato sem prišel, da bom zidal in opravljal tesarska dela.“

5.

Kralj je sprejel ponudbo in vzel Tomaža s seboj na kraj zunaj mestnih vrat. Med potjo je govoril ž njim o načrtih, kako hoče imeti palačo zgrajeno in kako naj bo postavljen temelj. Tako sta prišla do kraja, kjer naj bi zrasla iz tal nova palača. Kralj je rekel:

„Vidiš, tukaj hočem imeti svojo novo palačo.“

Apostol je odgovoril:

„V redu. Saj ta kraj je prav pripraven za zgradbo.“

Kraj je pa bil gozdnat in veliko vode je bilo okoli. In kralj je rekel:

„Zdaj pa kar precej začni.“

Tomaž je odkimal:

„Kar takoj ne morem začeti.“

„In zakaj ne?“ je hotel vedeti kralj.
„Začel bom v novembru in končal do aprila.“

Kralj se je začudil in rekel:

„Vsi zidarji delajo poleti, ti pa praviš, da boš delal in končal pozimi.“

Apostol je dejal:

„Tako mora biti in drugače je nemo-goče.“

Kralj se je vdal in rekel:

„Če si se tako odločil, bodi. Vendar začrtaj tu pred mojimi očmi, kako misliš postaviti palačo. Zakaj čez nekaj časa se bom vrnil in pogledal, kako pojde delo od rok.“

Tomaž je vzel in začel meriti. Začrtal je v tla, kje bodo glavna vrata, da bodo obrnjena proti vzhajajočemu soncu in dajala dovolj svetlobe. Okna bodo obrnjena proti zapadu in štirim vetrovom. Pekarna bo proti jugu in vodne cevi bodo tekle proti severu.

Ko je kralj videl Tomažev načrt, je dejal:

„Ti si res mojster v teh rečeh in je kar prav, da služiš kralju.“

Dal je Tomažu dosti razne zaloge in odšel.

6.

Ko je prišel čas za zidanje, je poslal kralj Tomažu veliko srebra in drugih potrebščin. Tomaž naj bi vse porabil zase in plačeval delavce. Tomaž je pa vzel dosti tega in začel hoditi okoli po sosednjih mestih in vaseh. Vse je razdeljeval med uboge in jim dajal miloščino. Rekel je:

„Kralj že ve, kako si bo nadomestil to izgubo, toda siromakom je treba pomagati in deliti mednje, kakor nanese potreba.“

Čez nekaj časa je kralj poslal k Tomažu poslanca, ki je prinesel napisano naročilo:

„Sporoči mi, Tomaž, koliko si že napravil in česa še potrebuješ.“

Apostol je poslal kralju v odgovor naslednje besede:

„Palača že stoji, samo streho ji je še treba napraviti.“

Ko je kralj to slišal, je poslal Tomažu še več srebra in drugih potrebščin, zraven pa sporočil:

„Napravi palači še streho, ko je drugo že vse narejeno.“

Apostol je molil in dejal Gospodu:

„Hvala ti, Gospod, za vse, kakor se je obrnilo. Ti si za nekaj časa umrl, da jaz živim v Tebi za zmerom. In ti si me prodal, da bodo mnogi po meni odkupljeni.“

In Tomaž ni prenehal s poukom po vaseh in je še kar naprej delil miloščino siromakom. Pravil jim je:

„Gospod vam pošilja te reči. On skrbi za hrano vsakemu bitju. Zakaj On je opora sirotam in skrbi za vdove. On je tolažnik vsem, ki so jih zadele bridkosti.“

7.

Ko se je kralj vrnil s potovanja v svoje kraljevsko mesto, je vprašal svoje zaupnike, kako je s palačo, ki jo je postavil Tomaž. Dobil je pa tak odgovor:

„Tomaž ni pozidal palače in sploh ni napravil prav nič od vsega, kar je bil tebi obljubil, o kralj. Namesto tega hodi iz kraja v kraj in, če kaj ima, razdaja med uboge. Zraven tega uči novo vero, streže bolnikom in dela velike čudeže. Mi smo prepričani, da je čarovnik. Vendar dela vse iz usmiljenja in za ozdravljenje bolnikov ne sprejme nobene nagrade. Vrh tega kaže njegova gorečnost, ljudomilost in zvestoba, da je pravičen človek ali pa morda odposlanec novega Boga, ki ga oznanja ljudem. Zakaj sam se ne prestando pasti in moli. Uživa samo kruh s soljo in pije samo vodo. Na sebi ima samo en plašč, ki je zmerom isti, pa naj bo zunaj vročina ali mráz. Zase ničesar ne jemlje; kar pa ima, vse razdeli siromakom.“

Ko je kralj vse to slišal, se je udaril po obrazu. Čudil se je in dolgo zmajeval z glavo.

8.

Končno je kralj poklical trgovca, ki mu je bil kupil Tomaža, in mu naročil, naj mu pripelje predenj. In je vprašal Tomaža:

„Ali si mi sezidal palačo?“

„Da, kralj, sezidal sem jo.“

„Kdaj pojdeva in si jo lahko ogledam?“

In Tomaž je povedal:

„Zdaj je ne moreš videti. Videl jo pa boš, kadar vzameš slovo od tega življenja.“

Kralj se je na te besede močno razhudil in je dal Tomaža in Abbana vreči v ječo. Medtem je hotel vse poizvedeti, komu je Tomaž razdal kraljevo premoženje. Potem bi dal Tomaža in Abbana umoriti. Tomaž je pa bil v ječi ves vesel in je rekel Abbanu:

„Nič se ne boj! Veruj v Boga, ki ga jaz oznanjam. Tako boš oproščen tega sveta in boš živel novo življenje v prihodnjem.”

Medtem je kralj ugibal, na kakšen način naj bi možaka umrla. Sklenil je, da ju bo dal bičati in sežgati na grmadi.

Prav tisto noč je pa hudo zbolel Gad, brat kralja Gundaforja. Mučila ga je grdobija, ki so jo bili napravili kralju. Dal je poklicati kralja in mu je rekel:

„O, moj kraljevi brat, izročam ti svojo hišo in otroke. Bil sem zelo potrten zaradi nesramnosti, ki so jo bili napravili proti tebi. Toda glej, zdaj umiram. Če ne boš hitro obračunal z onim čarovnikom, ne bo moja duša imela nič miru na onem svetu.”

Kralj je odgovoril bratu:

„O, vso noč sem premišljeval, kako naj ga spravim s sveta. Nazadnje sem sklenil, da ga dam bičati, potem naj pa umrje na grmadi skupaj s tistim trgovcem, ki ga mi je pripeljal iz tujih dežel.”

9.

Ko je kralj tako govoril, se je poslovila od telesa duša Gadova in odpotovala na drugi svet. Kralj je silno žaloval nad mrtvim bratom, zakaj jako jako ga je ljubil od mladih dni. Za njegov pogreb je naročil dragocena kraljeva oblačila.

Ko se je vse to godilo, so angeli sprejeli Gadovo dušo in jo odvedli v nebesa. Tam so ji razkazali vsa bivališča in vse nebeške stavbe. Vprašali so jo:

„V katerem teh bivališč se želiš naseliti?”

Hodili so še nekaj časa in prišli do palače, ki jo je bil apostol Tomaž zgradil za kralja Gundaforja. Ko si jo je Gad ogledal, je vzkliknil:

„Lepo vas prosim, nebeški gospodje, naj mi bo dovoljeno, da se naselim v podzemeljskih sobanah te krasne palače.”

Toda angeli so mu odgovorili:

„V tem poslopju pa že ne moreš stanovati. To palačo je oni kristjan sezidal za tvojega brata.”

Gad je pa zaprosil:

„O, gospodje, lepo vas prosim, dovolite mi, da grem nazaj k bratu in mu odkupim to hišo. Kralj si ne more misliti, kako lepa je, zato jo bo rad meni prodal.”

10.

Angeli so dovolili Gadu, da se vrne nazaj na svet. Ko so njegovo mrtvo telo ravno oblačili v dragocena oblačila, se je duša vrnila in Gad je oživel. Tistim, ki so stali okoli, je naročil:

„Pokličite mojega kraljevega brata, da ga nekaj poprosim.”

Brez obotavljanja so poslali h kralju veselo novico in so dejali:

„Tvoj brat je znova oživel.”

Kralj se je nemudoma dvignil in odhitel k bratu. Velika množica je šla z njim. Ko je prišel do bratovega ležišča, ni mogel spregovoriti, tako je bil iznenaden. Brat pa je rekel:

„O kralj, eno reč dobro vem in sem trdno prepričan, da je tako. Če bi te bil kdorkoli kdaj poprosil tudi za polovico kraljestva v mojem imenu, dal bi ga bil. Zdaj te pa jaz sam prosim za eno reč in gotovo mi ne boš odrekel prošnje. Prodaj mi tisto, za kar te prosim.”

Kralj je odgovoril in rekel:

„Kaj pa želiš, da ti prodam, brat moj?”

Gad je povzel:

„Prisezi, da mi ne boš odrekel!”

Kralj je prisegel in rekel:

„Karkoli od moje posesti boš prosil, tisto reč ti dam.”

In Gad je dejal:

„Prodaj mi palačo, ki jo imaš v nebesih.”

In kralj se je začudil:

„Palača v nebesih — od kod pa to meni?”

Gad je pojasnil:

„Tista palača, ki ti jo je oni kristjan sezidal. Mož, ki je zdaj v ječi, ki ti ga je kupil tisti trgovec od nekega Jezusa. Saj veš, koga mislim. Tistega Hebrejca, ki ga misliš kaznovati zaradi prevare, ki ti jo je naprtil. Zavoljo njega sem bil jaz tako potrten, da sem zbolel in umrl. Ampak zdaj sem se vrnil nazaj v življenje.”

Kralj je začel razumevati besede, ki jih je slišal. Šlo je torej za nagrado v večnosti, ki ga je tam čakala. Odgovoril je bratu:

„Ne, tiste palače ti pa ne morem prodati. Pač pa bom molil, da bi meni samemu bilo dovoljeno nekoč v njej stanovati. Še Bog da sem vreden bivati kdaj med nebeščani. Če pa na vsak način tudi ti hočeš

imeti tako palačo v nebesih, glej, tisti mož je še živ in ti bo rad še lepšo palačo postavil."

Po teh besedah je takoj poslal v ječo po apostola in trgovca. In je rekel Tomažu:

„Prosim te, moli zame, ker vem, da si služabnik božji. Prosi njega, čigar služabnik si, da mi odpusti vse, kar sem ti prizadel ali imel namero prizadeti. Naj postanem vreden bivati v tisti palači, ki v resnici nisem nič k njej pripomogel, pa si mi jo ti sezidal čisto sam in samo s pomočjo božje milosti. In da tudi jaz postanem služabnik tistega Boga, ki ga ti oznanjaš."

Tedaj je tudi Gad padel na kolena pred apostolom in dejal:

„Tudi jaz te prosim, napravi me vrednega, da služim Bogu in postanem deležen vsega tistega, kar so mi angeli pokazali."

P. B. A.:

TUDI V AMERIKI NAJDETE

„Junakinje apostolata“

O eni takih „apostolatk“ naj pripovedujejo naslednje vrstice. Ne smete pa pričakovati kakšnih prav velikih reči. Vse se razvija bolj v malem okviru. Pa je morda še bolje tako. Kadar beremo o zelo velikih delih dobrih ljudi, seveda občudujemo. Za posnemanje se pa čutimo preslabe in premajhne. Ob branju teh vrstic nihče ne bo mogel samo — vzdihniti.

Naši junakinji je ime Dolores Marino. Doma je v mestu Milwaukee, v državi Wisconsin. Danes je organizatorica mladih katoliških delavcev in je zaposlena zgolj s tem delom. Organizacija „Katoliških delavcev“ je razpredena po vsej Ameriki. Njen glavni stan je v Chicagu. Po angleško se imenuje „Young Christian Worker“ ali na kratko YCW.

Kako je Dolores prišla na to mesto? Sama nam pripoveduje v svojem glasilu, ki nosi ime: „APOSTOLAT“. — Poslušajmo:

Ko sem končala srednjo šolo (High School), sem bila prav taka kot druga dekleta moje starosti. Edino to je bilo z menoj drugače, da sem imela željo, kaj veli-

12.

Apostola se je polotilo veliko veselje in je vzkliknil:

„Zahvalim se ti, Gospod Jezus, da si razodel tema dvema svojo resnico."

Dolgo je še molil in hvalil Boga. Potem je ukazal prinesiti vse potrebščine in je podelil sveti krst kralju in njegovemu bratu. Rekel jima je:

„Jako sem vesel in vaju prosim, sprejmita ta pečat sv. krsta, potem pa se udeležita z menoj svete evharistije, ki je blagoslovljena pojedina Gospodova. Po njej bosta postala popolna. Zakaj on je Gospod in Bog vseh reči, Jezus Kristus, ki ga jaz oznanjam. On je Oče vse resnice, ki sem jo vaju jaz učil, da ji dasta vso vero."

*

Tako je torej apostol Tomaž uveljavil v Indiji Kristusov evangelij.

kega napraviti za Kristusa. To željo sem med šolanjem nekje pobrala in ni šla več proč od mene. Kako naj to željo uresničim?

Rada bi bila šla v višje šole, pa starši so živeli v pomanjkanju. Bil je čas, da kaj zaslužim in jim začnem povračati. Imajo poleg mene še dvoje otrok. Dobila sem službo v veliki milwauški trgovini. Po dveh mesecih sem jo pustila in postala uradnica. Imela sem dvoje takih služb. Pa to mi ni šlo v račun. Ves tisti čas se mi ni ponudila prilika, da bi naredila kaj velikega za Kristusa. Pridružila sem se organizaciji katoliških delavcev. Hodila sem na sestanke. Bile so tovarniške delavke, jaz pa uradnica. In sem delala v uradu, kjer je bilo prostora samo za eno pisarniško moč. Zmerom sama. Ni bilo prilike za dobra dela nasproti bližnjemu.

Po glavi mi je hodila znana izjava: Največja tragedija 19. stoletja je, da je Cerkev izgubila delavstvo. Ob tem razmišljanju so se mi porajala najrazličnejša vprašanja.

Kateri ljudje sestavljajo „delavski razred“?

Podoba Matere božje. (Iz umetniške šole Brügger, okoli leta 1473).

sem jih imela. Kmalu sem imela pretuhtane. Posebno dekleta drugo za drugo. Vide-la sem, kakšne pomoči potrebujejo, pa tudi, kako jim jaz lahko pomagam.

Začelo se je z majhnimi rečmi.

Eni je bilo treba prinesiti kupico kave, drugi posoditi vsotico denarja. In mnogo takega. Spominjam se, kako mi je ena od mojih prvih znank pozneje rekla: Ker si mi rada posodila, kadar sem bila v potrebi, zato sem ti tako lahko sledila malo pozneje v društvo Katoliških delavcev.

Saj to je tisto! Postrezi ljudem, kjerkoli moreš. Nehote se bodo spraševali: Zakaj ta ženska tako rada postreže? Kar čaka, da bi ji kdo namignil, češ: to in to mi naredi. Ugibajo, pa morda dolgo ne uganejo. Ni jim kmalu jasno, da hočeš pač biti „drugi Kristus“. Sama vljudnost in ljubeznivost še ne zadostuje. Tudi še ni dovolj, da se delaš, kakor da nisi slišala umazanih dovtipov. Moraš iti delj, v dejanjih moraš pokazati, da želiš biti na uslugo.

Ena tvojih sodelavk je nevesta. Morda nima nikogar, da bi ji pomagal napraviti primeren načrt za poročne dni. Kako bo vesela, če se ji ponudiš!

Druga nima nobene prijateljice. Sama je, ko imajo druge svoje zabave. Pridruži se ji in ji bodi prijateljica. Vesela te bo in dobro delo storiš.

Naј povem zgled. Eden naših delavcev se je vozil v Milwaukee na delo od nekod iz okolice. V mestu nekje je pa imel sestro. Nekoč je ostal po delu v mestu in se tako opil, da ni znal povedati sestrinega naslova. Seveda ni bilo govora o tem, da bi se odpeljal domov. Dekleta iz našega društva smo šle na delo in po mnogem spraševanju do-gnale, kje mu stanuje sestra. Tja smo ga poslale in mu prihranile veliko morebitnih zadreg. On in sestra sta nam vedela veliko zahvalo.

Prijateljstvo — kako globok pomen je v tej besedi!

Pride nova delavka, nekam boječe gleda po drugih. Morda že sliši kakšno neljubeznivo opazko. Lasje ji nekam čudno štrle v vis. Ali ima nelep obraz. Hitro dobi primek — koza! Ali še kaj hujsrega. Imej od-prte oči za take nevarnosti. Pohiti k njej, brž ji postani prijateljica — precej si jo za-varovala pred ostrimi jeziki. Prvo uro

Koliko takih ljudi je v mestu Milwaukee? Kako je pravzaprav z njimi?

Slišim, da so zašli na kriva pota, na primer, da pijančujejo. Zakaj tako?

Med ljudmi slišim neprijazne opazke o tovarniških delavcih in delavkah. Zakaj jim meščanstvo ni naklonjeno?

Veliko deklet dela po tovarnah. Kaj bo nekoč iz teh deklet? Ali bodo dozorele v koristne žene? Ali bodo poznale odgovornost življenja?

Ali bodo nekoč v nebesih?

O teh in takih vprašanjih sem se menila z duhovnim vodjem pri naši organizaciji. Dogovorila sva se, da odpovem uradniško službo in začnem delati v tovarni. Delo sem dobila v električni tovarni. Zaposlenih je imela nič manj ko 4.000 delavcev in delavk. Zame se je začelo drugačno življenje.

Hitro sem se vživela v ves njihov način življenja. V vse, razen v greh. Oblačila sem se enako njim, govorila sem njihov jezik, razen kletvin in unfazanosti. Delala sem z njimi, na izlete sem hodila z njimi. Rada

postani prijateljica dekletu, ki je je sama kost in koža. Enako hitro oni, ki je debela, da jo mast kar razganja. In tudi tisti tam, ki se niti prav obleči ne zna, da cunje kar tako vise na njej. In ne odričaj Meksikank, zamork in Portoričank! In če je katera šele prejšnji teden prišla v Ameriko, naj ne šteje zato nič manj v tvojih očeh. To je Kristusov duh. Moraš biti drugi Kristus — tako ravnaj. Ni zmerom lahko. Tovarne ne moreš kar tako prenarediti. Dela tudi ne. Niti ne ljudi. Prenarediš lahko samo način medsebojnega življenja in občejanja. S tem olajšaš delavno življenje delavnim ljudem. In jim pomagaš v nebesa. Seveda sebi tudi. Obračati se proč od njih in zgolj poudarjati zavoženost vsega sveta — s tem ničesar ne zboljšaš.

Naj povem še kakšen zgled.

Naša tovarna je imela polno strojev, ki niso imeli nobenih varnostnih naprav. Neki delavki je stroj odtrgal prst. Kdo je kriv? Rekli so ji, da popolnoma sama, ker pač ni pazila, kam je vtaknila prst. Kmalu potem je stroj neki drugi odtrgal vse prste. Povedali so ji isto. Ali boš samo z rameni zmigovala?

Nekatere so delale pri stroju, ki je navijal električno žico. Po ves dan je stroj navijal in mi smo morali paziti, da se ni kaj zamotalo. Pa se je zgodilo, in ne redko, da se je žica utrgala. Odtrgan konec je udaril, kamor se mu je zdelo. Včasih v prazen zrak, drugič pa v lice, v nos, v oko kateremu od nas. Pritožili smo se in zahtevali, da se stroju dajo varnostne naprave. Pa to bi bilo predrago, so rekli.

In smo imeli stroje, ki so žico pilili. Drobni delci jekla so frčali na vse strani. Pogosto naravnost v naše oči. Spet in spet smo hodili k bolničarki, da nam je izčistila oči. Včasih celo k zdravniku.

Oh, te naše oči! Tovarna najrajši jemlje dekleta med 18. in 22. letom. Take imajo najbolj bister vid. Ko jim vid opeša, kaj je ž njimi? Nič poskrbljeno! Pa še polno drugih problemov: Prehudo priganjanje, slabo vračanje, protežiranje nekaterih, pretežno vzdigavanje tovorov, zatohli prostori za južino...

Državna zaščita ni bogvekaj. Hočem reči - v državi Wisconsin. En primer. Postava pravi, da dobiš odškodnino, če si v tovarni na

pol oglušil. Pa so prišli s predlogom, naj se uzakoni odškodnina samo za popolno oglušenje. V glavnem mestu Madisonu so imeli glede tega zaslišanja. Jaz sem šla tja in se javila, da hočem biti zaslišana v tej zadevi in jim povedati, kako kruti hočejo biti do delavstva. Opazila sem, da so se enako javili k zaslišanju samo neki člani neke komunistične delavske unije. Moj Bog, kje so ostali katoliški delavski zastopniki? Ni čudno, da visoke glave delajo, kar se jim zdi, in da si za kakšna izboljšanja komunisti lastijo zaslug!

Pa vzemimo vprašanje delavskih organizacij sploh. Mi smo seveda imeli strokovno organizacijo. Pa je komaj polovica naših delavcev in delavk redno plačevala mesečne prispevke. Na sestanke jih je prihajalo komaj kakih sto. Večina se je samo tedaj spomnila na organizacijo, kadar je kdo hotel kakšen priboljšek. Kako boš izposloval kako zboljšanje od tovarnarja ali od vlade, če delavstvo nima strnjjenih vrst?

In so se v našo organizacijo vrinili komunisti. Že takoj pri prvem sestanku, ki sem se ga udeležila, se je dvignil fant, ki je imel dobro namazan jezik. Nekdo mi je zašepetal, da je fant komunist. Predlagal je, naj organizacija daruje nekaj denarja za neko stvar, ki nismo vedeli, kaj pravzaprav je. Izglasovali smo zanj 25 dolarjev. In tako je šlo naprej.

Kmalu se je pokazalo, da so vsi odborniki bolj ali manj na rdečo plat. Organizacijo so vodili na tak način, da je bil med tovarniškim vodstvom in delavci zmerom večji propad. Pa ne iz resnične potrebe. Marsikaj bi lahko dosegli, če bi stvari pošteno vodili. Komunistom je pa šlo samo za večji in večji razdor. Na sestankih smo slišali golo zabavljanje uradnikov tovarne. Naravnost so nas učili, naj svoje delodajalce sovražimo. Od njih da nimamo nič pričakovati, samo izžemajo nas in to bodo delali, dokler jim delavstvo ne spodkoplje tal. In vendar je dovolj znano, koliko je ameriško delavstvo že doseglo v teku zadnjih desetletij. Pa ni doseglo z revolucijo, doseglo je s tem, da se je strumno organiziralo, pa s pomočjo organizacije vzgajalo samo sebe, vso javnost in posebej podjetnike.

Naši komunisti so delavstvu v naši tovarni to dejstvo prikrivali. Seveda jim to ni

šlo v račune. Kajpada tudi delodajalec in njegova uprava v tovarni nista v tem smislu poučevala svojih tisočev delavstva. Pred komunisti smo slišali razna svarila. Kako naj si pa brez komunistov pomagamo do zboljšanja slabih razmer, tega ni skušal nihče povedati.

Nastajala je večja in večja razpoka med vodstvom in delavstvom, da je življenje postajalo od sile pusto. Široke mase delavstva res niso šle za komunisti, zakaj malokomu se je zdelo, da bi se to izplačalo. Vsak delavec in vsaka delavka sta se dala zaposliti samo za tako dolgo, da se jima kje kaj boljšega odpre. Vsak je gledal le nase in zase delal načrte. Ko pride čas, da lahko da tej tovarni slovo — kaj koga briga, kako bodo živeli oni, ki pridejo na njihovo mesto!

Kako so v takih okoliščinah živeli in doražali tisoči mladih ljudi obojega spola v naši tovarni? Največje hrepenenje, ki jim je bilo v srcu in na jeziku in v kretnjah, je bilo to, da bi čimprej napočila ura, ko bo za danes delo končano. In ko je ta ura napočila, niso hoteli domov, zavili so redno v gostilno. Fantje in dekleta skupaj. Nekateri so ostajali tam dolgo v večer ali noč ali so pa od tam šli še v druge podobne kraje. Ko je bilo delo končano tudi za pretekli teden, so nekateri „zabili“ v gostilnah vso soboto in nedeljo. Naslednji ponedeljek so prihajali na delo ne samo neprespani, tudi še na pol pijani. Omožene mlade ženske so se vlačile okoli s samskimi moškimi in seveda tudi obratno. O počitnicah se je organiziralo osem deklet in so si najele za nekaj dni ob jezeru počitniško kočico. In se je nabralo pri njih toliko moške družbe, ki je z dekleti popivala in počela umazanosti, da je moral gospodar klicati na pomoč policijo. Pregnana družba se je opravičevala napram policiji, da so pač hoteli imeti svojo zabavo, ki jim je po delu v tovarni nujno potrebna ...

Dolores Marino je deloma na svoje oči videla, kako se v tem nezdraven ozračju tisoči mladih ljudi izgubljajo. Tisti, ki so bili na novo sprejeti v tovarno, so bili navadno še dokaj dobri. Ko so po nekaj letih zapuščali to delo in odhajali drugam, so bili navadno že vsaj na pol izgubljeni. In novi, ki so stopali na njihova mesta, so kmalu šli isto pot. Posebno je bolelo, ko je dekle vi-

delo med temi nesrečnimi tudi katoličane, ki so še nedavno sedeli v katoliških šolah. Zmerom bolj je čutila, kako nujno potreben je med temi ljudmi laiški apostolat, saj duhovnik skoraj ni mogel mednje, čeprav bi se še toliko žrtvoval. Če ni hotela, da bodo imeli od vsega tega dobiček zgolj komunisti, je morala storiti kaj večjega. Tista majhna skupina, ki je bila organizirana v društvu „Mladi katoliški delavec“, je imela veliko premajhen vpliv.

Dolores se je odločila za nekaj junaškega. Pustila je delo v tovarni, pa ni šla iskat boljšega kosa kruha. Posvetila se je popolnoma delu za krepkejšo organizacijo delavstva v smislu smernic, ki jih zastopa YCW. Delo je sila težavno, vendar prodira med zmerom večje množice ameriškega delavstva.

Dolores pravi, da so jo k temu delu gnala taka in podobna neodgovorjena vprašanja:

Ali naj pustimo, da bo dvajseto stoletje nadaljevalo pogubno delo devetnajstega in bodo še široke nadaljnje množice delavstva izgubljene za Cerkev in Kristusa?

Kdo bo povedal tem mladim ljudem, da so odrešeni v Kristusu in da imajo zdaj tudi oni sami delež pri nadaljnjem odreševanju ljudi?

Kdo jim bo razložil, kako lahko vrše tudi najbolj pusto delo v tovarni v čast božjo, v svojo korist in v blagor bližnjemu?

K vsemu temu je poklicana katoliška organizacija, ki naj se širi iz vrst delavcev samih. Zaključila je: Tu je moje mesto, da napravim za Kristusa res nekaj velikega — postati moram stoprocentna organizatorica delavskega apostolata!

In je res postala!

MISLI O MATERI

Uboga mati je ljubila vse svoje otroke; matere ljubijo najbrž najbolj tiste otroke, ki jim pripravljajo največ skrbi in žalosti.
(Sv. Alojzij o svoji materi)

Dokler ima človek še dobro mater, ne bo tako lahko postal docela hudoben.

(Tinhofer)

Sveča použiva sama sebe, da nam daje luč. Tako se dobra žena in mati žrtvuje za srečo v družini, a ta naloga jo povzruha še osrečuje.

Blagor mrtvim

Blagor vam, ki v Bogu spite,
krik ne drami vas gorja,
večno Sonce vas ogreva,
večna luč se vam smehlja.

Mrak večerni tja ne seže,
ni v neskončnosti noči,
vse ljubezen božja veže,
nihče več vam ne grozi.

Zadovoljstvo vas napaja,
ni povoda za prepír,
božji vrelci žuborijo,
vse objema rajski mir.

Ni krivice maščevanja,
ni morilcev ne strahu,
strmih klancev ni na potih
in na cestah ni prahu.

Zdaj ste na sionskih dvorih
božji ljubljenci doma,
pojete pri rajskih zborih
in uživate Boga.

Limbarski:

Na svidenje

Ko tesna krsta se zapre
in zemeljska jo plast pokrije,
na svidenje! se iz srca
v slovo bolesten klic izvije.

Čemu solze? Miruj srce!
V nebo kipijo le molitve. —
O, tamkaj vidimo se še,
od koder več ne bo ločitve.

Na svidenje! Pogum tedaj,
če drago bitje grob zagrne!
Smrt je polet v nebeški raj,
v naročje k Bogu duh se vrne.

Ljubezen na grobeh

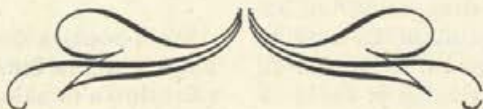
Hladna noč je v večnost zatopljena,
večni mir pokojnikom oznanja,
nad grobovi se Ljubezen sklanja,
mrtvim vsa nocoj je posvečena.

Toži jim, kod vse je že hodila,
da srce bi na srce privila;
vse hotela tesno je objeti,
pa je niso marali sprejeti.

Hladni svet je njen poljub odklonil,
ter se ji iztrgal iz objema. —
Z meglo vred je nastopila tema,
v luži zmot je čut vesti utonil.

Mnogi so jo grdo sramotili ...
Vsa potrta šla je na grobišče,
da si tam prijateljcev poišče,
ki so bratsko se nekoč ljubili.

Kliče jih in grenke solze toči,
prst poljublja, jo s solzami moči;
mrtvim danes njena lučka sijee
in za god jim žalne vence vije.

Rodbinska imena v Beneški Sloveniji

Značilno za slovenske družine, raztresene po dolinah in bregovih naše Benečije, je, da imajo večinoma tudi lepo slovensko ime. Nekaj njihovih hašnih imen, „prilozkov“ je zapisal dr. Metod Turnšek v II. delu svoje knjige „Od morja do Triglava“. Zanimivo bi bilo zbrati vsa ta hišna imena, saj jasno pričajo, da prebiva v nadiških in terskih dolinah in v Reziji zares slovenski rod.

Skušajmo v naslednjem zbrati beneška slovenska rodbinska imena. V dokumentih so ta imena sicer včasih nekam čudno zapisana, ker so zapisana z italijansko abecedo, ki ne pozna naših črk za glasove „č“, „š“ in „ž“. Pripomnimo pa, da v pogledu zapisovanja slovanskih priimkov z italijansko abecedo ni enotnosti. V Istri in Dalmaciji so pisali črko „č“ s črkana „ch“, n. pr. Maurich za Maurič. Pri nadiških Slovencih so isto črko zapisali zapisovalci z „g“ n. pr. Maurig. Med terskimi Slovenci so, kot piše R. Orel v knjižici „Terski Slovenci“, mnogi lepi slovenski priimki popačeni, ker so jih nepravilno zapisovali tuji duhovniki v krstne knjige; včasih so jih celo prevajali. Slovensko zveneči priimki so seveda bodli v oči tudi fašizem. Skušal jih je nasilno zamenjati z drugimi, kot je to storil marsikje na Goriškem in Tržaškem. A temu se je uprl ugledni domači geograf dr. Franc Muzon (prim.: H. Špekonja, „Rod za mejo“, 1954) in imena so ostala.

Od Prapotnega do Ivanca

Začnimo ob robu goriških Brd pri reki Idriji, kjer se začenja Slovenska Benečija. Družine, ki živijo na slovenskih tleh občine **Prapotno**, ki je delno furlanska, imajo imena: Velešič (Velesig), Velišček (Veliszech), Furlan, Jurman, Marinič (Marinig), Durla, Čedermac (Codromaz), Čubic (Chiubiz), Medveščič (Medveszig), Zgubin (Scubin), Kovačevščak (Covaceuszach), Garjup, Pavša (Pausa, t. j. Povše), Cotič (Zottig), Košon (Cosson), Klančič (Clancig), Brdon (Bordon), Pikon (Picon).

Od znane božje poti na Stari gori vodi pot mimo Sv. Miklavža proti **srednjski ob-**

čini, ki se razprostira od Spodnjega do Zgornjega Tarblja. Družinska imena, ki jih srečamo, so: Durjava, Durjavič (Duriavig), Bevčar (Beuzer), Hvalica (Qualizza), Koščak (Coszach), Lavretič (Lauretig), Klinac (Clinaz), Simončič (Simoncig), Jerončič (Jeroncig), Černetič (Cernetig), Poštrenja (Poštregna). Onstran cerkve sv. Pavla so predvsem: Florjančič (Floreancig), Markič (Marchig), Šaligoj, Gerbac, Garbac (Garbaz), Dugar (Dugero, t. j. doma iz Dug), Predan, Čabej (Chiabai), Kos (Quos), Drekonja (Drecogna), Tomažič (Tomasig), Štulin, Baluš, Kavčič (Caucig), Mugerlj, Borgù.

Če jo mahujemo iz Tarblja proti Sv. Štoblanu in ob bregu Kolovrata do Device Marije na hribčku, nas pozdravijo številne vasice, ki tvorijo občino **Dreka**. Začujemo nova, prav lepa imena družin. To so: Prapotnik (Prapotnich), Matevčič (Mateucig), Tomažetič (Tomasetig), Medved, Bric (Briz), Zuferlj, Namor, Trinko (Trinco, t. j. doma od Trinkov), Krajnik (Crainich), Dreščik (Dreszich), Dreščič (Dreszig), Dreščak (Dreszach), Simonetič (Simonetig), Bernjak (Bergnach), Cicigoj, Coder (Zoudar), Peternelj (Paternelli), Škoda (Scoda), Trušnjak (Trusgnach), Škuderin (Scuderin), Feletič (Feletig).

Iz vasice Trušnje se pride po bregu navzdol k potoku, ki nas vodi v Hlodič, središče občine **Grmek**. Poleg že imenovanih imen najdemo tu še druga: Filipič (Filipig), Bukovac (Bucovaz), Rukli (Rucli), Gorjup, Šimac (Simaz), Guš, Zdravlič (Sdraulig), Vogrič (Vogrig), Hlodič (Clodig), Skok (Scuoch), Rutar (Ruttar), Luščak (Luszach), Kragelj (Craghil), Pavletič (Pauletig), Kanalac (Canalaz), Primožič (Primosisig), Rukin (Rucchin), Čuk (Chiuch), Bonini, Bečia, Veneto.

Od Hlodiča se lahko peljemo z avtobusom mimo Kozice do Škrutovega v občini **Sveti Lenart**. V tej občini je poleg mnogih že povedanih vrsta novih imen. Takole se glasijo: Kručil (Crucil), Bledič (Bledig), Karlič (Carlig), Černota, Obid (Obit), Križetič (Crisetig), Čačič (Chiagic), Ošnjak (Os-

gnach), Oviščak (Ovisziach), Skavnik (Scaunich, t. j. s Kala doma), Orehuja (Oriecuia), Dornjak (Dorgnach), Dornič (Dornig), Debenjak (Debegnach, t. j. iz Debenjega), Jakulin, Leban, Golež (Goles), Zidar (Sidaro), Žnidarčič (Snidarcig), Lesica (Lessiza), Šibau, Terliker (Terlicher), Vizin (Visin), Golja, Stanič (Stanig), Bratič (Bratig), Zorzut (Zorzutti), Krašovac (Crasuvaz), Fajdut (Faidutti), Pušnar (Pusnar), Volarič (Volarig), Sirk (Sirch). Nekaj priimkov so v naše vasi prinesli priženjeni Furlani ali Italijani: Paravan, Salamant, Londero, Anacleto, Celoni, Bonasera, Cecotti, Tuti, Rinani, Borghese, Battiston, Cicuttini, Pontoni.

Pod visokim Matajurjem (1843 m), ki se kot očak ozira proti furlanski nižini, je kraj **Sovodnje**. Pod občino v Sovodnjem spada več gorskih vasic s pobočja Matajurja. V njih živijo družine z imeni: Martinič (Martinig), Loščak (Loszach), Gošnjak (Gosgnach), Podoreščak (Podoriezsach), Jelina (Jellina), Kudrič (Cudrig), Kocjanič (Coccanig), Velikac (Velicaz), Mašera (Massera), Medveš, Marko, Golob (Golop), Gorenščak (Gorenszsch), Blažutič (Blasutig), Petričič (Petricig), Petrič (Petrig), Perjavica (Periavizza), Sekli, Čendou, Mankič (Manchig), Bokin (Bocchin), Čeh (Cecchi), Krapič (Crapiz), Vuk (Vuch, t. j. Volk), Zabreščak (Sabrieszsch), Moruščak (Moruszsch), Kristjan (Christian), Blažin (Blasin), Franz, Azzolini.

Pobočje Matajurja, ki pada strmo navzdol

v strugo Nadiže, leži v **podboneškem** „kamu“". V vaseh te občine živijo Slovenci z rodbinskimi imeni: Birtič (Birtig), Kukovac (Cucovaz), Obala, Jereb (Jerep), Vran (Uran), Batistič (Batistig), Zorza, Gujon, Lavrenčič (Laurencig), Sitar (Sittaro), Klavora (Clavora), Pjerih (Pierich, t. j. Pirh), Fantič (Fantig), Gubana, Špehonja (Specogna), Cencič (Cencig), Bankič (Banchig), Rosič (Rossig), Trapina, Mršev (Marseu), Hvala (Qualla), Butara (Buttera), Juretič (Juretig), Polavšček (Polauszech), Mučič (Mucig), Klinjon (Clignon), španjut (Spagnut), Markolin (Marcolin); pa tudi Dorbolo, Gusola, Cadalino, Manzini, Floran, Malghin Tardarossa, Grandis.

Iz Podbonesca pridemo po lepi asfaltirani cesti ob strugi Nadiže v najpomembnejši kraj Nadiške doline — v „Špjetar“, **Št. Peter**. Poleg že drugih omenjenih imen čujemo tu še druga: Juša (Jussa), Jušič (Jusig), Pušič (Pusig), Klemenčič (Clemencig), Koren (Coren), Manič (Manig), Bajt, Koredič (Coredig), Šturm (Sturam), Kronac (Cronaz), Černoja, Domeniš (Domenis), Kont (Cont), Tropina, Menič (Menig), Mulič (Mulig), Kvarina (Quarina), Vidmar (Vidimar), Mavrič (Maurig), Podreka (Podrecca), Škufet (Scufet), Pagon, Pelič (Pelig), Jevšček (Jeuszech), Petruša (Petrussa), Paludnjak (Palugnach), Pašon (Passon), Skrinjar (Scrignaro), Belida (Bellida), Rakar, Cedron, Fon: Druga imena so: Costaperaria, Simonitti, Deganutti, Cornello, Štrazzolini,

LAZE, vas v Slovenski Benečiji

Ciccone, Pinatto, Galanda, Venutti, Pussini, De Valentino, Margutti, Berghanian, Venturini.

Mimo starodavne cerkve **sv. Kvirina**, kjer se je do Napoleona sestajal slovenski beneški parlament, vodi pot čez most nad Nadižo, kjer se začenja furlanska govorica. Slovenska imena boš srečal tudi v Čedadu, ki živi od Benečije in je v njem veliko Slovencev. Tudi imena Guš, Feletič, Šimac, Trinko, Kručil, Namor, Blažič, Gošnjak, Urbančič, Kašič, Kolobik, Predan, Gruden, Kukovac, Belina, Kont pričajo o tem.

Tudi v furlanski prestolnici **Vidmu (Udine)** ne manjka slovenskih družin in slovenskih priimkov. Toda mi jo mahnimo iz Čedadu ob potoku, ki se izliva prav tu v Nadižo. To je **Tavorjanska Bistrica**. Nad krajem Torreano namreč slišiš Slovence. Svoje vode dobivajo iz vasi pod visokim Ivanacem (1168), tam okoli **Mažerol**. Družine, ki živijo po teh vasicah, se imenujejo Makorič (Macorig), Matelik (Matelich), Hudič (Cudiccio), Čekon (Ceccone), Kasina (Cassina), Kamunjar (Camugnaro), Baloh (Baloch), Spelat, Zanier, Borjanac (Boreanaz), Scandini.

Med terskimi Slovenci

Vasi pod Ivanacem: Vile, Pedroža, Podcerkev, Čanebola pripadajo furlansko-slovenski občini **Fojda (Faedis)**. Tod srečamo priimke: Beligoj (Belligoi), Trakonja (Tracogna), Černejac (Cernez), Simonič (Simonig), Zvonik (Zuanich), Kančelir (Cancegliero), Českon (Cescon), Suk (Succo), Brešan (Bressan), Lorenzini, Bortolutti, Pividor.

TOPOLOVO v Slovenski Benečiji pozimi

Nad krajem **Ahtán (Attinis)** sta vasi **Malina** in **Subid**. V njih bivajo slovenske družine, ki imajo poleg že omenjenih še imena: Matelič (Matielig), Turk (Turco), Topatič (Topatig), Skubla (Scubla), Žgur (Sigura), Kranjac (Cragniac), Hrast (Crast).

Pod **Njeme (Nimis)** spadajo vasi na okoliških vzpetinah, ki so že precej pofurlanjene. Imena pa še pričajo o slovenskem poreklu: V **Černeji** srečaš priimke Pikonja (Piccogna), Matjuca (Matiuzza), Cimbar (Zimbaro), Ferlica (Ferlizza), Kračina (Cracina), Žnidar (Snidaro), Budala, Skuntar (Scuntaro). V **Krnici**: Hrvat (Croatto), Benedetič, Turkutič (Turcutto); v **Romandolu**: Kos (Coos), Kusič, Petrovčič.

Iz Njem pridemo ob potoku Karnahtha v občino **Tipána** pod Breškim Jalovcem (1615 m). V tej slovenski občini, ki meji na **Breginj**, ki je pod Jugoslavijo, so naslednja imena: Blažut (Blasutto), Sabotič (Sabottig), Strojac (Stroiazzo), Vačac (Vazzaz), Šimic (Simiz), Cusin (Zussino), Bera (Berra), Novak (Noacos), Tomažin (Tomasino), Zlobe (Slobbe), Pir (Pirro), Kramar (Cramero), Kofol (Cuffolo), Sedola (t. j. z dola), Levan, Moderjan, Mihelica (Michelizza), Cuc (Zuzzi), Miškorja (Miscoria), Budolič (Budulig), Šturm (Sturma), Škur (Squor), Gruntar (Gruntero), Debelež (Debelis), Jakomin (Giacomini). Pa tudi: Tedoldi, Gasperutti, Kormons, Pascolo, Carloni.

Iz doline Karnahthe se lahko povzpneš čez kraj **Viskorša** v dolino reke Ter, po kateri pravimo tem Slovincem terski Slovenci. Ter dobiva svoje vode izpod gorske verige Muzcev (1820 m), Laneža (1634 m) in Čampona (1710 m). — Vasice ob njenih pritokih tvorijo občino **Brdo**. Naslednje doslej neznane priimke najdemo tu: Zgrban (Sgarban), Batoja (Battoja), Pec (Pez), Kulin (Culino, t. j. oreh), Negro (t. j. Črne), Lovo (t. j. Volk), Pino (t. j. Primožič), Molar (Molaro), Mica (Mizza), Šinik (Sinicco), Lendar (Lendaro), Mukin (Mucchino), Kulet (Culetto), Ker, Bobbera, Cerno (t. j. Črne), Del Dedicco, Micco (t. j. Črne), Markjol (Marchiol), Gašpar (Gasparo).

Blizu **Tarčenta**, ki mu pravijo **Slovinci Čenta**, so slovenske družine

ne s priimki Kušič (Cusig), Treppo, Blažič (Blasizzo), Mihov (Mico), Černet (Cernet), Grimalc (Grimaz). Še v Gorjanih blizu Gemone so imena: Krapič, Barduš, Meniš (Menis), Ermacora (t. j. Mohor), Bevilacqua (t. j. Vodopivec), Flajpan (Flaiban).

Med Rezijani

Onstran Muzcev je dolina Rezija, poznana po Rezijanih, ki kot Ribničani na Dolenjskem prodajajo po svetu suho robo.

A. Z.

Katoliška Cerkev in delavski stan

Mnogokrat danes slišimo in beremo očitke, da Cerkev nasprotuje delovnemu ljudstvu. Ali to odgovarja zgodovinski resnici?

Ustanovitelj katoliške Cerkve Kristus, božji Sin in Odrešenik sveta, je s svojim zgledom in naukom pokazal, da ni tako, temveč da je krščanstvo od prvega početka branilo in varovalo stan delovnega ljudstva.

Kristus je sam hotel biti preprost delavec. Zato si je izbral poklic delavca — tesarja. Do 30. leta je delal v delavnici svojega krušnega očeta sv. Jožefa v Egiptu in v Nazaretu. Posvetil je delo.

Vsako tudi najmanjše delo je veliko, če je opravljeno s pravim namenom. Je božja služba.

Krščanstvo je rešilo pereče socialno vprašanje suženjstva. Sužnji so bili brez vsake pravice. Bili so kakor blago, s katerim je smel lastnik razpolagati po svoji mili volji. Bogati Rimljani so krmili svoje ribe v ribnikih s telesi delavcev — sužnjev. Saj so jih kupili za malenkostni denar na trgu sužnjev. Kristusova blagovest je krutost poganstva premagala. Tudi suženj je poklican kot božji otrok, da bi bil deležen milosti posinovljenja v Kristusu. Tudi on ima neumrljivo dušo, za katero je tekla Kristusova Rešnja Kri. Ima vse pravice dostojanstva človeške osebnosti. Tako se je suženjstvo nehalo, ko je duh krščanske bratske ljubezni zavladal tam, kjer je bila prej tema poganstva. Vsak objektivni zgodovinar mora pri-

Njih govorica se je samostojno razvijala, ker so imeli premalo stikov z drugimi Slovenci. Tam so vasi Stolbica, Osojani, Sv. Jurij, Ravenca. Rodbinska imena Rezijanov so: Močnik (Moznich), Šega (Siega), Letič (Lettig), Pjelih (Pielich), Bobac, Najda, Puška, Cuc, (Zuzzi), Teromac (Teromaz), Kos (Coos), Mičel (Micelli), Tosono, Smith, Butolo, Negro, Quaglia, Valent, Di Lenardo, Madotto, Madrussi, Zanini, Barberino, Longhino, Chinese.

znati, da je kat. Cerkev storila največ za najnižje sloje ljudstva, da jim je rešila dostojanstvo človeka in jih socialno osvobodila izrabljanja mogotcev.

Kako krasno se je pokazalo medsebojno bratstvo v življenju prvih kristjanov, ki so bili v Kristusu enega srca in enih misli. Ubogega ni bilo med njimi. Vse dobrine so si bratsko delili. Pogani so jih opazovali in morali reči: Glejte, kako se ljubijo... Kraljeva zapoved, ki je v središču Kristusove blagovesti, jim je bila vodnica življenja.

Prišli so novi narodi v naročje Cerkve. Dobra mati jih je vzgajala in prekrasila z naukom evangelija. To pa ni šlo naenkrat. Le polagoma so odložili svoje poganske navade in starodavna izročila očetov, ki so nasprotovala krščanstvu in njegovemu nauku bratstva vseh ljudi. Marsikaj je v srednjem veku še ostalo, kar ni bilo v skladu z naukom Cerkve. Mati sveta Cerkev se je vedno borila proti temu in vedno spet obsojala krive nauke na socialnem področju človeškega sožitja. Če se ji ni posrečilo povsod odstraniti vse nedostatke, to ni krivda Cerkve, temveč krivda ljudi, ki niso upoštevali nauka Cerkve, ki še niso bili prekršeni z naukom evangelija.

Koncem srednjega veka se je porajal nov duh v človeški družbi. Začeli so s študijem poganskih klasikov in se navduševali za poganški ideal življenja. Zapuščali so krščansko miselnost. Z odkritjem Amerike, z raz-

nimi iznajdbami se je začelo novo družabno življenje. Ker so hoteli vedno bolj izločevati Kristusov nauk iz javnega gospodarskega in političnega življenja in mišljenja, je tudi stopnjema zavladal duh individualizma — sebičnosti, začelo se je novo suženjstvo kapitalizma. Delavec je spet veljal samo kot sredstvo za produkcijo, ki se izrabi in potem vrže v stran, ne da bi se kapitalizem brigal za njegovo usodo. Ta razvoj je postajal vedno usodnejši. Delavci so vzdihovali pod jarmom modernega suženjstva.

Cerkev je spet povzdignila svoj glas in opozorila vse narode na socialne nauke krščanstva. Papež Leon XIII. je v okrožnici „*Rerum novarum*“ zaklical v svet: „Nazaj k socialnemu nauku Cerkve, ki je nauk evangelija Kristusovega. Bog je dal imovino tega sveta za življenje vseh. Proti božji volji je, da bi se kopičilo premoženje v rokah maloštevilnih, množice pa bi gladovale in umirale...“

Če bi voditelji narodov in gospodarski mogočnjaki upoštevali glas Kristusovega namestnika, bi moral zavladati pravi duh bratstva tudi v modernem gospodarskem redu. Delavec bi bil deležen sadov dela, družina delavca bi mogla živeti in rasti po božji volji, ker bi imela zadostnih sredstev za vsakdanje življenje.

Minilo je spet 40 let. Marsikaj dobrega je bilo v tem času storjenega za delavski sloj, da je bil rešen suženjstva modernega poganškega pojmovanja v krogih kapitalizma, ki je zapustil božji red. Zgodovina bo morala te zasluge Cerkve današnjega časa za osvoboditev delovnega človeka neizpodbitno priznati.

Splošno pa načela papeževe okrožnice niso prodrli. Pij XI. je moral z novo okrožnico „*Quadragesimo anno*“ človeštvo opozoriti na pravo rešitev družabnega sožitja posameznih slojev, narodov in držav. Te smeri namorejo rešiti sporna vprašanja med posameznimi narodi in dati človeštvu zares pravi mir. Pogoji pa je, da mora človeška družba, voditelji in masa ljudstva ta načela tudi uresničiti.

V prvi in drugi svetovni vojni je Cerkev svarila in opominjala odgovorne voditelje narodov, naj prizanesejo množicam ljudstva v tolikih stiskah vojne. Koliko je storila za zatiranje, pregnane, izseljene, ujetnike, vdo-

ve, sirote itd.! Zmeraj je zagovarjala pravice malih narodov, ki so postali plen brezvestnih krivičnih oblastnikov velikih narodov.

Kaj pa med našim ljudstvom? Ali se je Cerkev zavzela za delavca? Kakor vesoljna Cerkev, je Cerkev tudi med nami zmeraj skrbela za kulturni in socialni razvoj delovnega ljudstva: bodisi malih kmetov ali obrtnikov in delavcev v obratih. Spomnimo se le velikega socialnega dela apostola rešitve socialnega vprašanja Janeza Ev. Kreka! V smislu okrožnice papeža Leona XIII. je on za naše razmere izdal temeljito navodilo za vse delavce na polju socialnega vprašanja: „*Krščanski socializem*“. Vzemimo ga spet v roke in spoznali bomo, da je ta pot tudi še danes moderna in vodi do prave rešitve socialnega vprašanja in pravega sožitja v človeški družbi.

Krek je pa tudi šolal sodelavce, ki so šli na delo in pomagali povsod, kjer je bilo potrebno v tedanjem času pomagati malemu človeku, reševati družine, malega kmeta in njegov dom, pomagati delavcem, da pridejo do svojih pravic v obratih. Koliko so pomagale razne zadruge, ki so nastale v smislu navodil „*Krščanskega socializma*“ in solidarizma! Koliko družin, koliko domov je bilo rešenih, ki bi sicer propadli

DR. JANEZ EV. KREK (1865 — 1917), največji slovenski sociolog, zadržnik, organizator, pisatelj in časnikar.

v takratnem gospodarskem stanju! Bili so brez pomoči vrženi v žrelo kapitalističnega gospodarstva. Novo krščansko socialno udejstvovanje zadrug jih je rešilo.

Tudi v slovenskem delu Koroške so zastopniki Cerkve pomagali stisknemu in trpečemu malemu kmetu in delavcu. Koliko kmečkih in delavskih domov bi ne bilo več, če ne bi priskočile na pomoč zadruge, katerih ustanovitelji so bili duhovniki! V katoliških izobraževalnih društvih so šolali mladino in vzgojili plemenite značaje, moške in žene, ki so se žrtvovali za ohranitev vere in doma med nami. Še danes delujejo po vaseh za ohranitev pravega zdravega življenja, ki je zrastle med nami po tisočletni tradiciji krščanskih blagovestnikov.

Ustanovitelj prvega rokodelskega doma v Celovcu je bil naš duhovnik Andrej Einspieler. V industrijskih središčih, kakor v Borovljah in v Celovcu, se je pred prvo svetovno vojno tako lepo razvijalo delo krščanskega delavskega društva s svojim domom. Pokojni profesor dr. Lambert Ehrlich je v neumornem

delu zbiral delavce in jim pomagal. Starosta mil. g. prelat Valentin Podgorc je vse svoje življenjsko delo posvetil rešitvi socialnega vprašanja v slovenskem delu Koroške. Zadruge, ki jih je ustanovil in uspešno vodil, pričajo o njegovem požrtvovalnem delu.

Presodimo torej sami, ali je očitek, da so krščanski voditelji ljudstva med nami delavca odpisali — opravičen?

Za pravo rešitev socialnega vprašanja med nami smo soodgovorni prav vsi. Saj smo krščeni, udje skrivnostnega Kristusovega Telesa — Cerkve. Truditi se moramo, da vedno bolj spoznamo socialni nauk Cerkve, ki ga tolmačita Leon XIII. in Pij XI. v omenjenih okrožnicah iz načel blagovesti Kristusove za današnji čas.

Spoznanj nauk pa je treba tudi postaviti v resnično, vsakdanje življenje. Vsak izmed nas naj se trudi, da v svojem življenju uveljavi ta nauk, da ga kot apostol uveljavi v svojem okolju. S tem pomagamo graditi na novo, v Kristusu obnovljeno družbo, v kateri bo vladala pravica, resnica in ljubezen!

Misli ob 10-letnici slovenskih šol

NA GORIŠKEM IN TRŽAŠKEM

V oktobru 1955 je preteklo deset let, kar je bila popravljena Slovencem na Goriškem in Tržaškem nezaslišana krivica, katero jim je bil napravil fašizem več kot dvajset let poprej: dobili so zopet svoje šole. Morala je priti strahotna vojna, da se je to zgodilo. Več kot dvajset let so bili Slovenci brez šol v svojem jeziku. Bili so žrtev ene največjih zmot modernega časa in politike, kateri je nasilje edino orodje, ker ne pozna pojma pravičnosti. Slovenci so postali del države, v kateri je zavladal režim, ki se je z državo istovetil. Režim jih je hotel uničiti kot narod, namesto da bi jih branil in pospeševal njihov razvoj. Skušal je to storiti ne glede na znano evangeljsko dejstvo, da duha ne moreš ubiti — ubiješ lahko samo telo — ter da je vsak poskus v tej smeri že vnaprej obsojen na neuspeh.

Razmere, ki so nastale neposredno po zadnji vojni, so prinesle s sabo obnovo sloven-

skih srednjih in osnovnih šol. S tem je bilo zadoščeno vsaj najnujnejšim kulturnim potrebam naroda, ki je bil pred dobo zatiranja in preganjanja glede pismenosti svojih članov med prvimi v Evropi.

Danes si niti najbolj zaostalega naroda ne moremo misliti, da ne bi imel šol v svojem materinem jeziku. Šola je tisto ognjišče, ob katerem se ustvarja izobraženstvo, to je hrbenica naroda, nosilec narodne kulturne volje in izpopolnjevanja. V šoli se za vsak rod posebej obnavlja kulturno življenje in se gradijo temelji za napredek. Če vzameš šolo enemu rodu, narod še ne bo usahnil, kajti v njem žive in delajo sile iz tradicije in iz prirojenega ustroja. Usahnil ne bo tako hitro, a možnost za ohranjanje, napredek in oplemenitenje mu bo vzeta. Kdor to povzroči, je kriv zločina in zmote.

V zadnjem desetletju so goriški in tržaški Slovenci, zavedajoč se vrednosti lastnega

šolstva, dobro izrabili čas. Skozi osnovne šole je šla z majhnimi izjemami vsa slovenska šolobvezna mladina, srednje šole pa je obiskovalo nekaj tisoč dijakov. Iz slovenskih srednjih šol je izšlo dozdaj več kot 500 abiturientov, ki že delajo v praktičnem življenju kot učitelji ali uradniki ali pa so vpisani na univerzah v Italiji in Jugoslaviji. To je lepo jedro narodnega izobraženstva.

Ob desetletnici pa moramo pogledati tudi v bodočnost. Goriški in tržaški Slovenci imamo glede šolstva več želja in načrtov. Ker pa nimamo vpliva na šolsko upravo in na razdeljevanje kreditov, ne vemo, ali bodo te želje kdaj postale popolna resnica.

Radi bi videli, da bi vsaka slovenska šola dobila lepe in primerne prostore, ki naj bi bili sončni in zračni, da bi se mladina v njih navzela zdravja in veselja do življenja. Na Tržaškem je bilo zlasti po deželi zgrajenih več modernih šolskih stavb tudi za slovenske šole. Vsi otroški vrtci naj dobe prostor za igre pod milim nebom. Srednje šole potrebujejo modernih telovadnic, znanstvenih kabinetov in predavalnic, obširnih

dijaških in proforsorskih knjižnic, v katerih bi profesor in dijak našla vsa klasična dela, a tudi nove strokovne publikacije in revije, tako da bi bil lahko vsak profesor vedno poučen o napredku v svoji stroki. Naša želja je, da bi bili učiteljski in proforsorski zbori vedno na najvišji dosegljivi stopnji znanstvene in pedagoške usposobljenosti in da bi se brez skrbi za gmotni obstanek in za bodočnost lahko posvečali vzgoji mladine. Učiteljem in šolam naj bi bila vsestransko zagotovljena bodočnost in miren razvoj.

Predvsem pa želimo, da bi v vsa, prav vsa srca na Goriškem in Tržaškem prodrlo spoznanje, da so narodnosti božja stvaritev, da je božja volja, če smo nekateri Slovenci in če so drugi Italijani, da pripadnost k nekemu narodu ni niti krivda niti zasluga, temveč po naravi dejstvo, na katero nihče ne more vplivati, kakor si nihče ne more izbirati staršev. Zaključujemo pa z željo, da bi Prešernova beseda, „da smo ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi,“ ne ostala nedosegljiva utopija, temveč da bi se čimprej uresničila.

P. Bernard Ambrožič

Delavsko vprašanje in ameriški katoličani

Prvi ponedeljek v septembru je v Ameriki vsako leto državni praznik — „Labor day“ ali delavski dan. Ko bomo letos (1956) praznovali ta praznik, bo od njegove ustanovitve poteklo že 62 let. Bilo je torej 1894, ko je ameriški Kongres pred vsem svetom priznal, da je treba delavskemu vprašanju posvetiti posebno pozornost in da gredo delavstvu posebne pravice.

Seveda si delavstvo tega priznanja ni izvojevalo kar čez noč. Še v samem letu 1894 je predsednik Grover Cleveland dal zadušiti neko stavko v Chicagu z vojaško silo, čeprav sta župan in guverner protestirala zoper tako nasilje. Šlo je za vprašanje, če bo pošta mogla delovati med stavko. Predsednik je izjavil: Če je treba mobilizirati vso vojaško in mornariško silo Amerike,

zadnja poštna dopisnica bo našla svojega naslovljenca. In stavka je bila zadušena, delavci niso uspeli.

Pred tem letom in skozi mnoga leta za njim se je moralo delavstvo krepko boriti, da se take reči niso več ponavljale. Preden je organizirano delavstvo doseglo to, kar danes ima, je bilo treba mnogo dela, včasih tudi krvavih spopadov, potrebnih in nepotrebnih. Če bi bilo manj vročernosti, bi bilo verjetno šlo brez nasilja.

Za Evropo je že takrat veljalo, da je bil po besedah papeža Pija XI. delavski razred za Cerkev izgubljen. Prav tega se je bilo bati tudi za Ameriko. Kar je bilo med delavci katoličanov, so bili v nevarnosti, da odpadejo od Cerkve in Boga. Nekatoličani k Cerkvi itak niso spadali, Boga pa na

splošno niso zavrgli. Kako je prišlo do tega, da ameriški delavec, sam zase in preko svojih organizacij, še tudi danes po veliki večini misli na Boga — katoličan v zvezi s svojo Cerkvijo, nekatoličan po svoji veri, ki sicer ni prava, Boga pa le prizna?

K sreči so se našli v okrilju Cerkve možje, na čelu vseh morda kardinal Gibbons in z njim lepo število duhovnikov, ki so pravočasno spoznali nevarnost in dejansko posegli vmes.

Toda pogledajmo nekoliko v zgodovino ameriškega delavskega gibanja!

EKONOMSKI LIBERALIZEM

Ko se je razmahnila ameriška industrija v prvih desetletjih prejšnjega stoletja, je vsak podjetnik najemal delavce po svoji potrebi in jih plačeval po svoji uvidevnosti. Pred očmi je imel zgolj svoj lastni blagor in napredek svojega podjetja. Kako so živeli njegovi delavci, za to se ni brigal. Koliko ur vsakdanjega dela človek prenese brez škode za zdravje — takih in podobnih pomislekov pač zlepa kdo ni imel. Tu imaš delo, če hočeš delati; plačal ti bom toliko in toliko, zdaj pa delaj, če hočeš. Če nočeš, bom pač ponudil zaslužek drugemu!

Vemo, da so še leta 1840 mlada dekleta delala v tekstilnih podjetjih po 75 ur na teden za neverjetno nizko plačo. Podjetje jim je dajalo tudi stanovanje, pa kakšno! Podstrešne sobe, ki so se komaj dale zračiti, so imele prostora za šest postelj, nastanili so pa v njih tudi po šestnajst delavk. Pri strojih so morale stati brez oddiha po toliko ur na dan, da so se jim naredile na nogah krvne žile in druge take nadloge. Mnoge so zbolele na smrt in res tudi umirale brez olajšanja.

O nekem podjetniku ve povedati zgodovina, da je svojim delavcem prepovedal zajtrkovati, preden so prišli v tovarno, ker je bilo očitno, da po zajtrku postanejo — zaspali! Drug tak možakar je odgovoril na neke pritožbe brez obotavljanja takole: Meni pomenijo moji delavci prav toliko kot moji stroji, nič več in nič manj. Dokler so pripravljeni zame delati in sprejeti plačo, ki jim jo dam, prav! In dokler zame delajo, bom izmogljal iz njih, kar pač največ morem.

Prav tako je zapisano iz leta 1830, kakšni

so bili odnosi med delodajalci in delavci v tistih časih. Nekega podjetnika so nadlegovali, naj skrajša delovne ure v svojem podjetju. Bil je užaljen, češ: Ali ni moja dolžnost, da skrbim za moralo svojih ljudi? Če jih držim do poznega večera v tovarni, vsaj vem, kje so in kaj delajo. Če jih izpustim prezgodaj, kdo more reči, kaj bodo počeli v svojem prostem času? Jaz ne morem garantirati, da se bodo pošteno vedli, kadar jih ne nadzorujem!

Iz teh poročil iz tistih časov lahko vsakdo razume, kaj pomeni beseda: gospodarski ali ekonomski liberalizem. Podjetnik si je lastil vso svobodo, da je počel z delavci, kar je hotel. Seveda je tudi imel oči odprte, če se ne bi delavci skušali kako organizirati. Že v kali je lahko zatrl take poskuse in je imel na svoji strani oblasti, tisk, ostale podjetnike in večinoma sploh vsjo javnost. Poleg vsega tega tudi ni manjkalo novih delavcev, če bi dosednji odrekli — saj so ne prestanto nove množice prihajale čez morje in si iskale skorjo kruha. Nasproti izžemanju so bile te množice brez moči, saj tudi v Evropi, od koder so prihajale, ni bilo nič bolje. Tam se je spočel takozvani „surovi individualizem“, ki so ga propagirali liberalni filozofi Hobbes, Locke in Hume, pa seveda še drugi za njimi.

Med trpečimi delavci je bilo kajpada mnogo katoličanov. Iz razlogov, ki jih bomo omenili malo pozneje, v svoji Cerkvi niso našli dosti zaslombe. Kalvinska vera, ki je tudi štela med delavci in delodajalci mnogo privržencev, je pa šla izžemalcem celo na roko. Calvinizem namreč uči, da je vsak človek vnaprej odločen za nebesa ali za pekel — absolutna predestinacija se ta reč imenuje. Sam si ne more pomagati, da bi to spremenil. Toda kako je mogoče že v življenju sklepati na to, kdo pojde po smrti gor in kdo dol? Odgovor je: Komur Bog pomaga do zemeljskega bogastva, je očitno zapisan za nebesa! Torej je treba takim, ki znajo bogateti v tem življenju, pustiti prosto pot. Tisti, ki so tu reveži, so pa itak zavrženi, kdo bi se zanje vlekel... Jasno je, da se zastopniki kalvinizma niso mogli navduševati za pomoč trpečim delavcem.

Še druge okoliščine so pospeševale neovirano izžemanje od strani podjetnikov in trpljenje delavcev. Že samo temeljno ameri-

ško načelo, da je to dežela svobodne podjetnosti in da si vsak lahko na svoj način pomaga naprej, je dajalo podjetnikom ogromno prednost. Domačini že takrat niso posebno radi videli, da toliko priseljenec prihaja iz Evrope, pa jim ni šlo v računo, da bi jim olajševali življenje tu s kakim reševanjem „delavskega vprašanja“. Ti in taki vzroki so bili, da so ostale delavske razmere blizu do konca prejšnjega stoletja domala obupne. Seveda ne povsod v enaki meri, vendar pa precej na splošno.

ORGANIZIRANJE DELAVSTVA

Kako zgodaj v prejšnjem stoletju so nastale delavske organizacije in kakšne cilje so si stavile, je težko razbrati. Toliko lahko rečemo, da vse do leta 1885 niso prišle do večje veljave in niso mogle pokazati uspehov. Značilno za tedanjo dobo je to, da v javnost take organizacije sploh niso smele. To se pravi, da so bile tajne in, če je prišlo do kakih zborovanj, so se ta morala vršiti tako rekoč v katakombah. Videti je, da so mogle imeti le en cilj — medsebojno pomoč v nujnih potrebah, ko naj delavec delavcu stoji ob strani. Na skupne nastope nasproti podjetnikom, na postavljanje kakšnih pogojev in tako dalje sploh ni bilo misliti.

Šele leta 1869 je prišla v življenje organizacija, ki je počasi segla v javnost. Imenovala se je „The Knights of Labor“ — Vitezi dela. Začela se je pa tudi ta zelo na skrivnem. Niti imena sprva ni dala v javnost, še manj je objavila svoja pravila in seveda je tudi člane sprejemala tajno. Njen obstoj s cilji in sredstvi vred so smeli prvi člani zgolj od ust do ust širiti med sodelavce in nabirati nove člane. To se je vleklo vse tja do leta 1885, ko je pa organizacija kljub oviram štela že kakih 700.000 članov.

V tem letu se je smatrala za dovolj močno, da poskusi s prvim velikim štrajkom. Zagrozila je deželi, da bo ustavila vso transportacijo, ako vodstva železnic ne sprejmejo njenih zahtev. In res so železniški ravnatelji sedli skupaj z delavskimi voditelji in se pogajali z njimi. Štrajk je uspel, Vitezi dela so stopili iz svojih skrivališč in v enem letu je število članstva naraslo na 700.000. Široka javnost je pa ostala še naprej neprijazna delavskemu gibanju. Velik newyorški dnevnik je zapisal vzklik: Kam smo prišli!

Pet možakarjev, ki vodijo organizacijo Vitezov, lahko vsak čas odloči, ali naj dva in pol milijona ljudi ima svoj vsakdanji kruh ali pa ne...

Obenem z Vitezi so nastajale še druge delavske organizacije, zlasti je omeniti AF of L — American Federation of Labor, po naše Ameriška delavska federacija. Ta obstoji še danes in je itak znana po vsem svetu. Takrat je pa šele rasla iz tal in ni kmalu pokazala, da bo zrasla Vitezom čez glavo.

Vitezom dela je tiste čase načeloval neki Terence Powderly, katoličan. Po naravi ni bil ustvarjen za velikega organizatorja in voditelja. Bil je miren človek, pa zraven zagrižen abstinent. Če je imel nastopiti na kakšnem delavskem zborovanju, ni smelo biti piva naprodaj, drugače je svoj nastop odpovedal. Ko je število članstva tako hitro raslo, kot smo zgoraj povedali, je tudi sam bolj in bolj čutil, da ni zmožen voditi take množice. Deset mož bi komaj zadostovalo, je sam poudarjal, kaj bi sam! Med člani so se pojavljali vročekrvneži, ki so nastopali s silo in se s kakšnimi sejami in pogajanji niso zadovoljili. Powderly jih ni znal krotiti.

Že naslednje leto, 1886, je organizacija Vitezov stopila na dan z zahtevo, da se uvede osemurni delavnik. V Chicagu je nastal splošen štrajk. V začetku je šlo vse lepo mirno, toda kmalu so se pojavila nasilja in padle so smrtne žrtve. Štrajk je bil zlomljen, vsa široka javnost se je obrnila proti delavstvu in v naslednjih letih so Vitezi zgubljeni članstvo. Leta 1893 je bilo samo še 75 tisoč organiziranih Vitezov in Powderly je odstopil. Vitezi so kot organizacija prihajali bolj in bolj ob veljavo, njihovo zapuščino je pa pobirala Federacija in rasla. K sreči je imela dobro vodstvo in se je bolj in bolj uveljavljala. Mimogrede naj bo povedano, da je Powderly pozneje izstopil iz Cerkve in umrl kot frامason.

STALIŠČE CERKVE DO DELAVSKEGA VPRAŠANJA

Še preden se je pojavila organizacija Vitezov dela, so predstavniki Cerkve, škofje in duhovniki, dobro videli, kako žalostno življenje živi ameriško delavstvo. Saj je bilo po tovarniških podjetjih na tisoče in tisoče katoličanov, ki so bili člani raznih žup-

nij. Pa tudi brez tega so imeli duhovniki odprte oči za vse pojave v naglo se razvijajoči Ameriki. Na žalost so bile okoliščine take, da je izžemano delavstvo precej dolgo čakalo na kakšno koncentrirano podporo od strani Cerkve, čeprav ta podpora itak ni mogla biti drugačna kot moralna. Uradni molk cerkvenih krogov so izrabljali nekateri delavski „voditelji“ za agitacijo proti Cerkvi in cerkvam sploh, tudi zoper vero in Boga. Kajpada so želi tudi nekaj uspehov.

Toda pogledjmo, zakaj so škofje in duhovniki tako dolgo molčali oziroma se niso v celoti zavzeli za pravice delavcev.

V prvi vrsti je treba vedeti, da se je Cerkev tiste čase morala boriti za svoj lastni obstoj. Med ogromno protestantovsko večino v Ameriki je bilo katoličanstvo nekaj novega, tujega in ni bilo dobrodošlo. Ameriška javnost je nagonsko odklanjala Cerkev; kmalu pa so nastala organizirana gibanja, ki so poleg drugih „tujih“ vplivov napovedala boj tudi katoličanstvu. Te organizacije so skušale zajeti ameriško politiko in celokupno javno mnenje. K sreči so taka gibanja vzplamtela bolj od časa do časa, pa spet ponehala. Njihov zalet je bil dostikrat neokusen in pretirano goreč, da je tudi sam včasih vzbudil bolj odpor kot simpatije v široki javnosti. Cerkev je pa delovala bolj na tihem in vztrajno in je njena veljava končno le prodrla.

Obenem, ko se je morala Cerkev zavarovati zoper take navale, so prihajale nove in nove množice čez morje. Med njimi je bilo visoko število katoličanov. Ti pa niso prihajali organizirani, nihče ni mogel naprej vedeti, kje se bodo naselili. In če se je dalo predvidevati, kje se bodo ustavili, je pa bilo takoj tu novo vprašanje: kako dolgo bodo ostali na tem mestu? Prihajali so kajpada brez duhovnikov, domala vsa skrb zanje v duhovnem pogledu je padla takoj na škofo in duhovnike, ki so bili že tu. Teh je pa bilo premalo, da bi bili mogli slediti novim priseljencem po vseh njihovih, dostikrat neizsledljivih potih. Cerkev za svojo organizacijo in njej potrebne ustanove ni imela nič podpore od strani države ali druge javne oblasti. Navezana je bila — kot je še danes — zgolj nase in na svoje vernike. In prav ta okolnost je pogosto vse preveč od-

bijala katoličane, ki so še prihajali iz Evrope, kjer so bile razmere povsem drugačne. Katoliški vseljenec si je krvavo težko zaslužil svoj dolar v tovarni ali rudniku. Ko je prišel v cerkev, je kaj rad preslišal in prezrl vse drugo, kar se je tam govorilo in go-dilo, zelo dobro si je pa zapomnil eno reč — v cerkev hoditi stane denar...

Vrhu tega in takega je še to res, da je bila tedanja duhovščina v Ameriki sama še vsa „evropska“. Četudi ni prihajala sem skupno z ljudmi, so vendar ameriški škofje izbezali posamič veliko duhovnikov raznih narodnosti iz Evrope, da so prihiteli vsaj za svojimi verniki, če ne že z njimi. Na žalost se niso zmerom odzvali vabilu najbolj-ših duhovnikov, včasih celo prav slabi. Pa čeprav bi bili prišli zgolj najbolj-ši, razme-re tu so jim bile sprva silno tuje in je vzelo časa, preden so se vživeli. Medtem je bilo napravljenega med verniki že mnogo zla in je bilo treba zmerom od kraja zbirati raz-bite kosce.

Ameriški škofje niso zanemarjali naloge, da čimprej vzgojé domačo duhovščino. Toda tudi v tem pogledu ni manjkalo težav in ovir. Ta reč stane denar, katoliški starši ga niso imeli. Fant naj prime čimprej za delo, da bo prispeval z zaslužkom k vzdrževanju družine, kaj bi mislil na kakšne viš-je šole! Če pa le sili v bogoslovje, naj ga vzdržuje škof! Lahko rečeno, toda kje bo škof dobil potrebne vsote, ko zgolj ustanavljanje novih in novih župnij gre od rok s tako težavo?

Končno — ko je kak škof uspel, da je ustanovil semenišče, je moral tudi profesorje dobiti iz Evrope in ti so poučevali po evropsko, za ameriške potrebe niso znali kar brž prilagoditi svojega pouka. Niti ni so mogli vedeti v tistih časih, ne sami ne škofje, kako v vse drugačno smer se bo razvijala Amerika, kot se je razvijala Evropa.

Nič čudnega torej ni, da se ameriška duhovščina precej dolgo ni mogla vživeti v to, da je treba z vso resnostjo študirati „socialna vprašanja“ in aktivno poseči na to tako neobdelano polje. Sicer je pa bilo to polje obupno „neobdelano“ takrat tudi v Evropi — še neprimerno bolj kot v Ameriki. Imejmo pred očmi, da tu govorimo o časih, ko o kakšnih „socialnih papeških okrožnicah“ še ni bilo nobenega sledu.

Morda se čudno sliši, vendar je v bistvu res, ako zapišem: Ko je papež Leon XIII. razglasil v svet svoj „Rerum novarum“, je bila Amerika že dosti bolj pripravljena za sprejem takih glasov kot Evropa.

Kako je moglo priti do te nepričakovanoosti, skušajmo pojasniti v naslednjem.

STALIŠČE CERKVE DO VITEZOV DELA

Rekli smo, da je bil načelnik Vitezov dela katoličan Powderly. Kot tak se je imenoval „Veliki mojster delavec“ — bili so pač „viteški“ časi... Dalo bi se misliti, da je že zaradi tega Cerkev morala simpatizirati z njegovo organizacijo. Nobenega dvoma ni, da je tudi res bilo tako, vsaj krajevno mnogokje. Višja cerkvena oblast je pa dolgo imela glede organizacije resne pomisleke in dolgo ni dala nikakih izjav v njeno podporo. Bolj verjetno se zdi, da je celo svarila pred njo. Razlog je bil zlasti dvojen. Prvič tista tajnostnost organizacije, ki smo jo že poudarili. Nihče ni prav vedel, kaj v resnici tiči za organizacijo. Drugič pa okolnost, da so neodgovorni agitatorji med vitezi pogosto povzročili neljube izgrede, celo krvave spopade, ki so široko javnost silno odbijali. Višja cerkvena oblast ni mogla na dan s kakšno izjavo, ker si sama ni bila na jasnem, kako in kaj.

Organizacija Vitezov se je razširila tudi preko ameriških državnih mej v Kanado in tam enako delovala. Vzbudila je tak odpor, da jo je tedanji kardinal v Quebecu, Taschereau, svojim vernikom naravnost prepovedal. Tisti del Kanade je bil seveda že takrat po ogromni večini katoliški in kardinalov glas je imel tam vse drugačno veljavo, kot jo je mogel imeti glas kakšnega ameriškega škofa ali kardinala. Vitezi so se zoper kardinala v Quebecu pritožili v Rim, ta je pa kardinalovo prepoved potrdil. Misel je bila: Francoski katoliški delavci v Kanadi naj se organizirajo sami zase, saj jih je dovolj. Napravijo naj po zgledu evropskih katoličanov, ki stremijo za tem, da si katoliško delavstvo omišlja lastne organizacije, ne pa skupno z nekatoličani.

Kanadski zgled je imel svoj odmev v Ameriki. Bilo se je bati, da bo tudi ameriška cerkvena oblast napravila nekaj takega. Takrat je „Veliki mojster delavec“ — Powderly — stopil do ameriškega nadškofa Gib-

bonsa v Baltimoru in mu razložil cilje svoje organizacije v vseh podrobnostih. Nadškof je uvidel, da Ameriki ne kaže slediti kanadskemu zgledu. Začel se je zavzemati za organizacijo Vitezov in je pridobil zanjo kmalu tudi veliko večino škofov. Tako je ameriška Cerkev začela tudi „uradno“ stopati na stran organiziranega delavstva in ostala na njegovi strani vse do danes.

Ko je bil nadškof Gibbons pozvan v Rim, da sprejme kardinalski klobuk — leta 1887 — je že tudi tam zastavil svojo vplivno besedo in preprečil kakšno pre nagljeno prepoved. Naj bo povedano, da je Gibbonsa podpiral tudi angleški kardinal Manning. Z združenimi močmi sta prepričala Leona XIII., da bi za Ameriko ne bilo dobro, kar je morda dobro za Kanado.

Važnosti Gibbonsovega uspeha ni lahko pretiravati. Kaj kmalu so se zavedali te važnosti vsi ameriški škofje in ž njimi tudi duhovniki. Delavcem, ki so bili organizirani pri Vitezih ali drugih delavskih organizacijah, ni bilo treba več izbirati ob vprašanju: Ali naj ostanem zvest delavskemu gibanju ali svoji Cerkvi in Bogu? Odslej je zvestoba enemu in drugemu pomenila eno in isto. Cerkev ni pozvala svojih vernikov, naj opuste skupne boje za zmago socialne pravičnosti v organizacijah z nekatoliškimi delavci. Samo k temu jih je pozvala, naj se zavedajo pri svojem boju načelne poštenosti in naj skrbje, da se je bodo oprijeli tudi nekatoličani.

Če bi bil nadškof Gibbons takrat drugače odločil, kdo ve, kaj bi bilo nastalo iz tega? Katoliške delavce, ki so bili že organizirani, bi bilo težko odtrgati od tam. Zakaj krivice, ki so se godile delavstvu, so bile preveč kričeče. Trganje delavskih vrst bi pomenilo silno zmanjšanje odporne sile. Naj bi bila Cerkev imela še tako idealne namene pri svojih ukrepih, delavstvo je v svojem trpljenju videlo le eno — boj za pravice! Za preudarno izbiranje sredstev je bilo vse premalo časa in notranje zbranosti. Kakšen drugačen poziv od strani škofov, drugačen, kot je v resnici prišel, bi verjetno ne našel razumevanja in tudi v Ameriki bi bilo prišlo do tega, o čemer toži Pij XI. glede Evrope: Delavski razred je za Cerkev [in Boga] izgubljen.

Za zgledom kardinala Gibbonsa in škofov je šla tudi nižja duhovščina. Ni bilo dolgo,

ko so se začeli dvigati poedini „delavski duhovniki“ in stopati na plan. Ta ali oni je že študiral razprave o socialnem vprašanju in stvar razlagal drugim. Ta ali oni je uvidel položaj brez teoretičnega študija, saj je lahko brez knjig študiral življenje okoli sebe in se je vsaj v konkretnih zadevah uvrstil med zagovornike in branitelje delavskih pravic. Res je pa, da so bili tu pa tam tudi jako nelepí zgledi, ko se je zgodilo prav nasprotno.

Kljub vsemu so bila tla ob prihodu okrožnice „Rerum novarum“ prilično pripravljena. Ne, načela, ki jih je izražala okrožnica, niso pognala korenin kar čez noč. Velika ovira je bila že v tem, da je prav takrat temeljito razpadala organizacija Vitezov dela — kot že povedano. Toda dvigale so se druge organizacije, pojavljale so se nove težave in novi nemiri — življenje samo in papeževa okrožnica sta s skupno silo pritiskala na bolj temeljito razmišljanje.

NADALJNI BOJI

Ob nastopu novega stoletja — 1900 — že ni bilo več sledu o Vitezih dela. Delavsko gibanje je vodila Federacija. Nastopila je javno in bila prisiljena, da je organizirala celo vrsto stavk. Tedanje razmere naj pojasni naslednji dogodek.

Leta 1902 se je udeležilo stavke v pennsylvanskih premogokopih nekako 140.000 delavcev. Šlo je za zvišanje plač, ki so takrat znašale komaj \$ 300 na leto. Štrajk je vodil John Mitchell, katoličan konvertit. Lastniki premogokopov niso hoteli nič slišati o kakem povišanju in stavka se je vlekla v nedogled. Delavci in njihove družine so prišle v zelo težak položaj. Javnost še ni bila prebujena v prid delavstvu in celo marsikak katoliški duhovnik je obsojal stavkarje. Ko je pa bilo le prehudo gledati revščino stavkarjev, so se začeli pojavljati javni apeli na vodstvo premogovnikov, naj vendar nekaj ukrene, da pride do poravnave. In se je oglasil zastopnik delodajalcev, neki George Baer, ki je na vse pozive odgovoril v javnem pismu nekako takole:

„Nikar ne pričakujte, da bodo delavski agitatorji zavarovali pravice in interese delavstva. Nasprotno, to bodo storili krščanski bogataši, ki jim je sam Bog dal nalogo,

da čuvajo nad lastnino in interesi Amerike...“

Vsebina tega pisma je bila tako kričeča „nesocialna“, da je čez noč obrnila tehtnico. Župnik v Wilkes-Barre, Father Curran, ki je bil sprva sam zoper stavko, se je postavil na čelo gibanja za čim hitrejšo poravnavo. Škof Hoban v Scrantonu mu je dal vso podporo. Prišlo je do tega, da je predsednik Teodor Roosevelt pozval k sebi v Washington Johna Mitchella in Georga Baera in sam vzel v roke vso stvar. Baer je bil tako predrzen, da je očital samemu predsedniku Združenih držav: Podpihujete anarhiste... Roosevelt je pa zagrozil, da bo dal premogovnike zastražiti z vojaštvom in delavce poslal nazaj. To je pomagalo v toliko, da so delavci dobili povišanje za deset centov na uro in stavka je bila končana. Nikakor se pa lastniki premogovnikov niso dali pregovoriti, da bi priznali delavske unije.

Iz tega vidimo, da še v pričetku našega stoletja Amerika ni prišla delj kot do prvih korakov v „reševanju delavskega vprašanja“. Pa bil je narejen vsaj ta korak, da je prvič v ameriški zgodovini kak predsednik nastopil s posredovanjem — pa to pot ne v prid kapitalistom [kot Cleveland v Chicagu komaj osem let poprej], ampak se je postavil na stran delavstva.

Dočim je med gornjim štrajkom župnik Curran samo v tem kriččem primeru nastopil javno v prid delavstvu in ga je podprl njegov škof, se je pa prav takrat pojavil na javni pozornici drugi duhovnik, ki je kmalu postal delavski zgovornik na vsej črti. To je bil John A. Ryan, profesor v znamenem semenišču St. Paul, Minn. Ta mož je imel med svojimi učenci v omenjenem semenišču tudi marsikakega Slovenca, zato nam je ime šentpavelskega semenišča res „znano“. Profesor Ryan je že več let pred tem z vso resnostjo študiral socialno vprašanje in ugibal, kako naj bi se načela papeške okrožnice „Rerum novarum“ praktično obrnile na ameriške razmere. Veliko je preda val, še več pisal, zmerom je zastopal pravice delavstva in kazal na krivice, ki se jim gode. Tak je ostal vse do svoje smrti, ki je prišla ponj šele lani — 1954. S svojim delom je zbudil veliko zanimanja za družabno pravdo, veliko pripomogel do zboljšanja delavskega položaja in tudi vzgojil celo vrsto drugih „delavskih duhovnikov“.

Ameriška delavska federacija je stalno rasla in narasla do 5 milijonov članstva. Zatemnila je vsa druga delavska gibanja. Trdijo, da je bilo njeno članstvo skoraj dve tretjini katoliško. Veliko krajevnih društev, ki so bila včlanjena v Federaciji, je imelo katoliške predsednike. Načelo, ki ga je ustanovil kardinal Gibbons, da naj se katoliški delavci ne skušajo organizirati posebej, je obdržalo svojo neizpodbitno veljavo. Ali ni bilo vse pripravljeno kakor nalašč, da stopi Rerum novarum v življenje kar stoodstotno? Ali ni bilo pričakovati, da so možje, kot je bil John Ryan, že dovolj pripravili pot do tega?

Do skupne podjetnosti ameriških škofov še zmerom ni prišlo in ni moglo priti. Bilo je še zmerom preveč nasprotnih sil. Med delavstvom so se pojavili močni agitatorji za socializem v protiverskem smislu. Dovolj bi bilo, če bi bolj na široko opisali te boje samo med ameriškimi Slovenci. Toda za kaj takega nam manjka prostora in to sploh ni naš namen. Cerkveni krogi so morali braniti predvsem verske resnice in ni ostajalo dosti časa za kaj drugega. Organizirali so pa vso ameriško katoliško Karitas, ki si je polagoma osvojila vse škofije in storila že takrat veliko dobrega. Premnogi siromaki iz delavskega stanu so bili deležni njenih dobrot. Seveda pa s samim „flikanjem“ ran, ki jih je zadajala socialna krivičnost, položaj ni mogel biti prenaresen. Prav na zborovanjih omenjene Karitas so se zborovalci med seboj opozarjali, pa tudi klicali na pomoč škofo, da je treba poseči globoko in začetni zadevo v samih koreninah.

Vmes je prišla prva svetovna vojna. Bilo je polno drugih skrbi. Vojna leta so prinesla delavstvu dobre čase — dela dovolj, plače lepe. Minila je vojna in marsikaj se je spremenilo. Delavstvo je zahtevalo svoje, tovarnarji so silili stvari nazaj v predvojne čase. Delavstvo je začelo izgubljati zaupanje v svojo organizacijo in izstopalo iz nje. Boljševiška revolucija v Rusiji je imela svoj močan odjek tudi v Ameriki. Čeprav v resnici ameriško delavstvo ni kaj prida simpatiziralo z boljševiki, so bogataši prav vsak poskus za kakšno izboljšanje med delavstvom razglašali za „boljševiško rdečkarijo“. Bolj in bolj so se pojavljali glasovi, da bo

morala vlada poseči vmes in napraviti poskus neke socialne zakonodaje. Kdo bo vodil priprave? Kaj naj ta zakonodaja prinese?

Tedaj so se šli ameriški škofje — leta 1919 — pa sestavili in objavili svoj socialni program. Seveda v smislu okrožnice Rerum novarum. Nastopili so z zahtevami po temeljitih reformah. Uveljavi naj se predpisana najnižja plača, ki jo mora dobiti vsak delavec. Otroci pod 16. letom se ne smejo industrijsko zaposliti. Pravica do organiziranja se mora delavstvu postavno zagotoviti. Država naj skrbi za boljša delavska stanovanja. Dohodki in dobički podjetnikov ne smejo biti brez nadzorstva javnosti. Delavci naj postanejo solastniki podjetij po zadrugah in podobnih ustanovah.

V gornjih točkah je delavski program amer. škofov kar najbolj na kratko vsebovan. Dandanes se nam zdi, da so te reči same po sebi umevne, takrat je bilo drugače. Ko je bil program objavljen, je vzbudil mnogo pozornosti, toda ostalo je večinoma zgolj pri razpravah. Korenin stvar ni poglala. Podjetniki so videli v teh in takih zahtevah „rdečkarijo“ in so skušali odpraviti svoje boljše odnose do delavstva, ki so nujno nastali med vojno. Delavstvo se je pa zatekalo k štrajkom, ki so bili v letih 1919 do 1921 na dnevnem redu.

Sledilo je desetletje „prosperitete“, ki so jo podjetniki krepko izrabljali nasproti delavstvu, zlasti organiziranemu. Šlo je za to, da javnost dobi vtis: delavske unije so sploh nepotrebne! Brez njih se delavcem bolje godi. Ta misel je zašla tudi v delavstvo samo. V desetih letih je število organiziranega delavstva pädlo za poldrug milijon! Šele ko je kmalu po letu 1932 šla prosperiteta v celoti rakom žvižgat in je znana „depresija“ objela vso deželo, so razni ljudje, ki so nosili odgovornost za postavodajo, začeli znova čitati in premišljevali socialni program škofov iz leta 1919. Počasi je prišlo do tega, da je Washington uveljavil vsaj nekaj točk iz njihovega programa v tako zvanem delavskem zakonu pod imenom „The Wagner Act“.

Nov zalet v razvoju navzgor je dala leta 1931 nova okrožnica Pija XI. pod naslovom „Quadragesimo anno“. V splošni zmešnjavi, ki jo je vrgel v ameriške možgane tedanji gospodarski polom, je bila nova okrož-

nica kot težko pričakovan kažipot iz splošne izgubljenosti. Vzbudila je med katoličani več in več zanimanja za razna vprašanja „malega človeka“. Zmerom več poučenih mož in žena je stopalo v vrste tistih, ki so dvigali glas po nujni socialni reformi.

Leta 1936 je nastala poleg Federacije nova močna organizacija delavcev — C. I. O. Katoličan Philip Murray [zdaj že mrtev] je v njej nastopal za uveljavljanje krščanskih načel v delavskih vprašanjih. Papeške enciklike so mu kazale pot. Nekaj let pozneje je Murray postal celo predsednik celokupne CIO in je tudi kot tak pridno uveljavljal papeževe zahteve. Ni pa imel pred očmi zgolj blagra delavcev, tudi podjetnikovo stališče je skušal zmerom razumeti. Z drugo besedo: Papeževa načela je razlagal in dopovedoval tudi kapitalistom. Dosegel je precej, ne pa vsega. Hoté ali nehoté so mu sledila tudi ostala združenja delavstva. Washington je sprejel polagoma še marsikako postavbo, ki je prišla delavcem v korist. Okoli leta 1950 je bilo čitati v ameriških publikacijah članke, ki so skoraj brez pridržka slavili Ameriko kot najbolj zgledno deželo v zadevi sporazuma med organiziranim delavstvom in „prosvitljenim kapitalizmom“.

Vendar so bolje poučeni ob takih člankih zmajevali z glavami. Bilo se je bati, da bi tako rožnato gledanje uspavalo široko javnost — zlasti seveda katoliško, ki je v prvi vrsti brala take članke — češ da je ameriško socialno vprašanje rešeno — torej ni treba več tratiti časa s to rečjo ... V resnici je pa treba vedeti, da mora delavstvo za vsako najmanjšo svojo pridobitev ostati budno na straži, da je zopet ne izgubi. Sovražnik se pojavi nenadoma in od tam, od koder bi ga človek ne pričakoval. Prav v tekočem letu je spet živahno gibanje po vsej Ameriki, da se uvede po poedinih državah nova zakonodaja (pod zapeljivim imenom „pravica do dela“), ki bi spodbila tla domala vsem dosedanjim pridobitvam delavstva, podjetnike pa postavila tja, kjer so bili pred prihodom Wagnerjevega akta. Morda je prav zaradi te nevarnosti prišlo do tega, da sta se Federacija in CIO po večletnem vzporednem korakanju lani strnili v eno samo organizacijo.

Na žalost katoliški del Amerike v tej reči ne postopa enotno. Škofje in druga višja du-

hovščina dviga odločen glas v prid delavstva. O nižji duhovščini in premnogih laikih (če ne o večini) se čuje, da vsaj tu pa tam še zmerom ne kažejo zadovoljive poučenosti o resnosti teh vprašanj. Toda to le mimogrede; na tem mestu ni naš namen, da bi se spuščali v podrobnosti.

KAKO CERKEV VPLIVA NA SVOJE

V teku te razprave smo že dovolj poudarili, da ameriška Cerkev oziroma njeno vodstvo ne misli ne zdaj ne pozneje pritiskati na to, da bi se katoliški delavci sami zase strokovno organizirali. Naj le ostanejo v skupnih unijah z drugoverci in brezverci. Skuša pa katoliške delavce posebej zbirati v zgolj katoliške krožke zaradi pouka in za dviganje katoliške zavesti v njih. Rekli bi: Ne organizira unije, organizira unioniste. Njihovo združenje je znano pod črkami ACTU-Association of Catholic Trade Unionists. Sem spadajo tudi Young Christian Workers (YCW) — mladi krščanski delavci in delavke. V okrilju teh združenj se vodijo več ali manj redne delavske šole, po večini pač večerne. V njih obdelujejo papeške socialne okrožnice in se poglobljajo v krščanska socialna načela. Sploh poglobljajo v delavcih in delavkah smisel za Kristusov apostolat. Iz teh šol in vzgojnih ustanov naj bi izšli apostolsko navdahnjeni moške in žene, ki bi potem v skupnih vrstah z ostalim organiziranim delavstvom uveljavljali v vsem delavskem gibanju krščanska načela. Ta združenja izdajajo tudi lastne publikacije in knjižice ali brošure.

Uspeh še ni posebno velik, vendar je mogoče pokazati vsaj tu in tam, da krščanska načela prodirajo. Krščanski delavci in njihovo gibanje mora biti na straži zlasti v dvojni smeri. Nasproti „desnici“, ki jo sestavljajo poleg kapitalistično usmerjenih podjetnikov zlasti še „ultrakonservativni katoličani“, je treba braniti dejstvo, da delavsko vprašanje tudi v Ameriki še davno ni rešeno. Nasproti „levici“, ki so ji jedro v glavnem komunisti in njihovi sopotniki, je treba pobijati propagando za popolni kolektivizem. Težko je reči, v kateri smeri je obramba krščanskih načel težja. Verjetno od časa do časa, pa od kraja do kraja, zdaj ena smer stopi bolj v ospredje, zdaj druga. „Levica“ seveda tudi vzdržuje svoje šole in v komunističnem smislu vzgaja svoje pri-

padnike. „Desnica“ ima pa vsakovrstne možnosti, da napravlja „javno mnenje“, ki dostikrat zmore veliko več kot podrobno delo v šolah, pri predavanjih, razpečavanju brošur itd.

Čeprav se le od časa do časa zgodi, da morejo katoličani s prstom pokazati na lepe uspehe pri tem delu, je gotova vsaj ena reč: Katoličani — če že ne zapišem Cerkev sama — so med vsemi organiziranimi verami v Ameriki daleč v ospredju, kar se tiče udeležbe pri delavskem gibanju. Tega se zavedajo tudi voditelji velikih delavskih unij in organizirani delavci sami. Povsod velja jo predstavniki Cerkve, škofje, duhovniki in laiki za prijatelje delavstva. Je že res, da komunisti in podobni „radikalci“ radi očitajo katoliškim delavskim predstavnikom, da skušajo privedi celokupno delav-

sko gibanje pod peto rimskega papeža, da si ne upajo nikjer odpreti ust, če niso poprej dobili navodil od škofov in duhovnikov. Vendar navadno taki očitki ne najdejo pravega odmeva. Izzvene v prazno. Ameriško organizirano delavstvo pozna zgodovino vsaj toliko, da ve: V ogromni večini so bili predstavniki Cerkve vseskozi na strani delavstva in to še zmerom velja o njih. Poedine izjeme med duhovniki in škofi so pač izjeme, ki ne morejo nagniti tehnice na svojo stran. Tudi katoliške mase, ki le prerade padejo pod vpliv javnega mnenja od strani „desnice“, ne bodo zabrisale zgodovinskih dejstev. Ostanje veliko upanje, da glede Amerike tudi v prihodnosti ne bo veljalo: Največji škandal stoletja je, da je Cerkev — in Bog ž njo — izgubila delavski razred. Bog daj!

Martin Jevnikar:

„Očetov naših imenitna dela . . .“

ANTON TOMAŽ LINHART
(200-letnica rojstva)

Anton Tomaž Linhart je bil poleg Valentina Vodnika najdelavnejši mož v dobi razsvetljenstva. Rodil se je l. 1756 v Radovljici. Njegov oče je bil Čeh, mati pa Slovenka. Šolal se je v Ljubljani pri jezuitih. Z dvanaajstimi leti je stopil v cistercijski samostan v Stični. Po dveh letih ga je zapustil in odšel na Dunaj, kjer je poslušal predavanja iz finančnih, policijskih in trgov-

skih ved. Leta 1780 se je vrnil v Ljubljano. Tu je bil nekaj časa tajnik pri grofu Edlingu, nato pri škofu Herbersteinu, zapisnikar pri kresiji, okrožni šolski komisar za Gorenjsko, tajnik deželnih stanov in nazadnje gubernijski tajnik. Umrl je v najlepši moški dobi za srčno kapjo leta 1795.

V mladosti je bil Linhart nemško usmerjen in je izdal dve knjigi v nemščini. Na Dunaju je napisal po Shakespearovem zgledu tragedijo „Miss Jenny Love“. Igra je zelo krvava, polna nasilnih smrti in nepričakovanih srečanj, premalo pa je psihološko poglobljena. Leto pozneje je izšla pesniška zbirka „Cvetje s Kranjskega za leto 1781“. V predgovoru pravi, da je izdal to zbirko zato, da bi dokazal Nemcem na severu, da tudi v nemški Kranjski uspeva nemško pesništvo. Pesmi so narejene, neosebne, baročno gostobesedne in umetniško šibke.

V Ljubljani je prišel Linhart pod vpliv barona Žige Zoisa, ki je zbiral v svoji hiši tedanje kulturne delavce. Linhart je postal Slovenec in je sežgal svoji prvi knjigi. Na Zoisovo prigovarjanje se je lotil domače zgodovine in jo z njegovo denarno pomočjo izdal v dveh knjigah pod naslovom „Poskus zgodovine Kranjske in ostalih južnih

Slovanov v Avstriji". Knjigi sta napisani v nemščini. Prepojeni sta s prerodno miselnostjo in zgrajeni na trdnih znanstvenih temeljih.

Najvažnejše pa je Linhartovo delo na dramskem polju, kjer je položil temelje slovenski dramatiki. Slovenskemu jeziku je odprl vrata na gledališki oder in vлил v Slovence zavest, da spada tudi slovenščina med kulturne jezike. Prvo Linhartovo dramsko delo je „Županova Micka“, ki jo je priredil po igri nemškega dramatika Richterja. Snov je vselega značaja in kaže, kako snubi zlahtni gospod Tulpenheim županovo Micko, a ga kmečki fant Anže užene in dobi Micko. Linhart je prenesel dejanje na Gorenjsko, da jo je še bolj približal Slovencem. Prva uprizoritev „Županove Mice“ je bila v ljubljanskem stanovskem gledališču dne 26. decembra 1789. Igrali so jo: trije odvetniki, neki tovarnar, profesor, neka plemkinja, Linhartova žena, Linhart sam pa je bil šepetalec. Igra je doživela velik uspeh.

Drugo Linhartovo dramsko delo je „Veseli dan ali Matiček se ženi“. Tudi ta igra ni izvirna, ampak je prireditev Beaumarchaisove francoske komedije. Linhart jo je spet presadil na Gorenjsko in tako predelal, da je 16 prizorov črtal, 14 jih je napisal sam, le malo pa jih je dobesedno prevedel. V igri baron Naletel zalezuje Micko, hišno svoje žene, toda Matiček, baronov služabnik in Mickin ženin, ga tako spretno osmeši, da stoji na koncu poražen in osramočen pred gledalci. V igro je vpletel Linhart polno osti proti tedanjim razmeram, zlasti proti zapostavljanju slovenščine v uradni rabi. Igra je izšla l. 1790, a je avstrijska cenzura do l. 1848 ni pustila igrati.

Linhartovi igra sta živi še danes in ju od l. 1848 stalno uprizarjajo.

„PESMI ZA POSKUŠNJO

(150-letnica prve pesniške zbirke)

Letos poteka sto petdeset let, odkar smo dobili prvo slovensko pesniško zbirko. Izdal jo je l. 1806 Valentin Vodnik pod naslovom „Pesme za pokušino“ (Pesmi za poskušnjo).

Vodnik je začel zlagati pesmi že v gimnaziji, ko se je seznanil z bosonogim avguštincom o. Markom Pohlinom. Pod njegovim

VALENTIN VODNIK

(Rojen 3. II. 1758 — umrl 8. I. 1819)

vplivom je začel sodelovati pri zborniku „Pisanice“. Prve Vodnikove pesmi so gostobesedne, neživljenjske in brez umetniške vrednosti. Leta 1781 je napisal „Zadovoljnega Kranjca“, ki je prva dobra slovenska pesem. V njej je nazorno in lepo prikazal slovensko zemljo ter delo, obitek, hrano in lastnosti Slovencev.

Ko je odšel Vodnik iz Ljubljane za svetnega duhovnika, je opustil pesnikovanje. Znova se ga je spet lotil na prigovarjanje barona Žige Zoisa. Pesmi je priobčeval v „Veliki pratiki“ in „Ljubljanskih novicah“.

Do leta 1806 se mu jih je nabralo za droben knjižico. Izbral jih je in izdal. Najbolj znane so: **Na moje rojake, Na sebe, Zadovoljni Kranjec, Vršac, Kos in brezen, Sraka in mlade, Nemški in kranjski konj, Stari pevec** in druge. V njih se je Vodnik tako izpopolnil, da ga po pravici štejemo za prvega slovenskega pesnika.

Njegova pesniška zbirka je zelo vplivala na mlajši pesniški rod do Prešernovega nastopa, a še danes so njegove pesmi v šolskih čitankah. Snov je zajemal iz sodobnega življenja in ljudstva in jo je podajal tako, da ga je ljudstvo razumelo in vzljubilo. Vedno je nekoliko poučen, ker je tako zahtevala tedanja doba, toda nauk ni nikoli vsiljiv. Tudi jezik, slog in metrum sta ljudska. Najrajši je uporabljal veselo alpsko poskočnico, ki je najbolj odgovarjala njegovemu značaju. Vodnikove pesmi so doživele celo vrsto ponatisov.

Leto 1836 je pomembno v slovenskem kulturnem življenju, ker smo tedaj dobili tri važna dela: prvo povest, prvi ep in prvi natis „Bržijskih spomenikov“.

„Sreča v nesreči“. — Prvo slovensko povest je napisal Janez Cigler (1792—1869) pod naslovom „Sreča v nesreči“. V njej pri-

vest prava ljudska knjiga. V umetniškem pogledu je pomanjkljiva, kar pa preprostih bralcev ni motilo.

„Krst pri Savici“. — Prvi slovenski ep je napisal France Prešeren (1800—1849). To je „Krst pri Savici“. V sonetu, ki ga je dodal epu, ga je posvetil umrlemu prijatelju Čopu in izgubljeni ljubezni do Primičeve Julije. Zato bi lahko rekli, da je „Krst pri Savici“ pesem odpovedi. V njem pravi pesnik, „da srečen je le ta, kdor z Bogomilo up sreče onstran groba v prsih hrani“. Kakor se je moral Prešeren odpovedati Čopu in Juliji, tako je moral tudi Črtomir opustiti misel na zemeljsko srečo.

Črtomir, junak epa, je ljubil lepo Bogomilo, svečenico boginje Žive. Odšel je na vojno proti kristjanom in bil poražen. Že se je hotel umoriti, ko se je spomnil Bogomile. Dal jo je poklicati. Prišla je in mu povedala, da je postala med njegovo odsotnostjo kristjana. Še več, zaobljubila se je Bogu, če njega reši. Čudežno ga je rešil, zato naj se da še on krstiti; odide naj v Oglej, postane duhovnik in spreobrača svoje rojake. Ona bo kmalu umrla in ga počakala v nebesih, kjer se bosta za večno združila. Črtomira ganejo Bogomiline besede. Skoraj brez ugovora ji izpolni željo, ker je spoznal njeno čisto misel, ker ni verjel v poganstvo bogove in ker je delovala nanj božja milost.

„Krst pri Savici“ je še do danes najlepši slovenski ep. Napisan je tako, da kar čutimo, s kakšno zbranostjo in osebno prizadetostjo je oblikoval pesnik to delo. Nesrečni Črtomir je Prešeren sam v tistem času, ko je izgubil najdražji bitji. Na to večkrat tudi sam namiguje. V Bogomili pa je ustvaril najlepšo žensko postavbo v našem slovstvu.

„Bržijski spomeniki“. — Ko so se naši predniki naselili v sedanji domovini, so prišli v stik s krščanstvom. Širili so ga tuji misijonarji. Sprva so oznanjali nauke v latinskem jeziku, Karel Veliki pa je določil, naj se naučijo verniki glavnih molitev v domačem jeziku. Ker misijonarji niso znali slovenščine, so si bogoslužne obrazce in molitve zapisali. Leta 1803 so našli v škofijski cerkvi v bavarskem Freisingu (Slovenci so to ime prekrstili v Brizinj) zbornik latinskih zapisov bogoslužne vsebine. V njem so odkrili tudi tri slovenske odlomke. Te odlomke imenujemo bržijske spomenike. Na-

JANEZ CIGLER

(Rojen 1792 — umrl 1869)

poveduje o Svetinovi družini, ki jo francoske vojne raztepejo po svetu. Očeta ujamejo Francozi in ga odpeljejo v Francijo. Pošljejo ga v Španijo, na morju ga ujamejo roparji in ga prodajo za sužnja v Afriko, nato v Ameriko. Mati se medtem zadolži, proda hišo in odide služiti. Tako morata od doma tudi dvojčka. Pavle študira in postane škof blizu Dunaja. Janez odide v Trst in se izučiti za trgovca. Preseli se na Francosko, kjer dobi veliko premoženje, nevesto in očeta. Zve pa tudi za mater in brata, ki sta se medtem našla.

Temeljna misel povesti je versko-vzgojna. Pisatelj hoče pokazati, kako Bog vse dobro plačuje in hudo kaznuje in kako pomaga tistim, ki vanj zaupajo in se drže njegovih zapovedi. Vsi Svetinovi so dobri, zato dosežejo v življenju srečo, čeprav morajo prestat več preizkušenj. Zgodba je podana napeto, zanimivo, zato se je ljudem priljubila. Levstik pravi, da je postala Ciglerjeva po-

GLAGOLITE PONAB. REOKA ZLOUCHA.
Bose golpodi milokauvi. orle bosc. orbe ilpavudo.
 vuch moi greh. | Lucema crehtu. | Lucetis maru. | Luc
 tinnu michacle. | lauten erlatten. bostem. | Lucitnu pe
 tu. | la hem zelom bostem. | la hemi musencom bostem.

Odlomek iz „Brižinskih spomenikov”. (Fotokopija)

stali so med leti 972 do 1025. Vsi trije so prepisi, izvirniki so nastali več kot sto let prej.

Prvi in tretji brižinski spomenik obsegata splošno izpoved starejše in mlajše oblike, drugi pa je pridiga o grehu in pokori. Učenjaki trdijo, da ima drugi brižinski spomenik zvezo s književnostjo svetih bratov Cirila in Metoda. Leta 1836 je brižinske spomenike izdal Jernej Kopitar v svoji znameniti knjigi „Glagolita Clozianus“. prevedel jih je v latinščino in razložil.

Brizinski spomeniki so za Slovence velike važnosti, ker so prvi zapiski v samostojnem slovanskem jeziku. Napisani so v lepi in čisti slovenščini desetega stoletja. Po izrazni moči so bogati, imajo pa še več vezi s staro cerkveno slovanščino. Danes so shranjeni v državni knjižnici v Münchenu.

JOSIP STRITAR
(120-letnica rojstva)

V dobi tako imenovanega romantičnega realizma (1848—1881) je bil Josip Stritar osrednja osebnost v slovenskem slovstvu. Nekateri starejši slovstveni zgodovinarji so razdobje od 1866 do 1880 imenovali kar Stritarjevo dobo. Bil je evropsko izobražen, estetsko prefinjenega okusa, podjeten in dober literarni vzgojitelj. Zaradi teh lastnosti je imel velik vpliv na sodobnike.

Štritar se je rodil v Podsmreki pri Velikih Laščah l. 1836. Na Dunaju je dovršil univerzo, toda ni takoj stopil v državno službo, ampak je rajši poučeval po bogatih družinah in potoval po Evropi. Šele kot zrel mož je postal profesor na Dunaju, kjer je ostal do upokojitve. V prvi svetovni vojni

je izgubil vse premoženje, zato so mu prijatelji preskrbeli brezplačno življenje v Rogški Slatini. Tu je umrl 1923. leta.

Stritar je bil pesnik, pripovednik, mladinski pisatelj, literarni vzgojitelj in kritik.

Kot pesnik se je oglasil že v gimnaziji. Leta 1869 je zbral svoje mladostne pesmi in jih izdal v knjigi „Pesmi“. Osnovna no-

ta jim je svetobolje, češ da je svet solzna dolina, po kateri je razlito samo trpljenje. Oblikovno so pesmi dovršene, jezik je lep, ritem tekoč, manjka pa jim globine, pravega doživetja in resničnega žara. Izmed pesmi je najbolj znana legenda „Turki na Slevici”. — Leta 1872 je izdal Stritar novo pesniško zbirko „Dunajske sonete”. Ti soneti so oster

napad na ljubljanske prvake, na kulturne in politične razmere. Po vsebinski in oblikovni dovršenosti spadajo med višek Stritarjevega pesniškega ustvarjanja. — Zname so „Dunajske elegije“, nadalje venec pripovednih pesmi o trpljenju kristjanov pod Turki „Raja“ ter sonetni venec „Slovo“ in razne socialne pesmi.

Kot pripovednik je izdal Stritar pet daljših del: „Svetinovo Metko“, „Zorina“, „Gospoda Mirodolskega“, „Rosano“ in „Sodnikove“. V vseh teh povestih in romanih je Stritar premalo izviren. Z „Rosano“ je uvedel v naše slovstvo čustveno novelo po Rousseaujevi „Novi Heloizi“. „Zorin“ je roman v pismih in je nastal pod vplivom Goethejevega „Wertherja“. „Gospod Mirodolski“ je na slovenska tla presajeni Goldsmithov „Župnik Wakefieldski“. „Rosana“ je Mignon iz Goethejevega „Wilhelma Meistra učna leta.“ — Edino roman „Sodnikovi“ je bolj Stritarjevo izvirno delo, čeprav ima več podobnosti z Jurčičevim „Sosedovim sinom“. V vseh delih se zavzema pisatelj za človekoljubje, ljubezen, usmiljenje, dobroto, svobodo, poštenost itd.

Iz vseh teh del odseva tedanje slovensko življenje, vsa so prepojena s Stritarjevimi nazori in spoznanji. Napisana so v tako lepem in plemenitem jeziku, da je Stritar ustanovitelj slovenskega salonskega jezika. Poleg pripovednih del je napisal še nekaj dramatičnih spisov, ki so vzgojni prizori in bolj dramatizirane povestice kot prava dramska dela.

Proti koncu življenja je začel pisati Stritar tudi za mladino. Pri Mohorjevi družbi je izdal štiri mladinske knjige: „Pod lipo“ (1895), „Jagode“ (1899), „Zimske večere“ (1902) in „Lešnike“ (1906). Vse štiri knjige so vsebinsko enako urejene: najprej so pesmi, basni, uganke, nato živalski pogovori, dramski prizori, črtice in povesti. Nekatere izmed teh pesmi spadajo še danes med najboljše mladinske pesmi, n. pr. **Mladi vojaki, V šoli, Oba junaka, Žabja svatba** i. dr. Izmed povesti je najdaljša „Griški gospod“, ki pa je preveč vzgojna. Lepa pa je povest „Janko Bož“.

Kot literarni vzgojitelj in kritik je nastopil Stritar že leta 1865, ko je ustanovil Josip Jurčič na Dunaju literarno društvo in ga je vodil Stritar. Leta 1866 je napisal zna-

meniti uvod v Prešernove „Poezije“, v katerem je Slovencem na novo odkril Prešerna. Tedaj je začel sodelovati v Janežičevem „Slovenskem glasniku“. V njem je priobčil vrsto člankov „Česa je posebno treba našim pesnikom“ in „Kritična pisma“. Mladim pesnikom je razlagal, kako in kaj naj pojejo, da bodo pesmi dobre. V njih je tudi obračunal s pesnikom Koseskim, ki so ga mnogi precenjevali. Kritična pisma je Stritar nadaljeval v „Zvonu“, ki ga je ustanovil sam l. 1870. Tu je imel proste roke za vzganje in ocenjevanje, ker je ves list skoraj sam polnil. Zaradi nerazumevanja je „Zvon“ po enem letu ustavil, a ga je ponovno izdal od 1876 do 1880. Tudi tedaj je priobčeval „Pogovore“, kjer je razpravljal o književnosti, umetnosti, domoljubju, o socialnih vprašanjih itd. Bil je večji literarni vzgojitelj in kritik kakor pa pisatelj.

Ko se je 1906. leta poslavljajal od udov Mohorjeve družbe, je takole označil svoje pisanje:

„Mnogo sem napisal udom Družbe svetega Mohorja; ali pa tudi kaj dobrega, o tem ne gre meni sodba. To pa smem reči, da me je pri vsem mojem pisanju vodila dobra misel. Ne samo kaj za kratek čas, zdrave dušne hrane sem hotel podati svojim čitateljem.“

Josip Stritar:

Jesen

Jesen je tu. Po vrtu v travi
podlesek cvete nevesel,
na jug zleteli so žerjavi,
hladan je čas se nam začel.

Slovo že lastovke so vzele,
v grmovju črni kos molči;
sinice so prišle vesele
od mrzle severne strani.

Po njivah se živina pase,
več žitne bilke ni nikjer;
plevel zdaj po strnišču rase,
pastirčki kurijo zvečer.

Jesen rumena, dobra žena!
Otroci se je vesele:
rdeča, bela in rumena
na drevju jabolka zore.

Po sledovih kraške dramatike

Starejšim Kraševcem je iz lastnega doživetja ali iz pripovedovanja starejših še živo v spominu, kako so se slovenski ljudje na Krasu nekoč ženili po „ta starem“, kot pravimo. Kako so se na poročno jutro — včasih so se poročali le dopoldne z mašo — „ohcetarji“ z ženinom hrupno odpravili po novico... Starešina in novic sta vodila, godci so šli z njimi. Če so morali v sosednjo vas, potem so šli z vozovi. Če ne že prej so se sedaj spotoma dogovorili, kako bodo „igrali“ za novico. Da, igrali, kajti po nevesto ne smejo priti kot „ohcetarji“, ampak kot sejmarji. Tak je star običaj in običaji se ne smejo spreminjati.

Vsi so sejmarji in enemu med njimi, novicu, je zletela ptička, bela jerebica ali golobica, lepa bela golobička. Dobro so videli: na dvorišče nevestinega doma je zletela. Ali kraški domovi so obdani z borjači in borjači so vedno obzidani. Vse dni so vrata na široko odprta, le danes ne. Vse je zabito, žive duše ni nikjer.

„Hej, ljudje božji, odprite! Pošteni sejmarji so pred borjačem. Odprite!“

Nič odgovora. Treba je zaropotati po vratih. Se bo kdo oglasil? Tik vrat na notranji strani nenadoma počí puška.

„Ho, kdo strelja? Kdo strelja na poštene ljudi? Ali tako sprejemate poštene popotne

sejmarje?“ — Starešina odločno protestira in zahteva, naj odprejo vrata.

Sedaj hlapec, ki s puško straži vhod, narahlo odpre „porton“.

„Kdo ste vi?“

„Sejmarji smo.“

„Pošteni?“

„Pošteni ljudje!“

„In kaj bi radi?“

Novic je nestrpen. Sicer pa, kdo bi ne bil v njegovi koži?...

„Jaz grem samo po svoje! Spustite me noter! Na borjaču je nekaj mojega!“

„To ni pravo govorjenje,“ mu zapre besedo starešina. Drugačna je igra, ki jo je treba igrati od začetka do konca.

„Med nami, ki smo sejmarji, je lep fant. Ta je imel lepo jerebičko. Zletela mu je naravnost na vaš borjač...“

Hlapec pa te zgodbe kar tako ne more verjeti. „Vi niste sejmarji, vi ste „ohcetarji“ in iščete novico,“ jim pravi. „Tako smo slišali o vas, sicer pa sejmarji ne hodijo z godci okoli kakor vi...“

„Godce smo srečali na poti,“ se hitro zmišljuje starešina. „Vsi pijani so se vračali z ohceti... Še hoditi niso mogli, pa smo jih iz usmiljenja vzeli na voz...“

To bi utegnili biti res... Godci so res že navsezgodaj sumljivo veseli in so takoj

pripravljeni urezati poskočno polko. A zdaj ni čas za šale. Sejmarji morajo priti do svoje jerebice in starešina postaja nestrpen.

„S čim pa se lahko izkaže fant, ki pravi, da je jerebica njegova, da je tudi res njegova?“

„O, jerebica svojega gospodarja dobro pozna in, ko ga zagleda, précej k njemu zleti,“ pojasnjuje starešina.

V potrdilo tem besedam novicu ponosno zažari obraz: „Moja jerebica je bela, čisto bela...“

Kdo bi sedaj ne verjel lepemu mlademu fantu, da govori resnico? Saj ga njegova rdečica izdaja, da ne laže... Sicer pa imajo sejmarji s seboj „pisano“, pismo, dokument, ki črno na belem jasno govori resnico... Beseda, govorjena beseda, je lahko lažniva, toda to, kar je pisano, mora držati kot v svetem pismu!

Takim argumentom se odpirajo vrata na stežaj. Sedaj je sejmarjem pot odprta, toda ne dalj kot skozi vrata. Naprej jim hlapec s puško brani. Starešina mu sili „pisano“, dokument, naj bere, toda hlapec ne zna brati. Bo treba poklicati gospodarja.

„Kaj bi radi, ljudje božji, od mene? Kdo ste in od kod ste?“

„Pravijo, da iščejo nekakšno jerebico...“

„Popotni sejmarji smo in temu našemu fantu je bela jerebica zletela naravnost na vaš borjač... Tudi črno na belem imamo pisano. Dokument! Če ne verjameš naši besedi, verjemi pisanemu? Poslušajte, kaj pravi naše pisano!“

„Hm! Preberi, pa preberi, da slišimo...“

„Igra' nerodno hišni gospodar in oče, ki mu je danes pri srcu mehkeje kot druge dni. Nima rad čustev, saj je trdna kraška korenina; a danes, ko odhaja njegova edinka od doma, njegova duša kljub vsemu joče...“

„Naš novic je imel lepo mlado jerebico. Čisto belo jerebičko. Ona njega dobro pozna in takoj k njemu zleti, kakor hitro ga zagleda... Našega novica jerebička pa se je zgubila in je zletela na vaš borjač. Novicu se imajo odpreti vrata na borjač, vsa vrata v hiši in vse shrambe... Tako stoji črno na belem in to je resnica...“

Starešinova beseda je svečeniško resna in svečana. Saj je prvi igralec, ki vodi vso tajinstveno igro, ki ni igra, kajti za njo se skriva resnejše in pretresljivejše dogajanje.

Toda njega se ne tiče vse, kar se dogaja v ženinovi duši, vse, kar joče očetovo srce...

A gospodar ne ve nič o kaki jerebici. Morda bi gospodinja kaj vedela o tem. Naj pride ona govorit s sejmarji! Sejmarji pa so nestrpni vedno bolj. No, počakajo še gospodinjino.

Ne, tudi ona ne ve nič o kaki jerebici. „Če je tako, potem si jo pa sami poiščemo!“ hoče starešina s fanti naprej. Toda že počí strel. Hlapec strelja na borjaču. Zdaj pride starešina s pravo besedo na dan.

„Radi bi videli vse ženske te hiše.“

Ženske pa so že na oknih in, ko to slišijo, zavreščijo: „Kakšni sejmarji pa ste? Res, pravi sejmarji!“

Gospodar napravi sedaj še resnejši obraz: „Kaj, prej jerebice, zdaj pa ženske? Presneto čudna stvar!“

In hlapec je odločen: „Življenje dam, noter jih pa ne pustim! Gospodar, ali naj streljam?“ sprašuje. „Enkrat počí, pet jih pade!“

Hlapec strelja. Saj to je njegova dolžnost, da strelja. Zdaj so sejmarji še odločnejši in zahtevajo: „Vse ženske sem! Vse bi radi videli. Morda one kaj vedo za jerebico.“

In ženske v hiši vreščijo... Vse, prav vse, tudi one, ki so prišle samo za ta dan v hišo pomagat, so se vživele v igro. Še stara mati. Njo potem prvo privedejo pred sejmarje, češ naj njo prvo pogledajo.

A z njo so sejmarji kaj hitro gotovi: „Vas so že pogledali...“ uide enemu. „Ježeš, ježeš, kakšno govorjenje!“ se igrano zgraha nona, pa ne zameri, saj ve, da mora tudi ona v ženitovanjski igri odigrati svojo vlogo tako, kot jo je njena nona, ko se je sama možila.

Potem je na vrsti dekla. Tudi ona ni prava jerebica. Potem privedejo pred sejmarje najmlajšo deklico v hiši. Komaj pet let ji je in vsa prestrašena je pred toliko fanti.

„Kako bi bila ta, ta prava, ko še zob nima,“ ugovarjajo sejmarji. „Najprej nam pokažejo tako, ki zob nima več, potem pa to, ki ji še niso zrasli... Zdaj pa dovolj šali! Ali daste jerebico ali pa gremo sami po njo!“

Napetost je prišla do vrha. Hlapec ne bo mogel ubraniti grozečim sejmarjem, da bi ne prišli v hišo. Zato hišna mati popusti.

Fantovska in dekliška tržaška noša

„Kar je res, je res! V gornji kamri imamo res eno ptičko, ampak tista ni jerebica... Nima lepe obleke in jo je sram... Umazana je, ker je šele zdaj prišla z njive...“

„Mi jo bomo oprali, če bo treba,“ se veselo ponujajo sejmarji.

„Suha je, same kosti so jo... Pa še bolna je, v postelji leži...“

„Jo bomo že mi poredili in pozdravili.“

In se domenijo. In jerebica — novica že prihaja. V beli poročni obleki z vencem na glavi, z rožasto bokaletom v roki.

„Ta je prava!“ kliče novic in za njim svatje z zboru. Zdaj niso več sejmarji, zdaj jim ni treba več vlog in mask.

„Živela naša mlada novica!“ kličejo svatje in, ko jo novic sprejme in jo s tresočimi rokami tako belo in vso zardelo objame pred starši in vsemi svati, zaigrajo godci, ki so menda samo zato tukaj, da sedaj s poskočno melodijo preganjajo ženskam solze iz oči.

Novic je našel svojo belo jerebičko. V njegovem naročju je, tudi ona s solznimi očmi. A kje bi se našel modrija, da bi razumel ta njen jok, „na pol sladak, na pol grenak“, kot pravi nekje „Goriški slavček“.

Godci odigrajo in sedaj je na svatih vrsta, da se oglasijo. Že je pripravljena zbadljivka, ki bo ženskam nazadnje pregnala še poslednjo roso iz oči:

„Preljubi moj Štefan,
kaj boš delal z njo,
kaj boš delal z njo?“

A novic je pripravljen. Že mu je novica medtem natočila kupico iz svoje bokalete in z njo v roki odpeva, kot bi ne razumel nagajivega vprašanja:

„Trav'co bom kosil,
odženjala mi bo,
odženjala mi bo!“

In potem spet zagodejo godci, dekleta razdele poročne šopke, spet zajokajo ženske in vsi skupaj v sprevodu se odpravijo v cerkev.

Taka je bila kraška svatba po „ta starem“. Pravzaprav le en del svatbe, leena slika iz kraškega ženitovanja, seveda hkrati najlepša slika slovenskih ženitovanjskih običajev sploh. Toda za njo se nam odkriva še nekaj več. Davno ženitovanjsko obredje se je razvzlozilo v pravo ljudsko igro, ki jo moramo postaviti prav na začetek slovenskega dramskega snovanja. In kakor bi se na prvi pogled zdelo ta trditev tvegana, je ni težko dokazati.

1. Ljudske običaje ureja in ohranja močan smisel za dramatičnost, ki je tako kot pesniški dar vcepljen poedincem sredi množice. Ti oživljajo svoje okolje, so nekakšni „režiserji“ v svoji sredi. Prvotno je seveda tak običaj „obreden“, to se pravi — izvajan po splošno znanem, a nenapisanem ritualu, v katerem ima vsak gib svoj globlji pomen, navadno obramni; prepreči naj delovanje zlih sil. Taka obredja so bila že nekakšna vrsta predstave, nekaj „obredni teater“. Ko pa so kasneje v krščanski sredi obredja pričela izgubljati versko vsebino, so se ti prizori začeli dramatično vedno bolj sproščati in na tej stopnji lahko govorimo že o pravem gledališču.

2. Zgodovinarji so si edini v tem, da je treba iskati izvor drame v skrajno resnobnem davnem obredju, verskem ali čisto svetnem. Zgodovina grške drame, ki nam velja za izhodišče proučevanja o nastanku in razvoju dramskih vrst, samo potrjuje gornjo

trditve. Vemo, da se je grška drama razvila iz Dionizijevega pomladanskega obredja, torej iz prvotno čisto ritualne tradicije prastarega ljudskega izročila. Podobna obredja so poznala vsa pastirsko-poljedelska ljudstva, tudi Slovenci. Pri nas se je nekaj Dionizijevemu obredju podobnega ohranilo v belokranjskem Zelenem Juriju, prave drame pa iz tega nismo dobili. Toda brez dvoma je tudi belokranjsko jurjevanje nekakšna igra, pa čeprav samo na pragu ljudske dramatike. Igra zato, ker je namen nastopajočih, da nekaj predstavljajo.

3. Teoretično je za pravi teater potrebno dvoje: gledalci in živa predstava igralcev, to se pravi: igralcev, ki nastopajo in govoré, še točneje, ki predstavljajo druge ljudi in druge dogodke. Tema dvema zahtevama seveda prvotno obredje v prvem obdobju razvoja še ne more ustrezati. V kulturnem obredju nastopajoči človek si je pred nastopom vedno nadeval masko, s katero je skušal postati nekdo drugi. Šele čez dolgo, ko ugasne že dobršen del vere v izvajano obredje, se to spremeni v igranje — in to tedaj, ko si igralec lahko vsak čas pred gledalci sname masko; ko namreč ti vedo, da „igra“, se ga ne boje kot samega boga in se zavedajo njegovega „predstavljanja“. Na tej stopnji torej lahko že govorimo o obredju kot dramski sliki. Toliko bolj pa seveda šele kasneje, ko se vse, kar je obrednega, še bolj izbrusi, nerazumljeno odpade in se prične krepiti v njem predvsem igralška sestavina.

A povrnimo se sedaj k našemu ženitovanju! Obredni scenarij, kakršnega lahko sestavimo ob sporočilih še živih prič, je seveda že močno okrnjen. Če pa bi to podobo dopolnili s poročili starejših avtorjev in s primerjanjem z drugimi slovenskimi pokrajinami, bi našli ogrodje starodavnega obredja, v katerem ima vsaka poteza svoj določen smisel in globlji pomen.

Toda tega obredja že davno ni več. Nadomestila ga je igra. Ta navidez sloni na drugotni, povsem gospodarski predstavi ženitovanja — kupčiji, kot je dejansko bila kmečka ženitev dolga stoletja v naš čas. Toda za igro je še vedno videti staro vero, točneje — stari smisel igre, ki je zrastle na ruševinah prastarega obredja. Vzemimo za primer samo staro slovensko snubo! Ženin

pride s starešino v hišo prosit za nevesto. Pa ne vprašata naravnost za hčer, ampak za junico, za živino ali les. Včasih se izdajata za popotnika, ki sta videla med potjo ptičke, ribe in druge živali v parih ter menita, da si mora tudi ženin poiskati svoj par. Ali pa povesta, da želita utrgati rožico na vrtu nevestinih staršev. — Zopet smo pri igri, živi igri, pri viru ljudske dramatike. Toda za vsemi temi predstavami sta snubca svoje dni hotela preslepiti zle duhove ter jim prikriti pravi namen svojega obiska. A te vere ni več — igra pa je ostala.

Podobno je ponekod na Slovenskem ob vabitvi. Našmeljena vabovca prideta k hiši vabit na svatbo. Pa ne, da bi kar naravnost stopila v hišo! Kaj še! Najprej pristopita k vodnjaku, hodita okoli njega in ga prav strokovnjaško merita. Prvotna obrambna sestavina je danes povsem dramska.

In enako je z našo kraško „jerebico“, igro, s katero se pričinja ožji, osrednji del kraškega ženitovanja. Reš je, da se je najlepše ta običaj izoblikoval na Krasu; v tej ali drugačni obliki ga pa imamo tudi drugje po Slovenskem. Skoro povsod čakajo ženina in svate zaprta in zaklenjena vrata nevestine hiše in je potrebno dolgo sporazumevanje in pogajanje za nevesto. Ponekod starešina predstavi sebe in svate za popotnike iz Jutrove dežele, ki jih je pripeljala zvezda do hiše, drugod za lovce, ki gredo za sledjo ranjene živali, lisice, srne, ptice ali izgubljene ovce. — Še vedno je bilo treba zle duhove preslepiti, da bi ne mogli škodovati ženinu in nevesti, zlasti nevesti. Zato je bilo treba igrati, čimbolj prepričljivo igrati. A na to že dolgo nihče več ne misli. Komu bi padlo na um, da se je treba bati hudobnih duhov? Toda igra je kljub temu ostala in ker je ostala in je bila igrana, smemo videti v njej več kot običaj: dragoceno ostalinno najstarejše ljudske dramatike.

Rado Lenček

KDO JE, KI V MENI KOT PTIČKA
ČUDEŽNA VES DAN POSEDA,
ZVONKO MI VRISKA IN POJE? —
NAŠA SLOVENSKA BESEDA!

M. Kunčič

„MAV' NAS JE PAMETNIH!“

HUMORESKA

Sedela sta pri kupici piva in spravljala svet v boljši red. Prvemu je bilo ime Luka Možganski, drugemu Marko Mislivski. Bilo je videti, da sta že pri koncu svojega duševnega opravka, zakaj nastala je kratka pavza. Po njenem preteku je Luka Možganski zavzdihnil:

„Kakor sem rekel: Mav' nas je pametnih!“
„Z jezika si mi vzel besede!“ je pritrdil Marko Mislivski.

Globoko sta se zamislila.

Iz globočine svojega razmišljanja je Luka nenadoma vzkliknil, pa obenem krepko udaril po mizi:

„Pa prmojdunski, kje je pravzaprav zapisano, da morajo svet vladati sami gumpci! Zakaj in čemu bi ne prišel čas, da vzamemo vajeti v roke pametni, kolikor nas sploh je? Na primer kar midva. Ti in jaz, se reče. Vsaj za začetek!“

„Iz srca in pameti mi govoriš, Luka,“ je Marko mogočno prikimal.

„Začniva!“

Luka je izbočil junaške prsi in se popraskal za ušesi. Tedaj se je nekaj spomnil in nadaljeval, preden je mogel Marko kaj reči.

„Nekoč sem bral sijajne besede, ki so navduševale: Začeti je treba, v tem je vsa velika skrivnost! Začneš — in si že polovico dela opravil.“

„Tudi moja misel, prmojzelenski! Začniva! Pa brez odloga! Kar tukaj in zdaj!“

Da bi bolj držalo, je lopnil po mizi s pestjo do komolca. Kupici sta preplašeno poskočili.

Nastal je nov odmor. Luka se je spet globoko zamislil. Potem je rekel na pol vdano, na pol kljubovalno:

„Treba bo dobiti zaveznikov! „Ustanoviva klub pametnih!“

Marku so se zamotali možgani, a ne za

dolgo. Glavo je sukal tako nenavadno, da ni odkimaval, pa tudi nisi mogel spoznati, da prikimava.

„Klub pametnih je potrebna reč in pametna zraven. Vendar je samo klub premajhna zadeva. Ko že ustanavljava, ustanoviva društvo!“

Luki so zasijale oči.

„Društvo pametnih, to je res bolje! Pa ko sva že pri tem, stopiva korak dalje. Imenujva stvar organizacijo pametnih!“

„Prav! Tvoj predlog mi je na moč všeč. Ampak ko že ustanavljava, ustanoviva do konca. Napraviva stranko pametnih!“

„Fant, ti si biser! Le kje si tičal doslej? Jaz sem z dušo in srcem za stranko. Saj brez politike ne moreva nikamor. In brez stranke ni politike. Ampak zdaj malo počakaj! Prišla mi je misel in se zapletla v moj možganski klobčič. Naj jo počasi odvijem!“

Nagnil je glavo in oboje dlani zagrebel v lase. Tako je bil klobčič kmalu odvit in mož je našel besede:

„Ko sva že pri političnem delu, je prav, če pomisli,va, kako težko se stranka pririne do vlade. Prepočasna bi bila taka pot za naju. Predlagam, da kar od kraja ustanoviva vlado pametnih!“

Tovariš je bil tako navdušen, da je sebi in njemu naročil novi kupici piva. Drugih besed ni našel, dokler nista stali kupici varno na mizi. Potem je dejal:

„Stvar premisliva popolnoma trezno. Če bi ustanovila društvo ali organizacijo, bi nama bila potrebna pravila. Ker ustanavljava vlado, je treba imeti ustavo. Nazadnje je tudi ustava nekaj kot kakšna pravila. Imam nujen predlog: Preden bosta pričujoči kupici prazni, mora biti pred nama črno na belem ustava. Narejena naj bo v obliki pravil!“

Preskočimo nekaj minut. Morda jih bo za četrto ure, morda skoraj za pol. Naša vdana počakanost je nagrajena s tem, da na mizi pred Lukom in Markom leži na papirju ustava, narejena v obliki pravil. Glasila se je takole:

„Naslov ali ime: Vladna organizacija pametnih.

Članstvo: Pristop imajo samo in edinc pametni, kar pravzaprav pove že ime.

Za pametne se morejo in morajo smatrati samo taki, ki niso:

- a) ne prenašli, ne prepočasni;
- b) ne prevroči, ne premrzli;
- c) ne prezapravljivi, ne prevarčni;
- d) ne preleni, ne prepodjetni;
- e) ne preneumni, ne preučeni;
- f) ne prestari, ne premladi;
- g) ne preglasni, ne pretihi;
- h) ne preverni, ne preneverni;
- i) ne predebili, ne presuhi;
- j) ne predemokratični, ne prediktatorski;
- k) ne prelahkomišljeni, ne prezamišljeni;
- l) ne prestarinski, ne premoderni;
- m) ne prezaspali, ne prebudni;
- n) ne prezadovoljni, ne prenezadovoljni;
- o) ne preplitvi, ne pregloboki;
- p) ne preplašni, ne prepredrzi;
- r) ne prešaljivi, ne prereresni;
- s) ne prediplomatski, ne prenediplomatski;
- t) ne premoški, ne preženski;
- u) ne pretrdi, ne premehki;
- v) ne prerevni, ne prebogati;
- z) ne prestisnjeni, ne prenapeti.

D o s t a v e k : Če bi se našlo še kaj več pametnih, naj se zanje porabi grška abeceda: alfa, beta, gama itd. Seznam lahko sega vse do omega.

Članstvo pri vladni organizaciji pametnih ne plača nič pristopnine. Nadaljnja članarina je prostovoljna. Ker je vladna organizacija pametnih strogo prostovoljna ustava, ni nihče primoran, da postane njen član. Tudi ne, če je o sebi globoko prepričan, da spada med pametne. Kdor noče pristopiti, naj sam sebi pripiše. Bodoča vlada zanj ne prevzame nikake odgovornosti.

Sposobnost kandidata se določuje z večino glasov. V spornih primerih odločujeta Luka in Marko strogo po točkah od a do z. Preko „z“ nič, dokler se ne vgnezdi v usta

vo tudi kaj grških črk. To se lahko zgodi zgolj na podlagi večine glasov.

Kdo bo sedel na vladne stolčke, o tem odločuje kolektivna pamet celokupnega članstva.”

Tako se je glasila s svinčnikom napisana ustava, ki sta jo Luka in Marko skupno prebrala in ji prikimavala z dušo in srcem.

„Dovolj točk imava,” je Luka zaključil.

Marko mu je ves navdušen prikimaval.

Naročila sta si nadaljnjih kupic in začela sestavljati proglas na javnost.

Že naslednji dan je ljudstvo bralo proglas in na zborovanje se je nabralo naroda, da bi se mu pod nogami trli orehi, če bi jih bil kdo po dvorani razmetal.

Luka je vodil, Marko je imel pred seboj na mizi papir in svinčnik. Z Lukovim večinskim glasom je bil izvoljen za zapisničarja.

„Zadnji čas je,” je povzdignil vzneseno besedo predsednik, „da smo se po dolgem vladanju butcev odločili, kar nas je pametnih, da si podvržemo svet. Na žalost je butcev na svetu zelo veliko. Ampak mi se ne damo! Moje načelo, a odslej tudi vaše, ki me je varno vodilo po velecestah življenja, je in ostane: Mav' nas je pametnih! Zares, veliko nas ni! Ampak če vso reč dovolj temeljito premislimo, bo treba priznati, da na svetu zmerom vlada manjšina...”

„Logika šepa!”

Očitno je bilo, da je nekdo napravil neokusen medklic. Luki se je zdel močno neosoljen in je razburjeno siknil:

„Kako si to misliš?”

„Če je na svetu največ butcev in so vse do danes vladali svet, je vendar očitno, da na svetu zmerom ne vlada manjšina”.

Dvorana je zašumela, pa ni vedela, komu naj da prav. Luka se je zmešal in je že sedmič slino požrl, preden mu je prihitel na pomoč Marko. Pošepetal mu je samo na uho in mož se je znašel.

„Izkazalo se je že, da je naša ustava dokaj nepopolna. Dodati moramo grško črko alfa in zraven zapisati: ne premalo logičen, še manj pa preveč!”

Marko je zapisal in novo točko zboru slovesno prebral. Dvorana je ploskala in logikar ni zinil nobene več. Že je Luka lovil izgubljeno misel, ko je spet jeknil medklic:

„Kako se pa ugotovi, da je kdo preveč logičen ali premalo?”

Luka je bil spet v boleči zadregi. Marko je pa obdržal stoprocentno prisebnost in mirno povedal, čeprav dovolj glasno:

„Zdrava pamet pove!”

Zbor je zaploskal in Luka se je spet znašel. Prvotni ogenj je v njem vzplapolal.

„Kakor sem rekel in je že davno dognano: Mav, nas je pametnih! Velika večina so butci. Zato je jasno kot beli dan, da med ljudmi ni veliko logike v sredi, tako rekoč v zlati skledi. Odkar imamo novo točko v pravilih ustave, morajo vsi premalo ali preveč logični zapustiti dvorano. Vsak naj samega sebe tu na mestu presodi in svojo pamet popraša, če naj ostane ali naj odide.”

Nastala je huda rabuka. Drug drugega so rinili iz dvorane, sam od sebe pa ni nihče odšel. V gneči je nekdo zakričal, zarigal tako rekoč:

„Mene izrivajo, ki mi pamet jasno pove...”

Do konca ni mogel. Marko je planil na noge in pokazal na točko ustave:

„Človek, če si sposoben pod točko alfa, pa nisi sposoben pod točko ‚g‘. Preglasen

si in s tabo ni nič. Zato ne moreš ostati in nimaš besede!”

Zbor je zaploskal. Preglasni je očitno pokazal, da ima pameti zvrhano mero, zakaj usta je odprl, rekel pa nič. Namesto besede je krepko pljunil in sicer nekemu na čelvelj, ker ni našel prostora na tleh. Naredili so mu tesen prehod in je odšel iz dvorane. Čudo prečudno — za njim se je skozi tesni prehod ulila cela procesija zborovalcev.

Prostora je bilo zdaj kmalu dovolj, pljunil pa zaenkrat ni nihče več.

Luka je spet povzel vodilno besedo:

„Spet in spet se potrjuje moje načelo, moje življenjsko vodilo: Mav' nas je pametnih! Sami vidite, kako malo nas je ostalo. Vendar — vrzite iz svojih src vso malodušnost! Jaz pravim, dovolj nas je še za prevzem vlade...”

Osupel medklic se sliši iz dvorane:

„V pravilih ali ustavi ne najdem besede o prevzemanju vlade!”

Luka je pozelenel. Marko mu je priskočil na pomoč:

„Taka reč se ne dene v pravila, butec nedolžni! Pametnim so možnosti na vse strani same od sebe odprte. Če bi popisali vse možnosti v ustavi ali v pravilih, bi nastala naj-

Idilčno BAŠKO JEZERO na spodnjem Koroškem. — V ozadju JEPa (2143 m) na avstrijsko-jugoslovanski meji.

večja knjiga, ki se je kdaj rodila na svetu. Sploh se vse ne pove na en mah. Korak za korakom, tako dela pameten človek. Logika sama pove, da pametni ne bomo odnehali, dokler niso izčrpane do konca vse možnosti. Zato..."

Zopet plašen medklic:

„Sem mislil, da smo logiko že spravili spat. Vsaj preveliko logiko. In napravljati zaključke preko pravil je po mojem prevelika logika. Naš zapisnikar je očitvidno preveč logičen, zato po točki pod črko alfa ne more biti naš član!"

Zborovalce je prevzel ogromen preplah, medtem je pa Luka prišel do sape:

„Tovariš, pomisli, da Marko ni izgovoril svoje pametne misli do konca. Ni mogel, ker si ga ti nemarno prekinil. Njegova misel je po tvoji krivdi obvisela v zraku in še ne vemo, kaj ji je jedro. Tvojo pa poznamo do konca, zato ti povem kot mož iz ust v oči, da si premalo logičen. Ne moreš biti naš član, zato takoj zapusti dvorano!"

Medklicnika je bilo sram prav do nohtov na nogah. Obrnil se je in naravnal korak proti vratom. Tako je hitel, da je pozabil pljuniti, čeprav je praznota na tleh med zborovalci že kar kričala po pljunkih. Za medklicnikom jih je šlo še kakih petnajst. Ko se je zbor umiril, je Luka vzbočil prsi in ponosno pribil:

„Sem rekel, če morda ne trikrat, pa dvakrat: Mav' nas je pametnih! In to ponovim še stokrat, če treba. Ampak ostalo nas je za naše namene dovolj. Marko, preštej nas, da bomo vedeli, koliko nas je ostalo."

Marko je porabil vso pamet, da je navzoče vestno in brez pomote preštel.

„Veselslavnemu zboru oznanjam, da nas je natančno trinajst!"

„Kakor nalašč!" je Luka gromko povzdignil besedo. „Deset bi nas bilo dovolj, pa tiste tri, ki so odveč, bomo napravili za peta kolesa. Brez ministrske aktovke nam bodo pomagali vladati."

„Vladati — kaj?" je jeknil medklic.

„Svet!" je Luka prepričevalno dodal.

„Preozek si, Luka," je vztrajal medklic. „Za vladanje ene države bi nas bilo zadosti deset, za vladanje sveta nas bo treba vsaj dvajset."

„Novo točko v ustavo!" je zagrmelo v dvorani. „Pameten ne sme biti ne preozek

ne preširok! Marko, grško črko beta dodaj!"

Marku je trepetala roka, da ni ničesar zapisal. Luka je padel v omedlevico, dvorana je prebledela. Sploh je nastal tako zaprepaščen prizor, da ga pamet ne more popisati. Tedaj se je Luka zavedel za kratek hipce in zamahnil s papirjem, kjer so bile točke ustave:

„Medklicnik je prepredrzen — točka ,p' ga obsoja!"

In se je takoj znova pogreznil v stoprocentno nezavest. Za njim se je zgrudil še Marko in kakor mrtev obležal ob njem.

Dvorana je vsebovala samo še enajst prisotnih in prisebnih kandidatov za prevzem pametne vlade. Prešteli so se in ugotovili sklepčnost. Enajsti je predlagal, naj ga izvolijo za predsednika.

Deseti se je namrdnil in pokazal na točko ,j' v ustavi:

„Sam sebi daješ glas, prediktatorski si!"

Ko je to izrekel, je nemudoma nečedno zazelhal.

„Prezaspan si in točka ,m' te obsoja!"

Tako je vzkliknil deveti in pokazal vrata enajstemu in desetemu. Brez ugovora sta odšla, za spremstvo sta pomignila sedmemu, ki je krotko sledil.

Ostalo jih je torej še osem. Luka in Marko sta bila še nezavestna. Prešteli so se in soglasno sklenili, da je treba voliti predsednika. Postavili so dva kandidata in jima dali tajne glasove. Dobila sta vsak po štiri.

„Ožja volitev!" je modro zahteval deveti.

„To je zato, ker je sedmi tako nekulturno odšel. Njegov glas bi odločil večino."

„Ožja volitev, ožja volitev!" je šel splošen glas po dvorani.

Vpitje je bilo tako grozno, da se je Luka prebudil. Povedal je:

„Po mojih mislih je bila volitev že zdaj dosti ozka."

Zbudil se je tudi Marko in prikimal. Nato se je zopet vrnil v globoko nezavest. Takoj za njim se je potemnilo tudi Luki.

Osmi je pljunil, se obrnil in odšel iz dvorane. Za njim jih je takoj odšlo še pet. Tako sta ostala ob nezavestnem Marku in Luki samo še dva. Drugi je rekel:

„Moj ljubi, dovolj jasno si slišal in videl danes: Mav' nas je pametnih! Bodiva midva med njimi in spraviva se od tod!"

Prvi se je uprl, rekoč:

„Točka ‚p‘ v naši ustavi: Preplašen si! Ne moreš biti naš kandidat!”

Drugi je poskočil prav tako, kot bi ga pičil gad. Pa ni padel iz zraka nazaj na tla v sredino dvorane, ampak skozi odprta vrata ven na hodnik.

Samo še prvi je ostal ob nezavestnih Marku in Luki, ki nista imela številke. Sam je torej ostal. Kaj naj počne, ko nima nikomur ugovarjati, pa tudi njemu nihče?

Malo je pomislil, kaj bi. Gledal je v tla in zapazil čevlji na nogi. To ga je spomnilo na sočen dogodek med prvimi točkami zborovanja. V ustih se mu je nabirala slina. Vendar se mu je zdelo neumno, da bi pljunil na lastni čevlji. Pogled mu je splaval na Luko in Marka. Njuni čevlji so moleli iz

pod govorniške mize. Pljunil je na Lukovega in potem na Markovega. Ker je še bilo slin, je vdrugič pljunil na Lukovega.

Trije pljunki so bili več, kot je mogla prenesti globoka omedlevica. Luka in Marko sta se zbudila, pa preden sta bila na nogah, je bil prvi že daleč zunaj.

Luka in Marko sta si obrnila hrbte in odšla vsak svojo pot. Po čudnem naključju sta se kmalu zopet znašla ob kupici piva, sedeča pri znani mizi. Dolgo sta molčala in tudi poznala se menda nista več. Nazadnje je pa le rekel Luka, kakor sam zase:

„Sem rekel in še rečem: Mav' nas je pametnih.”

„Frdacansko mav'!” je pritrdil Marko, tudi kakor sam zase.

V pristanu

B.:

O RIBAH IN RIBIČIH

Kdor gleda s Kontovela ali od Svetega Križa na morje, lahko prešteje, če ima dobre oči, vse čolne, ki križarijo po morju; vidi lahko celo ribiče, ki so v njih. Malokdo pa ve, kako se ribe lovijo in kako pridejo na ribji trg.

Po naših obalah lovijo s trnki ali pa z mrežami. Brez dvoma se veliko več rib ulovi v mrežo kot pa s trnkom, če je sreča mila. — Imamo več vrst mrež in več vrst trnkov. So mreže za škombre, za pasere, za sardine in sardone. Prav tako imamo trnke za mévelce, trnke za gvate, za kanjole in trnke za brancine. Kakor se vidi, tudi ribiška obrt ni preprosta, kakor je zapleteno sploh vse, kar je v zvezi z vsakdanjim kruhom.

Kmet mora trdo prijeti za orodje, če hoče od svojega dela živeti; prav tako ribič. Kmet vstane navsezgodaj. Tudi ribiča dobi jutranja zarja pri „p o š t i” (t. j. pri nastavi, pri mreži za kalamarje) ali pri

speronih (pri mreži za škombre). Kmeta zaloti mrak večkrat še na njivi, prav tako ribiča, ki pa z mrakom šele začne svoje nočno delo. Največ rib se namreč ulovi ponoči, kakor sovražniki vere lovijo lahkoverneže v temi, katero so sami ustvarili.

Kdor nikoli ni lovil rib, ne more vedeti, kaj pomeni obilni ribji lov. Ni samo zagotovljen kruh za enega ali več tednov; tudi veselje, da trud ni bil zastonj, je nekaj vredno. Veselje nad uspehom je ribiču v veliko zadoščenje. Šale tedaj privrejo kar same od sebe na dan kakor za Veliko noč pri polni mizi v krogu prijateljev.

Če bi pa radi videli čemerne in jezne ljudi, tedaj pojdite v port ali pristan gledat ribiče po brezuspešnem lovu. Vsaka beseda je kakor zaraščena in ne mara ven, ker bi verjetno ne bila dostojna. Pomislite: celo noč delati zastonj, se truditi zastonj, to ni prijetno. Takšno življenje ima veliko naših

Kriški portič blizu Trsta¹⁾

obalnih Primorcev, ki so tu edini slovenski ribiči.

Naši ribiči lovijo na enak način, kot so lovili apostoli: z istimi težavami in z istim veseljem. V čolnih se čutijo svobodne in gospodarje na morju.

Morda pa boste vprašali: Kako se lovijo gvati, ki so tako slastne ribe, čeprav dajo malo mesa in tudi poceni niso? Gvate ali guže lovijo s trnkom ali „guco“. Da riba trnka ne opazi, ga je treba prekriti z vabo, ki je lahko tudi kos kakega gvata. Če guž opazi trnek, ne jé. Tako delamo tudi med ljudmi. Zgrda, vemo, da nič ne dosežeš. — Ko si skril oba trnka — biti morata dva — za vsako tunjo, ki je privezana na kos plutovine, vržeš trnka in svinec daleč od sebe v vodo. Hitro sta na dnu, kjer živi gvat v blatu. Ko ta zagleda vabo, belo meso, hitro zagrabi in se ujame. Tedaj začutiš močan sunek na vrvi, ki jo držiš v roki. Tudi ti močno potegni in gvat je tvoj; samo še vleči ga moraš k sebi. Trnek se zadere globoko v gobček živalce. Če si spreten, hitro rešiš živalco prevelikega trpljenja in spet vržeš svojo vabo v morje. Tudi ta riba občuti na svoji koži oziroma gobčku, da je bolje ime-

ti usta zaprta, kakor jih po nepotrebnem odpirati.

Če je dan „ta pravi“, lahko uloviš v petih ali šestih urah od pet do šest kilogramov rib. Stari ribiči pa pravijo, da so nekdanj na svojih „ščifah“ (majhnih čolnih) ulovili od petnajst do dvajset kilogramov rib in da so bili gvati debeli kot palec ter so imeli celo muštace. „Zakaj?“ modrujejo ti očanci. „Ker je bila voda nekdanj bolj čista. Dandanes pa je na dnu do 20 cm žgane nafte. Na takem dnu gvat ne more leči jajčec in zato rib ni.“

Potem veliko tujih ribičev dobesedno postrga dno naše obale in polovi vse: staro in mlado, veliko in majhno, tudi najmanjše. Najmanjše kar uničujejo. Lampare (luči) privabijo vse ribe, ki so v bližini, celo iz daljave nekaj kilometrov; privabijo tudi neuzitne „niče“; to so majhne sardine. Pravijo jim niči; saj razumete, kaj to pomeni.

Ker se vse to dogaja, je pri nas vedno manj rib.

1) Pripomba: 'Tiskarski škrat' je povzročil neljubozameno: Slika na strani 61 predstavlja grad MIRAMAR pri Trstu.

Nafta NEKDAJ IN DANES

Pred 60 leti po Trstu, Gorici in Celovcu niso vozili avtomobili. Kočijaži so čakali potnike pred postajo, da so jih peljali v mesto. V predmestjih so se na dvoriščih velikih gostiln ustavljale cele vrste težkih voz, namenjenih v mesto ali iz njega. Ob cestah po deželi so bila napravljena napajališča, vozniki so pod klanci v gostilnah dobivali pripravo, pošne kočije so na postajališčih menjavale konje. Svet ob cestah, četudi so bile le peščene in kamenite, le z drobirjem posute, ni bil siv od prahu, ker so po prahu copotali le otroci in dvigali oblake. Ni bilo asfaltiranih niti betonskih cest; tudi potrebne niso bile. Voz in kočija sta gospodovala na cesti, vlak pa na „železni cesti“.

Komaj 60 let je od tedaj, stari ljudje to še pomnijo.

Danes je vse drugačno. Pred železniškimi postajami še čaka tu ali tam kak star kočijaž, ki se noče sprijazniti z mislijo, da bi pred smrtjo menjal poklic. Mladih kočijažev ni. Ostareli konji tolčejo s kopiti po tlaču in čakajo kakega zapoznelega potnika, takega, ki mu je še kaj do mirne in počasne vožnje po mestu.

V predmestnih gostilnah so dvorišča polna, a ne voz, marveč avtomobilov. Nekdanji hlevi so postali garaže, napajališča ob cestah so nadomestile bencinske črpalke. Malokatera večja cesta je brez asfaltne ali betonskega površja. Začudeno gledajo človeka, ki peš korači po taki cesti.

V komaj 60 letih vsa ta sprememba! Marsikaj je odločalo pri tem. Človek drvi z nezadržno voljo proti novemu in nepoznanemu, išče novih virov, novih načinov življenja in dela. Marsikaj je omogočilo te novotarije: izumi strojev, napredek znanosti in tehnike, odkritja novih virov bogastev, skritih v zemlji ali raztresenih po njej.

— — —

Med ta bogastva, šele malo časa bolje poznana, spada tudi **nafta**.

Danes že vsak otrok ve, kaj je nafta. Za avto, traktor ali letalo je treba bencina, brez njega stroj ne deluje. Bencin pa dobimo iz nafte, a poleg bencina še dolgo vrsto

drugih snovi: plinov, olj in mazil. S sodobnimi napravami je **mogoče dobiti iz nafte do 5000 različnih produktov**. Zato pa je po svetu tudi tako zanimanje za nafto. Ker je surova nafta skrita v zemlji, vrtajo vanjo, da bi našli to dragoceno tekočino. Preiskujejo malo poznane dele sveta, da bi zasledili kak znak o njej. Kdo pa se je menil za nafto pred stoletji!

Nafto so poznali že v starem veku. Težko, gosto tekočino so uporabljali za prevleko pri namakalnih kanalih v babilonski državi in v državi faraonov. Grki in Rimljani so vedeli zanjo, uporabljali tako, kot so jo dobili v naravi, ker je niso znali čistiti. Služila jim je predvsem za razsvetljavo. Bakle, namočene v nafto, so dalj časa gorele in jih ni vsak veter upihnil. Večni ognji v svetiščih so bili s smolo pomešana goreča nafta. Za te skrivnosti so vedeli duhovniki, a skrivnosti niso smeli izdajati. Prav ti svečeniki so nafto uporabljali tudi za zdravilo proti malo znanim boleznim.

Arabci, mojstri urejenih namakalnih naprav, so povsod, kamor so prišli, iskali vode in se zatekali k Alahu, naj jih varuje nesreče, če so pri kopanju studencev namesto do vode prišli do nafte. Umazana, težka in temna tekočina, ki zlepi zemljo in zamori rastline, jim je bila v napotje; le voda jim je bila bogastvo.

Ameriški kmet-pionir je obupano tarnal, če je v potoku ob farmi „voda“ postala temna in mastna. S svojo živino je moral drugam, do čiste vode. Voda, to je bila dragocenost, **nafta, smrdljiva in umazana, je bila v napotje**.

Pred dobrimi sto leti, ko so začele rasti tovarne kot gobe po dežju, ko so že poznali parne stroje in zajemali silo padajoče vode, ko so kmečki sinovi v vedno večjem številu zapuščali kmetije in se selili v mesta, v tovarne, kjer so služili denar — kajti na kmetiji denarja ni bilo — je začelo premo-ga, takrat najbolj razširjenega goriva, zmanjkovati. Električno pa so še malo poznali.

Takrat so se začeli malo bolj zanimati za

tisto, že od nekdaj poznano tekočino; morda bi jo bilo mogoče uporabiti. Morda bi služila za razsvetljavo, morda bi lahko z njo mazali stroje, morda bi gorela v pečeh namesto premoga. Morda bi bila tudi v korist. A kopanje vodnjakov za nafto je bilo drago. Ponekod so pri kopanju vodnjakov za vodo prišli do nafte. Tako v Rusiji pod Kavkazom in v Ameriki v Pennsylvaniji. A vodnjak je mogoče kopati deset, dvajset metrov globoko. Globlje je mnogo težje. Ko-

pati rove in jaške? Je drago in kdo ve, če bi našli nafto.

Vendar so tudi s preprostimi napravami, ki so jih tedaj poznali, dobili precej sodov nafte. Mesta so se modernizirala, po cestah so postavljali svetilke, po hišah so uporabljali namesto sveč petrolejke in plinske svetilke. Uvideli so namreč, da je tudi iz nafte mogoče dobiti **plin**, podobno kot iz premoga.

Leta 1859 so prvič v zgodovini uporabili

Vrtalni stolp na splavu na vodi

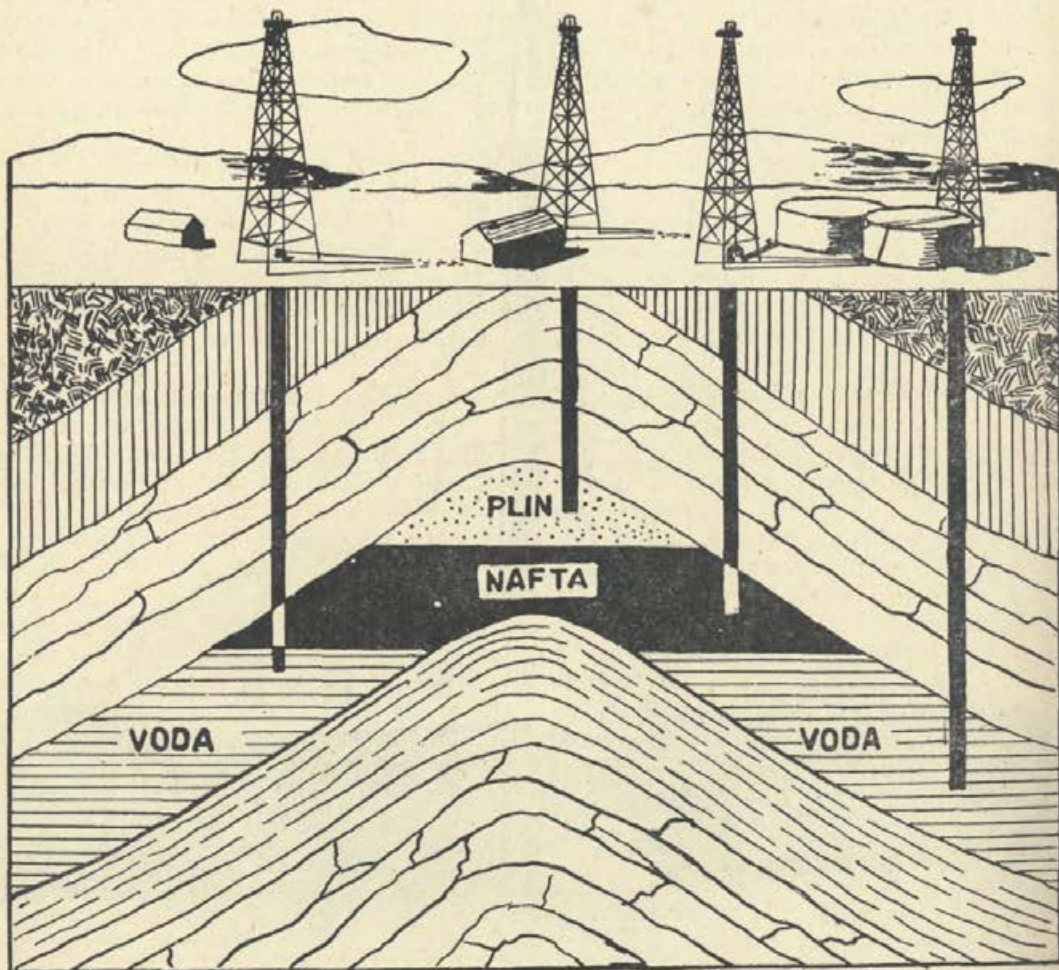
nov način prodiranja v zemljo: ne kopanje vodnjakov, ampak vrtanje. Dolgo cev so zavrtali v zemljo. Ker je bila cev dolga, je bilo treba postaviti stolp, lesen in neroden, in z vrtenjem zavijati cev v zemljo. Ko so prišli 69 čevljev (21 metrov) globoko, je skozi cev pritekla nafta. Danes je ostanek tega lesenega stolpa v Titusville v Pennsylvaniji spomenik, kajti s tem se je začela nova doba, doba nafte in bencina.

Kmalu so uvideli, da je usedlina težke nafte, **katran**, uporaben za marsikaj. Uvideli so tudi, da je iz nafte s podobnim postopkom, kot so ga poznali pri kuhanju žganja, mogoče dobiti različne produkte: **petrolej** za razsvetlavo, **kurilno olje**, **bencin**, **strojno olje**, **strojna mazila** in podobne

snovi. Povpraševanje po teh produktih je bilo vedno večje, zato je vedno več vrtnih stolpov vstajalo v Združenih državah, nato v Galiciji, ob Kaspijskem morju, pod Karpati v Romuniji, v severni Nemčiji, v Italiji pri Modeni in na Japonskem.

V štiridesetih letih, od 1860 do 1900, je proizvodnja surove nafte narasla od 67.000 ton na 30.000.000 ton, to predvsem zato, ker so leta 1900 že poznali **bencinski motor** in so že **prvi avtomobili** plašili konje po cestah.

Za avtomobile je bilo treba bencina. Zato se je črpanje in čiščenje nafte hitro širilo. Podjetni ljudje so iskali nafto predvsem v manj znanih predelih, kjer je bilo lažje dobiti pravico za preiskovanje. Tako so prodrli v Združenih državah v Texas, ki daje

Prerez skozi naftno polje. Stolpi za vrtanje so najbolj značilna zunanja podoba naftnih področij.

danes največ nafte, v Kalifornijo in k obali Mehškega zaliva. Združene države so bile od začetka do danes prva dežela na svetu po množini pridobljene surove nafte. Druga dežela na svetu je bila takrat Mehika; na njenem ozemlju so izkoriščali nadaljevanje naftnih polj iz Združenih držav. Zaradi nafte so nastala velika nova mesta: Tulsa, Oklahoma, Houston in druga — mesta nafte in bencina.

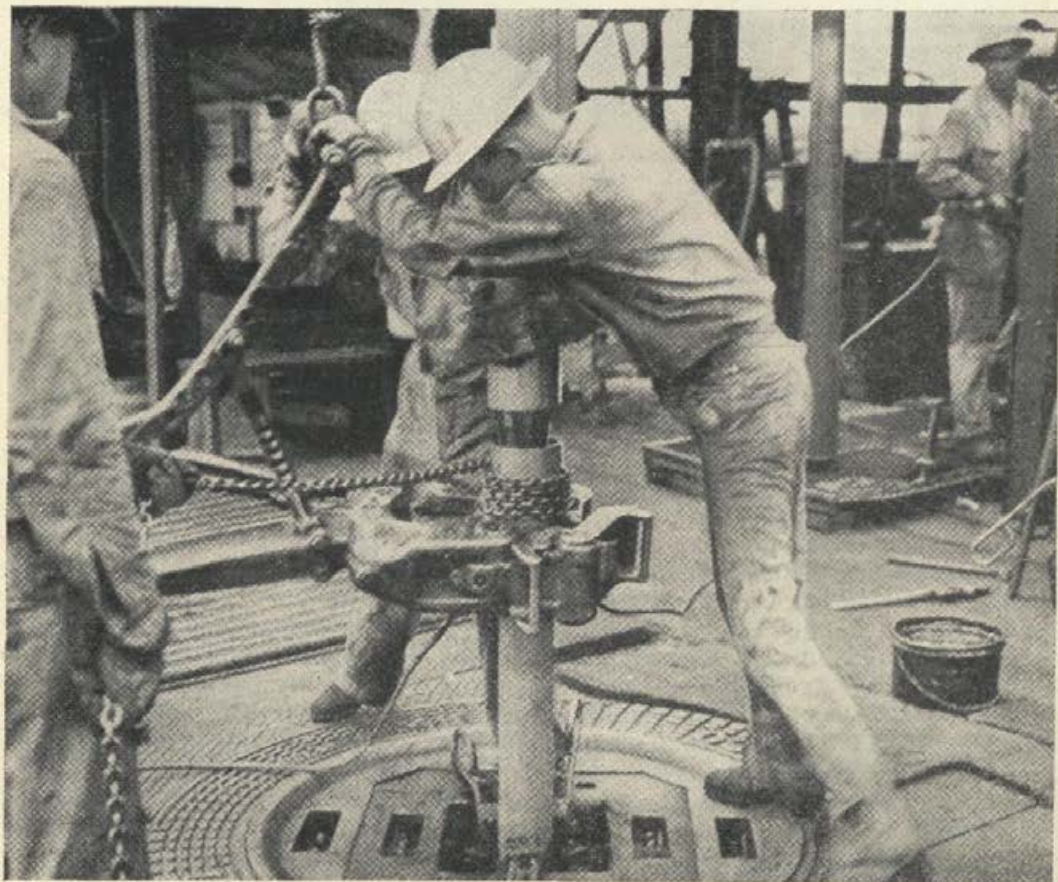
— — — —

Nafta, skrita pod zemljo podobno kot talna voda, je stisnjena med plin, ki je lažji in je nad njo, in vodo, ki je težja in je pod njo. Če dobi nafta izhodišče, buši na dan, ker jo plin nad njo potisne na prosto. Če plina ni ali če je pritisk plina premajhen, je treba nafto črpati s posebnimi črpalkami. Nafta ni pod zemljo v kakih kotanjah ali podzemeljskih jamah, nafta je shranjena v

pesku in kamenju; z njo prepojene sloje zapira nepropustna plast kamenin kot streha. (Glej sliko na str. 112.)

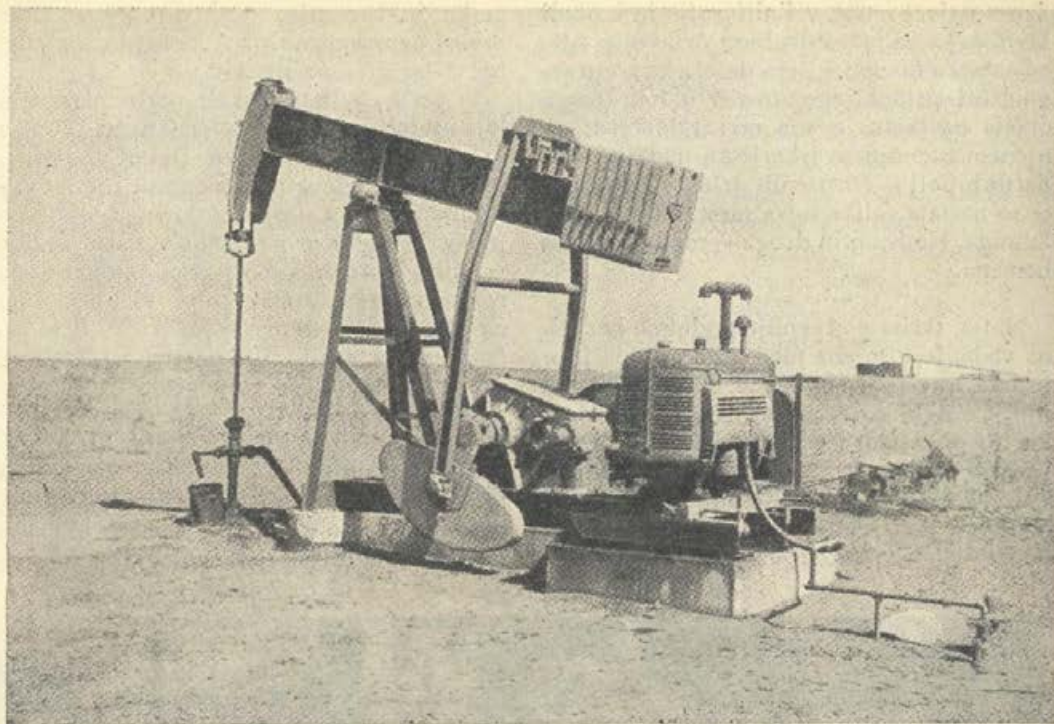
V prvih letih so iskali nafto predvsem blizu površja, kajti le po znakih na površju so ujeli njena nahajališča. Danes pa pozna-jo že mnogo drugih, zapletenih preiskoval-nih načinov, s katerimi z dovolj veliko ver-jetnostjo ugotove nahajališča nafte tudi v velikih globinah. Vrtanje v globino so nam-reč zelo draga. Visoki stolpi, ki jih vidimo na slikah, so vrtni stolpi. Ko pridejo do nafte, stolp pustijo in namestijo črpalko ali ga pa poderejo, če ga morejo drugje ko-ristno uporabiti.

V prvih letih črpanja nafte so hitro izra-bili ležišča plitvo pod površjem. Naslednja leta je bilo treba vrtati globlje. Najprej sto, nato tisoč, nato nekaj tisoč metrov globoko so prodirale močne jeklene cevi in se zaje-

Delo ob naftni vrtini. Delavci privijajo nov kos cevi za vrtanje.

Naftna črpalka. Na tem mestu je stal prej vrtni stolp. Nafta teče po cevi do shrambe v ozadju.

dale v kamen. Najgloblja doslej izvrtana vrtina, ki so jo opustili januarja 1955, ker niso prišli do nafte, sega 6500 metrov (točno: 21.482 čevljev) globoko. Stroški za to vrtanje v Kaliforniji v Združenih državah so bili preko 2 milijona dolarjev — dolarjev, ne lir ali šilingov! In vse delo je bilo zaman!

Velik zagon naftni industriji je dalo napredovanje kemične industrije na eni strani, na drugi pa **letalstvo**. Letala potrebujejo mnogo bencina, posebno **lahko vnetljivega** bencina; s starimi tehničnimi načini pa so takega bencina dobili le malo iz surove nafte. Zato je danes tolikega pomena poznavanje tehničnih postopkov, s katerimi je mogoče težke sestavne dele nafte razbiti in dobiti iz njih **lahke bencin**, po katerem je povpraševanje mnogo večje. To čiščenje se vrši v tistih visokih stolpih, ki jih vidimo v vsaki novejši čistilnici nafte.

Pri črpanju, prevažanju in čiščenju nafte je zaposlenih zelo malo ljudi, a ti morajo svoje delo dobro poznati. Za nafto ni

treba tisočev rudarjev, kot jih je treba za kopanje premoga in železne rude, ni treba kopati globokih jaškov in rovov, kajti vse delo se vrši na površju, vse z močnimi, a niti velikimi stroji. Iz teh razlogov ni bilo težko začeti z izkoriščanjem nafte v nenaseljenih področjih; dovolj je bilo, da so ugotovili sledi nafte in poslali tja nekaj desetih delavcev s potrebnimi stroji. Tako je bilo v Arabiji, Iraku, Perziji, Kuvaitu, to je v deželah, ki jih danes označujemo za Srednji vzhod: dežele, ki do pred nekaj leti niso poznale sodobnih cest ne drugega prevoznega sredstva kot le kamelo in osla, kjer so ljudje živeli od rib, od nabiranja bisernih školjk, pridelovanja dateljnov in tkanja preprog. Danes se vozijo po modernih cestah z velikimi, udobnimi avtomobili; na letališčih, o katerih pred desetimi leti ni bilo niti sledu, pristajajo velikanska letala; na prej puščavskih tleh nastajajo nove vasice in mesteca.

— — — —

Zgodovina nafte, njenega črpanja, preva-

žanja, pretvarjanja in uporabljajna bi bila predolga, da bi jo mogli skrajšati v teh nekaj stolpcih. Dobro pa je vedeti, kakšno je stanje danes. Ne zato, da bi znali pametnjakovati o številu sodov in globini vrtin, o debelosti cevovodov in velikosti čistilnic, pač za zato, ker je od nafte, od posebne razporedenosti nahajališč, od razmeščenosti čistilnic in lastništva odvisno marsikaj življenje posameznika in tudi držav. **Nafta je ogromno bogastvo, črpanje je poceni**, zato imajo lastniki naftnih polj in petrolejske družbe velike dobičke in skupnost lahko velike koristi.

Seveda pa nafta lahko povzroči tudi vojne in dolgoletne, **težke spore**. Se nam je v spominu nedavni britansko-perzijski spor.

Le malo področij je na svetu, kjer je nafte v resnici mnogo. Področij namreč, kjer vedo, da je nafte mnogo in kjer tudi morejo do nje. Majhna, skromnejša **naftna področja** pa so raztresena skoro po vseh delih sveta, kjer je seveda sestavljenost zemeljske skorje taka, da je nafta mogla na-

stati iz drobnih delcev živih bitij v nekdanjem plitvem morju.

Danes poznamo štiri velika naftna področja: Severna Amerika, Srednji vzhod, Sovjetska zveza in Venezuela.

Prvi dve nista v lasti ene same države. V Severni Ameriki si delijo naftna področja tri države: Kanada, Združene države in Mehika. Na Srednjem vzhodu pa je držav še več. **Glavna področja nafte** so v Perziji, Iraku, Kuvaitu, Saudovi Arabiji, Katarju in v Nevtralni coni.

Razdelitev po državah je sicer bolj malo važna. Važna je v toliko, da znamo najti na pravem mestu na zemljevidu, važna tudi zato, ker ima država ali lastnik zemlje od tega precej koristi, ne da bi kaj delala pri tem — **navadno 50 odst. čistega dobička**. Kajti črpanje, prevažanje, čiščenje in prodajanje oskrbujejo petrolejske družbe, ne države. Le v deželah Vzhodnega bloka in še v nekaterih drugih je vse v državni upravi. Velike petrolejske družbe so bogatejše in močnejše kot marsikatera država.

Surova nafta: proizvodnja in cenitve zalog leta 1954:

	Proizvodnja		Zaloge zadoščajo za	Cenitve zalog (milij. ton)
	milijonov ton	% svetov. proizv.		
1. Združene države	330	45.8 %	13 let	4.334
2. Venezuela	98	13.9 %	15 let	1.530
3. Sovjetska zveza	60	8.4 %	24 let	1.438
4. Kuvait	50	7.0 %	80 let	4.000
5. Saudova Arabija	50	7.0 %	100 let	5.000
6. Irak	36	5.1 %	55 let	2.000
7. Kanada	13	1.9 %	25 let	343
8. Mehika	12	1.7 %	20 let	236
Ves svet	714		31 let	21.901

Pravo **moč petrolejskih družb** si predstavljamo malo bolje, če vemo, da je največja med njimi (Standard Oil Co. of New Jersey) imela 1954. leta 584 milijonov dolarjev čistega dobička. To je več kot državni proračun marsikaterere države. Pri tem pa ni všteti ves dobiček, ki ga ima ta velika družba pri drugih podjetjih, pri katerih je tudi soudeležena (n. pr. Humble Oil & Refining Co., Gulf Oil Co., Texas Oil Co. itd.).

Največje petrolejske družbe na svetu so

po vrsti: zgoraj omenjena ameriška družba Standard Oil Co. (N. J.), ki sama pridobi skoro 15 odst. vse nafte na svetu. Druga je britansko-nizozemska družba Royal Dutch Shell Co., ki pridobi 10 odst. vse nafte. Nekaj manjši sta ameriški družbi Gulf Oil Co. in The Texas Co., sledi jima britanska British Petroleum, kakor se od decembra 1954 imenuje prejšnja Anglo-Iranian Oil Co.; nato sledita spet dve ameriški družbi: Standard Oil Co. (iz Kalifornije) in Socony—

Vacuum. Teh sedem družb, od katerih je kar pet ameriških, je pridobilo lansko leto polovico vse surove nafte na svetu in seveda tudi pobralo največji del dohodkov od tega. Lastniki ozemelj, kjer se vrše vrtnanja in črpanja, so ponekod z dobljenim denarjem pričeli obnavljati svoje zaostale dežele. Začela se je **obnova dežel** v Arabiji, preurejanje Venezuele, na ta denar upajo tudi Sicilijanci, ko se bo uredilo izkoriščanje nafte pri Ragusi. Tam so namreč v globini 3000 m našli precej močno ležišče nafte.

Združene države Sev. Amerike dajejo danes skoro polovico vse nafte na svetu. Zato pa imajo lahko toliko avtomobilov in letal! Vendar ne smemo biti v zmoti. Združenim državam ni dovolj lastna nafta. Nobena druga država na svetu ne kupuje drugod toliko nafte kot prav Združene države. Leta 1954 so je kupili kar 33 milijonov ton, to je več, kot so je pridobili v vsej Kanadi in Mehiki skupaj. Nič čudnega ni to, ko pa tako razsipajo. Vsak otrok ve, da porabi ameriški jeep mnogo več bencina kot italijanski Fiat ali nemški Opel. Imajo bencin, motor bolje teče, močnejši je. Amerikanci pa radi drvijo. V Evropi, revni z nafto, morajo pri izdelovanju strojev paziti tudi na to, da ne bodo porabili preveč bencina.

Amerikanci so na svojo nafto, čistilnice in vso naftno industrijo z upravičenostjo ponosni. Ameriške družbe so tudi lastnice dobršnega dela drugih svetovnih naftnih področij. Tako pravzaprav prodajajo ameriške družbe nafto iz področij v drugih državah, ki so njihova, same sebi; z ameriškiimi ladjami prevažajo nafto v ameriške čistilnice in prodajajo bencin Amerikancem. Gotovo ne delajo tega iz same želje po redu, kajti dobičku se tudi ne odrečejo.

Glavno venezuelsko naftno področje je Maracaibsko jezero, z morjem povezana laguna in svet ob njej. Tudi laguna, ne samo svet ob njej, ne da bi bila voda v zalivu pomešana z nafto! Pač pa je mnogo vrtn danes zavrtanih v plitvo dno in nafto pretakajo kar naravnost na ladje ter jo nato vozijo do čistilnic. Neroden in tudi drag je ta posel, a zaradi tiste umazane, smrdljive tekočine se je vredno potruditi. V Venezueli, kjer dobi država skoraj polovico vsega čistega dobička, so s tem denarjem skoro

povsem podrli staro glavno mesto Caracas in zgradili prav tam novo moderno mesto. Ker seveda niso vajeni reda, so morali ponekod podirati tudi komaj zgrajene stavbe. Pozabili so namreč v naglici na ceste med hišami. Danes vodi do glavnega mesta od morja široka lepa cesta. Tudi po goratem svetu Andov je speljanih precej novih širokih cest. Potrebne so jim, ker imajo mnogo avtomobilov. Avtomobile pa imajo, ker imajo nafto: ne sicer kmet, ki je revež, niti pastir goveda na suhih planjavah niti pristaniški delavec, pač pa trgovec, veleposesnik, tehnik, inženir, podjetnik, ljudje namreč, ki živijo od nafte in delajo pri tem (tudi veleposesnik, če dobijo nafto na njegovem svetu).

Srednji vzhod, svet nekdanjih velikih držav, svet mohamedanskih Arabcev in Perzijcev, je poznal nafto že pred tisočletji. A komaj 50 let je, ko so se začeli Evropci zanimati za nafto v tem, takrat zelo težko dostopnem svetu. V času prve svetovne vojne so se tudi nekatere države zanimale za tamkajšnjo nafto, ker so jo potrebovale za brodovje. Odprli so nove vrtnice in pripeljali na evropske trge prve sode. Angleži so kupili precej pravic za raziskovanje sveta in črpanje. Sledili so jim tudi Francozi in Nemci. Težko pa je bilo tedaj že dobljeno nafto spravljati v Evropo zaradi dolge poti. Tovorne ladje, na katere so nalagali tisoče sodov — tedaj še niso poznali modernih **tankovskih ladij** — so morale napraviti dolgo pot okrog Arabije, nato skozi Sueški prekop, kjer je treba od vsake tone blaga plačati voznino, pa preko Sredozemskega morja proti zapadni Evropi: dolga in draga pot torej! Največja sprememba je bila tod, ko so začeli uporabljati **naftovode**. Preprosto sredstvo, ki se mu danes nihče ne čudi, a je kot Kolumbovo jajce. Začeti je bilo treba. Enako kot teče voda po vodovodnih ceveh, se pretaka tudi nafta. Cevi so bile v začetku le drobne, danes pa uporabljajo cevi s premerom do 90 cm. Po cevovodih je mogoče spraviti nafto tudi preko hribov, kjer ni cest in naselij. Leta 1934 je bil dograjen prvi cevovod preko puščave: od petrolejskih polj **Iraka** do obale Sredozemskega morja. Ladjam je bila prihranjena dolga pot okrog Arabije in skozi Suez, nafta je postala zato cenejša in izkoriščanje donosnejše.

Polaganje cevovoda za nafto. — V Arabiji so cevovodi na površju.

Amerikanci so vedno v strahu, da jim bo nafta zmanjkalo. Če je ne najdejo nikjer na novo, je imajo samo še za 13 let. Kaj bo potem? Kam z vsemi avtomobili? Zato že precej časa skrbe, da si zagotove naftna področja drugod po svetu. Med zadnjo vojno so ugotovili, da je nekaj sledov **nafta v arabski puščavi**. Pogodili so se z Ibn Saudom in pričeli z vrtanji. Danes so naftna polja v Arabiji najbogatejša na svetu. Arabija je zaradi nafte dobila tudi prvo železnico (od Perzijskega zaliva do glavnega mesta Riad, oaze sredi Arabije), dobila prve ceste in letališča, dobila šole in bolnišnice.

Kdo je pred leti vedel, kje je **Kuvait**? Reven kos puščave ob Perzijskem zalivu je bil. Danes pa je **eno najbogatejših naftnih področij na svetu**. Izkoriščanje nafte se je začelo šele pred nekaj leti.

Meje med državami na Srednjem vzhodu so bile nekoč potegnjene samo na zemljevidu. Nihče se ni menil za nekaj kilometrov puščave več ali manj. Nekaj kosov sveta so pustili kar brez lastnika in jim rekli: **Neutralna cona**. Tudi na zemljevidih so jo tako označili. A kaj, ko so pred tremi leti ugotovili, da je tudi tod pod zemljo nafta. Petrolejske družbe so začele iskati lastnika, da bi dobile dovoljenje za črpanje. Seveda se je takoj oglasilo več lastnikov. Po nekaj mesecih prepiranja so se pogodili, da bo

družba, ki bo tod črpala nafto, dajala obema mejašema enak delež dobička. Vprašanje lastništva pa s tem ni bilo rešeno. Nekaj podobnega se zadnje mesece dogaja na meji med Omanom in Saudovo Arabijo ter Piratsko obalo. Nepomembne meje postajajo življenjsko važne, prepiri zaradi koščkov puščav pa čedalje hujsi.

Sovjetska zveza je svet zase. Malo jo poznamo, premalo je mogoče brati o njej, preveč skriva svoja bogastva. Tudi nafto. Dobro je znano le, da ima nafte precej in sicer več, kot je sama potrebuje.

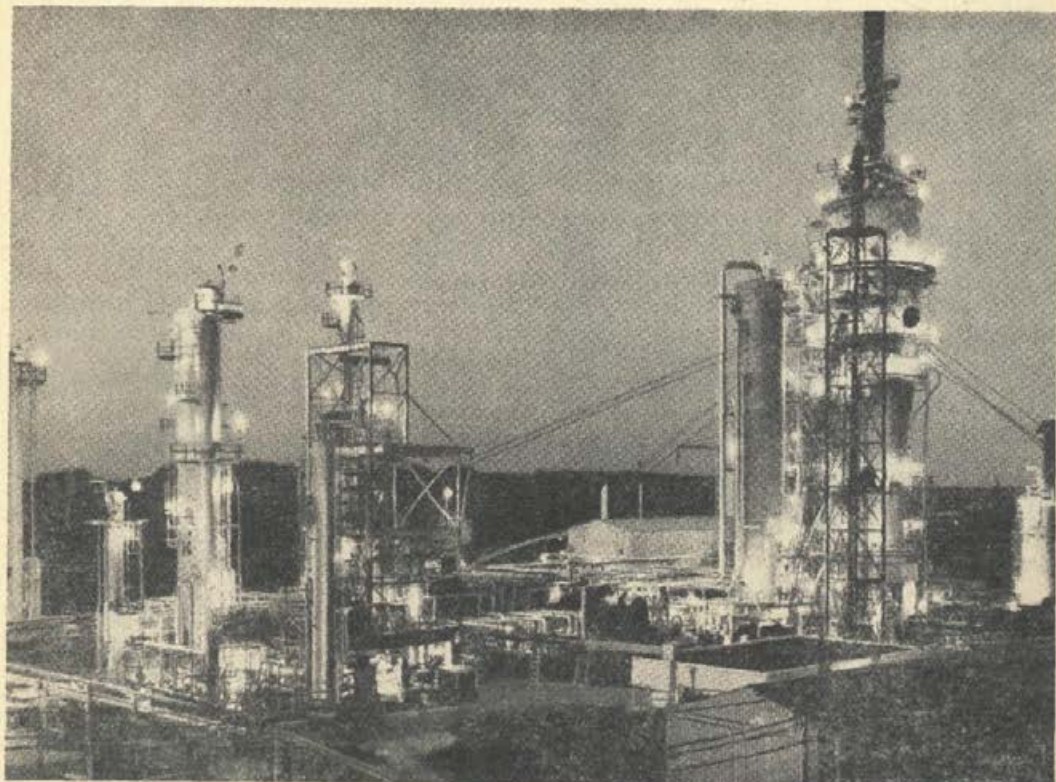
Staro središče naftnih polj je **Baku** ob Kaspijskem morju. Apšeronski polotok je posejan z vrtnimi stolpi; vedno več jih je tudi v plitvem obrežnem morju. Od leta 1869 črpajo tod nafto in kaže, da je še niso izčrpali. Vendar je nafte tod vedno manj. Zdi se, da je mnogo več nafte v „Novem Bakuju“, svetu **med Volgo in Uralom**. Svet je tudi dostopnejši, črpanje lažje in tudi spravljanje na trg je lažje. Gotovo je, da Sovjetom nafte ne primanjkuje, ker jo prodajajo drugim državam. Odjemalec sovjetske nafte je tudi Italija. Težko je ugotoviti, koliko te nafte je prav sovjetske, kajti lahko je tudi **romunska ali avstrijska**. Tam so namreč Sovjeti solastniki poznanih naftnih polj.

To so glavna naftna področja sveta. Zalog nafte je največ na Srednjem vzhodu, celih 60% vseh doslej ugotovljenih nahajališč. Vse nafte je dovolj še za 31 let, če je vsako leto izčrpajo toliko kot zadnje leto ter če nikjer ne najdejo novih ležišč. Vendar so doslej vsako leto našli več novih naftnih zalog, kot so starih izčrpali. Skoro 22 milijard ton je končno le velika množina.

Kaj je z nafto v Italiji, Avstriji in Jugoslaviji?

V **Italiji** so našli prvo nafto že v prejšnjem stoletju pri Modeni. Vedno so upali, da je nafte dovolj v vsej Padski nižini. Po zadnji vojni je res pritekla na dan v močnem curku pri Cortemaggiore, a iz vrtin v okolici je bušnil le **zemeljski plin**. Ker ni bilo nafte, so začeli izkoriščati plin. Danes je uporabljanje plina, seveda potem ko je izčiščen, v Italiji močno razširjeno. Na leto nadomesti že 5 milijonov ton premoga. Ko v Severni Italiji ni bilo dovolj nafte, so jo

Pogled na sodobno čistilnico (rafinerijo) nafte. V visokih stolpih razbijajo težke dele nafte in pridobivajo lahek bencin.

iskali še drugod. Močne vrelce so odprli pred kratkim **pri Ragusi na Siciliji**. Pravo izkoriščanje se še ni začelo, ker so težave zaradi lastništva in odškodnine. Ob koncu leta 1954 so prišli do nafte tudi **pri Alannu v Abrucih**. Celotna proizvodnja nafte v Italiji je bila leta 1954 nekaj več kot 200.000 ton.

Avstrija ima bogato naftno področje pri **Zistersdorfu, Matzenu in Aderklaa**. Pravo izkoriščanje v velikem obsegu so začeli šele Sovjeti v času okupacije po vojni. Avstrija mora sedaj vse, kar so oni napravili, odplačati. Tako določa mirovna pogodba: 10 let mora vsako leto poslati Sovjetom 1 milijon ton nafte kot odkupnino za naprave na naftnih poljih, 300.000 ton nafte pa za odkup drugih sovjetskih naprav v Avstriji. Kljub temu bo Avstriji sami ostalo dovolj nafte, saj je leta 1954 pridobila več kot 4 milijone ton surove nafte.

V **Jugoslaviji** se je izkoriščanje začelo v

malo večjem obsegu med zadnjo vojno. Nemci, ki so zasedli Jugoslavijo, niso imeli doma dovolj nafte in bencina, zato so iskali, kje bi kaj dobili. Znano je bilo že od nekdaj, da je v jugoslovanskih tleh nafta, a je niso črpali zaradi posebnih interesov velikih petrolejskih družb. Po koncu vojne je Jugoslavija dobila iz lastnih ležišč prve večje množine. Najprej iz Slovenije, kjer je precej nafte **pri Dolnji Lendavi** ob madžarski meji; tod so stare vrtine po večini že suhe, za novo, globlje vrtanje pa ni primer nih naprav. Danes daje največ nafte **Hrvatska** (pri Gojilu in Šumečanih), manj **Srbija** iz okolice Vršca. Sledove nafte pa so ugotovili tudi drugje, posebno v vsej **Posavini** in v **Črni gori**. Vse nafte je premalo za potrebe Jugoslavije. Leta 1954 so je dobili 216.000 ton, a so je morali še 449.000 ton uvoziti od drugod. To kljub majhnemu številu motorjev, avtomobilov in letal, ki jih ima Jugoslavija.

Vsekakor je v Jugoslaviji nafta precejšnja vrednost. Za boljše in intenzivnejše izkoriščanje primanjkuje tehničnih naprav. Jugoslavija sama jih nima; imajo jih velike petrolejske družbe. A te jih ne dajo na razpolago, če si ob tem ne izgovore posebnih pravic.

Manj kot sto let je, odkar je bila izvrtana prva vrtna v Pennsylvaniji (USA). Eno sto-

letje je zelo kratka doba v zgodovini človeštva, a v tej zadnji dobi diši marsikje po nafti in bencinu. Moderni napredek sloni na nafti. Brez bencinskega motorja bi ne bilo sodobnih prevoznih sredstev ne motorjev ne avtomobilov niti reakcijskih in drugih letal. Današnje stanje tehnike in mehanizacije se marsikje opira na nafto, tisto umazano, smrdljivo tekočino, ki se je v milijonih let zbrala globoko v zemlji.

J. Kopač, CM.:

PRVA SLOVENSKA CERKEV V KANADI

Ko je na praznik Marije Snežne, 5. avgusta 1955, škof Pelletier iz Three Rivers blagoslovil stavbišče, na katerem bodo zidali novo veličastno Marijino baziliko v Cap de la Madeleine, ki je največja kanadska Marijina božja pot, je ob tej priliki izrekel te le pomenljive besede:

„Trenutek, ko se pričinja gradba nove Marijine bazilike, ima trojen pomen: To je najprej hudičeva ura. On bo gotovo delal vsemogoče ovire pri gradnji te bazilike, ki bo postavljena v čast njegove največje nasprotnice. Dalje je ta trenutek tudi človekova ura, ko se bodo združile sposobnosti arhitektov, gradbenikov in delavcev, da postavijo veličasten spomenik veri Kanadčanov. In končno je to tudi ura božja, ko bo Bog blagoslovljal prizadevanje vseh tistih, ki bodo kakorkoli sodelovali pri uresničenju tega velikega načrta.“

Te besede, ki jih je napovedal škof že ob pričetku zidanja te Marijine bazilike, so veljale v polni meri tudi pri zidanju prve slovenske cerkve v Kanadi, ki je posvečena brezjanski Mariji Pomagaj, kraljici Slovencev.

Hudičevo delo

Ko so se Slovenci v Torontu leta 1950 odločili, da bodo zgradili v Torontu cerkev Marije Pomagaj, so se kmalu pojavile silne ovire in nasprotovanja. Nasprotovali so protestantje in židje že takoj v začetku, ko smo začeli kupovati stavbišče za cerkev. Z raznimi spletkami in z dviganjem cene so ponovno dosegli, da nameravanega stavbišča

nismo mogli kupiti. Prav zaradi tega se je zidanje cerkve zavleklo nad eno leto. Pa so težave in nasprotovanja prišla tudi od nekaterih Slovencev. Komunistično in proticerkveno usmerjeni Slovenci so bili proti zidanju cerkve načelno že zaradi svojega protiverskega prepričanja. Pa so se dobili nasprotniki tudi pri sicer vernih Slovencih. Nekateri so postali cerkvi nasprotni iz užaljenosti, ker niso bili toliko upoštevani, kot so sami želeli; drugi — in teh je bilo precej — so nasledli lažni, spretno vođenj propagandi proti g. župniku; zopet drugi so se bali za zidanje cerkve kaj več žrtvovati, pa so prepričevali sebe in druge, zlasti g. župnika Kolariča, da je zidanje cerkve za Slovence v Torontu preveliko breme. Marsikako nasprotovanje se da razložiti z zgolj človeško slabostjo. V glavnem je bilo pa nasprotovanje tako silno, tako spletkarsko, tako polno laži in sovraštva, da si ga ni mogoče razložiti brez vpliva hudobnega duha, ki navdihuje laži in hudobne naklepe. Ker so se nasprotniki zavedali, da je za zidanje cerkve treba mnogo denarja, so se posebno trudili, da bi Slovence prepričali o nepoštenosti g. župnika in cerkvenega odbora glede denarja, ki se zbira za cerkev. Zato lahko ponovimo s škofom Pelletier-jem, da je bilo to hudičevo delo, da bi preprečil v Torontu zidanje cerkve, posvečene brezjanski Mariji Pomagaj.

Delo ljudi

Vendar so ostali med Slovenci v Kanadi nasprotniki zidanja te Marijine cerkve v

manjšini. Združile so se vse pozitivne sile Slovencev pri zidanju te prve slovenske cerkve v Kanadi. Glavno breme so prevzeli nase torontski Slovenci; pomagale so jim pa

zbirati denar tudi vse ostale skupine Slovencev, naseljene po najrazličnejših krajih razsežne Kanade. Pa tudi ameriški Slovenci so pridno pomagali zbirati denar za to

Pred novo cerkvijo na dan njene blagoslovitve dne 19. decembra 1954.

cerkev, zlasti Slovenci iz Clevelanda, ki velja za ameriško Ljubljano. Združile so se sposobnosti slovenskih, bolgarskih in madžarskih umetnikov in mojstrov, ki so z vzajemnimi močmi sezidali sicer preprosto, a zelo lepo in vsem predpisom umetnosti odgovarjajočo cerkev.

Središče nove slovenske cerkve je milostna podoba brezjanske Marije Pomagaj, ki visi nad glavnim oltarjem prosto v zraku kot nekak privid iz nebes. Podoba je v lepem okvirju iz mahagonijevega lesa. Na Marijini in Jezuščovi glavi se blesti krasna krona, dar slovenskega župljana v Torontu. Na glavni steni nad oltarjem pa je mogočen relief Kristusa Kralja z dvema angeloma ob strani, ki Jezusa molita. Vse tri reliefe je mojstrsko upodobil priznan slovenski akademski kipar g. Franc Gorše in je to delo naredil zastoj kot svoj dar za Marijino cerkev. Na pročelju cerkve je veliko barvasto okno, ki predstavlja Marijo Brezmadežno v njenem kraljevskem dostojanstvu. Pod sliko je pa napis: Slovenci Mariji 1954. Na stranskih stenah je na vsaki strani po 5 barvastih oken, ki v živih barvah ponazorujejo skrivnosti veselega in častitljivega dela rožnega venca. Slike za vsa ta barvasta okna sta narisali dve mladi, a že po celi Kanadi znani madžarski umetnici gdč. Piczek. Umetniško zelo močna mojstrovina je Goršetov križev pot, ki prosto visi v zraku malo odmaknjen od sten, da se zdi, kot da Jezus nosi križ ob množici vernikov, ki je zbrana v cerkvi. Tako je tudi lega postaj ob steni preračunana na učinek. Vsi trije oltarji, obhajilna miza in sploh vsa cerkvena oprema je lično delo slovenskih mizarjev, župljanov slovenske župnije v Torontu; prav tako kor, lesen strop, omet in pleskanje.

Največ zaslug, da je nova cerkev tako lepa, ima pa arhitekt Peter Dimitroff, ki je naredil načrte za cerkev in pazil, da se je cerkev do vseh podrobnosti sezidala in okrasila po njegovi zamisli. On je po rodu Bolgar; študiral je arhitekturo v Nemčiji in se šolal zlasti ob opazovanju lepih cerkva po Tirolskem. Tudi Slovenijo pozna in se je ponovno mudil v Ljubljani. Vodstvo dela je imel v rokah slovenski stavbenik g. Franc Stojc. Glavno težo pri zidanju cerkve je po nosil g. župnik Jakob Kolarič, C. M., katerega je težilo zlasti denarno vpra-

Torontski kardinal in nadškof Mc Guigan
blagoslovlja cerkev.

šanje. Tako smo z združenimi močmi postavili Mariji Pomagaj lep spomenik. In lahko ponovimo s škofom Pelletier-jem, da je bil to človekov čas, čas dela plemenitih ljudi v službi umetnosti in vere.

Božje delo

Bil pa je čas zidanja cerkve očitno tudi božji čas, čas posebnega božjega in Marijinega delovanja. Ko po človeško gledano spričo tolikih nasprotovanj in zaprek nismo videli več nobene rešitve, smo se januarja 1953 leta zatekli v skupni farni devetdnevnički k Mariji Pomagaj za pomoč. Še preden je bila devetdnevnička končana, se nam je z bliskovito naglico posrečilo, da je bilo stavbišče na prav ugodnem kraju v eni uri kupljeno in pogodba podpisana. Od tedaj naprej so se vse večje težave rešile na kak pomemben Marijin praznik. Božjo in

Marijino pomoč smo včasih kar čutili. Posebno se je pokazala Marijina in božja pomoč pri zbiranju denarja. Začeli so prihajati darovi za cerkev iz raznih delov Kanade in Združenih držav v zahvalo za uslišane prošnje po posredovanju torontske Marije Pomagaj. V Slovencih se je začela poživljati vera in zaupanje v brezjansko Marijo Pomagaj, kateri se zida svetišče v Torontu. Zidanje cerkve se je začelo ob začetku Marijinega leta in se je končalo prav za konec Marijinega leta. Na praznik Brezmadežne, 8. decembra 1954, se je darovala v tej novi cerkvi prvič sv. maša, katero je opravil prevzvišeni g. škof dr. Gregorij Rožman, ki je ves čas svojega škofovanja Slovence navajal k otroško zaupni pobožnosti do brezjanske Marije Pomagaj in do njenega brezmadežnega srca. To je bil res dan, ki ga je naredil Gospod na priprošnjo svoje brezmadežne Matere Marije. Višek zmago-

slavja je pa doživela Marija Pomagaj 19. decembra 1954, ko je Njena Eminenca kardinal J. Mc Guigan to Marijino cerkev slovesno blagoslovil v navzočnosti številne duhovščine in velike množice slovenskega ljudstva ter v pridigi hvalil vernost in požrtvovalnost Slovencev in njihovih dušnih pastirjev. V znak priznanja vsem Slovencem v Torontu je njihovemu župniku g. Jakobu Kolariču, C. M. preskrbel odlikovanje pri sv. očetu Piju XII.

Če imamo pred očmi vso to Marijino in božjo pomoč, moramo reči s škofom Pelletier-jem, da je bil čas zidanja cerkve res božji čas, ko je Bog blagoslavljal prizadevanja vseh tistih, ki so kakorkoli sodelovali pri uresničenju tega načrta.

Pomen cerkve

Sredi Toronta stoji cerkev Marije Pomagaj in vabi k sebi Slovence od blizu in daleč. Slovencem v Torontu služi kot župna in kot romarska cerkev obenem. Prenekateri je že našel v njej dušno zdravje in pomoč v stiski. Slovencem po ostalih delih Kanade in Združenih držav pa postaja cerkev Marije Pomagaj v Torontu vedno bolj priljubljena Marijina božja pot. Tudi Kanadčani se vedno bolj zanimajo zanjo; privlači jih ljubka podoba Marije Pomagaj in umetno izdelan križev pot. Iz cerkve odhajajo s sodbo:

„Cerkve je ljubka in lepa.“ Slovenci smo se jim predstavili s to cerkvijo kot veren in kulturni narod, z visoko razvitim čutom za lepoto in umetnost.

Tako bo cerkev ostala kot dragocen spomenik, postavljen v čast Mariji Pomagaj, kraljici Slovencev. Obenem bo pa še našim potomcem pričala o vernosti in kulturi Slovencev, ki so postavili to cerkev v Marijinem letu 1954.

Notranjščina nove cerkve z glavnim oltarjem.

Biti dober je več kot biti srečen.

(Evripides)

*

Vsaka oblast pokvari človeka; absolutna oblast ga pokvari do dna.

(Konfucij)

*

Resnica se ustavi pri razumu, lepota gre do srca.

(Lacordaire)

Zakonska posvetovalnica

„Zdaj pa je že čas, da se odločiš,” se je mati že nejevoljno obrnila do svojega sina Herberta. „Tega ne bom več trpela, da bi kar dvoje deklet naenkrat snubil. Odloči se že vendar enkrat! Saj ni tako težko. Herta je dekle tega sveta, ni pa žena zate. Samo Liza pride v poštev!”

Herbert je z rokami v žepih hodil nemirno po sobi sem in tja. Šele čez čas se je ustavil pred materjo:

„Kaj pa imaš proti Herti, mama? Saj je vendar tako prijazna s teboj!”

Stara žena pa je samo zmajala z glavo: „Saj me nočeš prav razumeti. Herbert! Če le mislim, v kakšni obleki je prišla Herta zadnjič sem. Še mene, staro, izkušeno ženo, je bilo sram, da sem zardela, če sem jo le pogledala. Liza bi kaj takega nikdar ne oblekla!”

„Seveda Liza. Herta pozna pač modo in gre z njo. Herta je moderna. Liza pa taka, da bi lahko vsak čas stopila k ognjišču in prišla za kuhalnico.”

„Prav imaš, Herbert! Herta pozna modo. Liza pa pozna sramežljivost. In to je velika razlika!” je odvrnila mati.

Sin je stopil k njej in ji položil roko na ramo:

„Le pomiri se, mamica. Saj se bom odločil, še jutri. Obe bom povabil k istemu filmu. In še tebe, mama!”

„Če bo kaj pomagalo! Kateri film pa bo jutri?” je vzdihnila mati.

„Zakonska posvetovalnica”, se je zasmejal Herbert. Tudi mati se je nasmehnila in ga rahlo udarila po licih. Saj je vedela, da je njen Herbert dober in pošten. Le odločitev mu je bila težka, ker je bila Herta glasna in vesela, vsa zaverovana v svojo lepoto, a lahkomišelna, Liza pa tiha in skromna.

Skupno so sedeli drugi večer pred filmskim platnom. Bil je lahkomišeln inozemski film, poln ljubimkanja, plesa in godbe, a tudi poln nedostojnosti in spolzkih besedi in dejanj, kot je kmalu opazil Herbert. Zato mu je bilo mučno, posebno zaradi občutljive, čiste Lize, ki je sedela na njegovi

levici. Videti je bilo, da ji je mučno, da je nesrečna, kot bi jo kdo užalil. Na njegovi desnici, med njim in materjo pa se je blestela Herta v svoji elegantni češnjevordeči obleki. Našminkana usta so se ves čas smejala, da se je še bolje videlo, kako je rdečilo na ustnicah premišljeno umerjeno k njeni rdeči obleki. In prav zdaj so se vrstili preko filmskega platna prizori naravnost drzne dvoumnosti. Herbert se je neopazno ozrl na levico. Liza si je zakrila obraz z obema rokama in nepremično sedela. Herta pa je s široko odprtimi očmi strmela v slike in uživala...

Ob koncu filma se je Herbert nenavadno hladno poslovil od Herte, ki je nato užaljena odšla. Še od matere se ni poslovila, ki se je tudi hitro izmuznila pri glavnem vходу proti domu.

Herbert pa se je obrnil k Lizi in rekel:

„Oprosti, pa res nisem vedel, da je ta film...”

Liza je kakor v obrambo dvignila desnico in prijazno menila:

„Če bi mislila, da si me prav zato povabil k temu filmu, ker si vedel, da je tak, mar misliš, Herbert, da bi še stala sedaj ob tvoji strani!”

Herbert se je kar oddahnil. Nato je previdno rekel:

„Tako lep poletni večer je nocoj. Če mi dovoliš, te bom spremljal do doma. Toliko ti moram še povedati nocoj!”

•

Ko se je vrnil Herbert domov, ga je mati že na stopnicah slišala, kako je žvižgal veselo pesmico. Ko je vstopil, je že pri vratih vzkliknil:

„Kajne, mama, da ta film zasluži ime: Zakonska posvetovalnica?”

„No in katero si si izbral?” vpraša mati. Herbert se je ustavil pred njo in resno ter zamišljeno dejal:

„Veš, mama, saj si imela prav. Herta je samo ženska za zabavne večere, nič več. Toda mati mojih otrok bo Liza!”

Usodno pismo

(Odlomek iz povesti „Hiša v grapi“.)

Zjutraj navsezgodaj je prišel mimo Petronove hiše vaški pastir Simček. Poropotal je po vratih, pokukal v vežo in poklical domačo hčerko Marjetko.

„Onegavi Gornikov Andrej s Poljane mi je dal, naj ti nesem,“ je rekel in izvlekel iz zamazanega žepa majhno pismo.

„Andrej?“ je osupnila Petronova Marjetka. „Kaj mi hoče?“

„Mora že kaj biti,“ je skomignil starec in odšel.

Stlačila je pismo v žep in premišljevala, kaj bi z njim. Ali bi ga prebrala? Ali bi ga sezgala? Mogoče pa ni nič takega...

In Matevž? Kaj poreče Matevž?...

Vse dopoldne se je branila, opoldne pa ni zmogla več, umaknila se je v izbo, raztrgala ga in ga prebrala.

Vsa zardela se je vrnila v kuhinjo...

*

Marjetka je našla zemljo in poje, vsaj zdi se ji tako. Tiste težke misli so naenkrat izgubile svoj pomen, vsi dvomi so se umaknili, vsa vprašanja so izginila. Zdaj gre v mrzlem nedeljskem jutru proti Poljani in se ji zdi svet neizrekljivo lep. Nad vso dolino leži pričakovanje vzhajajočega sonca. Slana je sicer ožgala polja, skoraj pusta so, a je vendar v vsem toliko toplote in mehko-be, da ji plapolja srce. S ceste vidi po vsej dolini globoko pod seboj, preprežena je z nerodnimi potmi, po njih se prav zdajle premikajo ljudje in vsi gredo proti Fari. Nedeljsko jutro jih vabi.

Marjetka je našla zemljo in, ko gre takole proti Fari, se ji zazdi, da tudi v Grapi ni tako hudo. Vsakdo izmed ljudi ima pač svoje težave, vsi ti, ki se pomikajo proti Fari, niso brez njih. Matevž se je jezi na ves svet in si ne zna pomagati. Ali bo res kdaj kaj iz tega? Saj že naprej ve, da bosta spomladi odložila spet za eno leto. Od leta do leta bosta prekladala, dokler ne osivita...

Od nekod se ji prikazuje druga, svetlejša podoba. Če pomisli nanjo, povesi glavo in nemirno odkima.

Andrejevo pismo...

Nikomur ni povedala o njem, tudi Ma-

tevžu ne. Temu še najmanj. Namrdnil bi se, se obrnil in odšel. Matevž je trd človek in noče razumeti, kaj je prav in kaj ni.

„Sezgala ga bom, Bog ve, kaj bi vse zraslo iz tega,“ ji je šinilo v glavo.

Nikoli še ni dobila pisma. Tudi brali so v Grapi redkokdaj, kvečjemu molitvenike.

„Knjige samo mešajo ljudi,“ je pravil stari Petron, „odkar so knjige na svetu, so ljudje trmasti in svojeglavi, vsak tišči svojo, zato toliko vojska in preprirov.“

Le sin Tonče je sem pa tja zašel med knjige. Skoraj skrivaj je prebral katero, a je bil zmeraj bolj nezadovoljen.

„Saj je vse zlagano,“ se je jezil.

Rajši je poslušal Simčka, ki mu je pravil o svetu, kakršen je v resnici. Simčku je bilo doma dolgčas pa se je pozimi napotil k Petronu in po cele dneve preležal na peči. Petron se je jezil, češ da samo ljudi meša, a Simček se je samo smejal in se ni umaknil s peči.

Marjetka pa ni nikogar poslušala. Bila je sama za vse. Sem pa tja se je oglasil Matevž in le takrat jo je obšla skrb pred prihodnostjo.

Zdaj ji je pa postalo nekako vseeno. Nekako podzavestno je čutila, da ima človeka, na katerega se lahko nasloni. Ni si prav jasno predstavljala, čemu se je naenkrat prikazal Andrej s Poljane, ko dobro ve, da sta zmenjena z Matevžem. Fantje so pač muhasti. Dopadlo se ji je, da je vse to Matevža nehoti vzemirilo.

„Zdaj vsaj vem, da mu je kaj do mene,“ si je dejala.

Ta adventna nedelja jo je napolnila z nekim veseljem.

Toda, ko je klečala v cerkvi pri Fari sredi množice in se skušala potopiti v molitev, sta se ji ves čas povračali obe podobi, Matevževa in Andrejeva. Zdelo se ji je, da je Matevž še bolj mrk kot po navadi, da stiska pesti in jeclja: „Spusti! Spusti!“

Vsa vroča je trepetala in šepetala molitev z molitvijo. Vse je vrelo z usten, kot bi šlo nekje mimo in bi se ne moglo dotakniti srca, ki je že vsega polno. Bledo Matevžovo

lice se ji je zmeraj bolj bližalo, razumela je, da se mu je nemogoče izogniti in ustnice so se sredi molitve zganile: „Bom, bom...“

Zdelo se ji je, da bo odslej laže. Sežgala bo pismo in vsega bo konec. Potem bo povedala Matevžu.

„In kam si dala pismo?“ bo vprašal.

„Sežgala sem ga...“

„Prav!“ bo zamolklo pritrdil.

Tako je mislila vse do konca in tudi potem, ko je hitela skozi Poljano proti domu. Le pri Gornikovih je dvignila oči. Neka svetla misel jo je spet objela. A s silo jo je potlačila in stisnila ustnice. Spet se je odločila za Matevža...

Nedeljsko popoldne je le pripeljalo Puštalarjevega Matevža, ki je bil za hlapca pri Gorniku na Poljani.

„Ne bo vzdržalo do večera,“ je rekel, ko je stopil čez prag. „Od vseh strani se koplje slabo vreme. Mislim, da bo vrglo sneg.“

Pozdravil je Marjetko in obstal za hip pri njej.

„Pridna si,“ je dejal zamišljeno.

„Kakor je treba,“ se ga je razveselila. Ko pa je videla, kako je tih, jo je zaskrbelo.

„Kaj ti je?“ je stopila k njemu.

„Eh, nič takega!“ se ji je izvil in stopil v hišo.

Petron ga je takoj spoznal, s pipo med zobmi je pokimal in vprašal:

„Ali še zmeraj manjka zemlje?“

„Trikrat bolj kot zadnjič,“ je začel fant. „Ne mislite, da jo bo kdo dal kar tako iz roke. Nobeden!“

Petron se je dvignil s peči in skušal zlezti na klop. Uvelo lice mu je trepetalo, ni se mogel premagovati, kar naravnost je vprašal:

„Tak, kaj si prinesel?“

„Nič!“ je sčknil fant.

„Vidim,“ je zamomljal starec, „toda iz tega nič se bo še nekaj splelo. Ne skrivaj!“

„Saj ni nič takega,“ se je vdal Matevž. Za njivo nad Grapo sem vprašal starega Gornika.“

„In?“

„Škoda besed!“

Takrat je vstopila še Marjetka. Slišala je o njivi in jo je zaskrbelo.

„Kaj so ti rekli?“

Oče in hči sta zastrmela v fanta.

„Tako“, je začel Matevž, „mislim sem, da bi že snoči vprašal, a je bilo toliko dela, da bi starega samo ujezil. Pa odložim, sem si mislil. Danes zjutraj pa je tako lepo stal

„Otok bleški, kinč nebeški kranjske zemlje ti!“

na pragu in gledal po vremenu, da me jo obšlo: Zdaj ali pa nikoli! Pa sem stopil in razložil, kar sem že ves teden premišljeval. Najprej se je nasmejal in sem že mislil, da bo vse dobro. Potem me je premeril od nog do glave pa se zarežal, kako mu bom odslužil. Povedal sem mu, da se bom oženil. — „A taka je ta stvar!“ je vzkliknil. „Sraka ima mlade in ne ve, kam bi z njimi.“ — Pogrelo me je in bi kmalu odgovoril, a sem se še vzdržal. — „Potem pa ne boš več moj hlapec?“ je nadaljeval. Rekel sem mu, da najbrže ne, saj bom imel doma zadosti dela. — Malo je pomomljal, da nisem prav razumel, kaj hoče, nato se je razkoračil: „Fant, zakaj se pa ženiš, če nič nimaš? Misliš, da je zemlja kar tako, da bi jo dajal vsakemu beraču? Kar premisli si!“ — „To je moja stvar,“ me je ujezilo, „če mi je ne daste vi, jo poiščem drugod.“ — Pobledel je, gledal me nekaj časa, nato pa mirno razložil: „Saj boš tudi delal lahko drugod. O Božiču lahko greš.“ — Kri mi je šinila v glavo, vem, da bi mu rekel kaj grdega, če bi še čakal, zato sem se obrnil in šel v hlev. To je vse. Nič posebnega ni in mislim, da se je prav zgodilo.”

Tišina je legla med vse tri. Matevž je podprl glavo z rokami in se zagledal v tla, Marjetki se je zazdelo, da se ji smeje iz vseh kotov skrb.

„Tako, tako, tako!“ je godrnjal Petron.

V sobi je rasel mrak, pripravljalo se je k snegu. Nekje zgoraj na zmurnjeni cesti je ropotal voz, prav blizu hiš so kričale vrane. Vsak glas je padel v Grapo kot krik od neke onstran sveta in molčečim v sobi je bilo še huje.

„Zima, mraz,“ je premišljevala Marjetka. „To bi se še prestalo. Pa potem pride pomlad in Matevž ne ve, kje bi prijel za delo. Kmetje pa delajo z otroki in zraven godrnjajo, da ni hlapcev. V Ameriko ne more, v Francijo tudi ne. Tako daleč je do vsega.”

Vse, o čemer je sanjala, se je odmaknilo nekam daleč. Puštalarjeva koča je majhna, zemlje ni skoraj nič.

„Bomo videli“, se budi Matevž, „mogoče bo pa le šlo.”

Hvaležno se Marjetka ozre vanj, saj Matevž nikdar ne obupa.

„Nazadnje bosta morala pa kar v Grapi ostati,“ razlaga Petron. „Saj se bosta priva-

dila. Matevž bo pripravil kamro, časa bo imel zadosti, drugo bomo že kako uredili. Pozneje se bo pa kaj obrnilo. Če bo slabše, Bog pomagaj, saj bo vsem, ne samo vama.”

Marjetka in Matevž pritrjujeta. To se da vse narediti. Takoj po praznikih bo Matevž začel. Zima bo dolga, marsikaj bo popravil in uredil. Nekoliko poguma je tudi treba, to se razume, sami od sebe ne bodo prišli boljši časi. Zdi se jima, da sta že vse presodila, nobena stvar ju ne more več premotiti. Od začetka sta sanjala sicer na kaj drugega, no, potem človek polagoma odnehava in nazadnje je zadovoljen s tem, kar ima.

„Boš videla, da bo tudi lepo“, se tolaži Matevž.

„Lepo, lepo“, se veseli dekle, „posebno takole na pomlad. Pridejo sicer lahko vode, kopno je pa na naši strani najprej.”

„No, da bosta le zadovoljna!“ vzdihne starec.

Mlada dva se spogledata in se jima zdi, da sta srečna.

Takrat nekdo zaropota pred vratmi.

„Naš Tonče je prišel,“ pravi Marjetka in se ne zgane.

Nekdo potrka.

„Naprej!“ zakričijo vsi trije in se spogledajo.

Vrata se počasi odpro in vstopi Gornikov Andrej. Smehljaje pogleda po sobi, previdno zapre vrata in obstane. Marjetka čuti, da jo je nekaj zbolelo. Toliko začudenja ni bilo še nikoli v njenih očeh. Nemo sedi pri peči, nič zgame se ne. Tudi Matevžu ni všeč.

„Kaj me je prišel klicat?“ si misli sam pri sebi in ga obide nezadovoljnost.

Nekaj časa se vsi štirje spogledujejo, nato se oglasi Petron:

„Čigav pa si, fantè?”

„Gornikov s Poljane.”

„No, no“, zamomlja starec. „Nič ne de, če Tončeta ni doma, bo kmalu prišel. Kar k peči sedi!”

„Briga me Tonče!“ se zasmee fant.

Marjetka hoče počasi vstati. Edino ona ve, kaj se bo zgodilo. Razločno čuti, kako se ji tresejo noge. Prav ta hip je moral priti. Matevž jo prime za roko in potisne na klop, Andreju pa pravi:

„Kaj se boš prerekal, sem sedi, če ti je dolgčas, boš kaj povedal.”

Andrej odloži klobuk in sede, a ne poleg Matevža, temveč na nasprotno stran k Marjetki. Marjetka se zgane, vsa zardela povesi glavo, dvakrat hoče vstati, a jo obakrat potisne Matevž na klop.

„Sneg bo, sneg,“ cmoka starec na peči.

„Mogoče,“ je kratek Andrej.

Potem spet vsi štirje molčijo. Matevž prižge cigareto, gleda dolgo za oblački dima, kako izginjajo pod stropom, končno se ne more več vzdržati in malomarno vpraša:

„Kaj pa imata s Tončedom?“

„Midva?“ vpraša Andrej.

„Seveda,“ tišči Puštalarjev.

„Glej no, kaj misliš, da sem prišel zaradi Tončeta? Briga me otrok! K Marjetki sem prišel, fant, saj vidiš, kje sedim!“

Marjetka je planila kvišku, lica so ji vzplamtela in presunljivo je kriknila:

„Ni res! Ni res!“

„Kako, da ni res? Saj sem ti pisal!“

Matevž je pobledel in se sunkoma dvignil. Stisnil je pesti in stopil tik k Andreju: „Kaj se ti blede? To je moja nevesta!“

Gornikov je tudi vstal in dvomljivo skomignil z rameni. Prezirljivo je pogledal Matevža in malomarno dejal:

„Kaj postopaš po Grapi, hlapec? Doma te čaka delo!“

Matevžu je zrasla jeza do vrha. Pogledal je Petrona. Starec je od začudenja spustil pipo iz ust in gledal mlade ljudi. Nekaj ne-

razumljivega je raslo pred njim. Mladi Gornik v nedeljski obleki je stal sredi sobe, kot bi bil gospodar, in se je smejal Matevžu. V Puštalarju je vrelo. Stopil je k Marjetki, prijel jo za ramena ter jo vprašal s hripavim glasom:

„Ti je res pisal?“

„Res,“ je zajejala, „toda . . .“

Matevž ni poslušal. Pljunil je pred dekletom, zaklel in se obrnil ter odšel.

„Matevž!“ je zakričala Marjetka in skočila za njim.

Puštalar je bil že pred hišo. Ko jo je čutil za seboj, se je okrenil in dejal:

„Kaj mi lažeš!“

„Saj ni res, saj ni res!“ je jokalo dekle.

Svež zrak je streznil fanta, globoko je zasopel, ozrl se v rastoče megle na vseh koncih Grape ter zamolklo dokončal:

„Ubijem ga!“

„Poslušaj!“

Fant ni poslušal. Težki čevlji so zaropotali na kamenju, napotil se je proti domači hiši.

Marjetka se je naslonila na podboje vrat.

Od Gore je rahlo pihljal veter. Dišalo je po snegu. Neka siva žalost je rasla iz vsega, kakor bi ves svet ugašal v pozni jeseni. Marjetka jo to čutila bolj ko vse drugo. Ni mogla jokati, le trepetala je in čakala, da je Matevž izginil pri Puštalarjevih skoz vrata.

„Mogoče se še vrne“, se je tolažila.

Cerkev na Dobraču (2197)
pri Beljaku. — Z vrha Dobrača je diven razgled na Ziljo, Beljak, Rož, dalje na jezera (Baško, Osojsko in Vrbsko), kakor tudi na Julijske in Karnijske Alpe ter na Karavanke in Visoke Ture.

Res se je kmalu prikazal na poti in se obrnil proti cesti, ves upognjen, kakor bi tudi njega težila gasnoča jesen.

„Ne pride!“ je zašepetala.

Zrla je za njim, dokler ni utočil med begovi.

Potem je ves večer presedela pri peči poleg Andreja. Fant je bil vesel, skoraj razposajen, pripovedoval je šaljive zgodbe in jo dražil. Bila je mrzla in tiha. Bog ve, na kaj je mislila.

Skoraj že v noči je prišel Tonče. Hrupno je vstopil v sobo; ko pa je zagledal Andreja, je osupnil in se zmedel.

„Kod si hodil?“ je vstala od peči Marjetka.

„Matevž vas vse lepo pozdravlja,“ je zasmehljivo razložil fant.

„Matevž?“ je vprašal Andrej.

„Kakopa. Eh, ko bi ga kdo poznal! ...“

Tonče je počasi odložil suknjo in se napolil v kuhinjo. Marjetka je prišla za njim.

„Kaj zbadaš?“ je dejala žalostno.

„Nič,“ je zarentačil fant, „ko se pa na vsakega obešaš. Kaj ti ni Matevž zadosti dober? Ta zelenec, čeprav je Gornikov, ni posebna terna. Na vseh koncih se ženi.“

„Lažeš!“ je kriknilo dekle.

„Seveda, ko te resnica boli. Kar ženske vprašaj!“

Jezen je odšel nekam ven. Marjetka se je naslonila na okno in srce ji je bilo polno vsega hudega. Iz sivega neba so se začele utrinjati snežinke, zvezdica za zvezdico, dokler niso narasle v plasti, v debele kosmiče.

„Sneži, sneži,“ je vzdihnila Marjetka.

„Vse steze bo zamedlo, vse bo zagrnilo.“

In obšla jo je žalost, da se je bridko razjokala ...

Matevža ni bilo več nazaj ...

A. G.:

„Kresna“

Kot težka skrb nad trnovo zemljo
so v temnem loku sklonjena nebesa
in kot trepalka božjega očesa
se sveti lunin soj v temo.

V dolini vriskajo ljudje,
po gorah že gore kresovi,
po praproti diše domovi,
človeka vabijo steze.

In grem.
Po mejah ptički govore,
kresnice v zraku mežikajo,
marjete v travi jezikajo:
Ja, ja, ja, ja, ne, ne!

In danes nima konca pot
in moja žalost ne imena.
Brez praprotnega sem semena
vsa sama sredi teh lepot.

Podravski:

Čolnarjem

Pred vami so že šli
čez temno morskó stran,
njih čolni vrezali
so svetle brazde v ocean.

In zdaj veslate vi
v srečo v beli svet,
pred vašimi očmi
blešči se otcev jasni sled.

Jaz plaval bom pa sam
čez vzburkano morje
in čoln ustavil tam,
kjer ni od vas ga še nihč.

Za mano sled potem
se bo blestel svetel
in drug pač kdo po njem
morda bo k sreči zaveslal.

Prosvetno delo na GORIŠKEM

Sedel sem v senci košate lipe ter se razgledoval po lepi planinski okolici. Iz daljave me je vabila s svojimi grebeni, pokritimi še s snegom, slikovita Košuta. Iz občudovanja tega lepega božjega stvarstva me je predramil prijatelj. Pričela sva pogovor in prišla tako na prosvetno delo.

„Ti, ali bi mi povedal kaj o prosvetnem delu na Goriškem? Kaj ste lepega imeli; kje je najbolj razvito prosvetno delo?“

„Vidiš, dragi, prav gotovo pričakuješ, da ti bom pričel sedaj naštevati in se s tem hvaliti, kaj vse smo imeli. Ne, nikakih visokih poletov! Preproste in skromne so bile naše prireditve. Toda pri vsem tem delu nas je spremljala velika ljubezen do naše lepe govorice in želja, da bi to lepoto nudili tudi našemu ljudstvu, ki vedno tako rado prihaja k takim prireditvam. To veš, da v Gorici obstaja „Slovensko katoliško prosvetno društvo“, ki je tudi najbolj delavno. Zato pričnem kar z Gorico.“

Za marijansko proslavo, ki je bila v Štandrežu, je društvo nastopilo s svojim zborom skupno s podeželskimi zbori. Na tej proslavi je nastopil tudi dramski odsek z Meškovim misterijem „Romarica“. — Velika pridobitev za društvo je mandolinistični orkester, katerega je z velikimi žrtvami postavil na noge prof. M. Filej. Pri tem ima svoje zasluge tudi č. g. M. Mazora. Orkester je prvič nastopil na koncertu društva skupno z mešanim in moškim zborom. Koncert, ki je bil pod vodstvom prof. M. Fileja, je zelo dobro uspel in je bil na veliki umetniški višini. Društvo se je odzvalo povabilu in je nastopilo s tem koncertom še v Bazovici in v Dolini. Program je bil skrajšan, da je lahko nastopil še dramski odsek s Čehovo veseloigro „Snubač“.

Poskrbeli so tudi za pustno zabavo v obliki družabnega večera. Društvo se je potrudilo, da je lahko prišel vsak na svoj račun in do lepe in poštene zabave. Ravno pri takih večerih se opaža največ družabnega življenja, katerega mora-

mo gojiti. Nadaljevali smo tudi s kulturnimi večeri. Imeli smo več takih večerov, kjer so nas različni predavatelji seznanili z različnimi kraji. Č. g. dr. Čepon nas je za nekaj časa v mislih preselil v Palestino in nas seznanil s tajno teh ljudi in krajev. Č. g. V. Zaletel nam je pokazal v dveh predavanjih z besedo in s krasnimi barvnimi slikami lepoto koroške zemlje, ondote šege in običaje.

V spomin vseh naših žrtev zadnje vojne je imelo društvo v juniju žalno proslavo. Na programu je bil govor, petje ter recitacija „Križev pot prosečih“. S tem je društvo proslavilo vse one, ki počivajo svoj sen po širni naši in tuji zemlji.

V Gorici je pri prosvetnem delu zelo delavna tudi **Marijina družba**. Pripravila je več lepih nastopov in pohitela tudi na deželo. Tako je nastopila z igro „Sovražnica“ v Števerjanu ob priliki „praznika češenj“. Z manjšimi prireditvami, kakor pri akademiji za prvoobhajance in pri miklavževanju, nas vedno razveselijo otroci sirotišča sv. Družine.

Pa pogledva še po sosednjih vaseh. Zelo razgibano prosvetno delo imajo v Števerjanu, kjer obstaja katoliško prosvetno društvo. Pripravili so nam prvomajsko proslavo in nam tako pokazali, da je 1. maj praznik tudi katoliškega delavca in kmeta. Pri

Igralci Vodopivčevih „SNUBAČEV“ iz Podgore pri Gorici

tej priliki je nastopil in nam zapel nekaj pesmi moški kvintet SKPD iz Gorice.

Števerjansko društvo je tudi organiziralo „praznik češenj“, kjer je nastopil mešani zbor iz Pevme in, kakor smo že videli, dramski odsek Marijine družbe iz Gorice. — V Števerjanu so nastopili tudi šolski otroci s svojo prireditvijo.

Sliki zgoraj in desno:

Z razstave ročnih del v Gorici. — Razstavo je priredil Dekliški krožek iz Gorice.

(Glej str. 131.)

Cerkveni pevski zbor iz Pevme nam je pod vodstvom F. Valentinčiča pripravil v Gorici koncert, ki je obsegal mešane in moške pesmi. Isti zbor je nastopil tudi v radiu.

Zelo delavni so v Podgori, kjer večkrat nastopata dekliški in fantovski krožek.

Razgibano prosvetno delo je v Sovodnjah. Večkrat nas razveseli ondotni dekliški krožek, ki zelo pridno dela pod vodstvom č. g. župnika.

Letos so nas razveselili tudi otroci iz Štandreža z igro „Pastorka“. Drugi del programa je izvajal mandolinistični orkester iz Gorice, skupno s solistom V. Gorjanom, pod vodstvom prof. M. Fileja.

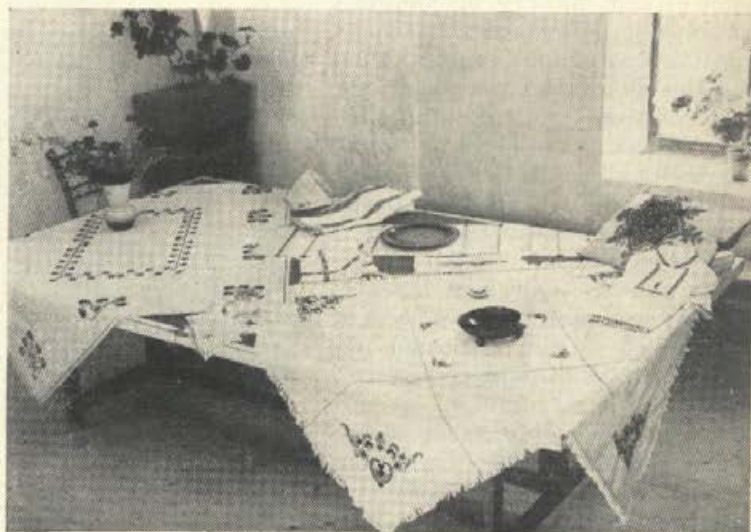
V radiu je nastopil cerkveni zbor iz Rupe.

Tudi šolski otroci iz Št. Mavra so se pokazali z božičnico.

Ker me že tako zvesto poslušas, pa pojdi z menoj še na Kras. Tu imamo cerkvena zbora v Jamljah in Dolu, ki večkrat nastopata. Isto velja tudi za cerkveni pevski zbor iz Doberdoba.

Naj omenim še to, da so nas letos v maju obiskali koroški zbori in nastopili v Gorici. Razveselil nas je zbor iz Sel s svojo pristno domačo pesmijo in folkloro. Edinstveno in, kot znajo le Selani, je bila podana pesem „Angelovo češčenje“. Priznanje so žele tudi absolventke gospodinjskih šol in to najbolj s pesmimi M. Hartmanove.

Slika bi ne bila popolna, ako bi ne omenil goriških srednješolcev. Pripravili so

nam lepo božičnico. Postavili pa so se ob zaključku šolske prireditve, kjer so sodelovale vse šole: strokovna, nižja srednja, gimnazija, licej in učiteljišče. Morda si že slisal, da so del tega programa nesli tudi na Koroško ob priliki šolskega izleta in so nastopili z lepim uspehom v Celovcu in v Št. Pri možu.

Nekaj novega so nam pokazali dijaki z razstavo ročnih in slikarskih del.

Lepo razstavo so nam pripravila dekleta Dekliškega krožka iz Gorice.

Morda si že sam opazil, da pri vsem tem naštevanju nisem imenoval obeh osnovnih

šol iz Gorice. Na žalost je treba priznati, da je tukaj nastopilo popolno mrtvilo. Zeleti bi bilo, da bi nas v bodoče tudi ta šolska mladina razveselila s svojimi nastopi ob zaključku šolskega leta ali vsaj z razstavami ročnih del."

„Pa bi mi morda še kaj omenil o bodočem delu?"

„Bodoče delo? Samo to! Ako bo pri vseh tudi vnaprej taka požrtvovalnost, za kar se je potreba vsem zahvaliti, smo lahko gotovi, da naša beseda in pesem ne bo zamrla in naše prosvetno delo bo še in še napredovalo."

Jože Peterlin:

Pregled desetletnega kulturno-prosvetnega

življenja na **TRŽAŠKEM**

Katoličani in njihove organizacije

DELO KATOLIČANOV

Vsi, ki ste v zadnjih letih od daleč spremljali svetovno zanimanje za usodo Trsta, verjetno niste čutili tistega nemira in tiste skrbi, ki je vstajala vsako jutro in se ni umirila pozno zvečer v slovenskih srcih, ki so bila in živela sredi tega mesta. Za tisto, kar ti je najbližje, najbolj trepečeš. Tržaški Slovenci so bili brez moči, ko so odločali državniki o njihovi usodi. V teh letih nape tega boja, velikih in usodnih izjav, odločitev in podpisov so mogli Slovenci v Trstu samo skromno živeti. Samo s svojim življenjem so mogli dokazovati svoj obstanek.

Najpomembnejše in najbolj dokumentirano življenje pa je bilo gotovo naše kulturno življenje. Masovni sprevodi, pretepi, strahovanja in še vse mogoče, po čemer so nekateri naši someščani segali takoj po vojni, vse to je bilo kratkotrajno vsiljivo dokazovanje številčne premoči. Končno je ostalo samo tisto, kar je bilo trdno grajeno, v ljubezni in iz ljubezni zasajeno. Delo tržaških katoliških Slovencev, ki ga v letih po vojni ni bilo videti nikjer, saj so jih kričavi in nasilni sonarodnjaki odrinili in jim grozili, če bi se oglasili, je začelo zdaj roditi sadove. Tudi drugim je potekel čas strahovanja in vrnili so se k mirnejšemu življenju.

Če bi nanizal kulturno-prosvetno življenje vseh Slovencev na Tržaškem, bi ta slika pokazala, da je bilo zelo bogato, presenetljivo spričo tako zelo nemirnih dni, kot smo jih doživljali. Predvsem so se kulturno udejstvovali vse tri prosvetne centrale: Slovenska prosvetna zveza (pripada titovcem), Slovensko-hrvatska prosvetna zveza (kominformisti) in Slovenska prosveta (katoličani). Prosvetne prireditve sta prirejali tudi Demokratska zveza in Prosvetna matica (spada v okvir Dem. zveze).

Številčno gotovo prednjačijo prireditve Prosvetne zveze, vendar je tu težko ločiti, kaj je res last in vsebina tržaških Slovencev samih in kaj je „uvoženo“ iz Jugoslavije. Več ustanov s samo osrednjo organizacijo vzdržuje jugoslovanski režim. Pogosto prihajajo gostovat pevske in druge skupine iz Jugoslavije pod okriljem tukajšnjih društev. Mnoga taka gostovanja so veliki kulturni dogodki (gostovanje ljubljanske drame), pomenijo lahko praznik slovenske kulture. Vendar — in to hočem poudariti — ni to last in uspeh tržaških Slovencev. To prineso preko meje in gre spet z njimi. Seveda pa poleg teh gostovanj nudijo tudi nekatere tržaške prosvetne organizacije, ki pripadajo titovski skupini, včasih bogate in kvalitetne prireditve.

Pogled od gradu Miramar na cesto ob jadranski obali. — V ozadju Trst.

V zadnjem času je čutiti manj zagona in manj pozornosti slovenskim nastopom pri kominformistih. Bilo jih je le nekaj. Spričo zadnjih političnih dogodkov, ko se je veliko sovraštvo med obema komunizmoma poglobilo, pa moremo pričakovati sploh kaj novega. Kominformisti so do zdaj našli največje torišče na področju petja. Precej pevskih zborov spada v njihovo okrilje.

Stanje na Tržaškem pa je tako, da do zdaj še nikdar ni zapisal niti titovski tisk niti kominformistični ene vrstice o kaki kulturni prireditvi katoličanov, pa čeprav je bila za slovenstvo Trsta zelo važna in pomembna. Zato bo vsakdo razumel, da bi bilo smešno in poniževalno, če bi spričo tega tajinstvenega molka katoličani poročali o njihovem delu. Naj bo čas pravičen sodnik, kdo izmed nas je delal bolj nesebično, kdo je dosegel večje uspehe, kdo je delal iz večje ljubezni do naroda; čas bo pokazal, katero delo je rodilo sadove. Čas, ki je najpravičnejši sodnik. O sebi in o svojem delu bomo skušali zato le skromno poročati, le nanizati nekaj našega dela, ne da bi se spuščali v kako podrobno vrednotenje. Radi

bi podali kratek pregled kulturnega življenja katoličanov in njihovega prispevka h kulturni stavbi slovenstva na Tržaškem v zadnjih letih.

Najprej je treba poudariti, da katoličani nimamo „poklicnih prosvetarjev“, to se pravi ljudi, ki bi se ukvarjali samo s prosvetnim delom in bili za to delo plačani. To imata ostali dve prosvetni centrali. Katoličani tudi nimamo velikih društvenih prostorov, posebno ne v Trstu; nimamo denarnih podpor za prireditve, za inventar itd. Vse, kar moremo narediti, naredimo poleg svojega poklicnega dela in nismo za to morda plačani. To je za nas ponos in smo prepričani, da bo zato imele to delo tudi trajnejšo vrednost.

Zelo pa pogrešamo v Trstu dvorano z najpotrebnejšimi društvenimi prostori. Povsod po svetu so Slovenci že prišli do svojih dvoran: v Ameriki v več mestih, menda v Londonu, v Celovcu, v Gorici, le v Trstu ne. Iz nič je ne moremo postaviti sami, zato bo morala biti to zadeva vseh Slovencev. Prosili bomo vse naše brate po svetu, da bi nam pomagali. Katoliški prosvetni dom, ki

ga moramo zgraditi v Trstu, mora biti žarišče našega življenja in dokaz našega obstanka. Dom, ki ga bo videl vsak tujec in vedel, zakaj je tu. In prav zato je to zadeva vseh Slovencev.

REVIJA

Začetek kulturnega življenja se prične pri reviji. V Trstu je bilo mnogo poizkusov, da bi jo utrdili. Začeli smo z „Mlado setvi-jo“, ki ji je pomagal dati življenje veliki Slovenec p. Kazimir Zakrajšek. Po nekaj letih je zaradi gmotnih težkoč prenehala izhajati. Potem so se pojavljale razne publikacije in zborniki, ki so bili dosti široki, da so v njih sodelovali tudi katoličani. Pred dvema leti pa je postala celovška revija **Vera in dom** skupna revija tudi goriških in tržaških Slovencev. Razmere v teh pokrajinah so zelo različne, tudi kulturne zahteve so različne, zato je težko zadovoljiti vse. Vendar bomo z dobro voljo premagali vse težave in revijo počasi dvignili na dostojno višino. Že zdaj je našla tudi na Tržaškem toliko naročnikov, kot jih do včeraj ni mogla najti nobena publikacija. Našla je pot še v prav vsako vas na Tržaškem. Po obsegu pa je še vedno premajhna, da bi zadostila kričnim potrebam in lahko konkurirala številnim listom v tujih jezikih in v tujem duhu, ki se ponujajo na vsak korak našim ljudem.

KNJIGE

S tiskom vsake knjige so združene velike žrtve in velike težave. In vendar so v vseh teh letih prihajale tudi knjige v slovenske domove. Tudi na tem področju ni prispevek katoličanov majhen.

(Nočem kakor koli opredeljevati pisateljev, jim dajati ali odvzemati pridevek „katoličan“; mislim, da jih smem tako imenovati po katoliškem nazoru, ki govori iz njihovih del ali po udejstvovanju v katoliških organizacijah in nekaki vključitvi v katoliški krog.)

Med prvimi tiskanimi publikacijami, ki so po vojni začele izhajati, je bila **Mlada setev**, namenjena tedaj prvim tržaškim in goriškim srednješolcem, ki so vstopili v obnovljene slovenske šole. In leta 1946 smo dobili že tudi prve knjige. Metod Turnšek je izdal dve knjigi z naslovom **Pod vernim krovom**, ki sta nadaljevali že prej v Lju-

bljani izdani knjigi folklornega gradiva skozi letne čase.

Naslednjega leta je prišel v slovenske domove zbornik etnografskih zapiskov in študij **Ob Jadranu**, ki ga je izdal Rado Lenček. Dr. Turnšek pa je hotel seznaniti svet z lepotami slovenske zemlje in je izdal **Album Slovenije**. Dr. Ivan Vrečar je poskrbel za verski knjigi. Pripravil je molitvenik **Kristus kraljuj!** in drugo izdajo **Večne molitve**.

Tudi prva slovenska drama po vojni je izšla v Trstu. Metod Turnšek je napisal petdejkanko **Država med gorami** in jo izdal 1948. leta.

Naslednje leto je izšel Prešernov **Krst pri Savici** za stoletnico pesnikove smrti. Uvod je napisal Jože Peterlin. Tej pesnitvi pa se je pridružila to leto še ponovno izdana Jurčičeva povest **Jurij Kozjak** z opombami in uvodom Metoda Turnška.

1950 smo dobili antologijo: **Slovenska lir-ska pesem**, ki ji je napisal uvod in razlago Vinko Beličič.

Leto za tem smo že imeli na mizi Janežičevo pesniško zbirko **Romar s kitaro**. Metod Turnšek pa je napisal knjigo idil in zgodb pod naslovom **Z rodne zemlje**. To leto je izšla tudi kraška pesniška zgodba **Duhovin**, kot jo je napisal Volčič Jern, z uvodom Rada Lenčka.

Vinko Beličič je izdal 1952 svoje črtice v založbi Goriške Mohorjeve družbe z naslo-

Slovenci hité na Repentabor.

vom Kačurjev rod. Metod Turnšek pa je poskrbel za liturgični molitvenik **Mali misal**, nabrano folklorno gradivo na zapadu Slovenije pa je združil v knjigo **Od morja do Triglava**. To leto je poslal slovenskim bralcem idilično povest iz Prlekije pod naslovom **Mlin ob potoku** tudi Stanko Janežič.

1953. leta je izdal Martin Jevnikar prvo knjigo **Vsebin slovenskih leposlovnih del**.

Posebno bogato s slovensko knjigo je bilo leto 1954. Vinko Beličič je izdal svojo pesniško zbirko **Pot iz doline**, Martin Jevnikar pa drugo knjigo svojih **Vsebin slovenskih leposlovnih del**.

Marijinemu letu je bila posvečena antologija **Slovenske marijanske lirike**, ki jo je pripravil in ji uvod napisal Rado Lenček. To leto je izdal Boris Tomažič **Zgodovino latinske književnosti**, Metod Turnšek drugo knjigo **Od morja do Triglava**, Špehonja **Rod za mejo**, posvečeno Beneški Sloveniji. Stanko Zorko je napisal šmarnice pod naslovom **Mati ljubezni**, Ivan Grbec pa je izdal **Pesmarico**, z izborom slovenskih pesmi in z razlago, namenjeno šoli.

Leta 1955 je izšel roman Alojzija Rebule **Devinski sholar**. Boris Tomažič je izdal **Izbor Ciceronovih pism**, Martin Jevnikar tretjo knjigo **Vsebin slovenskih leposlovnih del**.

Poleg teh knjig pa so napisali mnogi profesorji tudi šolske knjige, ki jih tu posebej ne navajamo. Tako dr. Abramova, prof. Muhr, dr. Velikonja, prof. Zupan, dr. Šah, prof. Ronko, dr. Kacin, prof. Jevnikar, Beličič, Geržinič, dr. Suhadolc, prof. Šturmo-va in dr.

Vsako leto pa prihajajo v naše domove tudi knjige Mohorjeve družbe in opravljajo tisto veliko poslanstvo, ki jim ga je določil nekoč škof Anton Martin Slomšek.

LJUDSKA PROSVETA

Pred sedmimi leti smo pričeli s prosvetnimi večeri v Trstu in smo jih imenovali „slovenske večere“ zato, ker smo hoteli na njih približati tržaškim Slovencem predvsem bogato zakladnico naše kulture. Slovenska pesem je bila vedno središče teh naših večerov. V mestu je bilo vsako sezono v teh sedmih letih povprečno po dvanajst

Naši pesniki beró svoja dela.

Od leve na desno: V. Beličič, St. Janežič, Z. Ocvirk.
(Glej str. 139.)

slovenskih večerov, povprečno je vsakega obiskalo 80 ljudi. Nekatere teh prireditev so dosegle visoko kulturno raven predvsem z nastopom pevskih zborov, z recitacijami naših pisateljev in pesnikov, v splošnem pa so imeli bolj ljudsko-prosvetni značaj. Večeri so bili v dvorani Marijinega doma in se moramo za vse, kar smo na teh prireditvah dobrega prejeli, zahvaliti vodstvu tega doma.

Iz Trsta je ideja slovenskih večerov prdrla v zaledje mesta. V zadnjih dveh letih so imeli čudovito bogate in razgibane kulturne prireditve v **Dolini**. Nobeno mesto se ne bi moglo sramovati takih lepih prireditev, kot so jih pripravili preprosti dolinski fantje in dekleta. Zdelo se je, kot da vsa vas živi v lepi dvorani, ki so si jo zgradili. Duša vsega tega živega življenja je vedno mladi in nikdar utrudljivi gospod župnik Štuhec.

Drugo žarišče pa je **Bazovica**. Zamisel prvotnih slovenskih večerov je župnik Živec v zadnjem letu spremenil v kinoform prireditve. Zastonj nudi vaščanom film, ob kate-

rem želi, da se razvije razgovor. Iz Trsta so prihajali navadno predavatelji, ki so vodili razmišljanja o vrednosti in pomenu filma. Razen tega so v Bazovici postali tudi fantje bolj delavni. Ustanovili so svoj krožek, ki sam vodi vse delo, pripravlja gledališke predstave in tudi rad vabi na gostovanja sorodne gledališke skupine iz drugih krajev.

Po delavnosti in prizadevnosti ne zaostaja dosti **mačkovljanska** skupina. V tej vasici na robu Istre so slovenski večeri že postali tradicija in ko jih letos nekaj časa ni bilo, je ljudem nečesa manjkalo. Domači pevski zbor, številni študentje in dobra volja najpreprostejših, a narodno zavednih mož bo gotovo nadaljevala začeto delo.

Premalo delavnosti smo opazili na **Proseku** in **Kontovelu**. Tam je skromna dvorana, a je premalo služila svojemu namenu. In vendar je bilo videti prva leta veliko zanimanje med ljudmi in prav tako to leto, ko je bilo predavanje o Koroški.

Tudi **Boršt** sprejema slovenske večere toplo in z zanimanjem. Sicer skromna dvorana ne moti ob tako dobri volji vaščanov in ob taki zavednosti breških Slovencev.

Mislimo na **Opčine**, na **Nabrežino**, na **Sv. Križ** in še na druge kraje. Kulturne prireditve jih bodo gotovo razgibale, kot so mnoge že v prejšnjih letih. Prejšnja leta je bilo posebno v **Sv. Križu** nekaj izredno lepih slovenskih večerov.

Zelo lepa kulturna večera je pripravil **škedenjski** pevski zbor v domači dvorani. Poleg petja so izvajali dramsko sliko, Vijo-

Folklorni plesi na festivalu slovenske kulture na Repentaboru. (Glej str. 139.)

lica **Fondova** — **Škedenjka** je brala iz svojih literarnih prispevkov, razen tega pa je nastopil tudi škedenjski rojak, priznani skladatelj **Ivan Gerbec**. Prireditvi sta razgibali ves Škedenj.

Med predavatelji, ki so hoteli posvetiti svoj čas tudi ljudsko-prosvetnemu delu, so bili: prof. **Beličič**, prof. **Jevnikar**, prof. **Lenček**, dr. **Velikonja**, prof. **Suhadolčeva**, dr. **Šah** in prof. **Peterlin**. S Koroške nas je večkrat obiskal g. **Vinko Zaletel**. V okoliških krajih pa sta največ predavala prof. **Šah** in **Peterlin**.

SLOVENSKI ODER

Šest let je poteklo, kar je Slovenski oder začel s svojim delom. Kot odsek Slovenske prosvete je na dramskem polju širil slovensko prosveto na krščanskih osnovah in narodni zavesti.

Predsednikovo poročilo o delovanju Odra pravi:

Ker nismo imeli svoje dvorane in svojih prostorov, smo se zatekli pod „milo nebo“. Šli smo na **Repentabor** in pred cerkvijo uprizorili **Hofmannsthalovega „Slehnika“**. Uspeh, ki ga je Slovenski oder doživel ob prvi predstavi, je bil v tem, da so slovenske množice, prežete ljubezni do slovenske besede, odhajale z **Repentabra** ponosne na svojo kulturo in prepričane o svoji veljavi.

Od začetnega vzpona pa do danes je Slovenski oder nudil Slovincem na **Tržaškem** dokaj lepih in dobro naštudiranih iger.

Vendar prireditve Slovenskega odra ne smemo presojati po njihovi strokovni ter

„Po novico (nevesto) gremo!“ — Mačkovljanski ženitbeni prizor. (Glej str. 139.)

Prizor iz dr. Turnškove drame „Država med gorami“ na Repentabru leta 1951.

čisto umetniško gledališki vrednosti. To niso poklicni, temveč diletantski igralci. Za vsak nastop je bilo treba dosti poguma, požrtvovalnosti, zavednosti in ljubezni do slovenske stvari. Nimamo svoje dvorane ne svojih prostorov, kjer bi se vadili, imamo le malo inventarja in skoraj nič garderobe. Poleg tega je glavno delo slonelo vedno na istih ljudeh — uči se vloge, igraj, prevažaj kulise, postavljalj oder, skrbi za garderobo itd.

V šestih letih je pripravil Slovenski oder 15 premier s 35 ponovitvami, tedaj 50 predstav. Igre so bile v avditoriju v Trstu, na Repentabru, v Bazovici, Dolini, Nabrežini, Borštu, na Kontovelu in drugod.

Režirali so: J. Peterlin 38 predstav, V. Čekuta 6, D. Petkovšek 2, St. Oficija 2, J. Dovjak 2 predstavi.

Igrali smo tale dela: Vombergar, „Voda“, Lipah, „Glavni dobitek“, Dickens, „Cvrček za pečjo“, Hofmannsthal, „Slehernik“, Finžgar, „Divji lovec“, Timmermans, „Župnik iz cvetočega vinograda“, Šulinov, „Krst pri Savici“, Fodor, „Matura“, Klabund, „Praznik cvetočih češenj“, Linhart, „Veseli dan ali Matiček se ženi“, Turnšek, „Država med gorami“ (del), Connors, „Roxi“, Spevoigra Geržinciča „Miklavž prihaja“, Tomc, „Slovenski božič“, Štoka, „Anarhist“.

Slovenci radi igramo in radi gledamo gledališke predstave. Navadno so bile tudi vse predstave Slovenskega odra zelo dobro obiskane. Začeli so z igrami starejši prosvetarji in kmalu se jim je pridružila tudi mladina, posebno dijaki.

DRUGI ODRI

Slovenski oder pripada osrednji Slovenski prosveti. Kakor pa so po naših vaseh slovenski večeri in druge kulturne prireditve, tako so tudi gledališki odseki.

Največjo delavnost kaže v zadnjem času **Bazoviški oder**. Pripravil je nekaj dobrih predstav v domači župnijski dvorani, potem pa je gostoval tudi drugod, celo v avditoriju v Trstu.

Kriška mladina je prav tako pogumno stopila na odrske deske in pod vodstvom dr. Gracarja pripravila nekaj prav lepih gledaliških predstav. Z njimi so gostovali tudi v drugih krajih.

V **Dolini** manjka dvorani še predpisani oder. Pripravljajo pa se že tudi Dolinčani na gledališke nastope, saj vedno radi sprejemajo vse igralce, ki pridejo k njim gostovat.

V Trstu samem pa delujeta poleg Slovenskega odra predvsem dve gledališki skupini: v Rojanu in v ulici Risorta.

Rojanska Marijina družba ima sicer skromno dvoranico in skromen oder, a vabi skoraj vsako nedeljo ljubitelje slovenske besede na gledališke predstave. Posebno ob priliki prvega svetega obhajila, ob Marijinih praznikih, za sv. Miklavža in ob podobnih prilikah je rojanski Marijin dom nabito poln. G. Stan-ko Zorko pa prevaja, piše, režira in komaj zmaguje vse, da bi zadostil vsem neštetim željam igralcev in občinstva.

Svojo veliko tradicijo pa ima tudi **Marijin dom** v ulici **Risorta**. Tu je najbolj opremljen oder, skrbno negovana garderoba in predstave z veliko ljubeznijo pripravljene. Tu pa režira in pripravlja kulturne prireditve gospa Stana Oficija. Za vsako pomembnejšo priložnost, posebno ob Marijinih praznikih ima Marijina družba v tej svoji dvorani gotovo svojo prireditev. In tako je to resnični dom za mnoge, ki nimajo družine in ne svojcev, da bi pri njih preživeli nedeljske popoldneve. Dela Marijinega doma ni mogoče oceniti v kratkih besedah, posebno ne njegovih zaslug za slovenstvo Trsta in za versko katoliško izročilo tržaškega slovenstva.

Tudi dijaki, ki so organizirani v Slovenski dijaški zvezi, in prav tako dijakinje so pripravili v zadnjih letih nekaj gledaliških predstav. Z njimi so tudi gostovali v nekaterih krajih po Tržaškem. To so bile verske igre in so dosegli z njimi lepe uspehe.

Nekaj časa je delovalo pri **Sv. Ivanu** Slovensko društvo in pripravilo nekaj dobrih predstav.

NAŠI PEVSKI ZBORI

Znano je, da Slovenci radi pojemo. Skoraj v vsaki večji vasi imamo zato že od nekdaj pevski zbor. Posebej so imeli pevski zbori velik pomen v narodnostnem in kulturnem

oziru v naših obmejnih krajih. Na Primorskem je v najtemnejših dneh naše narodne zgodovine pesem tolažila potrta in obupana srca, dvigala jih je in vlivala novega upanja. Zato so bili zbori in njihovo petje, pa čeprav samo v cerkvi, resnična služba tudi narodu.

Po zadnji vojni so politične strasti odtrgale ljudi od tiste skupnosti, ki je čutila nekdaj svojo veliko nalogo tudi v cerkvenem petju. Številni pevski zbori, ki so jih ustanovili, da so peli le umetno in narodno pesem, so se vedno bolj oddaljevali od cerkve in jim ni bilo več mar, ali bomo imeli Slovenci pri nedeljski službi božji tudi lepo petje.

Te nove tendence so povzročile nekako krizo v cerkvenih pevskih zbora. Vendar je danes ta kriza premagana. Kjer je cerkev in slovenska služba božja na Tržaškem, tam je tudi cerkveni pevski zbor, z večjim ali manjšim številom pevcev, z mešanimi ali samo ženskimi glasovi.

Glasbeni referent Slovenske prosvete g. Dušan Jakomin jih šteje nekako 20.

Pevski zbor na **Opčinah** ni sicer številen, a je lahko zgled marsikateremu zboru v vztrajnosti in neustrašenosti. Prevladujejo ženski glasovi. Imel je že najrazličnejše pevovodje, a največ časa mu je posvetila gospa Marija Gregoretti. Takoj po vojni je veljal zbor kot eden najboljših. Večkrat je pri radijskem prenosu polnočnice pel prav openški zbor pod vodstvom prof. Klakočerja.

**Cerkveni pevski zbor pri Sv.
Jakobu v Trstu.**

(Fotografija je posneta pre-
neka j leti.)

Na Tržaškem je precej znan **mačkovljanski** pevski zbor. Od 1949 je prebredel marsikatero težavo in neprijetnost. Imel je že več nastopov in se častno predstavil na več koncertih, v radiu, na slovenskih večerih, na taborih Slovenske prosvete itd. Organizatorka **Dalka Šturmanova** je posvetila zboru veliko dela in ljubezni. Zbor je prenovljen in ga zdaj vodi g. **Albin Grmek**.

V **Dolini** je mladina prinesla pravo revolucijo. Zbor je mlad, a poje pod vodstvom g. župnika **Štuheca** tako, da so njihovi nastopi na slovenskih večerih nekaj nepozabnega. Če bodo ti mladi fantje in dekleta z enakim veseljem in zagonom delali dalje, bo lahko čez čas to najboljši zbor na Tržaškem.

V **Škednju** poje novi ženski zbor že pol drugo leto. Poleg cerkvenih pojejo tudi narodne. Za seboj imajo že lepe nastope: dve izredno uspeli kulturno — pevski prireditvi v Škednju, dva koncerta v radiu; pele so na slovenskih večerih, nastopile so tudi na Koroškem ob priliki Dneva mladine in tudi za celovški radio so registrirale več pesmi. Zbor vodi g. **Dušan Jakomin**, organist pa je znani skladatelj **Ivan Gerbec**.

Pri **Sv. Jakobu** v Trstu je vedno poleg zbora, ki ga je imela čitalnica, tudi cerkveni pevski zbor, za katerega je skrbel vedno slovenski kaplan. Največkrat je sam poučeval petje (**Matija Škrabar**, **Ivan Omerza**). Ko

Skladatelj **IVAN GERBEC**

pa se je v mestu pod fašizmom slovenska služba božja skrčila samo na šentjakobsko župnijo in, ker so vsi drugi zbori morali utihniti, je bil šentjakobski pevski zbor pomnožen z novimi dobrimi glasovi. Dobil je tudi sposobnega pevovodja **L. Švaro**, ki je zbor vodil več let, dokler ni bil konfiniran. Kolikor je bilo tedaj možno, je skrbel tudi za narodno petje. — V zadnjih letih nima sicer stalnega pevovodja, tudi številčno se je zbor nekoliko skrčil, a je imel poleg petja pri slovenskih službah božjih tudi že precej dobrih nastopov. Zadnja desetletja tega zbora so nerazdružno povezana z msgr. **Omerzo**.

V Trstu samem je pomemben zbor še pri **Sv. Ivanu**. Ta zbor se odlikuje po izbranih moških glasovih in po tehnični dovršenosti lepih ženskih glasov. Dekliški kvintet tega zbora je pred leti nastopal na slovenskih večerih v Trstu in v radiu. Zbor vodi prof. **Zupančičeva**.

Tudi v osrednji tržaški cerkvi pri **Sv. Antonu Novem** imamo pevski zbor. Takoj po vojni je začel, ko smo dobili Slovenci v cerkvi svojo službo božjo. Zbor je precej številen in ga vodi prof. **Ludvik Klakočar** od njegove ustanovitve do danes. Za orglami je vedno požrtvovalna **Rozalija Čičigaj**.

Tudi pri **salezijancih** pojo Slovenci. Številčno je zbor bolj skromen, a je izredno požrtvovalen. Vodi ga g. **Resen**.

Rojanski zbor je mlad, a je eden najagilnejših. Poleg skrbne priprave za cerkev nastopa tudi v **Marijinem domu**; tercet „**Melulček**“ pa sodeluje rad na vseh prosvetnih

prireditvah. Zelo priljubljeni so njegovi tedenski nastopi v tržaškem radiu. Cerkveni zbor vodi Marija Klakočerjeva.

Znani so naši **Barkovljani** po svoji narodni zavednosti. Vedno so se ponašali tudi s svojim narodnim in cerkvenim petjem. Sedanji zbor je številčno sicer nekoliko skrčen, vendar požrtvovalen. Potrebuje predvsem moških glasov. Zbor vodi g. Josip Maladlena.

Sv. Križ ima močan pevski zbor, ki ga vodi dr. Gracar. Z nastopi je dosegel lepe uspehe, tako na domačih slovenskih večerih kot na skupnih koncertih in v radiu.

Na **Proseku** skrbi za petje znani glasbenik g. Križman. Njegov zbor je mlad, a poje izredno dovršeno.

Na **Kontovelu**, kjer imajo pravzaprav svojo župnijo, imajo tudi pevski zbor, ki ga vodi prof. Milič.

Dekliške zборе imamo še v **Trebčah** pod vodstvom g. Rozmana, na **Repentabru** pod vodstvom g. Želeta in v **Bazovici** pod vodstvom g. Živca. Tudi ti zbori so zelo pomembni. Iz nič ga je ustvaril g. Rozman. Repentabska fara je po mirovni pogodbi razdeljena in je ostal le del na Tržaškem. G. Žele je moral iz najmlajših pevcev ustvariti zborček in učiti organistko. V Bazovici, ki je občutljiva za politična nesoglasja, bi bili kmalu brez zbora, če ne bi dekleta čutila velike odgovornosti pred seboj in pred svetom. Bazovica je bila vedno v vseh narodnih zadevah prva, kako bi v petju zaostajala! Tako upamo, da bo počasi tudi v Bazovici pel močan in požrtvovalen mešani pevski zbor.

Škedenjski pevski zbor poje pod vodstvom g. D. Jakomina.

Ne smemo pa pozabiti pevskega zbora na **Katinari**, ki ga vodi Just Lavrenčič, na pevski zbor v **Borštu**, kjer je duša vsega prizadevanja g. župnik Malalan, na pevski zbor v **Boljuncu**, ki ga vodi gospa Marija Maver. V **Ricmanjih** vodi zbor Komar Marta, pri **Sv. Barbari** pa poučuje z vso požrtvovalnostjo gđč. Gigeta. Tudi ti zbori opravljajo važno nalogo in bi morali o vsakem posebej napisati vso zgodovino. A tu nam zmanjkuje prostora.

Vsi omenjeni zbori po večini gojijo tudi narodno pesem. Od leta 1949 so nastopali tudi na javnih narodnih in prosvetnih prireditvah. Pripravili pa so že tudi nekaj koncertov cerkvenih pesmi.

Leta 1949 je nastopilo v **Dolini** pet zborov. Izvajali so koncert Marijinih pesmi.

V decembru istega leta je bil v **Bazovici** koncert božičnih pesmi. Nastopilo je več zborov.

V januarju 1951 je bil koncert božičnih pesmi v **Nabrežini**.

V oktobru 1952 je bil prvi nastop združenih pevskih zborov v **Trstu** v avditoriju.

Leta 1953 je sledil velik nastop v avditoriju v **Trstu** s šestimi božičnimi pesmimi.

L. 1954 so izvajali tudi združ. pevski zbori v avditoriju in v Marijinem domu v **Trstu** Tomčevo pesnitev „Slovenski božič“.

Bilo je še več nastopov z narodnimi pesmimi pod okriljem Slovenske prosvete, ki je tudi sama ustanovila svoj zbor. Slovenski večeri po Tržaškem pa so naravnost vabili in zahtevali pevske nastope.

Mislím, da lahko upravičeno pričakujemo v bodočnosti, da ljubezen do naše pesmi ne bo splahnela in da se bodo pevski zbori tam, kjer je potrebno, prenovili in da bodo ohranili tisto veliko izročilo naših dedov, ki je vedno čutilo za svojo narodno dolžnost, peti v cerkvi in izven nje.

VELIKE PRIREDITVE

Ob koncu naj omenim še velike prireditve na Repentabru in na Opčinah, imenovane tabore ali pa festivale slovenske kulture. Na nekatere so prišli tudi Korošci, na vse pa Goričani. To so bili predvsem prazniki naše pesmi in naše besede. Naši pesniki so na teh prireditvah brali iz svojih del. Folklorne skupine so izvajale običaj kraške svatbe, narodne plesne in narodno glasbo.

V tej zvezi moramo omeniti Gregorčičevo proslavo v Nabrežini v sodelovanju s tamkajšnjim pevskim zborom „Avgust Tance“.

Marijinemu letu pa je bil posvečen večer marijanske lirike s sodelovanjem pevskega zbora Goriškega katoliškega prosvetnega društva.

Velik dogodek je bilo tudi gostovanje koroške mladine v zadnjem letu. Koroška pesem v Bazovici, v Dolini in v Trstu ter še Marijin misterij v Bazovici, vse to je pomenilo prihod Koroške k morju.

Letošnje poletje pa smo se udeležili tabora na Koroškem ob priliki velikega romanja h Gospe Sveti.

ZAKLJUČEK

To je nekaj bežnih zapiskov o kulturnem in ljudsko-prosvetnem življenju na Tržaškem v desetletju po zadnji vojni. Predvsem sem se oziral na vlogo in delo katolčanov in katoliških organizacij. Marsikaj sem premalo poudaril, marsikaj prezrl. Nikjer nisem na primer omenjal velikega pri-

spevka, ki so ga imeli slovenski katoličani ob ustanavljanju slovenske radijske postaje v Trstu in stalnega sodelovanja pri njej. Ta prispevek je tako velik, da bi postaje brez njega ne bilo. A to bo morda kdo drug in kje drugje obdelal. Eno in drugo je gradivo za slovensko tržaško zgodovino.

Še vedno sem prepričan, da kulturno in prosvetno delo požene najgloblje narodne korenine. V desetletju, ki gre v zaton, nismo spali, ta zavest nas lahko spremlja. Vendar je to delo šele začeto. Katoliškemu gibanju tukajšnja tla niso naklonjena. Premagati je bilo treba mnogo predsodkov in mnogo nasprotovanj, ki so včasih vodila v osebno sovraštvo do katoliškega prosvetnega delavca. A velik čas je premagan. V angloameriški skoraj desetletni vojaški upravi katoličani nismo našli nikdar in nikjer nobene podpore. Pričakujemo je več v novih razmerah. Ali pa jo bomo tudi dosegli?

Najmanj bomo razočarani, če bomo zupali sami vase, delali idealno, neutrudno, s pogledom, uprtim v bodočnost svojega naroda.

Limbarski:

Nad morjem
tam gori . . .

Nad morjem tam gori
šepečejo bori
ganljivo povest.
Mladenka posluša,
trpljenje okuša
in pije bolest.

Hitijo stopinje
med oljke in brinje,
kjer trta zori.
Kramljajo spomini
o kraški pečini
in burja ječi...

Pekoče solzice
oblivajo lice
in vzdih trepeta.
Primorska krajina
žge kot bolečina
na sredi srca.

Bruna Pertot:

VSE ZIMA JE VZELA

Ko da zledenel bi smeh
sredi zimskih noči,
kot bi zapadel jih sneg,
molče spomini poletnih dni;
kot bi jo udušil zimski vihar,
še pesem zdaj trudno molči.

Le včasih sred nočne tišine,
ko v snu se prikažejo sončne planine
in v dalji zbudita se pesem in smeh,
ni mar mi za zimo, za viхро, za sneg.

UMETNIK

I.

Zahar se je zleknil v stolu in se zarežal: „No, prijateljček! Mene že ne boš ujel, na-a!“

Pomembno je pomežiknil z levim očesom in naredil jako prebrisan obraz. Vse skupaj: obraz, drža in smeh, je kazalo, da se ga je Zahar že zadosti nalezal. Zdaj so mu morale privreti iz globine srca vse najbolj tajne misli. Zahar je bil potreben iskrenega, glasnega pomenka.

„Ne boš me ujel, tisto pa že ne,“ je pričevalno ponovil. „Naj le pridejo zdaj noter vsi miličniki ali magari sam višji davkar. Naj me vprašujejo potem: ‚Kako je to, Zahar Terentjevič, da sedite v obednici, v Delavskem domu, in sicer popolnoma natreškani? Ali vam niso tu postregli z žganjem? Mar ne veste, da so prepovedane alkoholne pijače v teh prostorih?‘ — ‚Nikakor ne, tovariši,‘ jim bom rekel, ‚narobe razumete vso stvar. Kajti stvar je ta, da sem se ga nalezal kar doma in le za kratek čas prišel potem v Delavsko kuhinjo.‘ Tako jim bom rekel in amen. Natakaj, prijatelj, mar ni prav tako? Nikar se ne boj, da te bom izdal! Nikoli v življenju, dragi moj. Vse, kar je prav, a nikoli nisem bil ovaduh!“

Zahar se je ozrl po bližnjih mizicah, a ljudje, ki so sedeli tam, so bili zatopljeni v lastne pomenke. Nihče se ni menil za njegovo modrovanje. Zahar je postal užaljen, se namrdnil in obmolnil.

„No, lepo tovarišijo imam,“ je rekel očitajoče, zaprl oči in na vso moč pričel peti: „Po planin'cah sonce sije, v prazen žep moj toča bije...“ Slutil je vnaprej, da bo takoj pohitel k njemu natakaj, mu pričel prigovarjati, ga svariti in mu groziti. Kmalu se bo razvnel spor in splošen vik. Prav je, to je življenje!

V resnici, preden je odpel Zahar prvo kitico, se mu je že spustila na pleča neka roka. Zahar se je pripravil na boj. Ni se obrnil, ni odprl oči in glasno je zavijal naprej.

A nekdo se je zasmejal in vzradoščen glas mu je zaklical naravnost v uho: „O, glej ga no! Glej, kdo tu razgraja! Najbrž si slutil, da te potrebujem, ker si se nam oglasil!“

Pevce je odprl oči. Zagledal je živahnega moža v meščanski noši, s pristrizeno klina-sto črno bradico. Črna bistra očesca so se smejala.

Zahar je planil na noge, široko odprl usta in dvignil desnico, kot da bi se hotel ubraniti privida.

„No, kaj zijaš tako začudeno?“ se je namrdnil urni mož, „ali me še nisi spoznal?“

„Jaz... da vas ne bi spoznal, vas, Jakov Matvejič, gospod Muriljov...“ je zamrmral Zahar s pretrgano razburjenim glasom.

Mož mu je živahno prikimal:

„No, sicer nimamo nobenih gospodov več, a drugače imaš prav. Jaz sem res državljan Muriljov in Jakov Matvejič. Torej me še poznaš?“

Muriljov je porinil k mizi prazen stol, se urno usedel in prebrisan pomežiknil pevcu. A Zahar ga je slejkoprej molče gledal z izbuljenimi očmi, kot da bi se bil na mah streznil.

„Torej ste vendar živi? A, Jakov Matvejič? Kako pa to? Vsi so pravili: Ni več Muriljova, vojna ga je vzela. In glej ga: tu je Muriljov v lastni osebi...“

„Res, res, to sem jaz osebno. In veš kaj, Zahar Terentjevič, pote sem prišel, samo póte.“

Trenutek sta molče gledala drug drugega.

„Póme da ste prišli? Vi, Muriljov, Jakov šal Zahar.“

„Da, da, samo pote.“

„Pome da ste prišli? Vi, Muriljov, Jakov Matvejič?“

„No, da, saj ti pravim. Potrebujem dobre mojstre, a kje naj jih zdaj vzamem? Skoraj vsi so v teh letih umrli.“

„Nak, pome da ste prišli?“ je divje, na ves glas zaklical Zahar. „Vi, Jakov Matvejič? Mojstre potrebujete, pravite? Prave, dobre mojstre?“

Zahar se je vzravnaval počasi in težko, kakor vzhajajoče testo. Obraz mu je zažarel. Glas je postajal vedno močnejši. S široko odprtimi, neumnimi očmi je divje gledal Muriljova in nenadno iztegnil levico predse.

„De-vet! Devet let! Prijatelj, dragec, pomisli: devet let ni nihče vprašal po dobrem mojstru! Devet let nisem niti povohal pravega dela!”

Z obema rokama se je prijel za glavo, se na mah spustil v stol in zarjovel na vso gostilno:

„De-vet le-let!”

Muriljov se je smejal:

„No, le pomiri se, Zahar Terentjič. Zdaj boš pa res dobil pravo, dobro delo. Saj me vendar poznaš. Sam veš, da te ne bi klical na slabo, manjvredno delo.”

„Prijatelj, jaz da ne bi vedel? Prijateljček, saj vem!”

„No, pa dobro, vse je v redu — pomeniva se o poslu. Pss, tovariš natakari! Prinesite nama piva, no, recimo šest steklenic, in tudi prigrizka — imate morda klobaso s kislim zeljem? Že prav, prinesite pač, kar imate...”

Zahar ga je gledal ves srečen in se naravnost bal, da samo sanja.

„Jakov Matvejič, prijatelj, ali veš? Tako daleč sem že prišel, da sem si že ječo ogledal od znotraj.”

Muriljov se je plašno ozrl, kot da bi ga kdo z gorjačo treščil po tilniku, postal je resen in prav tiho je vprašal:

„Kaj, zaprt da si bil?”

„Kaj pa,” je glasno nadaljeval Zahar, „samo zaradi svoje obrti sem prišel v ječo.”

„Kako pa to?”

„Tako... Nalezal sem se nekoč žganja in na glas zaklical sredi ulice: ‚Dol s sovjetil!’ Seveda so me takoj zašili. ‚Zakaj ne maraš sovjetov?’ so me vprašali. ‚Zato ne, ker ni pod sovjeti nobenega posla za pleskarje. Jaz sem od mladih nog poklicni pleskar, a odkar imamo sovjete, ni nikjer nobenega dela za pleskarje.’ Zato sem jim naravnost povedal: ‚Če ni pod sovjeti nobenega zaslužka za pleskarje, dol s sovjetil!’”

„Jej, jej! Kako moreš še zmerom po starem razgrajati! Časi so se spremenili. Mar ne veš, da bi te lahko ta neumnost stala življenje?”

„No, pa kaj zato, Jakov Matvejič? Povejte mi: čemu bi še živel? Kaj imam od življenja, če ni nikjer nobenega posla za pleskarje?”

„To je bilo samo po vojni. Zdaj smo že pričakali druge čase. Saj vidiš, da sem pote prišel. Imam zate pravo delo. Le povej mi

naravnost: ali boš šel z menoj na vlak ali ne?”

„Jaz? Jakov Matvejič! Kaj praviš? Veš kaj? Če mi boš ti zdaj rekel: ‚Zahar, pojdi peš v Saratov, tam imam zate dobro delo, takoj bom šel. Še sezul se bom, pa bos gazil po snegu!’”

„No, zakaj bi šel bos? Še škornje ti bom kupil, če jih nimaš. A povej naravnost, ali se hočeš vpisati v našo pleskarsko zadrugo? Veš, zdaj je vse drugače, zdaj ni več polirja in delavca. Zdaj smo vsi enaki pred postavo. Nove zakone so spisali...”

„Kaj mi mar! Le uredi vse, Jakov Matvejič, kakor ti bo prav. Jaz bom z vsem zadovoljen. A povej mi rajši, ali se še spomniš na Lihačova?”

„Bodi no tiho! Lihačova ni več. Naj mu

Gorazd Gosposvetski:

Dokrajina

*Pred mano, glej, izza hriba
zeleno dlakastega
raste teme slamnate strehe
kot velblodja grba velika;
in tanki zvonik,
postavljen navpič
kot slonokoščena šiba, —
ne: kot prst spovednika,
odpuščajočega grehe
skesanih zemljanov:
vaščanov...*

*Nad njim pa šotor sinjine
z grmičkom beline
cvetenja oblakastega.
Prek vsega pa soj in vonjava
in zlatoodstrta daljava...*

*O, sladki pozabljeni kraj
v podeželskem zakotju
ob nobenem svetovnem razpotju!
Zadosti, zadosti za zdaj
je meni teh krotkih obrisov,
teh mavričnih vtisov!*

*Na svojih želj misel
čarobno pripet,
opojno prežet
od tihe prelesti krajine,
z očmi sem obvisel
nad barvastim morjem tišine...*

sije večna luč, a ni treba, da bi se ga spominjala."

„Ne, počakaj... Milijonar je bil, bogataš, saj veš... Dolgo me je gledal, kako sem delal, vzel potem iz žepa cekin, desetrubeljski zlatnik, in mi ga poklonil: 'Vzemi, prijatelj,' je rekel, 'da ti bo za pijačo. Ti si res pravi umetnik v svoji stroki!' Kaj, ali ne velja nekaj tako priznanje?"

„Nič se ne boj, Zahar. Tudi zdaj se bodo našli ljudje, ki te bodo znali ceniti."

„Ceniti? Nikar ne misli, da mi je toliko za deset rubljev! No, jaz hočem delati za pametne ljudi, ki me bodo razumeli. Naj vedo, koliko je vredno moje delo. Samo to hočem, ti pravim, nič več!"

„Že prav, nikar tako ne vpij! Tudi zdaj boš našel ljudi, ki te bodo razumeli."

„Jakov Matvejič, dragi prijatelj! Saj že devet let nisem naredil nobene poteze s čopičem, da bi bila kaj vredna. De-vet let!"

„No, zdaj boš imel dosti prilike. Saj si vendar slišal, koliko se bo zopet gradilo? Tudi sovjeti potrebujejo zdaj dobre mojstre."

Zahar je brez potrebe odprl roko, kot da bi hotel stisniti v objem zrak, spustil glavo na mizo in izbruhnil v blažen vinjen jok.

Muriljov se je sklonil k njemu, mu prigravjal in ga tolažil.

II.

Zahar in Muriljov sta vstopila v veliko sobo, bodočo ravnateljevo pisarno. Stene so bile že pripravljene: jako gladko zličene in rožnato pobarvane. Zahar je otipal zid z dlanjo, ga poskušal pri tleh in tako visoko, kamor je segla roka. Muriljov je stal sredi sobe in ga molče opazoval.

„No, kako se ti zdi? Ali bo šlo?"

Zahar se je namrdnil:

„Poprej smo že boljše polirali stene. Jaz bi še enkrat vzel v roke votlič."

„Nikar ne misli na to, kar je bilo. Saj se ne bo več povrnilo. No, zdaj si si ogledal. Lahko boš pričel. Tudi tako bo držalo."

Vrata so se odprla. V sobo so stopili trije možje: sivi, debeli inženir v uradniški kapi, mlad, zelo nemiren človek z velikimi očali, in drugi, jako mlad inženir, še na pol deček. Starejši inženir je pogledal pleskarja in nekajkrat osorno, kot je to v navadi pri vplivnih osebah, kratko vprašal nekdanjega podjetnika:

„To je torej vaš najboljši mojster?"

Muriljov se je priklonil:

„Prav ta, prosim, o katerem sem z vami govoril. Mož je najboljši strokovnjak, ki ga poznam, pravi umetnik v svoji stroki."

Vsa trojica je gledala pleskarja. Zahar je stal in v zadregi pokašljeval. Oblečen je bil v oguljeno delavsko nošo. Hlače so bile zakrpane. Samo novi, šele sinoči kupljeni škornji so se lesketali v soncu. Zahar je imel sivkastobled, prepadel obraz. Inženir ga je nezaupno ogledoval.

„No, pa naj bo," je dejal, „poskusili bomo. Koliko časa boste torej potrebovali za vso sobo?"

Muriljov je dvignil oči v strop:

„Najmanj osem dni, če želite res dobro delo."

Zahar je odprl usta in začudeno pogledal Muriljova, kot da bi hotel kaj pripomniti. A Muriljov mu je pomežiknil in na tistem pokimal s kazalcem: „Le tiho bodi!"

„No, pa začnite!"

Inženirja sta odšla. Mladenič z očali, ki je bil delavski preglednik, je nekaj zapisal v beležnici in pleskarju neprijazno dejal:

„Jutri bom torej pričel šteti vaše ure."

Nato je odšel še on. Zdaj je rekel Zahar Muriljovu:

„Zakaj pa ste toliko povedali? Osem dni je pač veliko preveč. Saj bom vse opravil že v treh dneh!"

„Bodi no tiho! Zdaj ne smemo računati po starem! Moramo naštet čim več dni, ker drugače bomo imeli izgubo namesto zaslužka. Moraš vedeti, da velja zdaj samo plačilna lestvica in ta se ne zmeni za kakovost našega dela. Zdaj smo vsi enaki, ti pravim. Pravi mojster in začetnik, zmazek, vsi so enako plačani od ure."

Muriljov je godrnjal še naprej in grajal nove razmere, a Zahar ga ni več poslušal. Korakal je po sobi, z dlanjo božal gladke stene, se razburjeno smehljaj in drhtel od nestrpnosti.

„Jutri torej, pravite?"

„Jutri, jutri, kajpa!"

... Zahar je prišel na delo že zjutraj, navsezgodaj. Postavil je v kot nove škornje, zraven položil na tla suknjo, v samih nogavicah je odšel po lestvo, jo porinil k zidu,

pripravil posodo z oljem in barve. Neprenehoma se je muzal, mežikal stenam in škatlam z barvami kakor starim ljubim znanecem, ki jih že davno ni videl. Parkrat se je celo na glas zasmel.

Njegov čopič je kmalu pokril ves desni zid z enakomernimi tankimi navpičnimi rjavkastimi progami. Potem je zagnal Zahar čopič na tla in z desnico pričel slikati nepravilne vijugaste kroge prerezanega oreha. Enostavno je razmazal v ta namen z golo roko poprej naslikane proge. Samo spretni, nadarjeni slikarji poznajo to visoko umetnost. Vedno je stopil korak nazaj, ogledal svoje delo, veselo pomežiknil in zopet skočil k steni.

Olje je pokrivalo roke in zasukane rokave. Barva je tekla po prstih proti komolcu. Zahar je požvižgaval, mežikal in drhtel od veselja. Muriljov, ki je vstopil v družbi obeh inženirjev in človeka z očali v sobo, je svarilno dvignil kazalec, da bi molčal. Zahar je družbo raztreseno pogledal in celo pozabil pozdraviti. Obe roki sta mu mrzlično letali po zidu. Četvorica je molče gledala pet, deset minut. Občudovala je delo. Stari inženir je na pol glasno vzkliknil: „No, ta pa zna!“ Potem so vsi na tihem izginili skozi vrata.

Zvečer je bil ves desni zid pokrit z orehovimi vzorci. To je bila visoka pleskarska umetnost. Brezhibno posnet enakomeren prerez debela se je lesketal v laku.

Muriljov je zopet pogledal noter in se nasmehnil:

„Prav dobro, prijatelj! A lepo te prosim — nikar tako ne hiti! Saj ne gre tako! Sicer bo že pojutrišnjem gotovo.“

„Saj sem rekel, da imam samo za tri dni dela.“

„Ne smeš tako hiteti! Nikar ne vpij tako na glas!“

„Ne morem počasi delati, Jakov Matvejič. Srce mi hoče skočiti ven, ko vidim podbarvano steno.“

„Kaj pa hočemo potem? Veš kaj! Samo popoldne pridi delat. Res ne gre drugače. Saj ti pravim, da te bo beležil in plačal ta vrag z očali kakor preprostega delavca. Kaj pomaga, da narediš ti trikrat več in stokrat boljše od navadnega mazača ...!“

Zahar je ubogal in res prišel prihodnji dan samo po obedu. Čim je stopil v sobo,

je že planil noter mož z očali. S škripajočim glasom ga je vprašal:

„Zakaj pridete na delo tako pozno?“

Zahar se je potuhnil. Nerodno mu je bilo.

Mož z očali pa je privlekel modro beležnico in svinčnik iz žepa. Pričel je nekaj čečkati.

„Zabeležiti moram, da ste prekasno prišli na delo.“

Z ravnodušnim obrazom je zaprl beležnico. Zahar je užaljeno sopihal.

Muriljov, vljuden in postrežljiv, mu je že hitel na pomoč.

„Nič se ne bojte, tovariš nadzornik! Jamčim, da bomo z delom pravočasno gotovi.“

„Kaj se to pravi? Tako vendar ne gre, četudi boste pravočasno gotovi. Saj poznate pravilnik. Kaznovati ga moram z globo zaradi zamude.“

Zahar je mrko pogledal in zarenčal:

„Kaj, globo? No, le piši, le piši!“

Zasukal se je na peti in odšel po hodniku. Užaljeno je peketal s petami. Muriljov je nenadno pozabil na vljudnost in jezno rekel pregledniku:

„To pa vendar ne gre, tovariš! Ovirate nas pri delu.“

Naglo je stekel po hodniku in vpil:

„Zahar, počakaj, Zahar!“

A Zahar je samo skomignil z rameni in izginil na ulici.

Preden je minilo dve uri, se je razlegel po hodniku vik in krik. Vsi so čuli, da je nekdo tekel in nekaj podrl na tla. Pleskarji, mizarji in steklarji so prihiteli iz vseh sob nove stavbe na hodnik. Kakor čep pijani Zahar brez škornjev, v samih umazanih copatah, je kričal in krožil z rokami:

„Dajte mi sem tega četverookega hudiča, da mu bom preštel mlečne zobe! Pravilnik, mi pravi. Jaz mu bom že pokazal pravilnik!“

Oba inženirja, starejši in mlajši, sta tudi stala pred bodočo ravnateljstvo pisarno, kjer je sinoči delal Zahar. Razgrajč je stekel tja:

„Vajini blagorodji, gospoda inženirja! Kaj se to pravi? Samo globo sem zaslužil! To je priznanje! Pravilnik tako zahteva, mi pravi. Briga me pravilnik! Ali ve ta vajin očalar, da sem potreboval samo en dan za to steno, da bom tudi vse stene poslikal

v enem dnevu, če bom pritisnil? Ali stoji kaj v tem pravilniku o mojem delu? Kdo bi znal to napraviti razen mene?"

Zahar je ihtel in se s pestjo tolkel po prsih. Muriljov, ki je pohitel na kričanje, ga je odpeljal pod pazduho.

„Pusti no, Zahar, pomiri se! Spat pojdi!"

Stari inženir je rekel:

„Saj bo res najbolje, da se boš prespal. Pridi jutri zgodaj spet, pa delaj, kakor ti je prav. Nihče te ne bo nadzoroval."

Muriljov je odpeljal pleskarja in mu prigovarjal kakor malemu otroku.

Stari inženir je rekel pregledniku:

„Nikar ga ne vznemirjajte, prosim. Kakor vsi umetniki, je preveč samozavesten in občutljiv. Ne smemo takih ljudi presojati kakor povprečne delavce..."

*

...Zgodaj je sedel Zahar v ravnateljevi

sobi pred na pol poslikanim zidom, si zvižgal cigareto, nekaj ugibal in težko vzdihoval. Imel je neznosen glavobol in se povezal z brisačo. Naposled je vzdihnil, odmahnil z roko, kot da bi se česa otresel, stopil k steni, vzel čopič in se nenadno veselo nasmehnil.

Naredil je temeljne, rahle poteze, zopet odvrigel čopič in s prsti, z golo dlanjo pričel slikati prerez orehovega debla. Nekdo je odprl vrata in molče gledal noter. Zahar se ni ozrl: bal se je, da bo zopet srečal moža z očali. A znan glas je rekel samo:

„Izvrstno!"

Zahar se je ozrl. V sobi sta bila samo stari inženir in Muriljov.

Muriljov se je nasmehnil:

„Saj vam pravim, da je pravi umetnik! A čemu je bilo treba pravilniku na ljubo prisiliti ga, da je zapil nove škornje..."

*

*

*

GORAZD GOSPOSVETSKI:

Dopoldne na vasi

Med sivkastimi grebeni
kozolcev, hiš, hlevov
v zlati peni
popoldanskih odsevov
med rjavimi ploti
razlita tihota;
v njej v božji dobroti
mehko je razgrnjena,
k meni obrnjena
kmečkih zatišij lepota.

Samotni kikiriki
s kupa gnojišča
v senci dvorišča
v srebrnih valovih
v moja ušesa šumi
po zlatozelenih vrtovih.

Tihota trepeče
zeleno in belo in zlato
čez vrt in dvorišče in trato
in moje srce ljubeče
nežno obliva.
Tako je iskreno blesteča,
da ni dvoma,

da se v njej skriva,
ljubezen in sreča
vsega doma —
in da v njej Stvarnik prebiva...

Bitka na koru

V Razdrti vasi pričakujejo novega župnika. V organistovi hiši hrópe razglašen harmonij in cerkveni zbor vriska do onemoglosti. Naj vidi novi župnik, da so res pevci.

Organist France, ki nosi tudi ime „Forte“, sunkovito goni mehove in se z nerodnimi rokami lovi za pevci. Sopranistka Polonca vlada. Kadar začne ona, začno drugi, če so pripravljeni ali ne. Ona določa čas za pevske vaje, ona izbira pesmi. Ne trpi nobene ga dobrega soprana poleg sebe. Če ji ne gre kaj po volji, v nedeljo zbolí in pri maši ni petja.

V Razdrti vasi pričakujejo župnika. „Forte“ in zbor strežeta Polonci, da vidi novi župnik, da so res pevci.

Nedelja pride...

Petje, joj, kot bi te žagali po glavil Zaman iščeš v pesmi molitve. To je slep boj za priznanje. Župnik mora nekajkrat zamižati, da preboli zoprnost.

Prihodnjo nedeljo že oznani: „Razdrti vas je velika. Javite se vsi fantje in dekleta, ki ljubite petje. Napravimo večji zbor, da ne bo treba tako kričati!“

Na koru razburjenje. Polonca užaljena. Naj poje, kdor hoče, mi ne bomo več...

Če reče Polonca, velja za vse.

V nedeljo je tiho v cerkvi. „Forte“ bi rad zaorgljal, toda ali naj sam?

Po maši ljudje kar ne morejo domov. Okrog cerkve postajajo, glave stiskajo in skomizgavajo z ramami. Okrog vaškega hrušta Jug je največji drenj. V nedeljo bo zaorgljal on! Kdo pride na kor? Jug je že nekoč orgljal in to dobro orgljal. Odkar pa je prevzel vaško pomožno pošto in postal občinski tajnik, so ga ljudje zmerjali za lakomnika in požeruha in mu odrekli bero. Cerkovnik in organist je postal France. Danes pa jih je ta osramotil pred gospodom. Fej! Jug naj se vrne na kor.

Župnik je privolil.

Naslednjo nedeljo je Polonca stala pod korom. — Mi... Še prosili nas bodo, da se vrnemo.

Gospod je pristopil. Zapele so orgle, zapeli novi pevci. Polonci je šinila kri v lice. Nesramnost! Ne bodo peli! V nedeljo bomo mi!

Po maši se je zbral stari pevski zbor ter skupno stopil pred župnika: „Gospod, krivica se nam godi. Mi smo bili zmeraj za cerkev. Jug drži s poslancem Prepečencem.“

Župnik je obstrmel: „Ja, sami ste nehali. Vrnite se na kor, pridružite se onim! Vsi pojte! Organista se dogovorita med seboj in mi pridita potem povedat. Zbogom!“

Vsi? Ne, ne! Mi ali oni!

Spet je prišla nedelja. „Fortejev“ pevski zbor je že ob osmih čakal na koru devete maše. Polonca se je veselila: Premoremo jih.

Ko so prišli Jugovi, so obstali: Kaj? Dobro! Mi bomo pri mehu, pa orglajte, če morete...!

Začelo se je prerekanje. Nihče ni slišal zvončka, ki je naznanil pristop. Maša se je začela. Namesto pesmi se je čulo s kora zmerjanje.

Mrzlo je spreletelo župnika.

Ko je stal na prižnici, je vse umolknilo.

„To je hiša molitve, vi pa ste jo spremeni v jamo razbojnikov!“

V cerkvi je mir.

„Uvedli bomo ljudsko petje. Loški študent bo orgljal. Pojte vsi. Dvakrat boste molili.“

Jug in „Forte“ sta se na koru spogledala. Nista si mogla kaj, bridko sta se nasmehnila.

Zdaj je mir. Prideš v cerkev. Vse poje. Ne moreš biti razmišljen. Kar sama pade molitev v srce in na usta. Ko odhajaš, neseš s seboj Boga.

Ali res lahko v dobri veri in po zrelem preudarku trdimo, da leposlovec, pesnik, kritik, romanopisec, pisatelj dram ni odgovoren za nepredvidene posledice svojih del?

(Fred Bérence)

Smrti v duhovniških vrstah

V teku enega meseca sta nas zapustila dva odlična duhovnika in dušna pastirja, oba že visoko v letih in blizu zlate maše. Vendar je občutek praznote, ki je nastal z njuno smrtjo, zelo močan. Vsi, ki so ju poznali, se bodo težko privadili na to, da ju ni več.

† ANTON GRBEC

Za vedno se je poslovil od nas čast. g. Anton Grbec, župnik v Gabrjah ob spodnji Vipavi. Po rodu je bil Kraševac, doma iz Štanjela, kjer se je rodil 14. januarja 1885. V duhovnika je bil posvečen eno leto za g. Reščičem in sicer 14. julija 1907. Pastiriral je nekaj let v raznih krajih, dokler ni prišel v Nabrežino za dekana. Temu mestu se je pod hudim policijskim pritiskom odpovedal, da se je obvaroval hujšega, kot je bil policijski opomin, katerega so mu dali. Šel je v gorsko faro Srednje nad Kanalom. Bil je tam tudi med vojno, ko so nemške čete požgale vas in župnišče. Pri tem je izgubil vse svoje imetje. Po vojni je leta 1946 prišel v Gabrje. In letos ga je tu zadela nesreča. 16. avgusta se je vračal z vlakom iz Gorice. Malo pred postajo Rubije so se vrata ustavljajočega se vlaka odprla in g. Grbec je padel ven na kamen, si prebil glavo in pretresel možgane. Prepeljali so ga v Gorico v bolnico, a pomoči ni bilo več. Čez nekaj ur je umrl.

Pokojnemu gospodu dekanu, ki uživa plačilo za polstoletno vestno delo v Gospodovem vinogradu, je lahko, a težko je nam, ki smo ostali in vidimo, kako se redčijo vrste naše duhovščine, čeprav vemo, da se brez božje volje nič ne zgodi. R. i. p.

† REŠČIČ IVAN

Dne 27. julija je umrl č. g. Reščič Ivan. Doma je bil iz Gorice, kjer se je rodil leta 1877. Spočetka ni študiral za duhovnika. Dovršil je učiteljske v Kopru, postal učitelj ter več let poučeval na Goriškem. Ko se je naučil dovolj latinščine, je vstopil v goriško semenišče in leta 1906 prav na svoj rojstni dan zapel novo mašo. Nato je bil dve leti kaplan v Bovcu. Potem pa so ga imenovali za ravnatelja in kateheta gluho-nemnice v Gorici. V tej ustanovi slovenskega prosvetitelja in pesnika Valentina Staniča je ostal ravnatelj do leta 1925 in pozneje še nekaj let kot učitelj in katehet, dokler ga niso upokojili. Kot upokojenec je zlasti oskrboval slovensko službo božjo v cerkvi pri Sv. Ivanu v Gorici. Tam je spovedoval, vodil šmarnice, pobožnosti prvih petkov in prvih sobot, pridigal in sploh pomagal, kadar in kjer koli je bilo potrebno.

Bil je svet, pobožen in ponižen duhovnik, goreč za čast božjo in za blagor duš, vedno pripravljen tudi gmotno pomagati potrebnim in trpečim. R. i. p.

SLOVENSKI PREGOVORI O DRUŽINI

Ako družina ni besna, gostom ne bo hiša tesna.

Ako mož ženo zmerja, jo otroci tolčejo.

Ako prva sveča v hiši slabo gori, bo vsa hiša brljava (t. j.: kakršen gospodar, taka družina).

Če se mož in žena prepirata, je kačje gnezdo v hiši.

Če vlečeš očeta do praga, te bodo tvoji otroci čez prag sunili.

Družina je tolika, da rojijo iz hiše kakor na žegnanjsko nedeljo iz cerkve.

Kadar ona gospodari, on pa gospodinji, je narobe svet.

Kadar ostane jedi, je družina sita.

Kakor gospodar gode, tako plešejo posli.

Kakor ti spoštuješ svoje starše, tako bodo spoštovali tvoji otroci tebe.

Kakršen je gospodar, taka družina.

Zakonj se sklepajo v nebesih.

(Nabral I. S.)

+ Jože Urbanija-Limbarski

Kdorkoli izmed nas je prebiral v zadnjih desetletjih naše knjige, mesečnike in razne časopise, je zopet in zopet naletel na pesmi izpod peresa Limbarskega. — Tako tudi med mohorjani ni najbrž nikogar, ki bi ne poznal njegovih pesmi, krajših povestic in črtic; zato je prav, da se ga tudi naš „Koledar“ spomni s skromno osmrtnico.

V lanskem maju je na tem svetu zapel svojo zadnjo pesem, zakaj dne 26. maja 1955 je po daljšem bolehanju, star 72 let, za vedno zatisnil svoje trudne oči v begunskem taborišču Eisenerz na Zg. štajerskem.

Pokojni je bil rojen v Podbrdu v župniji Moravče pri Litiji — pod Limbarsko goro, na kateri je širom Slovenije znana božjepotna cerkev sv. Valentina (: od tod tudi njegovo pesniško ime „Limbarski“).

Njegov domači župnik in dekan Jernej Hafner (sedaj tudi že pokojni — umrl 12. junija 1955 v Spittalu na Dravi) nam ga takole na kratko oriše:

„Rodil se je pred 72 leti v Podbrdu nad Moravčami. Ko je par let hodil v šolo pri salezijancih v Turinu, je moral domov, da prevzame od očeta hribovsko kmetijo in gara kot kmet-gorjanec na kamnitem pobočju senčne strani. — Mehka pesniška

duša, visokoletč duh, priklenjen na težko zemljo, orel v kletki, s polomljenimi perutmi in nemirnim srcem: to je bil ta kmet Jože Urbanija, pd. Gúzi ...

Vojne razmere so ga pognale po svetu in romal je iz enega taborišča v drugo. ... Na njegov grob bi bile najprimernejši napis znamenite besede sv. Avgušтина: „Záse si nas ustvaril, Gospod, in nemirno je naše srce, dokler ne počiva v Tebi, o Bog!“

Pesniški talent Limbarskega je občudovanja vreden, če vemo, da je bil le preprost kmet gori v hribih, daleč proč od vsakega večjega kulturnega središča; v begunstvu pa je bil navaden delavec. Hodil je zares trpko in trdo življenjsko pot. Prav posebno še ga je kot mladega moža in očeta potrla in mu življenje zagrenila smrt edinega sina, ki se je kot otrok ponesrečil. Tudi potlej ga je kovalo trpljenje in ga izkovalo, ko je kot begunec še na večer svojega življenja okusil vso bridkost posvetnega brezdomovinstva.

Tako niha njegova pesem med vedrino in domotožjem in razodeva njegovo notranjo borbo tako dolgo, dokler ne najde miru v Bogu.

Njegove pesmi se beró gladko in rime mu tečejo mehko, ritem mu je uglajen. V svojih pesmih Limbarski izpoveduje vernost in zvestobo domovini, Bogu in Mariji, navdušuje za svoje in za naše skupne vzvišene vzore; v mnogih pesmih opisuje tudi naravo in lepoto kmečkega stanu.

Zadnje mesece je vedno bolj slutil, da se mu bliža smrt. To je neštetokrat izrazil in nakazal v pesmih, nastalih v tem času.

V svojih pesmih bo Limbarski živel naprej v našem narodu: razodevale bodo duha katoliškega moža-pesnika, ki je našel svoj zadnji in najlepši cilj. Naj mu bo tuja zemlja lahka in naj najde zaslužen plačilo pri Vsemogočnem!

Mi vsi smo dovolj močni, da lahko prenašamo nesreče drugih. (La Rochefoucauld)

*

Proti narodnemu gibanju s silo nič ne opraviš. Zlasti Italija se ne more boriti proti narodni ideji. (Italijanski zunanji minister marchese di San Giuliano v juliju 1914.)

Enajst zapovedi za japonske žene

Življenje japonskih žen in deklet je bolj skrito in skromno in se zato bistveno loči od življenja evropskih žen in deklet. — Tam je tudi podeželska navada, da se žena in hčere le redko pokažejo, če dobi mož na svoj dom obisk. Ob prihodu in slovesu napravijo tri globoke poklone; pri tem pokleknejo na tla, se s čelom dotaknejo tal in potem kvečjemu še strežejo pri neizogibni „čajanki“. Četudi je tako pretirano suženjsko obnašanje človeka nevredno, vendar so japonske žene prav dobre gospodinje.

Ko je japonsko dekle ob močitvi za vedno zapustilo domačo hišo, pristopi k njej mati ter ji da važne nasvete in nauke, ki jih naj ohrani v srcu za vse življenje ter ga tudi po njih uravna. Poslušaj, kako modro govori japonska mati:

1. Od tiste ure, ko prestopiš prag v novo zakonsko življenje, nisi več moja hči. Zato pa moraš od tedaj naprej prav lepo ubogati svojo taščo, kakor si prej ubogala očeta in mater.

2. Po poroki naj postane tvoj mož edini tvoj gospodar. Zato bodi nasproti njemu vedno uslužna in prijazna.

3. Bodi vedno ljubezniva nasproti svoji tašči.

4. Ne bodi ljubosumna; ljubosumnost bo namreč umorila možovo ljubezen do tebe.

5. Tudi če je tvoj mož siten, se premagaj. Bodi potrpežljiva in, ko se pomiri, tedaj bodi v pogovoru z njim prijazna in nežna.

6. Ne blebetaj preveč; ne govori slabo o svojih sosedih.

7. Ne hodi nikdar k vedeževalki.

8. Imej vedno vse v lepem redu in posebno v gospodinjstvu bodi varčna.

9. Ne hvali se in ne bahaj, če je tvoj oče bogat; če ima veliko premoženje, tedaj tega nikdar ne omenjaj pred sorodniki svojega moža.

10. Četudi se še mlada omožiš, vendar se ogibaj družbe mladih ljudi.

11. Ne nosi nikdar svetlobarvnih oblek; skrbi pa, da si vedno oblečena snažno in skromno.

Kako modre nauke torej daje japonska mati svoji hčeri! — Na splošno lahko opazimo, kakor pravi neki misijonar, ki je deloval na Japonskem, da se hči teh naukov tudi drži.

(Seveda pa je tudi na Japonskem — kot skoraj vsepovsod po svetu — med drugo svetovno vojno in po njej npravni nivo postal nižji.)

ZA DOBRO VOLJO

„Janko mi zmeraj pravi, da imam klasičen profil. Kaj beseda klasičen pravzaprav pomeni?“

„Vse, kar je staro, ljuba moja.“

*

„Stari Janez je ob smrti vse, kar je imel, zapustil sirotišču.“

„To je bilo res lepo od njega. Kaj pa je imel?“

„Štiri otroke.“

N e b o r e s

„Glej, tu piše, da je tržaški tramvaj lansko leto prepeljal skoraj en milijon ljudi.“

„To pa že ni res! Saj Trst ne šteje niti 300.000 prebivalcev.“

*

„Oče, kaj je težnost?“

„To je naravna sila, zaradi katere vse stvari padajo, samo cene ne.“

I. R.:

M E D S T R O J I

Tam med stroji, med stroji
kri gineva z lic.

Tam med stroji, med stroji
kjer tisoč devic
z drobnimi prstki

nitke vije,
tam med stroji, med stroji
srce nemirno bije,
kri iz srca lije
za mater, sestre, brate;
na stroje, na stroje
pada, nemo pada,
da družina lačna
ne umre od glada.

Tam med stroji, med stroji
kri gineva z lic...

KAJ JE TAKT?

Kaj je takt? „V hiši obešenca ne govori o vrvi—“: to je takt.

Kaj je takt? Nekoč so rekli: občutenje do konca prstov. Beseda izhaja iz latinske besede „tangere“, to se pravi „dotikati se“.

Netaktno je dotikati se tujih ljudi, ker so nam daljni, ker pravzaprav ne spadamo k njim. Takt je: čustvo za razdaljo.

Netaktno je v kakem muzeju prijemati predmete; pa ne samo zato, ker jih s tem kvarimo, marveč tudi zato, ker jih moramo zaradi starosti upoštevati.

Takt vé, katerih predmetov se smemo dotikati in katerih se ne smemo. Od tod beseda o „vrvi v hiši obešenca“. To pomeni: Ne dotikaj se ran in brazgotin, ki jih ima vsak človek; ne dotikaj se tihe bolesi.

Takt zahteva, da tako ravnamo s tem, kar se zgodi v hipu, v uri, v dnevu, da svojega bližnjega ne „ranimo“.

Za takt pa potrebuješ domišljije, zmožnosti, da si predочиš, kako more vplivati dejanje, kretnja, beseda na sočloveka. Takt torej zahteva, da znaš gledati v lastno osebo, da se znaš z očesom svojega bližnjega gledati, da slišiš z očesom svojega bližnjega. Tak dar se da privzgojiti drugim in sebi. Vendar je takt pravzaprav v krvi in se ga človek, ki ga ima, skoraj ne zaveda. Nekateri se prepozno spomnijo takta, prekasno spoznajo, kako bi bili morali ravnati.

Takt je tedaj uporabno dušeslovje, je dušna logika, ki sklepa, kakšno posledico bo imelo kako dejanje ali kaka beseda.

Takt je previdnost in obzirnost, ki se pa ne sme izcimiti v slabost in boječnost.

Takt temelji na čustvu za drugo osebo. Takt je socialna, družabnostna sila, ki tudi ureja razne oblike. Takt v družbenem življenju pravtako ureja življenje ko takt v glasbi. Če se v kakem orkestru pregreši kako glasbilo zoper takt, tedaj nastane nesoglasje, neskladnost. — Le kdor se zna podrejati, more biti takten, more družabno uspevati.

Ljudje, ki imajo več razuma ko čustev, imajo skoraj vedno tudi manj takta. Nedostaja jim občutenja za pravo ozračje v družbi, vse pretehtavajo z okornimi uteži, namesto da bi vzeli v roke lekarnarsko tehtnico.

Zgodovinske sleparije in ponarejanja ne izhajajo toliko iz neresnice in nevednosti, kot pa iz pomankljivega čuta za zgodovinski takt, ko na primer razsojajo o zgodovinskih osebnostih tako, kakor zahtevajo poznejša stoletja, namesto da bi jih merili z merami tedanjih časov.

Takt pa vendar ni isto kakor zmožnost, kako ravnaš z ljudmi, marveč je le tista polovica te zmožnosti, ko moraš na ljudi paziti, jim prizanašati.

Časih moramo uporabljati tudi nasprotje od takta, treba je, da ni človek nežen, marveč trd; da ni mehak, ampak robat. Neka pesem pravi, da je obzirnost cvet najplemenitejše duše, a da so časih zlate brezobzirnosti tako potrebne ko nevihta, da se ozračje osveži in prenovi!

GORAZD GOSPOSVETSKI:

Plug na večernih ozarjah

*Na zelenem koncu
črnorjavih ogonov
v večernem soncu
plug se blešči;
lemež in črtalo
je vzplapolalo,
ko da ga nevidna dlan
z gorá sém čez plan
z ognjilom zlati.*

*Kmet je svoj svet dooral,
seme je prsti dal.
Skrivna oblast
srpanovih brazd
ga vzela je vase,
da iz nedrij zemljé
za zdrave kmečke zobé
nov kruh prirase ...*

*Iz zlatorumenih tonov
zre kmečki večer;
za ozarnimi lehami
vas z rjavimi strehami
uklenil je v svoj okvir ...*

Uredimo zdravo stanovanje

V zadnjih nekaj letih vidimo tudi po podeželju, da se je gradbena dejavnost (in to hiš kot tudi gospodarskih poslopij) precej povečala. Vzrok temu je precej ugodna gospodarska konjunktura teh let.

Verjetno bo še marsikateri kmet svojo hišo prenavel oziroma na novo gradil. Ker pa je znano, da ta ali oni še vedno misli, da mora graditi po zastarelih, večinoma zelo nepraktičnih in celo nehygienjskih smernicah, zato ne bo odveč, če o tem nekoliko bolj obširno izpregovorimo.

Pogosto poslušamo govorice o današnji stanovanjski „križi“ in vedno znova dobivamo vtis, kot da rešujemo povsem novodobno vprašanje, ki se poleg tega tiče samo mesta in posebej še industrijskega mesta. Dasi je pa stanovanjska beda dandanes res velika, ni niti nova niti ni omejena le na mesta in industrijska središča.

O podeželju vemo, da še nima zadostno urejenih bivališč. Malo je gospodarstev, ki lahko nudijo družini in še posebno poslom dostojna bivališča. Poglavitni razlog takim razmeram je ekonomsko vprašanje, ki je poleg tradicionalnih navad, podedovanih iz roda v rod, in zdravstveno-prosvetne zaostalosti odločalo o načinu graditve kmečkega naselja.

Kakor je po eni strani preobljudenost nezdrav pojav v naših kmečkih domovih, tako je pripomogla njihovim nedostatom tudi nepravilna porazdelitev prostorov in neprimerna oprema. V tem oziru premoženjske razmere posameznikov gotovo niso bile najodločilnejše, pač pa stare navade, zaradi katerih tako često zanemarjamo najpreprostejše zahteve zdravja in udobja. Značilna taka primera sta krušna peč in kmečko stranišče, ki sta ohranila svojo staro obliko marsikje še dandanes v celoti.

Doslej je bil kmečki dom tipična enodružinska hiša, v kateri je imel vsak družinski član v zvezi s pripadajočim posestvom več ali manj točno opredeljeno delo. Stanovanjsko poslopje večinoma obsega vežo, kuhinjo z jedilno shrambo, prebivalnico ali dnevno sobo, spalne prostore za družino (in delno za posle), umivalnico (bolj redko), stranišče in kletne prostore za živila. Od ostalih naprav, ki so za prebivalce — četudi posredno — tudi važnejšega pomena, moramo omeniti krmilno kuhinjo, greznico, gnojšče z gnojnično jamo ter vodnjak ali cisterno.

DAJMO SVETLOBE, ZRAKA, TOPLOTE!

Prijetno bivanje dosežemo s pravilnim oblikovanjem, smotrno opremo in redom. Prostorski učinek mora biti pri gospodinjskih prostorih

drugačen kakor v spalnicah. Značilno svojstvo stanovanjskih prostorov je v občutku toplega, prijetnega bivanja v domačnosti in pristrčnosti.

Četudi prebije podeželjan doberšen del poletja le nekaj kratkih ur v stanovanju, je ostale mesece skoraj njegov stalen gost. Toda ne samo to. V tem času opravlja na svojem domu tudi redno poklicno delo, dasi v precej skrčenem obsegu. To velja še prav posebno za mladino, ki toplega doma ne more pogrešati, prav tako pa za dojenčke, ki jim je stanovanjsko vprašanje včasih celo življenjske važnosti. Zato se tudi v kmečkih stanovanjih ne moremo in ne smemo odreči temeljnim zdravstvenim zahtevam, namreč po zadostni svetlobi, zraku in toploti.

OKNA IN SOBNA OPREMA

Potrebna nam je predvsem naravna sončna svetloba, ki nam jo posredujejo okna. Njihov razpored bi naj bil tak: v spalnicah so obrnjena proti vzhodu ali jugovzhodu, v stranskih in gospodinjskih prostorih proti severu, v prebivalnici ali dnevni sobi proti jugu. Okenska površina naj obsega eno šestinko do eno desetinko tlorisne površine. — Ker si želimo čim več sončnih žarkov, je priporočljivo, da segajo okna visoko pod strop. S tem olajšamo žarkom dostop, da obsežejo vso talno površino sobe. — Glede lege ni nujno, da je okno nameščeno simetrično v prostoru. Vedno se ravnamo po razporedi opreme, ki ima v vsaki sobi svoj posebni pomen. S tem seveda odpadejo vsa „slepa“ okna, ki so obremenjevala gradbeni račun samo po želji tradicionalne simetrije. — Posebna ventilačna krila bi bila potrebna samo v takih prostorih, kjer nastaja para ali smrad, ker bi sicer zavajala samo k nezadostnemu zračenju. Taki prostori so krmilne kuhinje, gospodinjske kuhinje, pralnice, jedilne shrambe in stranišča. Priporočamo velika okna z enojnimi velikimi šipami, ki propuščajo veliko več svetlobe kot več majhnih oken. Pač pa so potrebna dvojnata okna, ki močno ovirajo zimsko ohlajevanje in v znatni meri manjšajo zunanji hrup in ropot. — Ne kazalo bi odpravljati oknic, ki varujejo okna pred viharji in točo, obenem pa ohranijo domačiji tradicionalno lice podeželskega hrama. Okna kuhinje, shrambe za živila in stranišč morajo imeti vgrajene goste mreže proti muham, četudi ležijo gnojšča daleč od hiše.

Dasi že marsikje ustrezajo naši kmečki domovi vsem gradbenim predpisom po svetlobi in zraku, vidimo po vaseh nešteto oken, ki so stalno zastrta:

zunaj jih zapirajo oknice, znotraj zavese. V tem večnem mraku stoka bolnik in joka dojenček, kakor da je njuno zdravje odvisno od takih razvad. Običajno pa utemeljujejo potrebo take teme z muhami, ki so preveč nadležne, pri tem pa seveda prezrejo pravi vzrok mušje nadloge, ki je v nesnagi po stanovanjih in izven njih.

Vsa stanovanja bi naj bila znotraj čim svetlejša, osvetljena ne samo s pomočjo okenske svetlobe, temveč tudi po jasnih barvah ometanih sten in hišne opreme. Vsak oplesk v pisanih in mrkih barvah je — čeprav samo na videz — umazan, prikriva prašnost in povzroča po daljšem času nerazpoložnost in utrujenost. Jasne barve sten, stropa, tal in pohištva dvigajo učinek svetlobe, so prijetne, domače in privlačne.

Predpogoj zdravega stanovanja je torej — čimveč svetlobe!

Druga temeljna zahteva je prostornina in z njo zadostna količina dobrega in čistega zraka. Vsaj pri novo zidanih domovih moramo skrbeti za tako velike prostore, da zagotovijo stanovalcem minimum prostorninskih potreb. Talna površina bi ne smela biti manjša kakor 16 m² na enega prebivalca, še bolje pa je vsaj 20 m². Višina stanovanjskih prostorov ne sme biti nižja od 260 cm, v podstrešnih prostorih je možna izjema za nekaj cm. To so dovolj nizke mere, da vzbudimo dojem obširne sobe in omogočimo cenejše in izdatnejše ogrevanje.

OGREVANJE SOB — S KRUŠNO PEČJO?

Nedvomno je toplo stanovanje v hladnih mesecih na podeželju važnejše kakor v mestih, saj poljedelec niti pozimi ne more popolnoma zanemariti zunanjega dela. Zato ne sme pogrešati toplega ognjišča. Doslej je bilo središče zimskega kmečkega življenja na krušni peči, ki je, široka in razkošna, privabljala staro in mlado. Udobna klop okoli nje ni bila nikdar prazna. Ostalo pa ni nikdar samo pri ogrevanju, na njej so sušili koruzo, žito in druge pridelke, ves dan so se na njej igrali otroci in redko je bila brez starejšega obiskovalca, ki je poлегal na njej iz udobja ali pa pod pretvezo, da toplota preganja njegove bolezni. Pri vsem tem so se na njej sušile še plenice in mokre obleke, redno jo je obiskoval zadremani maček in zvesti pes-čuvaj. Ta peč je torej bila koristna in prijetna naprava.

Vendar je imela taka peč vedno tudi slabe in senčne strani. Porabila je namreč vse večjo množino dragocenih drv, kakor je bilo ljubo gospodarju, in grela je celo poleti, ko tudi sonce ni skoparilo s svojo obilno močjo. Razumljivo je, da taka peč ne služi zdravju, temveč bolezni, tako po razvadah kakor po neekonomičnem ogrevanju. Na njej se zbira

nesnaga vsake vrste, prah, smrad, pospešuje se okuženje in marsikateri bolezn bi se mogli ogniti, če bi ne bilo škodljivega vpliva te prastare ustanove v naših kmečkih domovih. Saj je znano, da upošteva jo krušno peč navadno najbolj tam, kjer je reda in snage najmanj.

Zato jo bomo premestili drugam, najbolje v krmilno kuhinjo, kjer uporabljamo njeno toploto v druge, koristnejše namene. Namesto nje postavimo v prebivalnico običajno lončeno peč, ki bo služila ogrevanju dosledno in mnogo ceneje. Enakomerno in ceneno ogrevanje je potrebno prav v tem prostoru, ki služi vsej rodbini pri delu v zimskih mesecih.

UREDITEV SPALNIC

Ureditve spalnic v bodoče tudi v kmečkih domovih ne moremo pogrešati. Doslej jih je primanjkovalo skoraj povsod predvsem zaradi tega, ker niso izrabljali prostorov dovolj gospodarno. Razumljivo je, da namestimo spalnico roditeljem in bolehnim članom družine v pritličju. Njena površina bi ne smela biti manjša od 20–24 m². Zadosten počitek je zagotovljen samo v dovolj zračni sobi.

Običajno pa namestimo v njej tudi bolnike, ki so še mnogo bolj potrebni zadostnega prostora. Zato ne sme biti spalnica skladišče umazanega in raztrganega perila, ki se grmadi na neprezračenih posteljah. Posvetili ji bomo vsaj toliko pozornosti kakor dnevni sobi (prebivalnici), očistili jo bomo prahu in skrbeli za to, da ne ostane v njej niti del umazane in neprezračene obleke. Kakor pušča tovarniški delavec svojo delovno obleko v obratni omarici, tako je pravo mesto za kmečko delovno obleko veža.

Pri sestavljanju stavbnega načrta bi tudi morali pomisliti na to, da bo stena, ob kateri bodo stale postelje, dovolj široka. Škodljivo je, če postavimo postelje tik zunanje stene, ki je najhladnejša, prav tako ne smejo stati v neposredni sosesčini peči. Vzglavje naj bi imelo svoje mesto tako, da ga okenska svetloba ne zadeva neposredno.

Spalnice za odrasle otroke uredimo — ako spodaj ni prostora — v podstrešju na isti način in ločeno po spolih. S tako ureditvijo je rešen bistveni del kmečkega stanovanjskega vprašanja, po drugi strani pa je podstrešni prostor z najmanjšimi stroški izkoriščen dovolj smotno.

TUDI KUHINJA JE VAŽNA

Za kuhinjo zadostuje severna stran hiše, vendar je važna njena povezava z ostalimi prostori. Kakor je potreben prehod v „hišo“, tako je nujno, da ima neposreden dostop do jedilne shrambe in krmilne kuhinje za živali. Taka ureditev gospodinjini izredno olajša delo, obenem pa prepreči

pripravo svinjske krme v stanovanjski kuhinji. K temu pripomore tudi novi način krmljenja prašičev, ki uporablja predvsem surovo — nekuhano hrano.

Načelno bi naj to bila vedno samo delovna kuhinja, ki ima svoje središče v štedilniku. Tako imenovane prebivalne kuhinje po meščanskem vzorcu brez vdelane opreme in oddeljenega prostora za kuhanje v kmečkih domovih ne moremo imeti za najbolj posrečene, ker je vez med kuhinjo in zunanjim svetom na podeželju vendarle mnogo tesnejša kakor kjer koli v mestu.

V kuhinji naj bo tudi odprtina v krušno peč in prostor za umivanje posode; če je pri hiši vodovod, pa tudi posebna umivalna školjka. Vsa jedilna in kuhinjska posoda naj bo zaprta v omari.

Če priporočamo v vseh stanovanjskih prostorih t. zv. ladijska tla iz vehanih desk, ki jih lahko dovolj čistimo, bi morala biti kuhinjska tla iz nepropustne snovi, ki jo lahko po mili volji pomivamo. To je lahko ksilolit ali druge mešanice, končno pa tudi cementne ploščice. Stene opremimo najlepše s keramičnimi ploščicami v celoti ali vsaj okrog štedilnika, zadostuje pa tudi oljnat oplesk z emajlno prevleko. Samo take lahko temeljito osnažimo.

Priročna jedilna shramba s severno lego bi naj bila ločena od kuhinje samo toliko, da ne vdira v njo kuhinjska sopara, ki kvarno vpliva na jedila. Zagotoviti ji moramo z oknom in vrati temeljito zračenje. Tudi v shrambi naj bodo tla iz nepropustne snovi.

ŠE O VEŽI IN UMIVALNICI

Prostor, ki smotrno povezuje stanovanjske in gospodinjske prostore s pritiklinami, je veža, ki jo uporabljajo dokaj mnogolično. Od tod vodijo stopnice v klet in podstrešje, od tu je tudi izhod v stranišče in gospodarska poslopja. Že pri glavnih vratih, ki vodijo iz dvorišča ali ceste, pa opažamo pogosto napake. Med njimi in vežnim prostorom manjka pregrade za predvežo, ki bi naj prestrezala vse preostre toplotne razlike med zunanjim svetom in stanovanjskimi prostori. S tako majhno predvežo — zanjo zadostuje širina vrat — pridobimo v sami veži izredno uporaben prostor, ki ga ne rabimo samo v poletnih mesecih, temveč vsaj do neke mere vse leto. V ta namen opremimo vežna tla s cementnimi ploščami, ki prenesejo brez škode vso nesnago hleva, dvorišča in ceste, ki se ji pogosto ni mogoče ogniti. Člani rodbine odlagajo tu svoja mokra in umazana oblačila, čevlje, orodje, v sili jo uporabljajo začasno shrambo ali tudi kot obednico itd.

Malokje je redno umivanje tako čisto zdravstvena zadeva kakor pri kmečkem delu. Ne moremo preprečiti vseh malenkostnih prask, ki se na

umazani koži rade ognje in povzročajo pogosto ne samo dolgotrajne nadloge, temveč tudi zelo resna obolenja. Vse to sili poljedelca, da neguje telo čim dosledneje z umivanjem in kopanjem. Le delno pa bi zadostili potrebam z umivalniki po spalnicah. Zato uredimo ob veži posebno umivalnico ne glede na vodovod. Poleg korit za umivanje je v njej potrebna prha za kopanje, ki jo lahko v vsakem primeru tudi z najpotrebnejšimi sredstvi opremimo z vodo. Važen je predvsem umivalni prostor z nepropustnim tlom, odtokom in gladkimi stenami. Tak prostor lahko uredimo celo v krmilni kuhinji, ki služi tudi za pralnico in mora biti temu primer-no opremljena. Zato ne more biti izgovora na prevelike stroške za take naprave, ki jih z enako pravico zahtevamo za kmečkega delavca kakor za meščana. Koristi take umivalnice so izredno velike in služijo kot dragoceno vzgojno sredstvo za mladino.

STRANIŠČA — V HIŠO!

Na našem podeželju se niso nikdar posebno brigali za stranišča; zato so jih gradili nad zidanimi gnojiščnimi jamaami in čim dalje od hiše, nekje ob zunanjem robu gospodarskih poslopj in gnojišča. Tako ni čudno, da je bil obisk stranišča ob deževnem vremenu ali v zimskih mesecih dokaj tvegano podjetje, ki je prinašalo prehlad, revmatizem in druge nadloge. Z iztebki so se poigravale kure in svinje, psi, mačke in ljudje so jih prinašali na nogah v stanovanja. Zato nas pogosta okuženja ne presenečajo.

Četudi ostanejo dobro urejena stranišča nekje zunaj, moramo brezpogojno vztrajati pri zahtevi, da uredimo stranišča z neposrednim vhodom iz veže. S tem odpadejo vse dosedanje nevšečnosti in možnost okuženja bo omejena na najmanjšo stopnjo. Za stranišče (ki naj leži ob severni steni!) zadostujeta že 2 m² površine. Razsvetljuje ga naj premreženo okno. Tla so iz nepropustne snovi in nagnjena proti središčnemu odtoku. Školjka naj ima ne glede na straniščni sistem dvizni pokrov in sedežno desko. Otrebki padajo v greznico, iz katere vodi ventilacijska cev nad streho, da obvaruje hišo smradu. Iz istega razloga tesno zapiramo cev, ki vodi v greznico. Podrobnosti izvedbe so odvisne od načina, po katerem gradimo stranišče. Skrbno mora biti zidana greznica, ne manjša od 1 m² in s tesnim pokrovom.

Če k temu prištejemo še zdravo vodo v zadostni količini, pravilno odvajanje odpadnih voda s pomočjo kanalizacije ali namakanjem oddaljenejšega zemljišča, ima kmečki dom dovolj pogojev, da zagotovi svojemu rodu zdravje za mnogo rodov. S. L.

Kapusov belin – nevaren škodljivec zelja

Zanimivo, da so tega škodljivca skušali zatirati z najrazličnejšimi, včasih prav čudnimi sredstvi že v starem veku. Že tedaj so uporabljali razna škropiva, n. pr. kuhan pelin ali pa čebulo. V srednjem veku so preganjali njegove gosenice med drugim tudi z dimom; zlasti so v ta namen zažigali grintavec (neka roža). Obešali so celo mrtve rake med gredice. Seveda spada vse to bolj v kraljestvo vraž kakor pa v umno in napredno kmetovanje.

Gosenice kapusovega belina nastopajo vsako leto, dasi ne vedno enako močno. Da se pojavijo včasih v tako izredni množini, temu so vzrok posebno ugodne vremenske razmere za njih razmnoževanje in pa prešibek razvoj njihovih zajedalcev. Da pa napravijo v takih letih gosenice tako veliko škodo, je krivo pomanjkljivo zatiranje, zlasti, ker ljudje ne zatirajo škodljivca pravočasno, da bi preprečili razvoj gosenic in metuljev.

Prvič se pojavijo metulji že koncem aprila in maja, največ škode pa dela drugi rod, ki nastopi julija. Najbolj uspešno se borimo proti tej golazni, če uničujemo jajčeca. Samica jih zalega na spodnjo stran listov, kjer jih vidimo v zlatorumenih kupčkih.

Zato je treba spodnjo stran listov dobro pregledati. Jajčeca lahko zmečkamo, lahko jih pa tudi omočimo s petrolejevo emulzijo. Omeniti je namreč treba, da čisti petrolej močno škoduje rastlinam. Najbolj enostavno in najhitreje pa je, če jajčeca opalimo z žepno bencinsko svetilko ali s primerno, prav majhno bakllico. Ker samice vedno znova zalegajo jajčeca, je treba vsake tri dni ves zelnik očistiti jajčec.

Dobro se obnese tudi škropljenje z močnim kisom. Vendar to ni popolnoma zanesljivo. Poceni sredstvo je milnica, ki že sama škoduje gosenicam in jih precej pomori.

Boj proti belinu ne sme prenehati niti jeseni, ko se gosenica zabubi. Kjer koli vidimo belinove bube, n. pr. na živih mejah, po zidovih in stenah, po drevesnih deblih itd., jih pridno pobirajmo in uničujmo. Če uničujemo jajca, lovimo metulje, pobiramo bube, že vnaprej močno oslabimo belinov rod in se nam ne bo treba toliko ubijati z ostudnim mečkanjem gosenic. Tudi tukaj velja: Bolje preprečiti kakor lečiti.

Bezeg, naš domači prijatelj

Zdravilne moči ponižnega bezga so sicer pri nas precej dobro znane, a vse premalo jih upoštevamo in izkoriščamo. Na bezgu je vse zdravilno: korenine, lubje, listje in sad.

Liste nabiramo v marcu in aprilu, cvete od maja dalje, lubje v marcu in aprilu; jagode v avgustu in septembru.

Kdor si hoče spomladi očistiti kri, naj pije 4 do 5 tednov z medom oslajen čaj iz bezgovih listov in sicer na tešče, eno uro pred zajtrkom. Čaj iz listov (2 g na skodelico vode) tudi krepi ledvice. Priporočajo ga pri sladkorni bolezni.

Čaj iz cvetov (5 g na četrt litra vode) pospešuje potenje in ga priporočajo pri prehladih dihal, hripavosti, kašlju, tudi oslovskem, katarjih v nosu, pljučih in dihalih sploh ter pri gripi. Ker čisti kri in pospešuje izločanje seča, ga uporabljajo pri revmi, protinu, vodenici, pri bolnih ledvicah in mehurju.

Z vrelim mlekom polito cvetje je dobro sredstvo za grgranje pri hripavosti, pri vnetju grla in mandeljnov.

Para iz vode, v kateri smo kuhali cvetje, mehča otekline na vratu in lajša bolečine v ušesih. Obkladki iz te vode (če dodamo nekoliko kamilic, je sredstvo še boljše), ki smo jih položili vroče na bolno mesto, lajšajo bolečine v zobeh in trebuhu (pri prehladih) in revmatizem.

Čaj iz lubja (2 g na skodelico vode), zaužit v majhni množini, odvaja, v večji pa povzroča povračanje in drisko, pa tudi vnetje prebavil. Priporočajo ga pri vnetih ledvicah in mehurju, težkem izločanju seča, revmi, protinu, zaprtju itd.

Sveže lubje uporabljajo za obkladke pri opeklinah, vnetih očeh in rdečici. S prekuhanim lubjem pa izmivajo oči.

Čaj iz bezgovih korenin je izvrstno sredstvo proti vodenici in debelosti.

Bezgovo cvetje in jagode so izredno porabne tudi v kuhinji. V jajcu ocvrto cvetje je splošno znana jed. Izvrstne so vkuhanе bezgove jagode; žličica te meze, raztopljene v časi vode, je za ljudi, ki v poklicu veliko sede, izvrstno sredstvo za po-

speševanje prebave. Dober je čaj iz posušenih jagod, katere moremo uživati tudi kar same. Ta čaj prav tako dobro vpliva na prebavo.

Bezgov mošt vsebuje vse zdravilne snovi in vitamine surovih bezgovih jagod in je kot zdravilo posebno poraben. Napravimo ga na naslednji način: jagode osmukamo, dobro operemo in iztisnemo. Sok po lastnem okusu osladimo, nalijemo v čiste

steklenice, zamašimo s čistimi (prekuhanimi) zamaški, ki jih prevežemo z močno nitjo navzkriž, in kuhamo 20 minut v loncu vode, ki naj ves čas ohranja vročino 70 stopinj Celzija. Nato vzamemo steklenice iz lonca in jih postavimo z vratom navzdol, da se ohladi. Naslednje jutro zalijemo zamaške s pečatnim voskom in shranimo na zračnem hladnem prostoru.

PIJMO MLEKO

Vsaka skrbna gospodinja se trudi, da čim boljše postreže svojcem, pa tudi gostom z okusno pripravljenimi jedili in pijačami. Večkrat ji pa zmanjka izbire posebno glede pijač, ker pozabi na zdravo in redilno mleko, ki je pravo zdravilo za duha in telo.

Mleko, pa najsi bo sladko ali kislo, damo lahko prav dostikrat na mizo, ne samo domačim, temveč tudi gostom. Mleko se sicer marsikomu upira in vsak želodec ga ne prenese; toda mnogo je ljudi, ki si

naravnost zaželijo osvežujočega požirka mleka med obedom ali po obedu, posebno še v vročem poletnem času.

Mleko je najboljša in najpripravnější pijača za zajtrk. Četudi postrežemo zjutraj običajno s škodljivo kave, vendar naj mleko nikoli ne manjka pri zajtrku. Nekoliko sadja ali sadne mezge s črnim kruhom in mlekom da najboljši zajtrk. Popolnoma napačno je mnenje, da se mleko in sadje ne smeta uživati zaporedoma ali skupaj in da povzroči motnje v prebavi.

Tudi za dopoldansko malico in opoldne med obedom je mleko priporočljiva pijača, posebno če ne uživamo mesnih jedi, temveč le svežo rastlinsko hrano. Kadar nimamo na razpolago sadja, pripravimo kot prvo jed pred kosilom ali pred večerjo kislo mleko.

Prav tako uporabljamo mleko popoldne za malo južino in pri večerji. Če nudimo za večerjo lahko zelenjavno in sadno jed, tedaj ni boljšega nego mleko, ki nam izpolni sicer morda prepičlo večerjo.

Poleg vode in sadnih sokov naj bo tudi mleko kot pijača vedno pri rokah.

Otrokom in odraslim postrežimo torej večkrat z mlekom, saj je zdravo in okusno ter cenejše nego katerakoli druga opojna ali brezalkoholna pijača in se poda povsod, razen pri mastni mesni hrani, ki se je pa itak začela umikati bolj zdravim zelenjavnim in sadnim jedem.

Atomska bomba lahko uniči veliko mesto v sedmih desetinkah sekunde. Francoski pisatelj Jules Romains je rekel, ko je govoril o dozdavnem napredku človeške družbe: „Vsi dobro vemo, da še nismo blizu tega, da bi iznašli stroj, ki bi v sedmih desetinkah sekunde razrušeno mesto zopet zgradil.“

KAKO NAJ PEREMO VEZENINE?

Na pomlad navadno vsaka gospodinja ves dom prenovi. Kar se da, vse osnaži, opere, zriba itd. Na vrsto pridejo tudi razne vezenine, ki jih porablja na mizi, v kuhinji in drugod, da jih opere. Premnoge gospodinjje pa obračajo premalo pažnje svojim prtom in prtličkom, da postanejo že po prvem perilu čisto neznatni, četudi so jih pri izdelavi stali še toliko truda.

Vezenine katerekoli vrste, bodisi bele ali barvaste, ne smemo nikoli škrobiti. Vezenine s pralno svilo na platnu ne smemo nikoli prati v velikem perilu, ker bi predolgo ležale v vodi, kar bi škodovalo barvi. Četudi je na prejci ali svili označba, da je pralna, ne smemo vezenine kuhati; namesto tega jo parkrat poparimo z vročo vodo. Barvam namreč ne smemo dati časa, da bi se razpusile v vodi. Potem je treba vezenino takoj splahniti, a ne oviti, temveč samo iztisniti. Tudi je ne smemo obesiti na vrv, ampak raztegniti in zaviti v bel prtlič. Pri tem je treba paziti, da ne leži na barvi; zato jo zavijemo, če ni drugače v dva prtliča ali dve brisači, eno spodaj, drugo zgoraj. Če pustimo tako zavito čez noč, drugo jutro lahko takoj likamo, ker bo primerno vlažno.

Bela visoka vezenina (t. j. tista, ki jo vezemo, ko smo podložili z belim, tudi z belo prejico), luknjičasta in richelieu-vezenina pride lahko v veliko perilo, paziti je le treba, da je perilo že po namakanju dobro izprano, da ne pride kakršnakoli umazanija na vezenino, kjer se lahko vanjo zajé in ne bo nikoli več bela. Ne smemo je pa mencati in ovijati, kakor to delamo z drugim perilom, ampak jo smemo le stiskati.

Tudi te vrste opranih vezenin ne obečamo, ampak zavijemo v prtlič, kakor smo prej povedali. To vezenino likamo istotako na narobni strani in moramo paziti, da nam je likalnik ne raztrga. Vedeti pa moramo tudi to: čim gostejša je vezenina in čim bolj je bila pri vezenju podložena, tem mehkejša naj bo podlaga, na kateri likamo, da vse oblike vezenine lepo izstopijo in jih likalnik ne potlači ali raztegne. Likarica mora tudi vedeti, da mora blago z levo roko vedno po niti natezati, ne pa po oblikah vezenine. Na ta način se nobena vezenina pri likanju ne bo pokvarila, nasprotno: vezenina, s katero pri pranju in pri likanju pravilno ravnamo, bo po vsakem perilu lepša in bomo imeli ž njo vedno novo veselje.

HRANILNE SOLI

Poleg onih resničnih soli, ki jih pridevljemo k naši hrani kot začimbe, vsebuje naša hrana tudi veliko množino raznih drugih soli, ki pa so porazdeljene v drugih hranilih, največ pač v rastlinah. Te namreč jemljejo in vsrkavajo s svojimi koreninami raztopljene rudninske soli v svojih hranilnih snoveh, ki jim jih daje zemlja.

Ne kaže nam naštevati vseh teh soli s strokovnimi imeni, pač pa hočemo pogledati, na kakšen način te soli, ki jih prejema človeško telo iz rastlinske hrane, koristno vplivajo nanj in na njegov razvoj.

Kakor so različne rastlinske hranilne snovi, ki zavise od pogojev, ki jih daje zemlja in okolica, na kateri te rastline rastejo, prav tako je različen tudi njih prehranjevalni vpliv. — V zemlji so, kakor smo že omenili, razne rudninske soli raztopljene in razpuščene v prsti, iz katere jih rastlinska vlakenca vsrkavajo vase, so pa tudi take soli, ki so že nekako navezane na druge rastlinske vrste prehrane, ki potem prihajajo z njimi vred v človeško telo v tej hrani. Tako vidimo n. pr., da je žveplo bistveni sestavni del beljakovine in v mnogih rastlinah je tudi fosfor sestavni del. Zaradi tega pa še ne moremo reči, da se človek hrani z žveplom in fosforom. Ta dva in drugi sestavni deli se pretakajo v rastlinah v jako tankih sestavinah, ki imajo različna strokovna imena, ki pa za našo gospodinjjo ne pridejo v poštev.

Prav tako tudi ne moremo v tem našem članku točno povedati, kako vprav rudninske soli delujejo v človeškem telesu. Lahko pa bi jih imenovali kameenje in opeko, iz katere sestojte stene celičevja v človeškem telesu. Prav tako je tudi delovanje mineralnih soli zelo mnogovrstno: zapomnimo si lahko, da prav soli v kosteh in zobeh vrše mehanično delo.

Vse organske in neorganske soli puste, ako jih sežgemo, pepel kot preostanek. Ta pepel so potem one snovi, ki se ne sežgo in predstavljajo približno 10 sestavnih elementov, ki so v rastlinah; živalski pepel pa pokaže celó 14 takih osnovnih snovi.

Za gospodinjjo so te soli, ki jih vsebujejo rudnine, rastline in živali, kot hranilne snovi zato važne, da zna in ve z njimi računati pri sestavi prehrane. Dobro vemo namreč, da so gotove jedi, ki ne preneso toliko kuhinjske soli kakor druge; okus jim je skvarjen, če je jed preslana. To ima vzrok v tem, ker ima dotična hranilna snov že po naravi v sebi večjo množino naravnih soli, ki opravljajo pri človeški

prehrani isto delo kakor dodatna kuhinjska sol, namreč da napravljajo jed lažje užitno. Velikokrat se namreč zgodi, da prav pri rastlinski prehrani gospodinja opazi, da jo je prav malo osolila, a vendar je jed včasih preslana.

Važno je zato, da gospodinja po svojih praktičnih poizkusih uporablja le toliko množino dodatne soli, kolikor je je za posamezno jed res treba. Dobro tudi vemo, da slane jedi izzivajo hudo žejo, ki jo človek hoče ugasiti s čim večjo množino tekočin, kar pa kvarno vpliva na srce in zaradi tega že lahko nastane tu pa tam kaka srčna bolezen.

TOLŠČE KOT HRANILA

Živalske in rastlinske tolšče (maščobe) sestojijo po svojih kemičnih sestavinah iz glicerina in tolščinih kislin: stearina, palmitina in oljeve kisline. Živalska telesa vsebujejo do 40 odstotkov maščobe; v rastlinah pa je maščoba povprečno v semenih.

Maščobna telesa so zaprta v tanke kožice in jih je treba iz njih iztisniti ali pri precejšnji toploti raztopiti. Čim več stearina in palmitina vsebuje kaka tolšča, tem višja temperatura je potrebna, da se raztopi. Maščobe, ki vsebujejo prav mnogo oljnate kisline, so pri navadni sobni temperaturi tekoče in se imenujejo olja.

Poznamo: **olivno (laško) olje, laneno olje, bučno olje, repino olje, olje iz semena sončnic** in še iz nekaterih drugih semen. Iz živalskega sveta pa imamo **ribje olje**.

Seveda že takoj pri naštevanju vseh teh olj opazimo, da so pri nas le nekatera porabna, druga se nam pa zde, ker jih nismo vajeni, skoroda neužitna. Vendar jih ljudje prav mnogo rabijo, kakor je pač pokrajina, kjer so ljudje naseljeni. Če nam kdo pove, da n. pr. Eskimi ne porabljajo druge maščobe kakor ribje olje, se nam skoro želodec obrne; navada in sila pa je tudi v tem oziru najboljši kuhar.

Mehka maščoba je navadna živalska mast in **presno maslo**; trda maščoba pa je loj, ki ga dobivamo od govedi in drobnice.

Vse maščobe so bolj težko prebavljive in zahtevajo dolgotrajno prebavno delo. (Le olja so lažje prebavljiva.) Zato jih je možno uživati le v malih količinah in le pri hrani, ki sama ne vsebuje nikake ali zelo malo maščobe, kakor kruh, krompir, zelje in podobna hranila. Maščoba pa, ki jo razpustimo ali raztopimo, je potem lažje prebavna.

Poznamo pa tudi še razne **umetne maščobe**, ki jih izdelujejo v tovarnah. V naših krajih so te prav malo vpoštevane in tudi malo v rabi. Ponekod pa

jih prav mnogo porabljajo, kjer je v gospodinjstvu prava prašičja mast manj poznana. Najbolj znane so: margarina, palmin, kunerol in še nekatere druge podobne umetne maščobe. Vse te izdelujejo deloma iz rastlinskih maščob, ki jim primešajo slabše vrste živalskih maščob ter jim pridenejo večkrat tudi smetano in jajca, da imajo boljši okus. Četudi so vse te maščobe primeroma dobre, vendar imajo to slabo lastnost, da se precej hitro pokvarijo. Zato jih navadno prodajajo v malih količinah in jih gospodinja sproti kupujejo.

Olje, ki ga pri nas porabljamo večinoma samo za solato, drugje pa kot zabelo sploh, je zelo bogato maščobe in lahko prebavno. Dobro olje je čisto, svetlorumeno in ima mil okus. Če je v odprti posodi na zraku, se pokvari, t. j. dobi neprijeten okus; zato ga je treba imeti v dobro zamašenih steklenicah in shranjevati na hladnem. Varovati ga pa je tudi pred mrazom, ker se že pri 2 stop. strdi. **Bučno olje** je težko tekoče; dokler je sveže, je nekoliko zelenkasto, pozneje postane temnorjavo; ima povsem okus po bučnih pečkih.

Ribje olje je edino olje, ki ga dobivamo iz živalskega sveta. Pripravljajo ga iz jeter raznih morskih rib. Pri nas ga rabimo samo kot zdravilno sredstvo pri angleški kostni bolezni in raznih otroških boleznih, zlasti v rekonvalescenci.

UPORABA KUHINJSKIH OSTANKOV

Četudi je za vsako varčno in skrbno kuharico in gospodinjstvo temeljno pravilo, da s točnim preračunanjem in merjenjem množine vsakdanjih hranil po številu svoje družine pripravi zanjo kolikor mogoče točno množino vsakdanjih jedi, vendar ne more vselej preprečiti, da bi ji kaj ne ostalo. Ako te ostanke shrani in pravilno porabi, tedaj nima posebne izgube; vsekakor pa je bolje ostankov ne imeti, kakor pa jih pozneje porabljati.

Nikoli naj gospodinja ostankov jedi ne hrani pre dolgo, da se ji ne pokvarijo, ne izgubé okusa ter postanejo celo zdravju škodljivi, ampak naj jih, če se to le dá storiti, porabi še tisti dan za večerjo. Važno je, da gospodinja ve, da ostankov ne sme nikoli hraniti v železnih ali emajliranih kakor tudi ne v bakrenih posodah. Za shranjevanje ostankov so najprimernejše porcelanaste ali lončene posode. Ko je spravila ostanke v take posode, naj jih postavi na **hladen in čist prostor**; na noben način pa ne v temen, vlažen prostor, pa tudi ne v omare poleg raznih začimb. Ako ni drugače, zadostuje tudi, da jih pokrije in postavi v kuhinji proč od štedilnika.

Juho pustimo, da se ohladi. S plastjo maščobe, ki se nabere na površju, je juha najboljše obvarovana.

Preden juho zavremo, lahko odstranimo nekaj vrhnje maščobe, ki jo lahko porabimo za zelenjavo. Druge juhe moramo, ker so se zelo zgostile, nekoliko razredčiti z vodo in jih zavreti med trajnim mešanjem.

Svežo zelenjad, to je sočivje vseh vrst, hranimo na mrzlem prostoru in jo segrejemo na ta način, da jo tudi nekoliko razredčimo z vodo ali juho ter pustimo, da dobro zavre. Postano in samo pogreto sočivje kakor tudi vsaka druga jed prav pogosto povzroči razne bolezni v želodcu. Ako nam ostane le mala množina kakega sočivja, tedaj to lahko porabimo za

kako juho. Mnogokrat se sliši, da je pregreto kislo zelje boljše kot pa sveže kuhano. Treba pa je paziti na to, da ga temeljivo pregrejemo, ker bi drugače moglo škodovati. Ostanke krompirja je na vsak način treba zelo drobno zdrobiti, še bolje zmečkati in jih potem zmešati z drugo zelenjavo in dobro prekuhati.

Ostanke mesa hranimo lahko v omakah ali v juhi. Če pa hočemo iz njih napraviti ragu-juho, jih lahko hranimo tudi v razredčenem kislu. Razne pečenke hranimo na hladnem ter jih zlasti varujemo pred muhami. Manjše količine raznega mesa (govejega, telečjega ali svinjskega) pa lahko sesekljamo ali zmeljemo ter porabimo za mesne cmoke ali štrukeljčke, ki jih potem lahko rabimo za zakuho. Iz ostankov govejega mesa pripravimo lahko tudi mesno solato

na ta način, da jih zrežemo na tanke rezine, zabelimo z oljem in jesihom in pridenemo čebule in popra.

Ostanke maščobe, slanine in podobno prav lahko dodenemo krompirjevi, fižolovi ali grahovi juhi ali tudi ričetu.

Kosti, zlasti močne, razdrobimo in jih ponovno prekuhamo ter juho porabimo za zalivanje raznih omak ali prikuh.

Ostanki rib so sicer lahko porabljivi za razne omake ali tudi za solato. Vendar jih je treba porabiti kmalu, ker vemo, da se riba najhitreje pokvari.

Ostanke kruha, belega ali črnega, porabimo na razne načine. Beli kruh zmeljemo ali zribamo v drobtinice, ki jih potem rabimo na mnogovrstne načine v kuhinji. Iz črnega kruha pa napravimo lahko kruhovo juho, ki je posebno priporočljiva za otroke in bolnike.

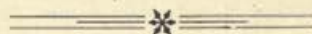
ŠE NEKAJ NASVETOV

Mravlje v stanovanju. — Mravlje v stanovanju imeti je zelo neprijetno. Posebno nadležna je neka vrsta, prinešena pred približno sto leti iz Azije; pravijo ji „hišna mravlja“ in je huda nadloga zlasti za jedilne shrambe. Vse oblezejo. Ker jih je na stotine, kjer se vgnezdijo, napravijo tudi precej škode. Zato se vsaka gospodinja, ki je te nadloge deležna, zelo trudi, da jo odpravi.

Tole preizkušeno sredstvo priporočamo: sladkor in boraks (na enaka dela) raztopimo v vodi. S to raztopino napojimo gobo ali kako volneno krpo in položimo na kraj, kjer se mravlje največ zbirajo. Ko se dovolj nasrkajo, poginejo. Namesto boraksa rabimo lahko tudi áloin prah (dobi se v drogeriji); treba ga je manj nego boraksa.

•
Sušenje perila pozimi. — Perilo pozimi navadno težko sušimo. Ker ga ne moremo na soncu sušiti, postane rumenkasto. Zato rabimo pozimi najslabše kose perila, spodnjega in posteljnega.

•
Ako se pri kuhanju vname mast, pokrijmo posodo s pokrovko in z mokro krpo. Ako se na ta način ne posreči pogasiti plamen, pustimo raje, da zgori mast, nego da bi posodo z gorečo mastjo prenašale oziroma postavljale drugam, ker je nevarnost za požar.

Pravila Goriške Mohorjeve družbe

NAMEN BRATOVŠČINE

§ 1. Namen bratovščine Mohorjeve družbe je vzgajati slovensko ljudstvo, prebivajoče v Italiji, po načelih katoliške prosvete, pospeševati v njem versko in нравno življenje, sploh ohraniti in širiti v njem katoliško vero.

V ta namen se bodo izdajale in razširjale dobre knjige, spisane v slovenskem jeziku v duhu katoliške vere.

O PRISTOPU UDOV

* § 2. V to bratovščino sme vstopiti vsak katoliški kristjan katerega koli stanu ali spola, da le more ali hoče spolnjevati družbine dolžnosti.

Član bratovščine postane, kdor se prijavi osebno ali pismeno pri krajevnem poverjeniku bratovščine ali pa če ga sprejme osrednji odbor, ki vpiše njegovo ime v glavno bratovsko knjigo.

Kdor je v to Družbo sprejet, ostane njen ud tako dolgo, dokler sam očitno ne naznani svoje volje, da stopi iz družbe, pri kakem predstojniku (poverjeniku) ali pri osrednjem odboru ali dokler ga osrednji odbor iz bratovščine ne izključi, zlasti če zanemarija bratovske (družbine) dolžnosti.

DOLŽNOSTI UDOV

§ 3. a) Vsak ud naj vsak dan moli en očenaš, eno zdravamarijo in zraven naj pristavi besede: „Sveti Mohor, prosi Boga za nas!“ z namenom, da se katoliška vera sploh, posebno pa med slovenskim ljudstvom ohrani in razširja.

b) Udje-duhovniki naj pa vrhu tega tudi mašujejo za vse žive in mrtve ude, če le mogoče, na praznik svetega Mohorja, to je 12. julija.

c) Vsak ud plača od odbora določeno letno udnino, da zmore Družba po svojem posebnem namenu delovati.

č) Vsak ud se zaveže, da si bo po svoji moči prizadeval, da se razširijo med verniki dobre knjige. Vendar ta dolžnost ne veže pod grehom.

KORISTI IN PRAVICE UDOV

§ 4. a) Ud, ki spolnjuje dolžnosti, more zadobiti nepopolne ali popolne odpustke, ki jih je naklonila Sveta stolica tej bratovščini — kakor podobnim družbam. — Vsak mesec se v Gorici daruje sv. maša za žive in pokojne ude. Vrhu tega so udje

deležni vseh dobrih del ter zaslužnj celokupne bratovščine ter vseh udov.

b) Ko ud plača udnino, dobi v dar letne knjige.

c) Vsak ud ima pravico priporočiti družbenemu odboru, naj izda spise, ki se mu zdijo za ljudstvo potrebni ali koristni.

VOĐSTVO BRATOVŠČINE

§ 5. Bratovščina ima svoje krajevne poverjenike, osrednji odbor in občni zbor. Krajevni poverjeniki so župniki, kurati, vikarji. V izrednih primerih odbor lahko imenuje katerokoli osebo za krajevnega poverjenika.

Vsi krajevni poverjeniki-duhovniki izvolijo na občnem zboru, katerega skliče predsednik družbe, osrednji odbor in sicer predsednika in štiri člane, za dobo treh let. Osrednji odbor pa mora potrditi pristojni škof, ki je po cerkvenih postavah nadzornik bratovščine.

Osrednji odbor, ki naj ima po možnosti sedež v Gorici, vodi vse posle družbe.

Krajevni poverjeniki pobirajo udnino, jo pošiljajo osrednjemu odboru ter delijo udom knjige, ki jih izda bratovščina.

Osrednji odbor daje udom vsako leto obračun o oskrbovanju družbinega premoženja ter o drugih poslih, ki se tičejo družbe.

Pravila je odobril knezoškofijski ordinariat v Gorici dne 16. novembra 1923, št. 3994. — Spremembo pravil je potrdil goriški nadškof dne 28. marca 1953, številka 690.

Poslovnik Goriške Mohorjeve družbe

§ 1. Da Družba doseže v pravilih določeni namen, bo vsako leto po možnosti izdala vsaj tri knjige in sicer:

a) koledar, ki bo obsegal poleg običajne koledarske vsebine tudi razne krajše pripovedne, poučne in gošpodarske spise,

b) dve drugi knjigi, od katerih naj bo ena pripovedne vsebine, druga pa ali pripovedne ali naučne ali poljudno znanstvene vsebine.

Poleg teh rednih knjig bo Družba po možnosti in po potrebi izdajala tudi izredne knjige.

Vsi spisi, ki jih misli družba izdati, morajo biti pisani v čisti, lahko umljivi slovenščini in morajo dobiti odobrenje od kakega prečastitega škofijstva.

§ 2. Udje so letni in dosmrtni.

Letni udje se vpišejo pri krajevnem poverjeniku družbe ali pa jih sprejme osrednji odbor.

Dosmrtni ud postane, kdor plača 25.000.— (petindvajset tisoč) lir v enem ali dveh obrokih. Vsakega dosmrtnega uda mora še posebej sprejeti osrednji odbor.

Dosmrtni ud ima pravico, da dobi brezplačno letne knjige. Ako se vrednost vplačane dosmrtnine znatno zmanjša, mora dosmrtni ud doplačati znesek, ki ga določi odbor.

Pravne osebe lahko postanejo le letni družbeniki.

§ 3. Za sprejete in natisnjene spise bo družba plačevala pisateljem ali njihovim zakonitim dedičem nagrade, katere določi odbor.

§ 4. Družbo vodi odbor petih članov, ki morajo biti letni ali pa dosmrtni udje Goriške Mohorjeve družbe. Odbor volijo poverjeniki-duhovniki goriške nadškofije, ki so slovenske narodnosti, za dobo treh let in sicer ali redno na občnem zboru ali pa izredno s pismenimi izjavami.

Pri rednih volitvah na občnem zboru so dovoljena pooblastila. Poverjenik lahko dá pooblastilo samo duhovniku in sicer poverjeniku ali nepoverjeniku. Vsakdo ima lahko samo eno pooblastilo.

Odborniki izvolijo podpredsednika, tajnika in blagajnika.

Odbor odloča o objavi spisov in knjig.

Če med poslovno dobo kak član odbora odstopi ali kako drugače odpade, sme odbor na njegovo mesto kooptirati za ostalo poslovno dobo novega odbornika.

Odbor je sklepčen, ako je navzoča nadpolovična večina članov.

§ 5. Predsednik družbe ali njegov namestnik skliče vsako leto občni zbor. K občnemu zboru se morajo vabiti poleg članov odbora tudi vsi dosmrtni družbeniki ter vsi poverjeniki v goriški nadškofiji.

Poverjenik je, kdor nabere vsaj deset udov.

Vsi povabljeni imajo pravico staviti na občnem zboru predloge, katere pa morajo vsaj štiri-

najst dni prej pismeno javiti odboru. Vsi povabljeni imajo tudi pravico glasovati. Kadar gre za izvolitev odbora in revizorjev, glasujejo samo poverjeniki-duhovniki.

§ 6. Občni zbor je sklepčen ob vsakem številu udeležencev, razen če gre za razpust družbe.

Odloča se z nadpolovično večino.

§ 7. Občni zbor:

1. potrjuje letne račune;
2. presoja delo odbora in daje odboru razrešnico;
3. popravlja, spreminja in, če treba, razveljavlja sklepe odbora;
4. spreminja poslovnik družbe, če glasujeta za to dve tretjini navzočih članov;
5. sklepa o razdružitvi družbe;
6. daje odboru smernice za njegovo delo;
7. voli odbor petih članov za dobo treh let;
8. voli tri revizorje za dobo enega leta.

§ 8. Družba ima svoj poslovnik. Spreminja ga občni zbor, če za spremembo glasujeta dve tretjini navzočih.

§ 9. Nadzorstvo voli iz svoje srede predsednika, podpredsednika in tajnika.

Seje nadzorstva sklicuje predsednik.

Ako postane kak član nadzorstva trajno zadržan, izbere nadzorstvo sporazumno z odborom novega člana do prihodnjega občnega zbora.

Nadzorstvo ima pravico in dolžnost pregledati in potrditi letne račune in bilanco.

§ 10. Članstvo ugasne:

1. s prostovoljnim izstopom;
2. s smrjo;
3. če koga odbor izključi. Izključitev dosmrtnih udov mora potrditi občni zbor;
4. če kdo ne plača udnine.

§ 11. Družba se razpusti po sklepu občnega zbora, na katerem so navzoče vsaj tri četrtine dosmrtnih udov in tri četrtine poverjenikov. Za razpust morata glasovati vsaj dve tretjini vseh dosmrtnih udov in dve tretjini poverjenikov.

Zadnji občni zbor določi, v katere namene naj se porabi družbino premoženje.

(Poslovnik je bil sprejet na občnem zboru dne 16. novembra 1953.)

Pozdravno pismo Pija XI.

*Goriški Mohorjevi družbi ob priliki
ustanovitve*

Sveti oče Pij XI. je poslal naši Družbi ob ustanovitvi prekrasno sliko
z besedilom, ki se v slovenščini glasi:

„GORISKI MOHORJEVI DRUŽBI, KI IMA NAMEN OHRANITI
KRŠČANSKO VERO IN VAROVATI ZNAČAJ SLOVENCEV, PRE-
BIVAJOČIH V ITALIJI, PODELIMO Z VSO LJUBEZNIJO APO-
STOLSKI BLAGOSLOV

PIJ XI.

Z VSO LJUBEZNIJO V GOSPODU”.

Pod besedilom se je lastnoročno podpisal in ponovil besede:
„z vso ljubeznijo v Gospodu”.

Objavljamo tudi fotografski posnetek izvirnega latinskega besedila s podpisom
sv. očeta Pija XI.

*Loritiensi S. Hermagorae Sodalitati, quae in Reli-
gionem Christianam conservandam tutandosque Slovenorum
in Italia commorantium mores, incumbit peramanter Apostoli-
cam Benedictionem impertimus.*

*Pij PP. XI
peramanter in Domino*

SKL

B 1160/1956

019551301

COBISS

GORIŠKA MOHORJEV

IMA V ZALOGI SLEDECE KN

Naslov knjige

Dr. Anton Zdešar: Sv. Vincencij Pavelski. Življenjepis velikega apostola krščanske dobrotelčnosti. Str. 160.	50.—
L. Bertrand: Sanguis martyrum. Roman iz življenja in preganjanja prvih kristjanov. Z avtorjevim dovoljenjem prevedel iz francoščine Ivan Rejec. Str. 208	50.—
Krasnov: Pri podnožju Božjega prestola. Roman iz Sibirije iz časov pred prvo svetovno vojno. Z avtorjevim dovoljenjem prevedel dr. Janko Kralj. Str. 160.	50.—
Kralj Janko: Socialna čitanka. Zbirka poljudno pisanih razprav o ustroju človeške družbe. Str. 126.	50.—
Achermann: V službi pri trinogu. Ljudska povest iz časov francoske revolucije. Str. 144.	50.—
Valjavec Josip: Don Bosco. Življenjepis velikega mladinskega ljubca. Str. 192	40.—
Kacin Anton: Pisano polje. Slovenska čitanka. Str. 196.	50.—
Dr. Tul Ivan: Zvezde vodnice. Premišljevanja za fante in moše. Str. 136.	40.—
Dragon Anton: Za Kristus! Življenje p. Pro-ja. Iz časov preganjanja kristjanov v Mehiki. Str. 112.	50.—
Živi ogenj. Življenjepis papeža Pija X. Str. 88.	50.—
Lovrenčič Joža: Tri božje poti. Pesmi o božji poti na Brezjah, na Sv. Višarjah in na Sveti gori. Str. 64.	40.—
Lovrenčič Joža: Med Seilo in Karibdo. Spomini iz dijaških let. Str. 70	150.—
Finžgar Franc: Strici. Povest. Str. 96	40.—
Proti novim svetovom. Zgodovinske črtice iz časov odkritja Amerike in drugih velikih odkritij. Str. 126.	40.—
Jereb Stanko: Gozdna divjačina. Prirodne črtice. Str. 94.	30.—
Terčelj Filip: Vozniki. Izvirna povest iz Vipavske doline. Str. 110.	40.—
Janez Jalen: Ograd. Goriška povest. Str. 120.	170.—
Zgodovina goriške nadškofije (1751—1951). Str. 106	170.—
Tigri. Povest iz ruskega življenja. Str. 70.	40.—
Beličič Vinko: Kačurjev rod. Izvirne črtice. Str. 64.	150.—
Zorka Piščančeva: Cvetje v viharju. Roman iz druge svetovne vojne	230.—
Wallace: Ben Hur. I. in II. del	700.—
Bele Venceslav: Smrekovi vršiček. Izvirne črtice	200.—
Dr. Rudolf Klinac: Marija v zgodovini goriških Slovencev	200.—
Molimo! Molitvenik in svete pesmice. V platno vezan z rdečo obrezo.	
Strani 448.	220.—

Poštnina se računa posebej. — Knjige se pošiljajo samo priporočeno.

NASLOV ZA NAROCILA:

Goriška Mohorjeva družba — Sodalizio S. Ermacora

G O R I Z I A

Riva Piazzutta 18 — (Katoliška tiskarna)

I T A L I A